

**Strategisch beleidsplan
voor toerisme & recreatie
in de Vlaamse Ardennen
2009-2012**

Voorwoord

Toerisme en recreatie in de Vlaamse Ardennen zijn de laatste jaren sterk geëvolueerd. In 2000 werd in de Vlaamse Ardennen een structureel toeristisch samenwerkingsverband opgericht tussen 14 steden en gemeenten van de Vlaamse Ardennen en de vzw Toerisme Oost-Vlaanderen. Deze laatste verbond er zich toe mankracht en middelen ter beschikking te stellen. Het nieuwe samenwerkingsverband 'Toerisme Vlaamse Ardennen vzw' had tot doel de regionale werking naar een hoger niveau te tillen. Toerisme Oost-Vlaanderen verdubbelde de middelen die steden en gemeenten samenbrachten voor de ontwikkeling en promotie van toerisme en recreatie in de regio. De volgende jaren breidde het samenwerkingsverband uit. Vandaag zijn 17 steden en gemeenten lid van de vzw, naast VVV's uit de regio en andere verenigingen.

Er werd ondertussen al heel wat verwezenlijkt. Diverse publicaties die de troeven van de regio benadrukken werden uitgegeven en worden nog steeds goed gemaakt. In het kader van het Interreg III-programma werden in samenwerking met Waalse en Franse partners taalgrenswandelroutes en ruiterroutes ontwikkeld en werd het grensgebied gezamenlijk gepromoot. Het kleinschalige logiesaanbod in de regio nam sterk toe. In 2006 werd het nieuwe fietsnetwerk Vlaamse Ardennen met de gekende knooppunten feestelijk geopend.

Dit zijn maar enkele voorbeelden van wat reeds werd gerealiseerd. Even terugblikken mag, maar we moeten vooral vooruit kijken. De Vlaamse Ardennen hebben krachtige toeristische troeven die nog verder ontwikkeld kunnen worden. Sterker nog, de Vlaamse Ardennen hebben potentieel om uit te groeien tot een performante en volwaardige toeristische regio in Vlaanderen.

De ontwikkeling van toerisme en recreatie is een taak van velen. Belangrijk is dat de neuzen in dezelfde richting staan. Alleen dan kunnen we het hoofd bieden aan de toenemende concurrentie en kunnen we de vraag vanuit de markt naar kwaliteit en klantgerichtheid optimaal beantwoorden. Het strategisch beleidsplan biedt een leidraad voor al wie met toerisme en recreatie in de Vlaamse Ardennen bezig is.

Het beleidsplan geeft aan waar we met toerisme en recreatie in de Vlaamse Ardennen de volgende 4 jaar heen willen. Het is het resultaat van een zorgvuldig gevoerd proces, met input uit het brede werkveld van binnen en buiten de toeristische sector. Zowel publieke als private actoren werden betrokken. Bestuurders van overheden, professionelen werkzaam in toeristische diensten en bedrijven, vrijwilligers en experts, kortom iedereen die zijn steentje heeft bijgedragen tot de opmaak van dit beleidsplan wensen we langs deze weg te bedanken. Ook dank aan Toerisme Vlaanderen dat het planproces mee heeft ondersteund.

Een strategisch plan mag niet gezien worden als een eindpunt. Het is een beginpunt van een dynamisch proces waarbij de realisatie van de geformuleerde doelstellingen en actieplannen wordt nagestreefd maar waarbij, na verloop van tijd, ook de realisaties en het beleidsplan zelf geëvalueerd en waar nodig bijgestuurd worden.

We moeten ons ten volle inzetten voor de realisatie van dit beleidsplan. Toerisme en recreatie hebben niet alleen een belangrijk welzijnsimpact maar ook een niet te onderschatten welvaartsimpact. In deze economisch moeilijke tijden lonen inspanningen in de sector van korte dicht-bij-vakanties, dagtoerisme en recreatie zeker de moeite. We wensen de Vlaamse Ardennen succes toe met dit uitdagende project.

Eddy Couckuyt
Voorzitter Toerisme Oost-Vlaanderen vzw
Gedeputeerde Provincie Oost-Vlaanderen

Inhoud

Voorwoord	3
Inhoud	5
Inleiding	11
Deel 1 Uitgangspunten, verwachtingen & missie	13
1. Uitgangspunten.....	13
1.1 De Vlaamse Ardennen: een erkende toeristische regio	13
1.2 Toeristisch-recreatieve ontwikkeling in een breder kader	14
2. Verwachtingen	16
3. Missie en aandachtspunten op langere termijn.....	17
3.1 Missie	17
3.2 Aandachtspunten op langere termijn	17
Deel 2 Analyse.....	19
1. Situatieanalyse	20
1.1 Afbakening, organisatie en toeristisch beleid in en m.b.t. de regio	20
1.1.1 Afbakening van de regio	20
1.1.2 Organisatie en beleid in en m.b.t. de regio	20
1.1.2.1 Publieke sector	20
1.1.2.2 Private sector	22
1.1.2.3 Ondersteunend beleid.....	23
1.2 Ruimtelijk beleid.....	25
1.2.1 Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen.....	25
1.2.2 Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan Oost-Vlaanderen (PRS)	25
1.2.2.1 Algemeen gedifferentieerd beleid	25
1.2.2.2 De gewenste toeristisch-recreatieve structuur	26
1.2.2.3 Visie op specifieke toeristisch-recreatieve thema's	27
1.2.3 Gemeentelijke structuurplannen	27
1.2.4 Specifieke regelgeving ruimtelijke ordening.....	28
1.2.4.1 Verblijfstoerisme in buitengebied (hoeve- en plattelandstoerisme).....	28
1.3 Analyse van de toeristisch-recreatieve beleving	29
1.3.1 De natuur- en landschappelijke kenmerken van de Vlaamse Ardennen ...	29
1.3.1.1 Beknopte landschapsanalyse	29
1.3.1.2 Geografische zones met toeristisch potentieel.....	29
1.3.1.3 Hydrografie Vlaamse Ardennen.....	30
1.3.1.4 Cultuurhistorische waarde van het landschap	31
1.3.1.5 Fauna en flora	31
1.3.2 Socio-demografische eigenschappen	31
1.3.3 Routegebonden openluchtrecreatie	32
1.3.3.1 Wandelen	32
1.3.3.2 Fietsen	34
1.3.3.3 Mountainbike.....	36
1.3.3.4 Ruiter- en mentoerisme	37
1.3.3.5 Rivier- en watertoerisme	37

1.3.3.6	Sightseeing met de auto en motor.....	38
1.3.4	Recreatief medegebruik en niet-routegebonden openluchtrecreatie.....	38
1.3.4.1	Recreatief medegebruik in bossen.....	39
1.3.4.2	Recreatief medegebruik in natuurgebieden en -reservaten.....	40
1.3.4.3	Recreatief medegebruik in een Stillegebied.....	40
1.3.4.4	Natuureducatieve wandelactiviteiten en -projecten.....	40
1.3.4.5	Golf.....	41
1.3.4.6	Hengelen.....	41
1.3.4.7	Outdooractiviteiten.....	41
1.3.4.8	4x4 motortoerisme.....	41
1.3.5	Recreatiedomeinen & speeltuinen, all-weather faciliteiten.....	41
1.3.5.1	Recreatiedomeinen.....	41
1.3.5.2	Speeltuinen en kinderattracties.....	43
1.3.5.3	Recreatieve all-weather voorzieningen.....	43
1.3.6	Cultureel en cultuurhistorisch aanbod.....	43
1.3.6.1	De stedelijke kernen.....	43
1.3.6.2	Pittoreske dorpskernen.....	44
1.3.6.3	Erfgoed en musea.....	45
1.3.6.4	Couleur locale.....	47
1.3.6.5	Parken en tuinen.....	48
1.3.7	Hoeve- en plattelandstoerisme.....	49
1.3.7.1	Plattelandstoerisme.....	49
1.3.7.2	Hoeve- en streekproducten.....	49
1.3.8	Evenementen.....	50
1.3.8.1	Wandelevenementen.....	50
1.3.8.2	Fietsevenementen.....	50
1.3.8.3	Folklore.....	50
1.3.8.4	Cultuurevenementen.....	51
1.3.9	Logies.....	51
1.3.9.1	Hotelinrichtingen.....	51
1.3.9.2	Gastenkamers.....	53
1.3.9.3	Huurvakantiewoningen.....	54
1.3.9.4	Kleinschalig verblijfstoerisme op de hoeve of het platteland.....	55
1.3.9.5	Terreinen voor openluchtrecreatieve verblijven.....	55
1.3.9.6	Logies voor doelgroepen.....	56
1.3.9.7	Individuele tweede verblijven.....	57
1.3.9.8	Samenvatting logiesaanbod.....	57
1.3.10	Het MICE-gerichte aanbod.....	58
1.3.11	Onthaal.....	58
1.3.11.1	Toeristische infopunten.....	58
1.3.11.2	Onthaalfunctie bezoekerscentra.....	59
1.3.11.3	Informatieborden.....	60
1.3.12	Bereikbaarheid en toegankelijkheid.....	60
1.3.12.1	Autoverkeer.....	60
1.3.12.2	Openbaar vervoer.....	60
1.4	Analyse van de toeristisch-recreatieve vraag.....	62
1.4.1	Omgevingsrecreatie en dagtoerisme.....	62
1.4.1.1	Recreatief wandelen en fietsen.....	62
1.4.1.2	Watertoerisme.....	64
1.4.1.3	Attractiepunten.....	65
1.4.1.4	Infokantoren.....	66
1.4.1.5	Daguitstappen voor groepen.....	66
1.4.2	Verblijfstoerisme.....	67
1.4.2.1	Analyses van gegevens van FOD Economie – Alg. Dir. Statistiek.....	67
1.4.2.2	Statistiekproject landelijk verblijfstoerisme in Vlaanderen.....	69
1.5	Concurrentieanalyse.....	71
1.5.1	Concurrentieanalyse op basis van een sterke-zwakke evaluatie.....	71
1.5.2	Concurrentieanalyse op basis van toeristische troeven.....	75
1.5.2.1	Fietsregio.....	75
1.5.2.2	Wandelregio.....	75

1.5.2.3	Streekproducten.....	76
1.5.2.4	Cultuurbeleving.....	76
1.5.2.5	Plattelandstoerisme	76
1.5.2.6	Geografische 'concurrenten'	76
1.5.2.7	Niches	76
1.5.3	Concurrentieanalyse o.b.v. het vijfkrachtenmodel van Porter	77
1.5.4	Concurrentieanalyse o.b.v. positionering in de toeristische markt.....	79
1.5.4.1	Analyse van de profielomschrijving	79
1.6	Naambekendheid, connotaties en feitelijk imago	81
1.6.1	Naambekendheid en connotaties.....	81
1.6.2	Feitelijk imago Vlaamse Ardennen.....	81
1.7	Doelgroepenanalyse	83
1.7.1	Profiel van de Vlaamse Ardennen toerist.....	83
1.7.1.1	Herkomst.....	83
1.7.1.2	Leeftijd	83
1.7.1.3	Beroep en opleidingsniveau	84
1.7.1.4	Belang van de klantensegmenten in de markt van het plattelandstoerisme	84
1.7.1.5	Samenstelling van het reisgezelschap	84
1.7.1.6	Verblijfsduur/Type vakantie	84
1.7.1.7	Transportmiddel.....	85
1.7.1.8	Reisbemiddeling	85
1.7.2	Behoefteprofiel van de hedendaagse toerist	85
1.8	Analyse van macrotrends en ontwikkelingen.....	88
1.9	Economische impact van toerisme	90
1.9.1	Bestedingen en omzet	90
1.9.1.1	Verblijfstoerisme	90
1.9.2	Werkgelegenheid	91
1.9.2.1	RSZ-cijfers	91
1.9.2.2	RSVZ-cijfers	91
2.	SWOT-analyse	93
2.1	Sterken en zwakten	93
2.2	Kansen en bedreigingen.....	99
2.3	SWOT-synthese.....	101
3.	Belangrijkste knelpunten	102
3.1	Geografische afbakeningen, profilering en eenheid	102
3.2	Groeiende vraag naar recreatief medegebruik versus draagkracht en duurzaamheid	102
3.3	Het toeristische product Vlaamse Ardennen heeft een onvoldoende kwalitatieve uitstraling	102
3.4	Het verblijfstoeristisch product beantwoordt te weinig aan de vraag en de behoeften van de toerist	103
3.5	Er is een gebrek aan effectieve en efficiënte marketing en communicatie	103
3.6	Het ontbreekt de regio aan een eenduidige toeristische visie en samenwerking.....	104
3.7	De bescherming en het behoud van het landschap wordt te weinig aanzien als een aandachtspunt van de toeristische sector	104
	Deel 3 Strategische visie & doelstellingen	105
1.	Algemene strategische visie.....	105
	Focus op verblijfstoerisme	105
	Focus op integrale kwaliteitszorg	106
	Focus op duurzaamheid.....	106
	Focus op sectorontwikkeling en samenwerking.....	106
	Aandacht voor voldoende middelen en mankracht.....	106
	Aandacht voor samenwerking en afstemming met aanverwante sectoren	106

Inhoud

2.	Profilering van de regio.....	107
2.1	Basisprofilering en strategische keuzes	107
2.2	Merkpropositie	108
3.	Marktstrategie.....	110
3.1	Afbakening van de doelgroepen.....	110
3.1.1	Motivationale invalshoek	110
3.1.2	Socio-demografische invalshoek	111
3.1.3	Geografische invalshoek.....	112
3.2	Selectie van producten	113
3.3	Selectie product-marktcombinaties.....	115
3.3.1	Beleidsniveau Toerisme Vlaamse Ardennen vzw.....	115
3.3.2	Beleidsniveau Toerisme Oost-Vlaanderen en Toerisme Vlaanderen.....	117
3.4	Samenvattende marktstrategie en merkmatrix.....	117
4.	Operationele doelstellingen	119
OD 1	Productontwikkeling	119
	Specifieke doelstelling omtrent landschapsbeleving en –behoud	119
	Specifieke doelstelling omtrent het wandelproduct.....	120
	Specifieke doelstelling omtrent het fietsproduct.....	120
	Specifieke doelstelling omtrent het cultuurtoeristische product en erfgoed.....	121
	Specifieke doelstelling omtrent het verblijfstoeristische product.....	121
	Specifieke doelstelling omtrent toeristische evenementen	122
	Specifieke doelstelling omtrent attractiepunten en recreatiedomeinen	122
	Specifieke doelstelling omtrent hoeve- en streekproducten	123
	Specifieke doelstelling omtrent andere vormen van openluchtrecreatie	123
OD 2	Kwaliteitszorg	123
OD 3	Marketing en communicatie	124
	Specifieke doelstelling omtrent externe marketing en communicatie	124
	Specifieke doelstelling omtrent interne communicatie	125
	Specifieke doelstelling omtrent onthaal(infra)structuur	125
OD 4	Management en organisatie.....	126
	Specifieke doelstelling omtrent regiomanagement	126
	Specifieke doelstelling omtrent organisatiestructuren.....	126
	Specifieke doelstelling omtrent werking en samenwerking in de toeristische sector.....	127
	Specifieke doelstelling omtrent financiering	127
	Specifieke doelstelling omtrent intersectorale samenwerking en networking.....	128
	Deel 4 Globaal actieplan	129
1.	Acties m.b.t. productontwikkeling	130
1.1	Productontwikkeling in het kader van het landschap.....	130
1.2	Het wandelproduct	132
1.3	Het fietsproduct.....	134
1.4	Rondetoerisme als toeristische productlijn (P1)	137
1.5	Het cultuurtoeristisch product en erfgoed	138
1.6	Het verblijfstoerisme	140
1.7	Toeristische evenementen.....	142
1.8	Attractiepunten en recreatiedomeinen	143
1.9	Hoeve- en steekproducten.....	145
1.10	Andere vormen van openluchtrecreatie (P3).....	146
2.	Acties m.b.t. integrale kwaliteitszorg (HB).....	148
3.	Acties m.b.t. toeristisch onthaal.....	151
4.	Acties m.b.t. marketing en communicatie.....	154

5. Acties m.b.t. management en organisatie	157
Deel 5 Algemeen Besluit	159
Deel 6 Bijlagen.....	169
Tabel 1: Samenstelling projectsecretariaat strategisch beleidsplan	169
Tabel 2: Samenstelling plangroep strategisch beleidsplan.....	169
Tabel 3: Samenstelling ruime disciplinair samengestelde adviesgroep strategisch beleidsplan.....	169
Kaart 3: Toeristisch-recreatieve structuur op provinciaal niveau, 2004	170
Kaart 4: Toeristisch-recreatieve elementen op provinciaal niveau, 2004	170
Kaart 5: Relictzones en ankerplaatsen in de Vlaamse Ardennen, 2006	171
Tabel 4: Logiesaanbod naar logiesvorm in de Vlaamse Ardennen, 2007	172
Grafiek 1: Logiesaanbod naar logiesvorm in de Vlaamse Ardennen, 2007	172
Tabel 5: Toeristische infokantoren en onthaalpunten in de Vlaamse Ardennen, 2008.....	173
Tabel 6: Verkoop wandelroutebrochures Vlaamse Ardennen, 2004-2006.....	174
Grafiek 2: Aantal verkochte wandelroutebrochures Oost-Vlaamse regio's in 2006	174
Tabel 7: Verkoop fietsroutebrochures Vlaamse Ardennen, 2004-2006.....	175
Grafiek 3: Aantal verkochte fietsroutebrochures Oost-Vlaamse regio's in 2006	175
Tabel 8: Pleziervaart: aantal doorvaarten op zon- en wettelijke feestdagen van 1 mei tot einde september, 2000-2006	176
Tabel 9: Passantenhaven Oudenaarde: aantal jachten en toeristen via het water, 2003-2006 (steiger 350 m lang met 60 aanlegplaatsen).....	176
Tabel 10: Passantenhaven VVW Den Bleek Geraardsbergen: bezetting 2002-2006	176
Tabel 11: Bezoekerscijfers culturele attracties, 2000-2006	177
Tabel 12: Opsplitsing individuele en groepsbezoekers, 2004-2006	177
Tabel 13a: Bezoekerscijfers recreatieparken, 2000-2006	178
Tabel 13b: Bezoekerscijfers natuureducatieve centra, 2000-2006	178
Tabel 14: Evolutie groepsbezoeken in de Vlaamse Ardennen, 2001-2006 (DvT's en VVV's)	178
Tabel 15: Indicatie leeftijdsstructuur reisgezelschap Vlaamse Ardennen	178
Tabel 16: Aankomsten en overnachtingen Vlaamse Ardennen/ Vlaamse Regio's/Vl. Gewest, 2002-2006	179
Grafiek 4a: Aankomsten Vlaamse Ardennen/Vlaamse Regio's/ Vl. Gewest, 2002-2006.....	179
Grafiek 4b: Overnachtingen Vlaamse Ardennen/Vlaamse Regio's/Vl. Gewest, 2002-2006	179
Tabel 17: Spreiding aankomsten en overnachtingen Vlaamse Ardennen, in 2006 per maand	180
Tabel 18: Aankomsten en overnachtingen Vlaamse Ardennen/Vlaamse Regio's 2006 naar logiesvorm.....	180
Grafiek 5: Aankomsten en overnachtingen Vlaamse Ardennen 2006 naar logiesvorm.....	181
Tabel 19: Aankomsten en overnachtingen Vlaamse Ardennen/Vlaamse Regio's 2006 naar motief	181
Grafiek 6: Overnachtingen Vlaamse Ardennen 2006 naar motief	181
Tabel 20: Overzicht type vakanties naar verblijfsduur in de Vlaamse Ardennen, 2005.....	182
Tabel 21: Structuur van de bestedingen (per persoon per nacht) van de recreatieve verblijfstoerist, 2005 (exclusief vakantieparken)	182
Grafiek 7: Structuur van de bestedingen (per persoon per nacht) van de recreatieve verblijfstoerist, 2005	182
Tabel 22: Gemiddelde totale besteding (per persoon per nacht) naar logiesvorm, 2005.....	182

Inhoud

Tabel 23: Evolutie van de bezoldigde directe werkgelegenheid o.b.v. RSZ-cijfers in de sector toerisme en recreatie in de Vlaamse Ardennen, 1997-2002 & 2005	183
Tabel 24: RSZ-cijfers in de sector toerisme en recreatie, per gemeente, 2005	183
Tabel 25: Evolutie van de zelfstandige directe werkgelegenheid o.b.v. RSVZ-cijfers in de sector toerisme en recreatie in de Vlaamse Ardennen, 1995-2006.....	184
Tabel 26: RSVZ-cijfers in de sector toerisme en recreatie, per gemeente, 2006.....	184
Deel 7 Afkortingen & begrippen.....	185
Deel 8 Bronnenlijst.....	187

Inleiding

Op initiatief van Toerisme Oost-Vlaanderen werd voor de Vlaamse Ardennen een strategisch beleidsplan voor toerisme en recreatie opgemaakt. Het plan heeft tot doel een middellange termijnvisie te formuleren op de ontwikkeling van toerisme en recreatie in de regio en een leidraad te bieden voor alle betrokken actoren en sectoren. Het is belangrijk dat alle toeristisch-recreatieve initiatieven, op welk niveau of door welke actor ook georganiseerd (publiek of privaat), inspiratie vinden in een toekomstgericht en gedragen plan.

In het voorliggend strategisch plan worden een visie en bijhorende actielijnen voorgesteld die werden ontwikkeld in overleg met en met inspraak van de brede toeristisch-recreatieve sector en aanverwante sectoren. Diverse partijen, publiek en privaat en van diverse niveaus (Vlaams, provinciaal, regionaal en lokaal), werden bij de opmaak van het strategisch beleidsplan betrokken.

Voor de opmaak van het plan werden overlegorganen ontwikkeld.

Het projectsecretariaat bestaande uit vertegenwoordigers van Toerisme Oost-Vlaanderen vzw en Toerisme Vlaamse Ardennen vzw (samenstelling tabel 1 in bijlage) coördineerde het planningsproces en de overlegmomenten, vormde het aanspreekpunt, zorgde voor de opmaak van sneuvelnota's en teksten, en verrichtte zelf of gaf de opdracht voor analyses en opzoekwerk

De plangroep bestaande uit vertegenwoordigers van de rechtstreeks betrokken partijen (Toerisme Vlaanderen, Toerisme Oost-Vlaanderen, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen en Toerisme Vlaamse Ardennen) (samenstelling tabel 2 in bijlage) tekende de grote krijtlijnen van het beleidsplan uit en zorgde voor het sectorale draagvlak op regionaal, provinciaal en Vlaams niveau.

De ruime, interdisciplinair samengestelde, adviesgroep (samenstelling tabel 3 in bijlage) bracht knowhow in en adviseerde vanuit verschillende beleidsdomeinen, en zorgde voor het draagvlak in de ruime toeristische sector en in de aanverwante of betrokken sectoren.

Een aantal themagroepen diepten specifieke thema's uit die voor de regio van bijzonder belang zijn, zoals het verblijfstoerisme, het recreatief medegebruik en duurzame ontwikkeling. Tijdens een beperkt aantal klankbord- of brainstormsessies werd een brede groep van actoren (waaronder de logiesverstrekkers) gehoord. De medewerkers van de toeristische diensten en VVV's in de regio fungeerden als klankbordgroep op permanente basis. Het plan werd regelmatig teruggekoppeld naar de Raad van Bestuur van Toerisme Vlaamse Ardennen die zorgde voor politieke en sectorale ondersteuning van het beleidsplan op provinciaal, regionaal en lokaal niveau.

Ter voorbereiding van het beleidsplan werden interne en externe analyses gemaakt, beschikbaar cijfermateriaal werd geanalyseerd en verwerkt, waar nodig werd bijkomend cijfermateriaal verzameld. Diverse experts en actoren uit de sector en aanverwante sectoren werden gehoord en verschillende debatten en discussies (informeel en formeel) werden gehouden. Tenslotte werd externe expertise ingehuurd voor een objectieve beoordeling van voorlopige analyses en van het marketing- en communicatieluw (M/MP, Media/MarketingPower, Merelbeke).

In een eerste fase van de opmaak van het beleidsplan (situatieanalyse en strategische doelstellingen) zorgde het communicatiebureau CIBE vzw voor de procesbegeleiding. In een tweede en finale fase werd Copynotes bvba ingeschakeld voor een verdere begeleiding, uitwerking en redactie van het strategisch beleidsplan.

Inleiding

De finale versie van het strategisch beleidsplan werd ter goedkeuring voorgelegd aan:

- de Algemene Vergadering van Toerisme Vlaamse Ardennen vzw (juni 2009)
- de Raad van Bestuur van Toerisme Oost-Vlaanderen vzw (juli 2009)
- de deputatie (??)
- de 5de Commissie en de Provincieraad van het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen (??)
- Toerisme Vlaanderen.

Het document dat voorligt geeft de beleidslijnen en een globaal actieplan aan voor de ontwikkeling van toerisme en recreatie in de Vlaamse Ardennen voor de volgende 4 jaar (2009-2012). Het beleidsplan zal jaarlijks verder vertaald worden in concrete actieplannen waarbij timing, budgettering en prioriteiten verder worden geconcretiseerd en uitgediept.

Deel 1

Uitgangspunten, verwachtingen & missie

1. Uitgangspunten

1.1 De Vlaamse Ardennen: een erkende toeristische regio

De Vlaamse Ardennen zijn één van de door Toerisme Vlaanderen erkende, Vlaamse regio's (zie kaart 1). De Vlaamse Ardennen situeren zich in Oost-Vlaanderen. Toerisme Oost-Vlaanderen ondersteunt en vermarkt zowel de Vlaamse Ardennen als het Meetjesland, Scheldeland (provinciegrensoverschrijdend met Antwerpen), de Leiestreek (provinciegrensoverschrijdend met West-Vlaanderen), het Waasland en de kunststad Gent.

De Vlaamse Ardennen situeren zich in Zuid-Oost-Vlaanderen en grenzen aan de Leiestreek, Scheldeland en het Pajottenland (deelgebied van de Groene Gordel, Vlaams-Brabant). De Vlaamse Ardennen zijn ook een (taal-)grensgebied met in het zuiden het Waalse Pays des Collines (Henegouwen) die landschappelijk veel gelijkenis vertoont met de Vlaamse Ardennen.

Kaart 1: Toeristische regio's in Vlaanderen, Toerisme Vlaanderen

Het heuvelachtige landschap met de getuigenheuvels (tot 150 meter) en de riviervalleien vormen samen met de kronkelende beken en wegen, de vele kasseistraten en het lappendeken van bossen en akkers, de karakteristieke eigenschappen van de toeristische, zeer landelijke regio.

De term 'Vlaamse Ardennen' heeft een literaire en geen geografische of administratieve oorsprong. Het was de naam die Omer Wattez (Vlaams natuurliefhebber en schrijver, 1857-1935) gaf aan een ongedefinieerde streek rond Oudenaarde, Ronse, Zottegem en Geraardsbergen.

D1 Uitgangspunten, verwachtingen & missie

De toeristische regio omvat, zoals ze erkend wordt door Toerisme Vlaanderen en Toerisme Oost-Vlaanderen, 4 steden en 13 gemeenten:

- de steden Geraardsbergen, Oudenaarde, Ronse en Zottegem
- de gemeenten Brakel, Gavere, Herzele, Horebeke, Kluisbergen, Kruishoutem, Lierde, Maarkedal, Oosterzele, Sint-Lievens-Houtem, Wortegem-Petegem, Zingem en Zwalm.

Kaart 2: Detailkaart toeristische regio Vlaamse Ardennen, Toerisme Oost-Vlaanderen

1.2 Toeristisch-recreatieve ontwikkeling in een breder kader

Bij de opmaak van het strategisch beleidsplan werd rekening gehouden met de volgende **uitgangspunten, feiten en wetmatigheden**:

- Toerisme en recreatie hebben een belangrijke *economische dimensie* en zorgen voor werkgelegenheid en inkomsten. Het inkomende dag- maar vooral verblijfstoerisme genereren inkomsten van buiten de regio. Kwaliteitsvolle vormen van recreatie houden dan weer de bestedingen van de eigen inwoners binnen de regio.
- Toerisme en recreatie hebben eveneens een belangrijk *welzijnsimpact*.
- De Vlaamse Ardennen hebben een *grote naambekendheid* en oefenen een grote aantrekkingskracht uit op diverse groepen, instanties en sectoren. Zowel toerisme, recreatie, sport, wonen, natuur, landbouw als industrie leggen een ruimteclaim op de open ruimte.
- De *aantrekkingskracht* wordt bepaald door het unieke en heuvelachtige landschap, de open ruimte, de natuur, de pittoreske dorpskernen, de rust, ... elementen die door een te intensieve benutting verloren dreigen te gaan of aan aantrekkingskracht inboeten.

- Toerisme en recreatie zijn *complexe materies*. Ze vertonen raakvlakken met verschillende andere beleidsdomeinen (o.a. cultuur, natuur, milieu, ruimtelijke ordening, monumentenzorg, landbouw, sport). Verder zijn verschillende niveaus (Vlaams, provinciaal, regionaal, lokaal) en diverse actoren (zowel publieke, semi-publieke als private) betrokken bij de ontwikkeling van toerisme en recreatie in een regio.
- Samenwerking op *bovenlokaal niveau* is aangewezen omdat de toerist-recreant geen boodschap heeft aan administratieve afbakening (zoals gemeente- of provinciegrenzen) maar ook om voldoende slagkracht te hebben en de concurrentie aan te kunnen met andere bestemmingen.
- Er wordt rekening gehouden met de richtlijnen uit het *Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan (PRS, 2004)*. Hierin wordt geopteerd voor een gebiedsgericht beleid waarin duurzame ruimtelijke ontwikkeling, kwaliteit en draagkracht voorop staan. In het PRS worden de Vlaamse Ardennen als landschappelijk zeer waardevol ervaren en erkend als een toeristisch-recreatief netwerk wat specifieke mogelijkheden biedt. De verdere versterking van de landschappelijke eigenheid en kwaliteiten van de Vlaamse Ardennen vormt de motor voor het toeristisch-recreatieve gebeuren. Het recreatieve medegebruik van de open ruimten en de bossen wordt bevorderd.
- Er wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met reeds afgewerkte toeristische profielen en beleidsplannen, ook op *lokaal niveau*.
- Toerisme Oost-Vlaanderen is als partner betrokken bij het Centrum Ronde Van Vlaanderen. Het Centrum speelt op toeristisch-recreatief vlak een rol in de regio. Toerisme Vlaanderen en de Vlaamse Gemeenschap ondersteunen een project dat het fietstoerisme in de Vlaamse Ardennen moet (helpen) uitbouwen en promoten, voornamelijk in het buitenland. Er wordt rekening gehouden met de plannen die het *Centrum Ronde Van Vlaanderen* in dit verband ontwikkelt. Overleg en nauwe samenwerking zijn aangewezen.
- De Vlaamse Ardennen zijn voor de periode 2008-2013 erkend als *LEADER*-gebied. Dit biedt subsidiemogelijkheden voor plattelandsontwikkeling. De leidraad voor het programma is: 'Vlaamse Ardennen... een open regio'. De Vlaamse Ardennen worden ontwikkeld als een toegankelijke, gastvrije regio waar het goed wonen, werken en verblijven is, waar iedereen toegang heeft tot de natuur, cultuur, de arbeidsmarkt en het sociale en economische leven, waar de bereikbaarheid van openbare instellingen, organisaties en ruimten voor iedereen verzekerd is en waar samenwerking de regio-identiteit bevordert en duurzame ontwikkeling centraal staat.

2. Verwachtingen

De Vlaamse Ardennen hebben een groot toeristisch-recreatief potentieel dat momenteel niet voldoende of niet optimaal wordt benut. De toeristische marketing en communicatie is niet voldoende doeltreffend. Het profiel van de Vlaamse Ardennen als toeristisch-recreatieve bestemming is te weinig ontwikkeld en gekend. Het strategisch beleidsplan moet voor elk van deze issues een aantal **antwoorden formuleren**.

Aangezien toerisme en recreatie veel raakvlakken vertonen met andere beleidsdomeinen en door het grote aantal en de verscheidenheid van betrokken actoren en belanghebbenden, is overleg en samenwerking en erkenning van de diverse noden en verwachtingen essentieel. In de Vlaamse Ardennen, waar het landschap een bepalende rol speelt en vele sectoren en actoren ruimteclaims leggen op het waardevolle landschap, moet gestreefd worden naar **gezamenlijke doelstellingen en verwachtingen**.

Intensief en/of ongecontroleerd gebruik van het landschap heeft mogelijk een overschrijding van de draagkracht tot gevolg. De toenemende toeristische bedrijvigheid mag in geen geval aanleiding geven tot overconsumptie van het Vlaamse Ardennen landschap. Een **duurzame benadering** is wenselijk.

Door in overleg te gaan, wordt in voorliggend document gestreefd naar een visie die **sectoroverschrijdend** wordt gedragen. Er wordt vanuit gegaan dat de andere sectoren het belang van toerisme naar waarde schatten en als dusdanig het beleidsplan mee ondersteunen.

De samenwerking moet leiden tot een win-win situatie. Veel te vaak wordt toerisme eenzijdig beschouwd als een consumerende activiteit waarbij de toerist weinig respectvol omgaat met erfgoed, bevolking en natuur. Nochtans zorgt toerisme ook voor een financiële injectie die broodnodig is om de leefbaarheid van een streek te garanderen. Het strategisch plan voor toerisme en recreatie in de Vlaamse Ardennen mag niet alleen het toerisme ten goede komen, het moet tegelijk ook kansen bieden voor de ontwikkeling en het in stand houden van de eigen cultuur, natuur, landbouw, economie, sport, gezondheid en erfgoed.

Het strategisch beleidsplan voor toerisme en recreatie in de Vlaamse Ardennen moet bijdragen tot de algemene ontwikkeling van de streek. In deze context wordt de **Leader-aanpak** waarin gebiedsgerichtheid, duurzaamheid, innovatie, professionaliteit, effectiviteit en samenwerking centraal staan, als leidraad gehanteerd.

Het is belangrijk dat de Vlaamse Ardennen groeien als eenheid en dat er een **regiotrots** ontstaat die de gemeentegrenzen overschrijdt.

3. Missie en aandachtspunten op langere termijn

3.1 Missie

De Vlaamse Ardennen worden verder ontwikkeld, geprofileerd en in de toeristische markt gezet als een uitdagende en volwaardige toeristisch-recreatieve regio in Vlaanderen. Aandacht moet worden besteed aan recreatie (eigen bevolking) en dagtoerisme maar zeker ook aan verblijfstoerisme dat vanuit economisch en ecologisch oogpunt aantrekkelijk is. Recreatie en toerisme moeten op een kwaliteitsvolle, unieke en duurzame manier worden ingevuld zodat het meest waardevolle goed van de regio, zijnde het landschap, zijn aantrekkingskracht bewaart.

3.2 Aandachtspunten op langere termijn

1. Toerisme en recreatie in de Vlaamse Ardennen moeten beschouwd worden als **volwaardige en belangrijke socio-economische activiteiten**, in die mate dat het toerisme een aanzienlijk deel van de omzet en werkgelegenheid voor haar rekening kan nemen.
2. Het toeristisch-recreatieve product Vlaamse Ardennen moet vooral **tegen de achtergrond** worden geplaatst van het waardevolle, esthetische en heuvelachtige natuur- en cultuur**landschap**.
3. Toerisme en recreatie moeten op een **duurzame, kwaliteitsvolle en innovatieve manier** tot ontwikkeling worden gebracht. Een duurzame ontwikkeling draagt bij tot het behoud van de waardevolle natuur- en landschapselementen en van het cultuur-historische, landbouwkundige en ander erfgoed in de regio.
4. De **tevredenheid** van de toerist moet centraal staan. De toerist-recreant moet een voldaan vakantie- of vrijetijdsgevoel ervaren. Een kwaliteitsvolle benadering die rekening houdt met de **behoeften van de hedendaagse toerist** is wenselijk.
5. Er moet ruime aandacht worden besteed aan de ondersteuning en motivatie van de sector, inclusief alle aanverwante beleidsdomeinen. Overleg, vorming en advies zijn essentieel. Er moet een **engagement, dynamiek en samenwerking tot stand komen op bovenlokaal niveau en over de beleidsdomeinen heen**. Een consistent Vlaamse Ardennen verhaal op alle niveaus is noodzakelijk.

D1 Uitgangspunten, verwachtingen & missie

Deel 2

Analyse

Een grondige en veelzijdige analyse van het toeristisch-recreatieve weefsel in de Vlaamse Ardennen was nodig om een correcte diagnose op te maken, relevante doelstellingen voorop te stellen en een actieplan voor te leggen.

In de voorbereidingsfase van dit strategisch plan werden zowel interne als externe analyses uitgevoerd. Relevante data, interpretaties van onderzoek en samenvattingen werden opgenomen in dit document en de bijlages. De integrale onderzoeksgegevens en inventarisaties zijn te verkrijgen op aanvraag.

Hieronder een overzicht van de gehanteerde analyses

1. Situatieanalyse
  - 1.1. Afbakening, organisatie en toeristisch beleid in en m.b.t. de regio
  - 1.2. Ruimtelijk beleid
  - 1.3. Analyse van de toeristisch-recreatieve beleving
  - 1.4. Analyse van de toeristisch-recreatieve vraag
  - 1.5. Concurrentieanalyse
  - 1.6. Naambekendheid, connotaties en feitelijk imago
  - 1.7. Doelgroepenanalyse
  - 1.8. Analyse van macrotrends en ontwikkelingen
  - 1.9. Economische impact van toerisme
2. SWOT-analyse
3. Belangrijkste knelpunten

1. Situatietanalyse

1.1 Afbakening, organisatie en toeristisch beleid in en m.b.t. de regio

1.1.1 Afbakening van de regio

De Vlaamse Ardennen zijn tot op vandaag geen historische, administratieve of geografische entiteit.

De regio vormt geen fysische eenheid en heeft eerder een gevarieerd landschap met zowel brede riviervalleien als zones met grote reliëfverschillen. In het noorden en oosten ontbreekt het heuvelachtige reliëf eigen aan de Vlaamse Ardennen. Anderzijds zijn de hoogste toppen van de getuigenheuvels regiogrensoverschrijdend. Ook de 'West-Vlaamse Scheldestreek' (Anzegem, Avelgem) leunt landschappelijk aan bij de Vlaamse Ardennen.

Dit is niet bevorderlijk voor een eenduidig begrip en kennis van de Vlaamse Ardennen.

In de administratieve afbakeningen van arrondissementen beslaat de huidige toeristische regio Vlaamse Ardennen het arrondissement Oudenaarde, aangevuld met delen van het arrondissement Gent (Gavere en Oosterzele) en delen van het arrondissement Aalst (Geraardsbergen, Herzele, Sint-Lievens-Houtem en Zottegem).

De regioafbakeningen gehanteerd door het Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen en SERR/RESOC Zuid-Oost-Vlaanderen komen evenmin overeen met de toeristische afbakening.

Het hanteren van **verschillende gebiedsindelingen** door verschillende instanties levert niet alleen verwarring op, maar vormt ook een drempel voor een doelgerichte (samen)werking. Het leidt tot versnippering van financiële middelen. Zo kunnen bijvoorbeeld maar een paar gemeenten van de toeristische Vlaamse Ardennen (arrondissement Oudenaarde en Gent) aanspraak maken op Europese Doelstelling III-middelen (Frans-Waals-Vlaams programma) voor de ontwikkeling van toeristisch-recreatieve projecten. De verschillende afbakeningen van de regio bemoeilijken ook een efficiënte sectoroverschrijdende samenwerking.

1.1.2 Organisatie en beleid in en m.b.t. de regio

In de Vlaamse Ardennen zijn veel organisaties en instanties rechtstreeks of in de rand betrokken bij toerisme. Dit heeft zowel voor- als nadelen. Het belangrijkste nadeel is dat een eenduidige en gecoördineerde aanpak - met een consequent profiel als resultaat - niet vanzelfsprekend is. Er zijn soms tegenstrijdige verwachtingen of doelstellingen. Het is echter de betrachting dat alle actoren eenzelfde basisvisie nastreven en ontwikkelen.

1.1.2.1 Publieke sector

Lokaal niveau

De 4 steden en 13 gemeenten die deel uitmaken van de toeristische regio Vlaamse Ardennen hebben elk hun eigen werking en activiteiten. De meeste steden en gemeenten hebben een afzonderlijke dienst voor toerisme; soms is toerisme echter ondergebracht bij een andere dienst (bv. cultuur). In enkele gemeenten is er een VVV actief (Brakel en Gavere). Op die manier worden vrijwilligers betrokken bij het lokaal toeristisch beleid wat vaak leidt tot meer dynamiek.

De steden en gemeenten bepalen autonoom hun visie, aanbod en aanpak. De gemeentebesturen voeren hun eigen promotie en communicatie, maar zijn daarnaast ook lid van Toerisme Vlaamse Ardennen vzw. In ruil voor hun lidmaatschap genieten ze van gezamenlijke communicatiecampagnes en -acties en hebben ze medezeggenschap in het toeristische beleid op regionaal niveau.

Het gemeentelijke niveau is van belang bij het behoud en de verbetering van het primaire toeristische product en het toeristische onthaal. Er zijn zowel erkende diensten voor toerisme als VVV's en niet-erkende gemeentelijke onthaalpunten.

Toerisme is op lokaal niveau maar zelden een volwaardige bevoegdheid. De gemeentelijke diensten beschikken veelal over te weinig personeel om het toerisme op een kwaliteitsvolle manier te organiseren en op te volgen. Enkel Geraardsbergen en Ronse beschikken over een gemeentelijk beleidsplan voor toerisme. Geraardsbergen was de eerste stad die een strategisch beleidsplan liet ontwikkelen. Het daaraan gekoppelde actieplan werd gedeeltelijk gerealiseerd. Voor de stad Ronse is een toeristisch-recreatief beleidsplan in de fase van goedkeuring. Met ingang van 2009 moet het tot concrete acties leiden.

Regionaal niveau

Toerisme Vlaamse Ardennen vzw vertegenwoordigt de (voornamelijk publieke of semi-publieke) toeristische sector in de Vlaamse Ardennen. De vzw is een samenwerkingsverband tussen de 17 steden en gemeenten van de regio en vzw Toerisme Oost-Vlaanderen. Ook VVV's en een aantal organisaties uit het brede toeristische en flankerende werkveld zijn lid. De vzw wordt bestuurd door een Algemene Vergadering en een Raad van Bestuur. De regiocoördinator van Toerisme Oost-Vlaanderen neemt de functie waar van secretaris van de vzw.

De vzw heeft als voornaamste doel het initiëren, stimuleren, coördineren en implementeren van initiatieven op het vlak van toeristisch-recreatieve promotie voor de regio. Toerisme Vlaamse Ardennen ondersteunt de leden op het vlak van recreatie en toerisme en vormt het aanspreekpunt voor de private en publieke toeristische sector van de streek. Het is niet de bedoeling dat Toerisme Vlaamse Ardennen vzw in de plaats treedt van lokale diensten voor de ontwikkeling en uitvoering van lokale toeristisch-recreatieve projecten.

De steden en gemeenten stellen jaarlijks gezamenlijk een bedrag ter beschikking van de regionale toeristische werking. Elke gemeente draagt bij volgens financiële draagkracht en toeristisch belang. Toerisme Oost-Vlaanderen verdubbelt dit bedrag. Het samengebrachte budget wordt quasi integraal aangewend voor promotionele activiteiten ten behoeve van de regio. Het jaarbudget bedraagt iets meer dan 111.000 euro.

Het samenbrengen van gelden van diverse niveaus en door verschillende partners creëert een hefboom en garandeert een efficiënte aanwending van de middelen. Toch zijn de beschikbare budgetten op regionaal niveau te beperkt om voldoende impact te creëren op de toeristische vraag in de markt. Hiertegenover staat dat Toerisme Oost-Vlaanderen naast de middelen die ze rechtstreeks inbrengt in het regionale samenwerkingsverband van de vzw, ook op andere manieren - waaronder financiële - inspanningen doet om de Vlaamse Ardennen te promoten.

Naast de financiële inbreng is ook de dynamische werking op beleids- en ambtenarenniveau essentieel om de regionale toeristische werking tot een meer performante structuur uit te bouwen en het toerisme in de regio naar een hoger niveau te tillen. Een efficiënte werking van zowel de statutaire als de niet-statutaire structuren (waaronder ook werkgroepen en ambtenarenoverleg), een regiogevoel én een optimale samenwerking tussen diverse partners zijn onontbeerlijk.

Recentelijk werden de beslissingsstructuren en de statuten van Toerisme Vlaamse Ardennen vzw aangepast. Bedoeling hiervan was de inspraak van de belangrijke actoren te versterken en een meer soepele en dynamische beleidsvoering mogelijk te maken. De nieuwe beslissingsstructuren maken een grotere betrokkenheid van een beperkter aantal bestuurders mogelijk en garanderen grotere bevoegdheden voor de Algemene Vergadering waarin alle leden vertegenwoordigd zijn. Aandachtspunt in deze nieuwe structuur is de betrokkenheid van alle leden en een vlotte communicatie m.b.t. de werking.

Provinciaal niveau

Toerisme Oost-Vlaanderen vzw stippelt en voert in opdracht van het provinciebestuur Oost-Vlaanderen het beleid uit inzake toerisme en recreatie in Oost-Vlaanderen. In 1998 koos Toerisme Oost-Vlaanderen voor de gebiedsgerichte werking. Voor elk van de 5 regio's stelt Toerisme Oost-Vlaanderen een regiocoördinator en regiomedewerker tewerk. De regiocoördinator coördineert de

toeristisch-recreatieve werking op regionaal niveau en treedt op als secretaris van het regionale toeristische samenwerkingsverband.

Toerisme Oost-Vlaanderen investeert rechtstreeks in de regionale werking (zie regionaal niveau) maar ook onrechtstreeks, o.a. door het ten laste nemen van de binnenlandcampagnes in samenwerking met Toerisme Vlaanderen, door overkoepelende vormen van communicatie (waaronder investeringen in de website) en andere communicatie- en promotieacties.

Toerisme Oost-Vlaanderen vzw neemt hoofdzakelijk de taak van primaire productontwikkeling en de desbetreffende promotie op zich. Toerisme Oost-Vlaanderen verzorgt thematische promotie en algemeen overkoepelende communicatie. Tot voor kort was er een eerder complementaire werking waarbij de regio's instonden voor positionering en profilering van de regio evenals communicatie over en op regionaal niveau. Sinds 2009 kiest Toerisme Oost-Vlaanderen voor een uitdieping van de eerder thematische promotie met een regionale invalshoek. Op die manier wordt de promotie die gevoerd wordt vanuit de regio's verder versterkt.

Het in dit kader opgevoerde marketingoverleg tussen de regio's en Toerisme Oost-Vlaanderen kwam de regiowerking en de samenwerking ten goede. Toch blijven duidelijke afspraken omtrent keuzes en beleidslijnen, budgettering, complementariteit van activiteiten en taakverdeling m.b.t. promotie en productontwikkeling een aandachtspunt.

Vlaams niveau

Op Vlaams niveau is het agentschap Toerisme Vlaanderen actief. Eén van de kernopdrachten is het promoten van Vlaanderen als toeristische bestemming in binnen- en buitenland. Er is een nauwe samenwerking tussen Toerisme Vlaanderen en de provinciale toeristische federaties voor 'Vlaanderen Vakantieland' en de 'binnenlandcampagne' die voor de regio's van groot belang zijn. Ondanks de recent gewijzigde marketingaanpak van Toerisme Vlaanderen blijft de binnenlandcampagne een belangrijk distributiekanaal voor de regionale promotiebrochures.

Toerisme Vlaanderen steunt de Vlaamse toeristische sector door toeristische investeringen te co-financieren, door zelf proefprojecten op te zetten en door vorming te organiseren. In de Vlaamse Ardennen loopt momenteel het Oost-Vlaams pilootproject rond onthaal in de Vlaamse Ardennen.

1.1.2.2 Private sector

Socioculturele verenigingen met een toeristisch-recreatief aanbod of activiteiten

Enkele socioculturele verenigingen in de Vlaamse Ardennen organiseren eigen toeristische evenementen en reizen die in hoofdzaak gericht zijn naar de eigen leden. Elke organisatie legt accenten in functie van de levensbeschouwelijke overtuiging. Meestal maken zij gebruik van het bestaande aanbod, maar in uitzonderlijke gevallen worden ook nieuwe wandel- of fietsroutes ontwikkeld. Het gevaar bestaat dat hierdoor het aanbod en de communicatie te veel versnipperd. Recent is er een positieve tendens naar samenwerking, zowel voor wat betreft de organisatie van toeristische evenementen als de creatie van toeristische producten (zoals wandelingen, fietsroutes, erfgoedontsluiting).

In de Vlaamse Ardennen zijn toeristisch actief:

- Landelijke Gilde
- Davidsfonds
- Pasar
- VTB-VAB
- Milieufrent Omer Wattez
- Natuurpunt vzw
- Stichting Herman De Croo

Organisaties met een (aanvullende) toeristisch-recreatieve werking

Voor diverse instellingen en organisaties met een openbare functie is de ontwikkeling van het toerisme een speerpunt. Zij leggen accenten in het verlengde van hun kernactiviteit.

Centrum Ronde Van Vlaanderen

In 2007 startte in de schoot van het Centrum Ronde van Vlaanderen een nieuw toeristisch project 'De Ronde van Vlaanderen als toeristische troef'. De toenmalige Vlaamse minister voor Toerisme wilde de internationale wielerklassieker 'Ronde van Vlaanderen' als hefboom gebruiken om Vlaanderen in het buitenland te promoten. Het Centrum Ronde Van Vlaanderen fungeert als uitvalsbasis. Een voltijds projectcoördinator werd aangesteld voor de realisatie van het project. Zijn taak bestaat erin om toeristisch aantrekkelijke events te organiseren, promotie te voeren in het buitenland, de kwaliteit van het Ronde van Vlaanderen toerisme te bewaken, de verblijfsaccommodatie in de Vlaamse Ardennen af te stemmen op het fietstoerisme, een aangepaste meertalige promotie te voeren via internet, aangepaste commerciële productontwikkeling uit te werken en ondersteuning te bieden aan logiesverstrekkers, fietshandelaars en fietsverhuurzaken. De projectcoördinator is actief in de ontwikkeling van het Rondetoerisme in de Vlaamse Ardennen. Gezien het belang van het rondetoerisme voor de regio is het afstemmen van de activiteiten en regelmatig overleg gewenst.

Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen vzw

Het Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen engageert zich om de natuurlijke troeven van de Vlaamse Ardennen te beschermen. Dat doet het door overheid, bewoners en bezoekers van de streek te betrekken in concrete projecten die in een duurzame streekontwikkeling passen. Toerisme en recreatie horen daarbij. Voorlopig beperkte het toeristisch-recreatieve actieterrein zich hoofdzakelijk tot het organiseren van begeleide natuurwandelingen, het onderhouden van de wandel- en fietspaden, het bijeenroepen van een werkgroep hoeve- en plattelandstoerisme en het organiseren van eenmalige evenementen voor een brede doelgroep. Gezien het belang van het landschap in het toeristische gegeven in de Vlaamse Ardennen en gezien de samenwerking en de gezamenlijke doelstellingen inzake Leader, is het zeer waarschijnlijk en ook aangewezen dat het Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen in de toekomst meer betrokken wordt bij toeristische productontwikkeling en sensibilisatie inzake duurzaamheid.

Betere afstemming van activiteiten, regelmatig overleg en een goede samenwerking is wenselijk.

Vormingplus

Vormingplus zorgt ervoor dat elke volwassene in zijn vrije tijd kan deelnemen aan vorming. De thema's zijn heel breed en worden bepaald op basis van de behoeften van de deelnemers. Vaak komen ook toeristische thema's aan bod zoals erfgoed, landschap of geschiedenis. Het gaat onder andere om educatieve uitstappen, cursussen, studiedagen en projecten.

1.1.2.3 Ondersteunend beleid

Diverse subsidieprogramma's met Europese/Vlaamse/provinciale invalshoek bieden kansen voor de toeristische ontwikkeling in de Vlaamse Ardennen. Toerisme Oost-Vlaanderen vzw en Toerisme Vlaamse Ardennen vzw nemen deel aan verschillende projecten. De ondersteuningsmogelijkheden kunnen evenwel nog beter worden benut. Er moet rekening worden gehouden met prefinanciering, coördinatiekosten en administratieve belasting.

Het Interreg IVA-programma

Het Interreg-programma heeft tot doel de grensoverschrijdende samenwerking tussen de lidstaten van de Europese Unie te verbeteren en de economische ontwikkeling van grensregio's te stimuleren.

Voor de Vlaamse Ardennen komen het arrondissement Oudenaarde en het arrondissement Gent in aanmerking voor subsidiëring van projecten in het kader van de programma's grensregio Nederland - Vlaanderen en Frankrijk – Wallonië - Vlaanderen als aangrenzend gebied. Het Interreg-programma biedt kansen voor promotionele en infrastructurele toeristisch-recreatieve projecten.

Toerisme Vlaamse Ardennen werkt samen met de Waalse buurregio 'Tournaisis' en het Franse Département du Nord voor de ontwikkeling van grensoverschrijdende projecten.

Slechts 13 van de 17 gemeenten in de regio komen in aanmerking voor ondersteuning. Dit zorgt voor spanningen en hinder in de uitwerking van concrete projecten.

PDPO II

Het Programma Document voor Plattelandsontwikkeling en het daarvan afgeleid Oost-Vlaams Provinciaal Plattelandsontwikkelingsplan creëert nieuwe kansen voor toerisme, daar waar toerisme en landbouw aan elkaar gebonden zijn. De basisgedachte is om de levensvatbaarheid van het platteland te versterken met behulp van toeristische impulsen en activiteiten.

Toerisme Vlaamse Ardennen diende een PDPOII-project in om de regio te voorzien van regioborden en infozuilen.

Leader Vlaamse Ardennen

Leader betekent vrij vertaald 'samenwerken voor plattelandsontwikkeling'. Lokale projecten kunnen rekenen op Europese, Vlaamse en provinciale steun als ze gedragen worden door de Plaatselijke Groep en passen in de voor de regio uitgetekende lokale ontwikkelingsstrategie. Innovatie, additionaliteit en netwerkvorming staan centraal.

Toerisme Vlaamse Ardennen vzw stelde samen met het Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen en het Streekoverleg Zuid-Oost-Vlaanderen een ontwikkelingsstrategie op die heeft geleid tot de erkenning van de Vlaamse Ardennen als leadergebied voor de periode 2008 – 2013.

Besluit

Gezien het grote economisch, maar ook maatschappelijke belang van toerisme en recreatie in de Vlaamse Ardennen, zijn diverse actoren - publieke, semipublieke en private - rechtstreeks of zijdelings betrokken bij de ontwikkeling en promotie van toerisme en recreatie. Het efficiënt afstemmen van beleid en activiteiten is echter een knelpunt. Er is te weinig overleg en samenwerking.

De inzet van middelen en mankracht is ontoereikend. Er moet een meer performante toeristische werking op regionaal niveau worden nagestreefd. Op regionaal niveau dient verder te worden gewerkt aan het regiogevoel, een verhoogde dynamiek en doelgerichte beleids(uit)voering. Goede communicatie en een betere afstemming van de activiteiten op de diverse niveaus is wenselijk.

Het hanteren van verschillende gebiedsafbakeningingen door verschillende instanties leidt niet alleen tot verwarring, maar hindert ook een goede (samen)werking op regionaal niveau. Het bemoeilijkt de financiering van (gebiedsdekkende) activiteiten en projecten.

De verschillende cofinancieringsmogelijkheden op provinciaal, Vlaams en Europees niveau worden onvoldoende benut.

1.2 Ruimtelijk beleid

1.2.1 Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen

Het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen geeft weer hoe we in stedelijk en buitengebied moeten omgaan met de open ruimte. Ook toerisme en recreatie zijn een aandachtspunt.

Duurzame ruimtelijke ontwikkeling als uitgangshouding

Het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV) kiest voor een ruimtelijke ordening waarin duurzame ruimtelijke ontwikkeling, kwaliteit en draagkracht centraal staan (zie RSV 1997).

‘Vlaanderen: open en stedelijk’

Vlaanderen lijkt één aaneengesloten verstedelijkt gebied. Toch is het grootste deel buitengebied. Het bestaande weefsel dient als basis voor de verdere ruimtelijke ontwikkeling in Vlaanderen. Een gedeconcentreerde bundeling staat centraal in het beleid: activiteiten centreren in stedelijk gebied en kernen van het buitengebied, open houden wat open is en de bestaande fysische structuren benadrukken.

Op basis van deze visie werden ook de grote lijnen van het ruimtelijk **beleid voor toerisme en recreatie** ontwikkeld:

- optimale benutting van de bestaande toeristisch-recreatieve infrastructuur en meer aandacht voor kwaliteit en netwerkvorming
- uitbreiding of nieuw in te planten toeristische infrastructuur in het buitengebied is niet wenselijk
- streven naar kwaliteitsvolle vormen van toeristisch-recreatief medegebruik
- kwalitatieve opwaardering van het cultuurhistorische patrimonium, de accommodatie en de groene openbare ruimten van de stedelijke gebieden
- het versterken van de relatie tussen het cultureel erfgoed, het winkelapparaat en de horeca
- het afstemmen van de noodzakelijke nieuwe toeristische en recreatieve infrastructuur op het niveau van het betrokken stedelijk gebied.

In het buitengebied vormen landbouw, natuur en bosbouw de hoofdfuncties. Toeristische en recreatieve activiteiten krijgen een belangrijke nevenfunctie. Het recreatieve en toeristische **medegebruik** biedt immers kansen voor economische ontwikkeling in het buitengebied.

Volgende punten zijn daarbij van belang:

- Recreatief medegebruik moet rekening houden met de draagkracht van het gebied, een integrale ruimtelijke visie vormt de basis voor ontwikkeling.
- Een integrale visie kan alleen tot stand komen dankzij integratie van en netwerkvorming tussen diverse sectoren.
- Het landschap vormt de bindende factor. Een holistische benadering is noodzakelijk.

1.2.2 Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan Oost-Vlaanderen (PRS)

Provincie Oost Vlaanderen zet in het PRS (2004) de bakens uit voor de toekomstige ruimtelijke ontwikkeling en toeristisch-recreatieve structuren in de provincie.

1.2.2.1 Algemeen gedifferentieerd beleid

Om een gebiedsgericht én geïntegreerd beleid mogelijk te maken, werd het structuurplan Oost-Vlaanderen ingedeeld in 10 deelruimten. Hiervoor werd een gedifferentieerd beleid uitgestippeld.

De Vlaamse Ardennen situeren zich in het Zuidelijk Openruimtegebied, met in het uiterste zuiden een specifiek landschap met een grote natuur- en recreatieve waarde: “...Het gehele Zuidelijk Openruimtegebied – maar vooral Vlaamse Ardennen en Zwalmstreek – wordt als landschappelijk zeer waardevol ervaren en heeft een bovenregionale toeristisch-recreatieve aantrekkingskracht. De verstedelijkingsdruk neemt er toe, vooral vanuit Gent richting Oudenaarde/Ronse. (...)”

De landschappelijke waarde van deze deelruimte oefent nu al een belangrijke aantrekkingskracht uit op toeristen en recreanten. Verdere ontwikkeling als openruimtegebied met een belangrijk recreatief en toeristisch belang vormt dan ook één van de belangrijkste ontwikkelingsmogelijkheden...”

Het beleid in het Zuidelijk Openruimtegebied is gericht op:

- de versterking van de natuurlijke en toeristisch-recreatieve functie
- het garanderen van de leefbaarheid van de landbouw en het versterken van het belang van de stedelijke kernen
- de globale leefbaarheid van het openruimtegebied

Ruimtelijke principes:

- Het cultuurhistorische landschap wordt behouden en versterkt.
- Het typisch hiërarchisch spreidingspatroon van de kernen moet behouden en versterkt worden (= gedeconcentreerde bundeling). Er moet rekening gehouden worden met de landschappelijke en cultuurhistorische waarde van de nederzettingen en het omgevende landschap in het toeristisch-recreatieve gebeuren in de streek.
- Verdichting of aaneengroeien van kernen moet worden tegengegaan.
- In het gebied moet een economisch leefbare landbouw voldoende ontwikkelingskansen krijgen. Verder heeft het gebied sterke mogelijkheden voor hoeve- en plattelandstoerisme. In die zin worden bijkomende ontwikkelingsperspectieven toegekend. Die ontwikkeling moet de leefbaarheid van het platteland versterken zonder de ontwikkeling van de landbouw te belemmeren of de agrarische ruimte te versnipperen.
- De ontsluiting van het gebied moet gericht zijn op de leefbaarheid van de stedelijk economische structuur en op het behoud van het rustige karakter van het buitengebied.

Met kaart 3 en 4 (zie bijlage) worden de toeristisch-recreatieve structuur, respectievelijk de toeristisch-recreatieve elementen van provinciaal niveau, voor de Vlaamse Ardennen geschetst.

1.2.2.2 De gewenste toeristisch-recreatieve structuur

Het belang van toerisme en recreatie in de Vlaamse Ardennen wordt erkend. Het provinciaal ruimtelijk beleid zal dan ook ondersteunend werken ten aanzien van de ontwikkeling van toerisme en recreatie.

Bundeling en concentratie van (toeristisch-recreatieve) infrastructuur zijn de algemene principes voor het ruimtelijk beleid. Een kwaliteitsvol recreatief medegebruik van de open ruimte staat voorop, voor zover de ruimtelijke draagkracht dit toelaat. Andere open ruimtestructuren moeten het recreatieve medegebruik van de open ruimte aanvaarden en waar mogelijk ondersteunen:

- door de toeristisch-recreatieve aantrekkingskracht te beschermen, o.a. door het behoud en de versterking van de landschappelijke en culturele kwaliteiten
- door de inschakeling van open ruimte-elementen in het toeristisch-recreatieve gebeuren: o.a. het verbeteren van de toegankelijkheid van landbouwwegels of jaagpaden, het gebruik van waterlopen voor recreatief verkeer, het recreatief medegebruik van bossen

De Vlaamse Ardennen worden als een toeristisch-recreatief netwerk erkend. In een toeristisch-recreatief netwerk wordt gestreefd naar de versterking van de toeristisch-recreatieve infrastructuur op provinciaal niveau en het verhogen van de complementariteit tussen de toeristisch-recreatieve voorzieningen. Het recreatieve medegebruik van de open ruimte-elementen (bijvoorbeeld bossen, waterlopen) wordt maximaal bevorderd en er wordt gestreefd naar de uitbouw van toeristisch-recreatieve transferia van bovenlokaal belang.

Het toeristisch-recreatieve netwerk 'Vlaamse Ardennen' is een provinciegrensoverschrijdend netwerk dat uitwaaiert tot in het Henegouwse heuvelland (Pays des Collines).

Hoogdynamische dagrecreatieve knooppunten met (beperkte) uitbreidingsmogelijkheden zijn:

- Kluisbos (Kluisbergen)
- De Gavers (Geraardsbergen)

Verblijfstoeristische knooppunten met (beperkte) uitbreidingsmogelijkheden zijn:

- Het kampeerterrein De Gavers
- De Kompas Camping (Oudenaarde)

Specifieke dagrecreatieve knooppunten met geringe uitbreidingsmogelijkheden zijn:

- De aanlegplaats op de Dender in Geraardsbergen
- De aanlegplaats op de Oude Scheldearm in Oudenaarde

De ontwikkelingsmogelijkheden van specifieke dagrecreatieve knooppunten zoals het golfterrein (Golf- en Country club in Wortegem-Petegem) worden bepaald op Vlaams niveau.

De Kaaihoeve (natuur-educatief centrum) in Zwalm werd geselecteerd als natuur- en landschapsknooppunt. In deze natuur- en landschapsknooppunten kan, indien de natuurlijke en ruimtelijke draagkracht niet overschreden wordt, kleinschalige ondersteunende accommodatie worden voorzien (kleinschalige horeca, educatief gebouwtje, parking, speeltuin).

Alle stedelijke gebieden (Oudenaarde, Geraardsbergen, Ronse en Zottegem) worden geselecteerd als gebied van primair toeristisch-recreatief belang. Dit biedt mogelijkheden voor de ontwikkeling van nieuwe hoogdynamische toeristisch-recreatieve (verblijfs)infrastructuur.

In het buitengebied van het toeristisch-recreatieve netwerk Vlaamse Ardennen zijn kleinschalige verblijfs-elementen (zoals hoeve- of plattelandverblijven en pensions in landelijke kernen) wenselijk. De verdere versterking van de landschappelijke eigenheid en kwaliteiten van de Vlaamse Ardennen vormt de motor voor het toeristisch-recreatieve gebeuren. De mogelijkheid tot recreatief medegebruik van de open ruimten en de bossen wordt versterkt.

De Schelde en de Dender behoren tot het 'toeristisch-recreatief hoofdrouthenetwerk'. Ze vormen één van de dragers van toeristisch-recreatieve (lange-afstands)bewegingen. Er wordt gestreefd naar een autoluwe omgeving en naar een benutting en optimalisatie van de bestaande lijninfrastructuren zoals jaagpaden.

1.2.2.3 Visie op specifieke toeristisch-recreatieve thema's

De realisatie van een globale en gecoördineerde aanpak van het **plattelandstoerisme** is een prioriteit. Nieuwe functies moeten passen bij de aard van het buitengebied en moeten aansluiten bij de primaire hoofdfunctie en ontwikkelingsrichting van het gebied. Hoeve- en plattelandstoerisme moeten kleinschalig blijven.

Specifieke aandacht zal uitgaan naar het **water- en rivierstoerisme**. De provincie treedt ondersteunend op voor de sanering, ontwikkeling en uitbouw van infrastructurele voorzieningen voor het water- en rivierstoerisme. Alle vormen van rivier- en watertoerisme komen aan bod (pleziervaart, kano- en kajak, toervaart). Voor het grensoverschrijdende waterverkeer naar Wallonië en Frankrijk is er voldoende (aanleg)capaciteit in Oudenaarde. Het comfortniveau moet echter aanzienlijk worden verhoogd door een verbetering van de infrastructuur. In Geraardsbergen wordt gestreefd naar een capaciteitsverhoging van de jachthaven.

Bijkomende **terreinen voor openluchtrecreatieve verblijven** dienen te worden gesitueerd in stedelijk gebied of dienen aan te sluiten bij kernen van het buitengebied of bij andere toeristisch-recreatieve infrastructuur.

De **archeologische sites in Ename en Velzeke** worden veilig gesteld door een Provinciaal Ruimtelijk Uitvoeringsplan (RUP).

1.2.3 Gemeentelijke structuurplannen

Op gemeentelijk vlak wordt de visie op de ruimtelijke planning weergegeven in gemeentelijke structuurplannen. Hierin moeten de gemeenten binnen de krijtlijnen van de hogere planningsniveaus aandacht besteden aan toeristisch-recreatieve functies.

Gemeenten in het buitengebied van de Vlaamse Ardennen moeten voldoende aandacht besteden aan recreatief medegebruik, de landschappelijke waarde, plattelandstoerisme, ontwikkelingsmogelijkheden voor dag- en verblijfsrecreatie (in zoverre ze de draagkracht van het buitengebied niet in gevaar brengen).

Het vrijwaren van de landschappelijke kwaliteit (waaronder natuur- en beeldkwaliteit) vormen essentiële aandachtspunten.

1.2.4 Specifieke regelgeving ruimtelijke ordening

1.2.4.1 Verblifstoerisme in buitengebied (hoeve- en plattelandstoerisme)

De regelgeving heeft de laatste jaren heel wat wijzigingen ondergaan en is voor (potentiële) logiesuitbaters niet altijd duidelijk. De toepassing van de regelgeving is/was niet altijd doorzichtig. Het afleveren van vergunningen verloopt soms moeizaam. Vooral de bepalingen omtrent 'zonevreemdheid' bemoeilijken de uitbouw van kwaliteitsvolle logies in het buitengebied. De potentiële logiesuitbater heeft nood aan correct advies, zowel op lokaal als op provinciaal niveau.

Voor gebouwen gelegen in woongebied (of daarmee vergelijkbare gebieden) stellen zich voor de uitbouw van kleinschalige logiesaccommodatie geen problemen.

De uitbouw van logiesaccommodatie in agrarisch en landschappelijk waardevol gebied is gehouden aan een reeks beperkingen. Tot voor 2003 was hoeve- en plattelandstoerisme enkel mogelijk indien er minstens een nevenactiviteit landbouw aanwezig was. Sinds 2004 werden er voor de uitbouw van kleinschalige vormen van plattelandlogies (zonder landbouwactiviteit) uitzonderingen geboden tot maximaal 4 eenheden (kamers) en voor zover er een complementaire functie wonen was. Sinds 2007 is er een verruiming tot 8 eenheden van toepassing en werd de naam 'kamer' vervangen door 'toeristisch logies'. Elke vorm van restaurant of café blijft uitgesloten.

Terwijl de regels m.b.t. ruimtelijke ordening voor hoeve- en plattelandstoerisme (vnl. categorie gastenkamers) zijn versoepeld, blijft de ontwikkeling van solitaire vakantiewoningen in buitengebied een probleem omdat een aanvullende functie (wonen) wordt geëist. Een voorafgaande stedenbouwkundige vergunning is altijd vereist in agrarisch gebied.

Door het besluit van de Vlaamse Regering van 28 november 2003 worden in agrarisch gebied ook een aantal aan landbouw gerelateerde, dagrecreatieve activiteiten mogelijk (bv kinderboerderij). Sinds 2007 kwamen er bijkomende mogelijkheden voor de ontwikkeling van jeugdlogies. Het koninklijk besluit van 2007 biedt ook ontwikkelingsmogelijkheden voor gebouwen die opgenomen zijn in de inventaris van het bouwkundige erfgoed, ongeacht de zonering. Er worden echter strenge voorwaarden opgelegd voor wat betreft de vrijwaring van de erfgoedwaarde.

Besluit

De Vlaamse Ardennen zijn een verzameling van stedelijke en open ruimtegebieden waar toerisme en recreatie belangrijke aandachtspunten zijn. Het landschap vormt de bindende factor. In het buitengebied vormen landbouw, natuur en bosbouw de hoofdfuncties. Toerisme en recreatie zijn er belangrijke nevenfuncties. Recreatief medegebruik biedt kansen voor de toeristische ontwikkeling. Bundeling en concentratie zijn de algemene principes. De stadjes zijn van primair toeristisch belang. In het buitengebied is de versterking van de landschappelijke eigenheid en kwaliteit aan de orde. Een integrale en gecoördineerde aanpak van het plattelandstoerisme vormt een prioriteit.

Wat betreft de regelgeving op de ruimtelijke ordening blijft de realisatie van solitaire vakantiewoningen in het buitengebied moeilijk liggen. Nochtans wordt daarvoor een groeiende vraag vastgesteld.

1.3 Analyse van de toeristisch-recreatieve beleving

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de toeristisch-recreatieve mogelijkheden van de Vlaamse Ardennen. Een inventaris van het gehele toeristisch-recreatieve aanbod is terug te vinden in de regiopocket van Toerisme Vlaamse Ardennen. In dit hoofdstuk is aandacht voor:

- de natuur- en landschappelijke kenmerken van de Vlaamse Ardennen
- socio-demografische eigenschappen
- routegebonden openluchtrecreatie
- recreatief medegebruik en niet-routegebonden openluchtrecreatie
- recreatiedomeinen, speeltuinen, all weather infrastructuur
- cultureel en cultuurhistorisch aanbod
- hoeve- en plattelandstoerisme
- evenementen
- logies
- MICE-gerichte aanbod
- onthaal
- bereikbaarheid en toegankelijkheid.

In samenvattende paragrafen worden de aandachtspunten weergegeven die meegenomen worden in de ontwikkeling van strategieën en acties.

1.3.1 De natuur- en landschappelijke kenmerken van de Vlaamse Ardennen

1.3.1.1 Beknopte landschapsanalyse

Het heuvelachtige landschap bepaalt grotendeels de identiteit en de daaraan gekoppelde toeristisch-recreatieve mogelijkheden van de streek. De getuigenheuvels halen een hoogte van 150m en zijn hiermee het hoogste geografische punt van Oost-Vlaanderen. De relatie reliëf-hydrografie zorgt voor het typische geomorfologisch beeld van de Vlaamse Ardennen.

Hieronder een overzicht van zowel fysische als visuele eigenschappen van de Vlaamse Ardennen.

Kenmerkend zijn:

- het heuvelachtig/golvend landschap (zie hoogtemodel)
- de vele kasseiwegen
- de versnipperde boscomplexen in een open agrarisch landschap
- het kleurrijk lappendeken met diverse landbouwgewassen
- een grote afwisseling aan bossen, akkers, weiden, valleien en dorpskernen
- kleine landschapselementen met voornamelijk knotrijen, holle wegen, houtkanten en struwelen
- kronkelende wegen en bochten
- het molenerfgoed in het landschap
- de ligging van de steden in het heuvelachtige landschap

Op een beperkte oppervlakte vindt men zeer gevarieerde en gave landschappen, en vele vergezichten die bepaald worden door het reliëf en de topografie. De diversiteit van het landschap met een grote natuurwetenschappelijke, ruimtelijk-structurende, esthetische en sociaal-maatschappelijke waarde oefent een aantrekkingskracht uit op nieuwe inwoners, toeristen en recreanten.

Sinds 1992 zijn de Vlaamse Ardennen erkend als Regionaal Landschap. Deze erkenning duidt op de aanwezigheid van een eigen identiteit met belangrijke natuur- en landschapswaarden.

1.3.1.2 Geografische zones met toeristisch potentieel

De Vlaamse Ardennen zijn een verzameling van traditionele landschappen in de zandleem-leemstreek van de interfluvia Leie-Schelde en Schelde-Dender. De visuele kenmerken variëren van zone tot zone, afhankelijk van hun ligging ten opzichte van enerzijds de riviervalleien en anderzijds de getuigenheuvels.

De getuigenheuvels

De getuigenheuvels vormen de belangrijkste landschappelijke troef van de Vlaamse Ardennen. De panoramische vergezichten zijn belangrijke, natuurlijke attracties voor de regio. De heuvelruggen hebben een rijke bebossing. Het is een aantrekkelijke zone voor wandelaars, natuurliefhebbers en fietsrecreanten die van een uitdaging houden.

Overzicht van west naar oost:

- Kluisberg (141m)
- Hotond (150m, hoogste punt van Oost-Vlaanderen)
- Muziekberg
- Pottelberg (157m) (Wallonië)
- Mont de Rode (153m) (Wallonië)
- Oudenberg (110m).

De alluviale vlakte van de Bovenschelde ter hoogte van Gavere, Zingem, Oudenaarde

Graslanden nemen er het grootste deel van de vallei in. Kleine landschapselementen dragen bij tot de ecologische en landschappelijke waarde van het gebied. Deze zone vormt een aantrekkelijk gebied voor minder geoefende fietsers en fietsende gezinnen met kleine kinderen.

De Zwalmvallei ter hoogte van Brakel en Zwalm

De Zwalmvallei wordt gekenmerkt door een waaiervormig bronbekken met een golvend landschap en asymmetrische valleien. De Zwalmbeek is de voornaamste bijrivier van de Bovenschelde. De Zwalmvallei is toeristisch zeer aantrekkelijk door de vele molens, kleine pittoreske dorpen, bosjes en weilanden. Ze wordt druk bewandeld.

Het interfluvium Leie-Schelde ter hoogte van Kruishoutem, Wortegem-Petegem

Het landschap is zwak hellend. De nabijheid van de Schelde en de rijke bosgebieden zorgden ervoor dat kasteelheren van adellijke families zich hier vestigden. De kastelen, parklandschappen en kasteeldorpjes vormen een mooi decor voor gezinsvriendelijke fiets- en wandeltochten.

De Dendervallei ter hoogte van Geraardsbergen

De Dender is een meanderende rivier, omgeven door laaggelegen meersen, met afwisselend natuurlijke moerasgebieden en populierenaanplantingen. De Dender stroomt dwars door het centrum van de historische stad Geraardsbergen. Op de Dender zijn diverse sluizen en stuwen gebouwd. De Dender heeft ondanks de kanalisatie haar authenticiteit weten te bewaren en biedt heel wat toeristisch-recreatief potentieel voor zowel recreanten als natuur- en cultuurliefhebbers.

Het Land van Zottegem ter hoogte van Oosterzele, Herzele en Zottegem

Strekt zich uit van noord naar zuid als een geleidelijke overgang van Zandlemig-Vlaanderen (± 30 à 40 m) naar de Vlaamse Ardennenheuvels (± 60 à 150 m). Deze overgang veroorzaakt een golvend tot heuvelachtig landschap met een verstedelijkte kern in Zottegem. De zone biedt mogelijkheden voor recreatieve fietsers, natuurliefhebbers en wandelaars. Het is een relatief onbekend gebied in het zuidoosten van de Vlaamse Ardennen dat aansluiting geeft op het verstedelijkte gebied van de Vlaamse ruit. Dat maakt het ook een ideale zone voor dagtoerisme vanuit de as Aalst/Brussel.

1.3.1.3 Hydrografie Vlaamse Ardennen

De Vlaamse Ardennen liggen voor het grootste deel in het Boven-Scheldebekken. Oosterzele en Sint-Lievens-Houtem behoren tot het Beneden-Scheldebekken. Ter hoogte van Zottegem en Lierde, waar de beken naar de Dender stromen, ligt een derde waterscheidingslijn. De regio omvat bijgevolg drie stroomgebieden. De Schelde- en de Dendervallei vormen twee belangrijke aders.

De Zwalmbeek in het centrum van de regio is bekend voor de vele watermolens. Het watermolentoeerisme is populair sinds de jaren '60. De vallei van de Maarkebeek is bepalend voor de vorming van het typische landschap in het hart van de Vlaamse Ardennen.

De Vlaamse Ardennen zijn een bronrijk gebied. Het landschap met vele asymmetrische dalen en amfitheatres is gevormd door rivier- en hellingerosie waarbij water een belangrijke rol speelt.

1.3.1.4 Cultuurhistorische waarde van het landschap

De cultuurhistorische waarde wordt geïllustreerd in de Landschapsatlas. Die geeft aan dat de Vlaamse Ardennen rijk zijn aan relictzones en ankerplaatsen zoals onder andere de Vlaamse Ardennen van Koppenberg tot Kluisbergen, de kasteeldomeinen Lozer, Mullem, Wannegem-Lede, de vallei van de Maarkebeek, Zwalmvallei, Burreken, en andere. Een overzicht hiervan is te vinden in bijlage (kaart 5). De talrijke mooie vergezichten en het veelvuldig aanwezige bouwkundig erfgoed maken van de Vlaamse Ardennen een uniek gebied met veel toeristisch-recreatieve potenties. Het visuele lappendeken wordt gevormd door een grote afwisseling van kleine percelen akkergrond, weiland, bos, (kassei)wegen en nederzettingsstructuren. Zij zijn het gevolg van de occupatiegeschiedenis en bepalen in belangrijke mate het landschapsbeeld. Ook de Ronde van Vlaanderen speelt een voornaam rol in het landschapsverhaal. Vele hellingen en kasseistroken hebben een grote naambekendheid dankzij de mediabelangstelling voor de voorjaarsklassiekers. Enkele kasseistroken zijn beschermd.

1.3.1.5 Fauna en flora

In de Vlaamse Ardennen vindt men een aanzienlijk aantal vrij zeldzame insecten, reptielen, vogels en knaagdieren. De bronlibel en de vuursalamander treft men er nog relatief vaak aan. In sommige delen van het gebied komt een grote uilenpopulatie voor, met ondermeer de steenuil die gebonden is aan een landschap met veel kleine landschapselementen (houtkanten, holle wegen, poelen, eenzame bomen, knotbomenrijen,...).

De plantengroei hangt sterk samen met de geologie en de geomorfologie van de streek. De diverse bodems, de vele bronnen en de steile hellingen geven groeigelegenheden aan vrij zeldzame planten zoals de donkere ooievaarsbek, paarse schubwortel en gevlekt longkruid. De typische voorjaarsflora in de Vlaamse Ardennen trekt natuurliefhebbers en wandelaars aan.

Besluit

De diversiteit van het landschap met een hoge esthetische waarde oefent een grote aantrekkingskracht uit op toeristen en recreanten. Doorslaggevend voor het landschapsbeeld zijn het reliëf, de waterlopen, het landgebruik en het bouwkundige erfgoed. De identiteit van de streek wordt grotendeels bepaald door het landschap waarin belangrijke natuurwetenschappelijke, ruimtelijke, cultuurhistorische en sociaal maatschappelijke elementen aanwezig zijn.

1.3.2 Socio-demografische eigenschappen

De toeristische regio Vlaamse Ardennen omvat 17 gemeenten, beslaat een oppervlakte van 70.368 ha en telt 223.270 inwoners¹. Qua oppervlakte leunen de Vlaamse Ardennen aan bij het Meetjesland, dat echter minder inwoners telt. Onderstaande tabel duidt aan dat de Vlaamse Ardennen en het Meetjesland in vergelijking met de andere Oost-Vlaamse regio's dunbevolkt zijn. De West-Vlaamse regio de Westhoek is nog dunner bevolkt (15 gemeenten, 109.101 ha en 162.955 inwoners (gegevens op 01 januari 2006)²).

De gemiddelde bevolkingsdichtheid (uitgedrukt in inwoners per km²) bedraagt:

Vlaamse Ardennen	317	
Oost-Vlaanderen	466	(zonder Gent: 409)
Vlaanderen	450	
Meetjesland	266	
O.-VI. Leiestreek	412	
Waasland	427	
O.-VI. Scheldeland	637	

Op basis van de voor Vlaanderen realistische bovengrens van 300 inwoners per km², kunnen 9 gemeenten in de Vlaamse Ardennen worden omschreven als 'dunbevolkt': Brakel, Horebeke, Kluisbergen, Kruishoutem, Lierde, Maarkedal, Wortegem-Petegem, Zingem en Zwalm.³

¹ Oppervlaktegegevens bron 'Gids voor de Oost-Vlaming': Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, 2005;

bevolkingscijfers betreffen situatie 01/01/2006 – bron: FOD Economie, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

² Bron: FOD Economie, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

³ Bron: Sociale Situatieschets Oost-Vlaanderen, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, 2006

In de Vlaamse Ardennen worden 13 van de 17 gemeenten als plattelandsgemeenten omschreven. De overige 4 gemeenten vallen onder de noemer 'stedelijk gebied'. Binnen Oost-Vlaanderen springen de Vlaamse Ardennen (samen met het Meetjesland) duidelijk naar voren als een aaneengesloten plattelandsregio⁴. De toeristische ontwikkeling moet dan ook in dit kader worden gezien.

Besluit

De Vlaamse Ardennen zijn - in vergelijking met andere (Oost-)Vlaamse regio's - een uitgesproken plattelandsregio met enkele verstedelijkte kernen. De toeristische ontwikkeling moet dan ook in dit kader worden gezien. Dit gegeven in combinatie met de landschappelijke waarde, de centrale ligging in Vlaanderen en de nabijheid van de stedelijk-economische ruit Brussel-Gent-Antwerpen, maakt van de Vlaamse Ardennen een ideaal en makkelijk bereikbaar buitengebied voor recreatie en toerisme.

1.3.3 Routegebonden openluchtrecreatie

1.3.3.1 Wandelen

Wandelroutes en wandelnetwerken

Bij recreatief wandelen ligt het accent op de lichaamsbeweging, het wandelen in een mooie omgeving en het onderweg stilstaan bij de toeristische troeven of bezienswaardigheden. Ook de couleur locale, de gastronomie en andere vormen van ontspanning zijn motivaties voor een recreatieve wandeling. De Vlaamse Ardennen bieden echter ook mogelijkheden voor de sportieve wandelaar die een aangepast vakantieaanbod zoekt in een uitdagende wandelregio.

Provinciale initiatieven

In het recente verleden legde Toerisme Oost-Vlaanderen vzw (TOV) zich toe op zowel de vernieuwing van bestaande als de realisatie van nieuwe kwaliteitsvolle **provinciale lusvormige wandelroutes**. Uiteraard houdt het daarbij rekening met de richtlijnen van Toerisme Vlaanderen.

In het kader van een saneringsplan begin de jaren 2000 werd een 8-tal verouderde wandelroutes (uit begin de jaren '90) volledig herwerkt (routetrajecten en brochuremateriaal) en/of uit de handel genomen. Daarnaast werd het aanbod eigentijdse lusvormige wandelroutes nog verder uitgebreid. Op dit moment tellen de Vlaamse Ardennen 21 lusvormige provinciale wandelroutes en 7 taalgrenswandelingen.

Alle wandelroutes zijn bewegwijzerd en voorzien van een infobord aan de start. Een bijhorende brochure beschrijft het landschap, het traject en de bezienswaardigheden onderweg.

De 7 taalgrenswandelroutes werden gerealiseerd in het kader van het Europees Interreg III-project 'Grensoverschrijdend recreatief routenetwerk' in samenwerking met het Waalse 'Maison du Tourisme du Tournaisis'. Na afloop van het Interreg III-project worden de taalgrenswandelroutes als specifieke themaroutes opgenomen in het reguliere aanbod van TOV. Goede afspraken met de Waalse partners over o.a. onderhoud van bebording zijn onontbeerlijk om de kwaliteit te handhaven en de promotie te verzekeren.

Met de invoering van de fietsnetwerken werd meteen ook de grafische uitvoering van de lusvormige wandel- en fietsproducten vernieuwd. De nieuwe stijl oogt eigentijds en is gebaseerd op de stijlkenmerken van Westtoer. Dit om enerzijds een eenvormigheid na te streven in de gezamenlijke projecten, anderzijds om werk te maken van schaalgrootte en herkenbaarheid van de recreatieve producten.

In 2006 werd door het WES een studie uitgevoerd voor de selectie van geschikte gebieden voor **wandelnetwerken** in Vlaanderen. De Vlaamse Ardennen werden als zoekgebied geselecteerd en als hoogste prioriteit aangeduid. Toerisme Oost-Vlaanderen selecteerde ondertussen 2 gebieden in de Vlaamse Ardennen voor de ontwikkeling van kleinschalige wandelnetwerken op basis van homogeniteit, aantrekkelijkheid, veiligheid en grootte van het gebied. Dit zijn:

- 1/ driehoek Oudenaarde – Kluisbergen – Ronse
- 2/ gebied ten Zuiden van N48 en de Geraardsbergse Steenweg (Brakel - Geraardsbergen) tot aan de taalgrens Ellezelles – Flobecq.

⁴ Bron: Voor de indeling van de Oost-Vlaamse gemeenten: 'Oost-Vlaams Buitengoed onder de loep', Provinciale Landbouwkamer voor Oost-Vlaanderen, 2006

In het kader van het nieuw bipartiet Interreg IV-project 'Mirra' (2008-2011) werkt Toerisme Oost-Vlaanderen in overleg met een aantal bevoorrechte partners aan de conceptuele uitwerking en de realisatie ter plaatse van een eerste wandelnetwerk in de omgeving van Kluisbergen. De lancering daarvan is voorzien in het voorjaar van 2010. Naast het netwerk en de bewegwijzering wordt ook voorzien in kleine weginfrastructuur (vb. knuppelpaden) en belevingsvolle randinfrastructuur (vb. infoborden).

Gemeentelijke wandelroutes

Elke stad of gemeente stippelt routes uit binnen de eigen stads- of gemeentegrenzen. Een eenheid in de lokale routes bestaat niet. Sommige zijn bewegwijzerd, andere niet. Ze hebben nu eens een thematische invalshoek, dan weer beperken ze zich tot een rondgang langs alle toeristische bezienswaardigheden. In sommige gemeenten is een startpaneel voorzien, andere beperken zich tot een korte beschrijving in een brochure. In de toekomst moet ook worden gestreefd naar een eenvormigheid in de gemeentelijke routes.

Private initiatieven

Ook de private sector stippelt wandelingen uit voor leden en/of klanten. De initiatiefnemers zijn zowel socio-culturele verenigingen, financiële instellingen, touroperators als musea of horecazaken. In vele gevallen worden de **wandeltochten** inclusief kaartmateriaal aangeboden via internet of ledenbladen. Voordeel van deze werkwijze is de vlotte beschikbaarheid van informatie en een product dat aangepast kan worden aan de wensen van de klanten. Groot nadeel is dat niet altijd rekening wordt gehouden met veiligheid en draagkracht van het gebied. Meestal is er ook geen bewegwijzering.

Ook toeristische uitgeverijen zoals Lannoo, Roularta of Davidsfonds ontwikkelen wandeltochten. Heel vaak is er voor deze publicaties een samenwerkingsakkoord met lokale toeristische diensten, Toerisme Vlaamse Ardennen vzw of Toerisme Oost-Vlaanderen vzw. Een nieuw product zijn *topografische wandelkaarten op DVD*, aangevuld met een gebruiksvriendelijke software.

Een **niet-bewegwijzerd wandelnetwerk** in de Vlaamse Ardennen werd recent uitgewerkt en als kaart uitgegeven door vzw Milieufrent Omer Wattez in samenwerking met reisboekhandel Atlas & Zanzibar. Het netwerk loopt op het grondgebied van de gemeenten Kluisbergen en Maarkedal en delen van Ronse, Oudenaarde en Horebeke. Het gaat in de eerste plaats om een aaneenschakeling van trage wegen. De toeristisch-recreatieve mogelijkheden zijn ondergeschikt aan de algemene toegankelijkheid van de trage wegen. Samenwerking en afstemming van initiatieven is nuttig.

GR-paden

De Vlaamse Ardennen worden doorkruist door 3 **GR-paden** (lange afstandswandelroutes) die aansluiten op grotere lussen of routes:

- GR5A-wandelroute: Oostende – Antwerpen, met passage in Ronse en Geraardsbergen
- GR129-wandelroute: Brugge – Wallonië, met passage in Kruishoutem, Wannegem-Lede, Oudenaarde, Etikhove en Ronse
- GR 122- wandelroute: Hulst – Doornik, met passage in Dikkelvenne, Zwalm, Brakel, Vloesberg, Ronse en Kluisbergen.

Op 6 juni 2009 werd de nieuwe **Streek-GR Vlaamse Ardennen** gelanceerd. Een Streek-GR is, in tegenstelling tot een GR-pad, lusvormig en blijft hoofdzakelijk binnen de grenzen van een toeristische streek. De Streek-GR Vlaamse Ardennen beslaat 157 km. De officiële startplaats is de Markt in Oudenaarde. Daarna gaat het via Kluisbergen en Ronse tot Geraardsbergen en Voorde, om terug te keren via Herzele, Zottegem en Zwalm naar het hart van de Vlaamse Ardennen in Maarkedal en Oudenaarde.

Randinfrastructuur voor wandelaars

In het kader van het Interreg IIIA-programma 'Grensoverschrijdend recreatief routenetwerk' werden sommige provinciale wandelroutes met houten rustbanken uitgerust. Ook worden hier en daar oriëntatietafels geplaatst. Het 'aankleden van de routestructuren' wordt aanzien als een meerwaarde omdat deze accommodatie het comfort en de belevingswaarde voor de recreatieve wandelaar verhoogt. In het kader van het Interreg IV project MIRRA wordt hieraan verder gewerkt (belevingsvolle randinfrastructuur wandelnetwerken).

Routeontwikkeling en randinfrastructuur komen in aanmerking voor cofinanciering door Toerisme Vlaanderen. Ook Europese programma's bieden mogelijkheden voor cofinanciering. Er wordt echter te weinig gebruik gemaakt van deze opportuniteit. Oorzaken zijn enerzijds het afleveren van stedenbouwkundige vergunningen en anderzijds de onduidelijkheid omtrent het knelpunt van de gebiedsafbakening.

1.3.3.2 Fietsen

Fietsroutes en fietsnetwerken

Provinciale fietsroutes

Toerisme Oost-Vlaanderen realiseerde in het verleden 18 bewegwijzerde provinciale **lusvormige fietsroutes** op het grondgebied van de Vlaamse Ardennen. Dit aanbod wordt niet meer uitgebreid omwille van het fietsknooppuntennetwerk dat in 2006 werd gerealiseerd. Waar nodig of opportuun (minder succesvolle of minder kwaliteitsvolle routes) zullen een aantal lusvormige routes worden gesupprimeerd. Toch blijft een basisaanbod lusvormige fietsroutes behouden. Waar dit een regionale meerwaarde biedt, worden kwalitatieve thematische routes op het fietsnetwerk als alternatief ontwikkeld.

De Vlaamse Ardennen zijn door hun landschappelijke kenmerken (heuvels, kasseiwegen) in trek bij geofende fietsers en wielertoeristen. De wielervedstrijd '**Ronde van Vlaanderen**' geeft elk jaar internationale promotie aan deze streek.

Verschillende fietsroutes maken gebruik van de karakteristieken van het landschap en de aanwezigheid van Ronde-iconen zoals de hellingen en kasseistroken. Hierdoor kunnen sommige routes als 'steil' en 'uitdagend' worden bestempeld. Dit maakt het aanbod sterk onderscheidend ten opzichte van de rest van Vlaanderen. Anderzijds werden ook zachtglooiende en zelfs vlakke routes aangelegd in de Scheldevallei en het noorden van de Vlaamse Ardennen. Zo kunnen ook minder geofende fietsers en gezinnen met kinderen een aangepast traject vinden.

Een degelijke communicatie omtrent de landschappelijke kenmerken is noodzakelijk zodat elke fietser weet wat hij kan verwachten van de Vlaamse Ardennen. Daarom wordt bij de routes aangegeven of het parcours vlak, zacht-glooiend of steil is. Hoogtelijnen worden niet aangeduid. Toerisme Oost-Vlaanderen start in 2009 met een labelingsysteem om het de toerist makkelijker te maken bij zijn routekeuze.

In 2006 werd de **Ronde Van Vlaanderen fietsroute** gelanceerd waarbij het parcours van de finale van de wielerklassieker volledig is bewegwijzerd. Het gaat om 3 afzonderlijke lussen van elk ongeveer 80 km met start en aankomst in Oudenaarde. Ook werd een routebrochure met informatie en kaart uitgegeven. De route, een door Toerisme Vlaanderen ondersteund pilootproject, werd bewegwijzerd met afwijkende blauw-witte, groen-witte en oranje-witte zeshoekige borden. In 2008 werd, in samenwerking met het Centrum Ronde van Vlaanderen, deze route en de bijhorende brochure geëvalueerd en aangepast.

Het **fietsknooppuntennetwerk** Vlaamse Ardennen is sinds 2006 in gebruik. Het werd ontwikkeld door Toerisme Oost-Vlaanderen vzw in samenwerking met Toerisme Vlaamse Ardennen vzw en de lokale toeristische diensten en gemeentebesturen. Het fietsnetwerk beslaat de volledige Vlaamse Ardennen en omvat 830 km recreatieve fietswegen.

Het fietsnetwerk biedt de mogelijkheid om zelf, naar eigen wens en quasi onbeperkt, fietstochten uit te stippelen. Een fietsnetwerk zorgt voor een betere spreiding van het fietstoerisme en op die manier ook voor het vermijden of verminderen van conflicten tussen verschillende groepen (fiets)recreanten.

De ontwikkeling van het fietsnetwerk ging gepaard met de uitgave van een fietsnetwerkkarta. Hierop wordt ook praktische en toeristische info aangereikt. Voor de fietsnetwerkkarten werd de lay-out en huisstijl van de fietsnetwerken van Westtoer overgenomen. Dit draagt bij tot de herkenbaarheid van het product.

Op de fietsnetwerkkarta wordt het heuvelachtige karakter van de Vlaamse Ardennen als troef maar ook als aandachtspunt naar voren gebracht. De steile hellingen worden duidelijk aangegeven. Er wordt ook gewezen op de mogelijke gevaren (afdalingen). Een meer algemene duiding van hoogteverschillen (bijvoorbeeld door hoogtelijnen) ontbreekt evenwel.

De realisatie van het fietsnetwerk liep in de beginfase stroef, waardoor de tekortkomingen logischerwijze leidden tot ongenoegen bij de gebruikers. Ondertussen werden de meeste problemen opgelost.

Er wordt momenteel ook gewerkt aan een integraal kwaliteitsbehoudsysteem voor de fietsnetwerken. Naast lusvormige, bewegwijzerde fietsroutes en het fietsknooppuntennetwerk heeft de provincie ook niet-bewegwijzerde **thematochten** die in afstand sterk uiteenlopen. Deze thematochten werden jaren geleden ontwikkeld maar zijn minder succesvol dan de bewegwijzerde fietsroutes. Er werden recent bestaande thematochten, al dan niet in een aangepaste vorm, herwerkt tot thematochten op het fietsknooppuntennetwerk. Het fietsnetwerk biedt uitstekende mogelijkheden voor de ontwikkeling van thematische lusvormige routes.

Zo werd in 2008 de succesvolle themaroute Adriaan Brouwer uitgewerkt in samenwerking met privépartners. Het is een piste die ook de volgende jaren zal worden gevolgd. Er wordt gestreefd naar thematische fietsroutes met een meerwaardethema van bovenlokaal belang.

Ook andere organisaties kunnen, weliswaar binnen de richtlijnen van Toerisme Oost-Vlaanderen, thematochten uitwerken langs het fietsroutennetwerk. Hier wordt momenteel al op ingespeeld voor cultuur-toeristische evenementen. Overleg en afstemming met Toerisme Oost-Vlaanderen zijn sterk aan te raden.

Gemeentelijke fietsroutes

Een aantal **gemeenten** ontwikkelden, onder druk van de populariteit van het recreatief fietsen, bewegwijzerde fietsroutes. Een voorbeeld is de AVS-Zwalmroute die jaarlijks wordt gepromoot via de regionale televisie. Ook Gavere, Kruishoutem en Herzele hebben eigen bewegwijzerde fietsroutes.

Lange-afstandfietsroutes

De **LF-routes** of Landelijke Fietsroutes zijn doorgaande lange-afstandfietsroutes die diverse regio's doorkruisen. Ze richten zich in de eerste plaats tot de meerdaagse fietsvakantieganger. De trajecten verlopen zoveel mogelijk langs veilige en autovrije wegen en dijken.

De volgende lange afstandfietsroutes doorkruisen de Vlaamse Ardennen:

- LF6-fietsroute van Kluisbergen over Ronse, Maarkedal en Brakel (taalgrens)
- LF30-fietsroute van Kluisbergen over Oudenaarde, Zingem en Gavere (Scheldevallei)

De **Vlaanderen Fietsroute** is een bewegwijzerde route doorheen de vijf Vlaamse provincies, samengesteld uit stukken van diverse lange-afstandfietsroutes. De route is in twee richtingen bewegwijzerd en doorkruist de Vlaamse Ardennen in het uiterste zuiden tussen Kluisbergen, Ronse en Geraardsbergen.

Ondersteunende voorzieningen voor fietsers

Randinfrastructuur voor fietsers

De volgende jaren wordt gewerkt aan de kwalitatieve uitbouw van het fietsnetwerk met aandacht voor belevingsvolle randinfrastructuur (picknickplaatsen, rustbanken, schuilhutten). Hiervoor werd een Interreg IVA project ingediend en goedgekeurd. Voor de randinfrastructuur buiten het Interreg gebied werd cofinanciering gezocht bij Toerisme Vlaanderen.

Centrum Ronde van Vlaanderen

Het Centrum Ronde van Vlaanderen is in de voorbije jaren uitgegroeid tot een toeristisch infopunt, onder meer dankzij de ruime openingsuren en zijn centrale ligging. Het belevings- en bezoekerscentrum wordt uitgebouwd als streekbezoekerscentrum. In de toekomst wordt het gebouw nog meer gezien als vertrek- en infopunt voor fietsers (bijkomende fietsinfrastructuur, GPS-verhuur, computers ter beschikking van de fietstoerist). De nieuwe meertalige website, gelinkt aan de Ronde van Vlaanderen en alle toeristische info over de streek, moet het fietstoerisme in de regio stimuleren. Nauwe samenwerking met Toerisme Oost-Vlaanderen en Toerisme Vlaamse Ardennen blijft aangewezen.

In het kader van het toeristisch project 'De Ronde van Vlaanderen als toeristische troef' wordt gestreefd naar:

- meer fietsvriendelijke verblijfslogies
- meer evenementen
- een verdere uitbouw van de fietsnetwerken
- een ondersteuning van verhuur- en herstelzaken
- een sterke internationale promotiecampagne

Fietsvriendelijke uitbatingen en fietsenverhuurcentra

In 2003 lanceerde Toerisme Vlaanderen (TV) het labelen en bewegwijzeren van **fietsvriendelijke uitbatingen**. Toerisme Oost-Vlaanderen (TOV) ondersteunde eerder al de uitbouw van een netwerk van fietsvriendelijke instellingen. De initiatieven van TOV en TV werden op elkaar afgestemd. Momenteel werken beide instanties samen aan het labelen van fietsvriendelijke uitbatingen. In een eerste fase kunnen fietsvriendelijke horeca, verblijven en campings gelegen langs erkende routes een label 'fietsvriendelijk' toegekend krijgen. Toerisme Vlaanderen kent de labels toe aan logiesverstrekkers; de provinciale toeristische federaties staan in voor het labelen van fietscafés en -restaurants. Toerisme Oost-Vlaanderen biedt bijkomende voordelen en vormen van materiële ondersteuning aan gelabelde fietsvriendelijke instellingen, waaronder fietsrekken en displays voor fietsroutebrochures, korting bij aankoop van fietsroutebrochures en gratis levering van brochures.

Aan **fietsenverhuurcentra** die voldoen aan voorwaarden (zoals openingstijden en de verhuur van een minimum aantal en kwaliteitsvolle fietsen) biedt Toerisme Oost-Vlaanderen materiële ondersteuning onder de vorm van displaymateriaal, korting bij aankoop van fietsroutebrochures en gratis levering van brochures.

Aan zowel de fietsenverhuurcentra als de fietsvriendelijke instellingen biedt Toerisme Oost-Vlaanderen ook promotionele ondersteuning onder de vorm van de opname in de provinciale promotiebrochures en op de website.

Het aanbod in de Vlaamse Ardennen bestaat uit **23 gelabelde fietsvriendelijke uitbatingen** (13 logies, 3 restaurants, 7 cafés-tavernes) en **13 erkende fietsenverhuurcentra** (zie bijlage).

Fietsinrijpunten

Op dit moment zijn er nog geen officiële fietsinrijpunten in de Vlaamse Ardennen. Er is echter wel een potentieel met ondermeer:

- Centrum Ronde van Vlaanderen in Oudenaarde
- Provinciaal Domein De Gavers in Geraardsbergen
- Sport- en recreatieoord Kluisbos
- Het Lozerbos met het aanpalende fietsverhuurcentrum De Zandvlooi
- De Poort in Gavere
- Sport- en CC De Steenoven in Herzele
- Marktplaats Sint-Lievens-Houtem

1.3.3.3 Mountainbike

Het golvende landschap en de beboste gebieden in de Vlaamse Ardennen zijn een bijzondere troef voor de uitbouw van spectaculaire mountainbikeparcours.

De ontwikkeling van mountainbikeroutes valt onder de bevoegdheid van Bloso, de sportadministratie van de Vlaamse Gemeenschap. In de Vlaamse Ardennen is het de Burensportdienst Vlaamse Ardennen die de ontwikkeling van mountainbikeroutes coördineert.

Er zijn 12 BLOSO-routes: in Brakel, Gavere, Geraardsbergen, Herzele, Kluisbergen, Oosterzele, Oudenaarde, Ronse, Maarkedal, Wortegem-Petegem, Sint-Lievens-Houtem, Zingem en Zottegem. Er komen er jaar na jaar bij en regelmatig worden de lussen aangepast en onderhouden.

In Brakel start het mountainbikerouten netwerk Vlaamse Ardennen met lussen naar Kluisbergen, Oudenaarde, Ronse en Wortegem-Petegem. Het netwerk is in totaal ongeveer 220 km lang.

Tot voor kort was er weinig overleg tussen de ontwikkelaars van MTB-routes en de ontwikkelaars van andere recreatieve routestructuren waardoor op enkele plaatsen knelpunten ontstonden (zoals een doortocht door kwetsbaar gebied).

Sinds kort is er meer en beter gestructureerd overleg tussen de diverse betrokken diensten op provinciaal niveau (Bloso, provinciale sportdienst, ANB, Minaraad, TOV en andere). Er is een brochure beschikbaar met de diverse routes.

Ondanks het ruime aanbod mountainbikeroutes worden in de Vlaamse Ardennen ook wandel- en ruiterroutes gebruikt door mountainbikers. Dit veroorzaakt schade aan de onverharde paden en heeft een negatieve impact op de kwaliteit van de wandelpaden. Het leidt vaak tot conflicten tussen diverse recreanten.

1.3.3.4 Ruiter- en mentoerisme

De interesse voor het ruiter- en mentoerisme neemt toe. In Zuid-Oost-Vlaanderen zijn de ruiterverenigingen en vrijetijdsruiters vragende partij voor meer ruiter- en menroutes in Oost-Vlaanderen. De laatste jaren werden er in het kader van het Europees Interreg IIIA-project 10 nieuwe ruiter- en menroutes ontwikkeld in de Vlaamse Ardennen. De meeste routes starten aan een manege of een paardvriendelijke horecazaak. De regio is zeer geschikt om te paard te verkennen.

Voor Toerisme Oost-Vlaanderen is de verdere uitbouw van ruiter- en menroutes voorlopig geen prioriteit omwille van de voorrang aan extensieve recreatie zoals wandelen. De grote vraag naar kwaliteitsvolle ruiterproducten vanuit de sector (ruiterclubs en logiessector) en plattelandsontwikkeling kan echter niet worden genegeerd.

1.3.3.5 Rivier- en watertoerisme

De aanwezigheid van Dender en Schelde bieden groeikansen voor rivier- en watertoerisme in Geraardsbergen en Oudenaarde. Beide steden hebben een jachthaven en aanlegplaatsen. Er worden opnieuw inspanningen gedaan om de jachthavens aantrekkelijker te maken voor toeristen en recreanten. Zowel in Geraardsbergen als in Oudenaarde zijn er plannen om de jachthavens op te waarderen. Ook Gavere en Ename hebben aanlegsteigers voor passanten. Toch wordt riviertoerisme in de Vlaamse Ardennen niet als prioritair beschouwd door de provinciale overheid. Dit mede door de interne concurrentiepositie ten opzichte van Leiestreek en Scheldeland.

Kano- en kajakverhuur zijn bijna onbestaande in de Vlaamse Ardennen.

Watertoerisme op de Dender

Door de afname van het economische belang van de Dender en de verbeterde waterkwaliteit, heeft de Dender potenties voor de verdere ontwikkeling van het water- en watergerelateerd toerisme.

In het bijzonder voor de stad Geraardsbergen biedt de Dender nieuwe toeristische troeven. Vanaf het zuiden van Ninove, over Geraardsbergen tot in Wallonië, meandert de waterloop traag door het landschap, wat interessant is voor pleziervaart.

Passagiervaart biedt mogelijkheden mits koppeling met andere toeristische of recreatieve producten zoals stadsbezoeken, fietstochten en gastronomische stops.

Toerisme Oost-Vlaanderen stimuleert de toeristisch-recreatieve ontwikkelingen op en rond de Dender. Ze werkt hiervoor samen met steden en gemeenten, Waterwegen en Zeekanaal NV (W&Z) en andere partners. Het gaat in de eerste plaats om PDPO en Interreg dossiers rond toeristisch-recreatieve ontwikkelingen op en rond de Dender.

Het provinciebestuur Oost-Vlaanderen en Toerisme Oost-Vlaanderen werken aan een betere toegankelijkheid voor kano- en kajakvaarders tussen Geraardsbergen en Ninove. In 2006 legde het provinciebestuur bijkomende in- en uitstapplaatsen aan. In het Provinciaal Domein De Gavers kunnen kano's worden gehuurd, maar enkel op afspraak en voor groepen. Momenteel kunnen door het domein geen extra diensten worden geleverd. Om een volwaardig en aantrekkelijk toeristisch product te kunnen ontwikkelen, is dit echter wenselijk.

Watertoerisme op de Boven-Schelde

Weinig rederijen tonen interesse om langs de Bovenschelde tot diep in de Vlaamse Ardennen te varen. Door de vele sluizen en de lange afstanden (zonder aanlegsteigers) is men vanuit Gent of Doornik te lang onderweg om een aantrekkelijke dagtocht aan te bieden.

Door de relatief drukke bedrijfsvaart op de Schelde is pleziervaart eerder beperkt. Toch hebben een aantal ingrepen de kansen verbeterd. De aanleg van steigers in Gavere en Ename en de vernieuwing van de jachthaven in Oudenaarde zijn een grote verbetering. Stad Oudenaarde onderzoekt momenteel of de uitbreiding van de haven en de uitbouw van de wijk rond de haven haalbaar en wenselijk is.

Waterrecreatie op de Zwalm

Er is al enige tijd sprake van waterrecreatie met **kajaks en kano's** op de Zwalm. Op provinciaal niveau wordt belang gehecht aan dergelijke kleinschalige watertoeristische projecten. Vanuit de sector natuur kwam er evenwel kritiek omdat dergelijke intensieve functies het verdere herstel van de

waterloop hypothekeken. In het provinciaal ruimtelijk structuurplan wordt voor dergelijke recreatievormen prioriteit gegeven aan ecologisch niet-kwetsbare gebieden, waardoor de ontwikkeling van kano- en kajakvaart op de Zwalm weinig waarschijnlijk is.

1.3.3.6 Sightseeing met de auto en motor

Toerisme Oost-Vlaanderen ontwikkelde al in 1997 de **Vlaamse Ardennen autoroute**. De route bestaat uit 2 lussen van telkens +/- 50 km, met start en aankomst in Oudenaarde. Een eerste lus doet de zuidelijke Vlaamse Ardennen aan (de getuigenheuvels, Ronse), de tweede lus gaat naar de Zwalmvallei, Zottegem, Brakel en Maarkedal.

Gezien de relatief grote interesse in de Vlaamse Ardennenroute en om te vermijden dat motorrijders bij gebrek aan een geschikte autoroute ongecontroleerd door de wegen van de Vlaamse Ardennen rijden of fietsroutes volgen, is het in stand houden van minstens één Vlaamse Ardennenroute wenselijk. Eventueel kan ze ook als motorroute worden geprofileerd.

Diverse autocarbedrijven organiseren op eigen initiatief rondritten door een deel van de regio. Recent werd ook gestart met een aanbod Vespa-rondritten in de Vlaamse Ardennen.

Toerisme Oost-Vlaanderen en Toerisme Vlaamse Ardennen voeren geen actieve promotie voor auto- en motortoerisme. In het kader van de duurzaamheidspolitiek wordt enkel zachte recreatie gepromoot in de Vlaamse Ardennen. Geluidsoverlast en drukte op kleine wegen zorgen voor ongenoegen bij de inwoners en andere recreanten.

Besluit

Door het aantrekkelijke landschap zijn de Vlaamse Ardennen erg in trek bij zowel de recreatieve als de sportieve wandelaars. Het aanbod aan wandelproducten is uitgebreid maar een wandelnetwerk ontbreekt nog. Trage wegen zijn belangrijk bij de optimale ontsluiting van de regio voor de wandelaars. Oude voet- en kerkwegels lenen zich uitstekend voor wandelroutes. De kwaliteit van de wandelroutes (ondergrond en bewegwijzering) vormt een aandachtspunt. Het onderhoud is een blijvende bekommernis. Het provinciale wandelproduct is bovendien afhankelijk van het lokale beleid. Dat is verantwoordelijk voor het verhard en toegankelijk houden van de trage wegen.

De Vlaamse Ardennen oefenen een aantrekkingskracht uit op de sportieve fietser, mede door de link met de Ronde van Vlaanderen. Het fietsproduct is sterk uitgebouwd. De belevingswaarde ervan kan nog worden verhoogd. De kwaliteit van het fietsproduct en het onderhoud van bestaande fietsroutes en -netwerken is een constant aandachtspunt. De fietsweginfrastructuur is nog niet optimaal. Zo vormt de Bovenschelde bijvoorbeeld een natuurlijke barrière voor het bereiken van de bekende heuvels van de Ronde Van Vlaanderen (Koppenberg) vanuit sommige gemeenten. Veiligheid (van de andere (mee recreatieve) fietsers en de omwonenden) en zwerfvuil zijn knelpunten. Het recreatieve fietstoerisme kan verder ondersteund worden, bv. door commerciële productontwikkeling.

Ook andere recreanten hebben recht op open ruimte en recreatief medegebruik. De regio heeft potenties voor mountainbike en ruiter- en mentoerisme, maar er moet aandacht worden besteed aan recreatie(over)druk en het vermijden van conflicten. Omwille van de beperkte open ruimte zullen wandel-, fiets-, mountainbike- en ruiter- of menroutes moeten worden gescheiden waar nodig, doch gemengd waar kan. Ook voor watertoerisme is er potentie. Voornoemde producten zijn niet sterk uitgebouwd en/of gepromoot omdat voorlopig het fiets- en wandeltoerisme meer aandacht krijgt. Wandelen en fietsen zijn zachte recreatievormen die niet alleen het meest gevraagd, maar ook het meest geschikt zijn voor de Vlaamse Ardennen als kwetsbaar gebied.

Gemotoriseerd verkeer (quads, auto's, moto's, ...) als recreatievorm strookt niet met de duurzaamheidsgedachte van de Vlaamse Ardennen.

1.3.4 Recreatief medegebruik en niet-routegebonden openluchtrecreatie

Het landschap van de Vlaamse Ardennen zorgt voor een onderscheidende toeristische troef ten opzichte van de andere Vlaamse groene regio's. De bossen en valleien, de vele natuurgebieden, parken en tuinen zorgen voor een meerwaarde.

Zowel de Vlaamse overheid als Natuurpunt vzw proberen tegemoet te komen aan de toenemende vraag naar openlucht recreatie en de maatschappelijke vraag om bos- en natuurgebieden open te stellen voor het publiek. In december 2008 werd het besluit van de Vlaamse Regering betreffende de toegankelijkheid van bossen en natuurreservaten goedgekeurd. Voetgangers krijgen principiële toegang op boswegen, tenzij er een verbodsbord aanwezig is.

De laatste jaren worden meer en meer inspanningen geleverd om de natuur toegankelijker te maken voor wandelaars. Er worden doelgericht paden, rust- en picknickplaatsen en natuureducatieve leerpaden met infoborden ingericht. Daarnaast biedt men ook geleide natuurwandelingen, themawandelingen, natuureducatieve wandelroutes (met bijhorende brochures) aan.

Landinrichtingsprojecten

In het Lozerbos is men er in geslaagd om, in het kader van landinrichtingsprojecten door de Vlaamse Landmaatschappij (VLM), een goed evenwicht te vinden tussen natuur- en landschapswaarden enerzijds en recreatief medegebruik anderzijds. Het Lozerbos is een mooi voorbeeld van een PPS-project (Publiek Private Samenwerking) waarbij alle betrokken partijen voordeel halen uit de samenwerking. Men kan er wandelen, spelen, mountainbiken en paardrijden.

Recent werd ook het natuurgebied De Reytmeersen in Welden met een gelijkaardig succes ingericht als toegankelijk groengebied. Dergelijke projecten kaderen perfect in het Vlaamse en Provinciale structuurplan (recreatief medegebruik) en brengen interessante synergieën tot stand.

1.3.4.1 Recreatief medegebruik in bossen

In het bosarme Oost-Vlaanderen kunnen de Vlaamse Ardennen beschouwd worden als het meest bosrijke gebied. Zowel de boscomplexen (voornamelijk beukenbossen) op de heuvelruggen als de kleine natuurgebieden oefenen een aantrekkingskracht uit op de toerist-recreant.

De meest voorkomende bostypes in de regio zijn beukenbossen, gemengde bossen, populierenbossen en bronbossen.

De beukenbossen bevinden zich op getuigenheuvels van de Vlaamse Ardennen. Typerende voorbeelden zijn Kluisbos of Muziekbos. In het voorjaar zijn ze getooid met de wilde hyacint, ook 'blauwe kousjes' genoemd.

Voorbeelden van gemengde bossen zijn Bos t'Ename en Bos ter Rijst. Bos t'Ename is uitzonderlijk waardevol. Een derde van de Vlaamse flora is er vertegenwoordigd. Het natuurreservaat maakt deel uit van het Ename 974-project. Een bezoek aan de abdijsite wordt vaak gekoppeld aan een bosbezoek.

De populierenbossen zijn vooral te vinden in de nabijheid van water (vb. Scheldevallei, Dendervallei). Verder tellen de Vlaamse Ardennen ook vele kleine bronbossen, terug te vinden in de buurt van water(bonnen). De vele kleine bronbossen (en bijhorende flora) staan in relatie tot het landschap en de geologie van de streek. Vooral de voorjaarsflora is uniek. Voorbeelden zijn het Duivenbos, de Everbeekse bossen en delen van het Burreken.

Er komen liefhebbers vanuit verschillende hoeken van het land naar de Vlaamse Ardennen om de voorjaarsflora te aanschouwen.

Enkele grotere boscomplexen zoals Kluisbos, Brakelbos, Muziekbos en Lozerbos kunnen beschouwd worden als grote wandeldomeinen met recreatieve mogelijkheden. Het zijn deze bossen die gegeerd zijn bij de dagtoeristen. In de nauwe omgeving zijn vaak horecavoorzieningen die deel uitmaken van de aantrekkingskracht van de wandelbossen. De infrastructuur is erop voorzien.

Door de grote nood aan recreatief medegebruik komen een aantal bossen onder druk te staan. Het agentschap Natuur en Bos ontwikkelt in samenwerking met de gemeente Kluisbergen een nieuw ontwerp- en openstellingsplan voor het Kluisbos. Bedoeling is de uiteenlopende functies van het bos op een duurzame wijze met elkaar te verzoenen. Kluisbos kampt met draagkrachtoverschrijding op toeristische piekmomenten. Verschillende partners waaronder Toerisme Oost-Vlaanderen en Toerisme Vlaamse Ardennen worden hierbij betrokken.

1.3.4.2 Recreatief medegebruik in natuurgebieden en -reservaten

Heel wat bossen in de Vlaamse Ardennen zijn ecologisch waardevol tot zeer waardevol. Hierdoor werden ze door de Vlaamse overheid erkend als reservaat. Een groot deel van de reservaten is eigendom van of wordt beheerd door natuurverenigingen zoals Natuurpunt vzw. De bossen zijn toegankelijk voor wandelaars via aangelegde paden. 't Burreken en Bos t' Ename kunnen beschouwd worden als de belangrijkste natuurreservaten in de Vlaamse Ardennen.

1.3.4.3 Recreatief medegebruik in een Stiltegebied

In 2001 werd het eerste stiltegebied van Vlaanderen opgericht, op de grens van Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant. Een stiltegebied is niet noodzakelijk een natuurgebied, maar wel een fictief afgebakend gebied waar geen versturende, omgevingsvreemde geluiden worden toegelaten. Natuurlijke geluiden van fauna en flora overheersen er.

Het Stiltegebied Dender-Mark strekt zich uit over de gemeenten Galmaarden, Geraardsbergen en Ninove en beslaat o.a. het waardevolle Raspaillebos. In een samenwerkingsprotocol engageren Departement Leefmilieu, Natuur en Energie (LNE) van de Vlaamse Gemeenschap, de betrokken provincies en steden en gemeenten zich om het stilte karakter van het gebied te vrijwaren.

Aan de hand van 4 bewegwijzerde, lusvormige wandelpaden kan de toerist-recreant kennismaken met dit unieke stukje Vlaanderen.

1.3.4.4 Natuureducatieve wandelactiviteiten en -projecten

De vzw Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen realiseert in samenwerking met de gemeenten bos- en natuurleerpaden. Zij organiseert ook natuurwandelingen en andere natuurgerichte manifestaties en evenementen, evenals opleidingscursussen voor natuurgidsen.

Ook steden en gemeenten leveren inspanningen om groengebieden open te stellen voor recreanten. Zo heeft de gemeente Oosterzele in 2004 het Heidebos geopend, een recreatief bos van ongeveer 1 ha. Het bos heeft een ecologische waarde en leent zich uitstekend voor rustige wandelingen. Het Speibos in Oudenaarde werd al in 1988 aangeplant (i.k.v 'Plant een bos'). Het is een gemengd loofbos dat de voorbije jaren is uitgegroeid tot een natuureducatief project met een bosleerpad. Het gebied is 8 ha groot en omvat bos, hooiland, poelen, struiken, hoogstamboomgaarden en een vleermuiskelder. Het is toegankelijk via wandelpaden.

Het **Provinciaal Natuureducatief Centrum (PNEC) De Kaaihoeve** is gelegen in Meilegem (Zwalm) middenin waardevolle broedgebieden (Kaai-meersen en Grootmeersen). Het is een ideale uitvalsbasis om de natuur in de vallei van de Bovenschelde te ontdekken. De Kaaihoeve heeft een uitgebreid natuur- en milieu-educatief aanbod voor scholen. Het centrum leent materiaal uit aan groepen en individuen voor educatief veldonderzoek, stelt gratis gezinsrugzakjes ter beschikking voor een educatieve wandeling en voorziet in tentoonstellingsmateriaal. Daarnaast organiseert De Kaaihoeve ook activiteiten (themawandelingen, wandelingen met een natuurgids) en tentoonstellingen. Vanaf De Kaaihoeve vertrekken een aantal fiets- en wandelroutes. Het centrum en de natuurtuin zijn gratis toegankelijk op werkdagen. Van mei tot september kunnen bezoekers er ook op zondag terecht.

Het **Natuur- en Milieueducatief Centrum (NMEC) De Helix** is gelegen in het Stiltegebied Dender-Mark in Grimminge (Geraardsbergen). De Helix bouwde een permanente tentoonstelling uit rond 5 landschapsthema's: waterlopen, bossen, landbouw, kleine landschapselementen en infrastructuur. Het centrum biedt een brede waaier aan activiteiten: educatieve pakketten voor scholen en groepen, themawandelingen met gids, een mediatheek, activiteiten voor gezinnen, thematentoonstellingen en opleidingen. De educatieve tuin is vrij toegankelijk. Aan het centrum starten fiets- en wandelroutes die het Stiltegebied Dender-Mark verkennen. De Helix is open op werkdagen en gratis toegankelijk.

Een nieuw natuurbezoekerscentrum Boembekemolen te Brakel (restaurantproject van Natuurpunt vzw) is momenteel in ontwikkeling.

Dat er in de Vlaamse Ardennen vanuit verschillende hoeken initiatieven worden genomen omtrent natuurrecreatie is op zich heel positief, maar geeft anderzijds ook aanleiding tot een versnippering van het aanbod. Er worden jammer genoeg verschillende bewegwijzerings- en informatiesystemen gehanteerd waardoor het aanbod voor de recreant-wandelaar of -fietser niet altijd duidelijk herkenbaar

is als wandel- of fietspad. Doordat er te weinig wordt samengewerkt, mist de sector natuur de mogelijkheden van cofinanciering of medewerking vanuit toerisme.

1.3.4.5 Golf

De Golf&Countryclub in Oudenaarde beschikt over een golfterrein met 27 holes gelegen in het domein van het Kasteel van Petegem. Er werden in het verleden golfarrangementen uitgewerkt in samenwerking met hotels in Oudenaarde. De interesse in dit toeristische product is eerder beperkt. De oorzaak werd niet onderzocht.

1.3.4.6 Hengelen

In de Vlaamse Ardennen zijn heel wat mogelijkheden voor vissers. Hengelen is echter eerder een lokale vorm van recreatie. Er wordt in het kader van dit regionale beleidsplan toerisme en recreatie verder geen aandacht aan besteed.

Waar hengelen interfereert met andere vormen van toerisme en recreatie, zoals conflicten met de kano- en kajakvaart op de Dender, moet gestreefd worden naar samenwerking en wederzijds respect.

1.3.4.7 Outdooractiviteiten

De outdoorparcours in De Gavers (Geraardsbergen), aan de Donkvijver (Oudenaarde) en in Kluisbos (Kluisbergen) zijn een nieuwe recreatievorm voor de Vlaamse Ardennen. Klimtorens, touwenpistes, boogschietstands en allerhande avonturenparcours bieden toeristische mogelijkheden, voorlopig echter alleen voor groepen. Het aanbod begeleidde avonturentochten en outdooractiviteiten richt zich in hoofdzaak op scholen, verenigingen en bedrijven en in het kader van sportkampen. Voorlopig zijn er geen aangepaste arrangementen voor individuele toeristen, tenzij eenmalige evenementen of georganiseerde zomeractiviteiten voor kinderen in het Provinciaal Domein De Gavers.

1.3.4.8 4x4 motortoerisme

Quads en 4x4 terreinwagens maken gebruik van de bos- en landwegen in de Vlaamse Ardennen. Toerisme Vlaamse Ardennen vzw en Toerisme Oost-Vlaanderen wensen deze intensieve recreatievorm niet te stimuleren (eerder te ontmoedigen). De lawaaioverlast en aantasting van de wegen druist immers in tegen de duurzame aanpak van het toerisme in de Vlaamse Ardennen. De privésector biedt echter quadtochten en quadverhuur aan via websites als www.cadeaubox.com en www.superidee.be. Een aanbod aangekondigd als 'Geef gas tijdens het quadrijden op landwegen en in de velden van de Vlaamse Ardennen...' sluit niet aan bij het profiel dat de Vlaamse Ardennen wensen te ontwikkelen. Quadrijders vinden steeds meer de weg naar de regio omdat er een groeiende tendens is van georganiseerde quadtrips. Overleg met quadrijders en wegbeheerders is wenselijk.

Besluit

Het (extensieve) recreatieve medegebruik in bossen, natuur- en stiltegebieden en natuurresevaten in de Vlaamse Ardennen kan gezien worden als een grote meerwaarde voor het totaal toeristisch-recreatieve aanbod. Vele natuurrecreatieve activiteiten zijn echter niet gekend bij het grote publiek omdat er geen (of weinig) toeristische publiekswerking voorzien is. De vele aantrekkelijke recreatiebossen, de mooie voorjaarsflora en het Stillegebied zijn krachtige troeven om natuur- en wandeltoeristen naar de regio te halen.

De natuureducatieve centra zorgen voor inhoudelijke invulling en aanvullende activiteiten. Toeristisch worden ze echter niet optimaal uitgespeeld.

Gezien het heuvelachtige landschap en de aanwezigheid van uitdagende fiets- en wandelgebieden, de kleine boscomplexen en de link met de Ronde van Vlaanderen, zijn de Vlaamse Ardennen ook geschikt voor een meer avontuurlijke recreatieve invulling. Dit segment werd tot hiertoe nog maar weinig ontwikkeld, doch er zijn diverse initiatieven opgestart. Gemotoriseerd verkeer strookt echter niet met de duurzaamheidsgedachte.

1.3.5 Recreatiedomeinen & speeltuinen, all-weather faciliteiten

1.3.5.1 Recreatiedomeinen

De Vlaamse Ardennen tellen een aantal recreatiedomeinen met toeristisch-recreatieve mogelijkheden.

Het **Provinciaal Domein De Gavers** (Geraardsbergen) ligt in één van de meanders van de Dender. Het domein van 80 ha ligt rond een 20 ha grote waterplas. De vijver is zeer geschikt voor waterrecreatie. Er worden roeiboten, pedalo's, surfplanken, zeilboten, surfbikes, kano's en kajaks verhuurd. In afgesloten stukken zijn zwem- en viszones voorzien. De toeristenboot 'Het Gaverveer' vaart tussen de oevers van de Dender.

Rond de waterplas zijn, naast een camping, vakantiepark en jeugherberg, ook een uitgebreid aanbod recreatiemogelijkheden. De laatste jaren werden door het provinciebestuur met steun van Toerisme Vlaanderen diverse investeringen gedaan om de aantrekkelijkheid van het domein en het comfort voor de gebruiker te verhogen.

Begin 2006 kreeg het provinciaal domein 215.000 euro subsidies voor de herwaardering van de dagrecreatiezone. Vandaag beschikt De Gavers over een competitief aanbod eigentijdse recreatievormen: speeldorp, touwenpiste, skateramp, trimparcours, Denderveer, Finse looppiste, terreinen voor diverse balsporten, minigolf, hengelen, inline skaten, trampolines, steps, klimtoren en boogschieten. Het overdekte zwembadcomplex met cafetaria, sauna en sportzalen biedt belangrijke all-weather faciliteiten voor de regio.

In het Provinciaal Domein De Gavers worden regelmatig themadagen en/of activiteiten georganiseerd voor verschillende doelgroepen. Er is een goed uitgebouwd zomeranimatieprogramma.

Op piekmomenten (zomerse weekends) is recreatiedruk onvermijdelijk. De toegang tot het domein is gratis.

Het **Sport- en recreatieoord Kluisbos** ligt in het 300 ha grote Kluisbos. Het recreatieoord beschikt over 3 openluchtzwembaden, speelterreinen, overnachtingsfaciliteiten voor groepen, een beachvolleyterrein en een avonturen-piste voor groepen. In combinatie met de wandelpaden in het Kluisbos is het domein een drukbezochte toeristische locatie.

Ondanks het bovenlokale belang geniet de vzw Kluisbos geen provinciale, noch Vlaamse of Europese financiering. Noodzakelijke product vernieuwing bleef daardoor uit. De zonevreemde ligging is een bijkomend probleem en vraagt naar een nieuwe visievorming voor 'De Kluis'.

De **Donkvijver**, eigendom van stad Oudenaarde, ligt op wandelafstand van het Oudenaardse stadscentrum. De vijver is 30 ha groot en omgeven door bossen en weilanden. Recreanten maken gebruik van het wandelpad rond de plas. Waterliefhebbers kunnen op de Donk surfen, kajakken, vissen en kanoën. Zwemmen is niet toegelaten. In de zomer wordt rond de Donkvijver een muziekfestival georganiseerd.

The Outsider (privébedrijf) bouwde recent het jeugdverblijfcentrum 'Het Moerashuis' en een avonturenpark rond de vijver. Er worden dagactiviteiten, sportkampen en bedrijfsincentives georganiseerd voor groepen. Momenteel werkt de stad Oudenaarde in samenwerking met Toerisme Vlaanderen en de betrokken partners aan een masterplan 'Donk'.

Het **Lozerbos**, een boscomplex van 44 ha, situeert zich in het verlengde van het kasteelpark bij kasteel della Faille D'Huysse en de dorpskern van Lozer in Kruishoutem. In het kader van het inrichtingsplan Lozerbos (VLM, 1999) werd bosuitbreiding met recreatief medegebruik voorzien. Het boscomplex is grotendeels privé-eigendom, maar wel vrij toegankelijk via bewegwijzerde paden. Er zijn circuits voor wandelaars (2,6 km), fietsers, mountainbikers (3 km) en ruiters (6,5 km). Aan de ingang van het bos bevindt zich een erkend fietsenverhuurcentrum.

Domein de Ghellinck (28 ha) in Wortegem-Petegem is een oud kasteelpark gelegen aan de Scheldeoevers. Het domein is sinds 1974 eigendom van de gemeente en publiek toegankelijk. Verspreid langs de wandelpaden bevinden zich speeltuigen en -pleinen voor kinderen. Domein de Ghellinck is tevens de startplaats van de Kouter fietsroute en de Bloso mountainbikeroute. Er zijn diverse wandelmogelijkheden langs aangelegde paden, een natuur- en exploratiepad en de Scheldekant wandelroute. Op de vijver is visvangst mogelijk. Er is een taverne-restaurant aanwezig.

Domein Breivelde (Zottegem) is een beschermd parkdomein van 14 ha met arboretum, vijvers en waterpartijen. Het domein is eigendom van de stad. In het romantische kasteel wordt een taverne-restaurant uitgebaat. Het domein biedt vooral wandelmogelijkheden. Het strekt zich echter uit tot aan de Bevegemse Vijvers waar een sport- en recreatiecomplex is ingericht met een grote speeltuin, een skatepark en een trimpark. Er start een BLOSO-mountainbikeroute aan het sportcentrum.

De **Rijdtmeersen** (Brakel) zijn een gemeentelijk recreatiedomein vlakbij het centrum van Brakel met visvijver, wandelpaden, fit-o-meter, petanquebanen en een speelplein.

1.3.5.2 Speeltuinen en kinderattracties

Het aanbod kinderattracties zoals speeltuinen en kinderboerderijen is eerder beperkt. Naast de opgesomde grotere speeltuinen, hebben ook de kleinere dorpspeelpleintjes een toegevoegde waarde voor toeristen-recreanten:

- Abdijpark Geraardsbergen
- Burchtplein Herzele (speeltuin en trimpark)
- Provinciaal Domein De Gavers
- Gemeentelijk Domein De Ghellinck
- Sportcentrum Bevegemse vijvers

1.3.5.3 Recreatieve all-weather voorzieningen

Met uitzondering van de faciliteiten in het Provinciaal Domein De Gavers (zie boven) beperkt het toeristisch-recreatieve aanbod bij slecht weer zich in hoofdzaak tot binnenspeeltuinen (aanwezig in Geraardsbergen, Herzele, Brakel, Oudenaarde), overdekte zwembaden en een bowlingbaan. De meeste weersafhankelijke voorzieningen zijn kindvriendelijk.

Besluit

In de Vlaamse Ardennen liggen, goed gespreid over de regio, een aantal recreatiedomeinen, speeltuinen en parken die een interessante toeristisch-recreatieve meerwaarde bieden. Met uitzondering van het Provinciaal Domein De Gavers dat dankzij de provinciale steun kwalitatief goed is uitgebouwd, zijn alle andere domeinen en parken aan een opwaardering (uitbreiding, vernieuwing) toe om voldoende aantrekkingskracht te blijven behouden. In een aantal gevallen ontbreken visie of financiële middelen om naar voorbeeld van de Donkvijver (Toerisme Vlaanderen) of het Lozerbos (VLM) nieuwe investeringen te doen. Ondanks hun interessante ligging (centraal of aan de rand van de regio) worden de recreatiedomeinen onvoldoende in het regionale toeristische aanbod ingeschakeld.

De Vlaamse Ardennen hebben vooral een gebrek aan all-weather accommodaties.

1.3.6 Cultureel en cultuurhistorisch aanbod

1.3.6.1 De stedelijke kernen

Oudenaarde

Oudenaarde heeft een groot aantal beschermde monumenten. Op basis van deze unieke positie wordt Oudenaarde vaak als 2de kunststad van Oost-Vlaanderen aanzien en heeft de stad een unieke plaats verworven als toeristisch centrum in de Vlaamse Ardennen. Oudenaarde wordt vaak als uitvalsbasis naar voren geschoven voor een verkenning van de regio.

Oudenaarde was eeuwenlang een welvarende textielstad. De grootste toeristische troeven hebben een link met dit textielverleden. Het laatgotische Stadhuis met Lakenhalle is een zeer waardevol, architecturaal interessant en uniek monument. De stad geniet ook internationale faam met de historische wandtapijten en de zilvercollectie.

Oudenaarde is de belangrijkste bierstad van de regio. Adriaan Brouwer wordt er gekoppeld aan de Vlaamse biercultuur. Er zijn nog enkele traditionele brouwerijen actief in de stad. Voor buitenlandse toeristen is dit een bijkomende troef die nog te weinig wordt uitgespeeld.

Ook de ligging aan de Schelde biedt Oudenaarde bijkomende toeristische troeven. Tot hiertoe werd de aanwezigheid van de rivier en de jachthaven nog te weinig benut. De Schelde vormt een natuurlijke en aantrekkelijke verbinding met Gent. Een samenwerkingsverband Gent-Oudenaarde via de Scheldeas biedt perspectieven voor cultuurtoeristen.

Geraardsbergen

Geraardsbergen werd gesticht op de flanken van de Oudenberg en heeft een goed bewaard middeleeuws stadspatroom. Flarden daarvan zijn terug te vinden in de steegjes rond de Markt. De Dender vormde lange tijd de economische slagader met de lucifernijverheid als bijzonderste bedrijfstak. Het abdijpark, Manneke Pis en de Muur (met de Oudenberg) vormen de grootste toeristische attractiepunten van de stad. Ook Geraardsbergen heeft opmerkelijke monumenten en mooi bewaarde architectuur. De ligging van de stad tegen de flank van de berg geeft een speciale charme. Wie de stad binnenrijdt, heeft een mooi zicht op de kerk en het Christusbeeld in het stadspark.

Geraardsbergen levert heel wat inspanning op vlak van stadskernvernieuwing. De wandelpromenade langs de Denderkaai, de vernieuwde Vesten en de restauratiewerken aan de Sint-Adriaansabdij bieden een grote meerwaarde. Geraardsbergen beschikt over enkele kleine maar unieke musea zoals het lucifermuseum, het sigarenmuseum, het pijpenkabinet en het Chantilly-kantmuseum.

De stadskern, het jaagpad langs de Dender, de landelijke omgeving en het Provinciaal Domein De Gavers vormen samen een aantrekkelijk geheel voor de toerist-recreant. Het Stiltegebied Dender-Mark in combinatie met het natuur-educatief centrum de Helix biedt ook mogelijkheden voor natuurliefhebbers. De nabijheid van Lessine en Ath (Parc Paradisio) biedt bijkomende troeven. Geraardsbergen heeft een sprookjesachtige uitstraling die perfect past bij het mystieke karakter van de Vlaamse Ardennen.

Ronse

Ronse verwierf bekendheid als bedevaartsplaats van Sint-Hermes. De Sint-Hermeskerk met de ondergrondse Sint-Hermescrypte is tot op vandaag de bouwkundige trots van Ronse. De bloeiende textielnijverheid in de late middeleeuwen en de 19de-eeuwse industrialisatieperiode zorgden voor een bijzondere urbanistische architectuur met gevels in art deco, art nouveau, eclectische en neostijlen.

Ook Ronse zit volop in stadskernvernieuwing. Recent werden de Grote Markt en het stationsplein heraangelegd. Er zijn ook plannen om het historische Malanderpark met uniek zicht op de stad te renoveren. In 2006 werden het Folklore- en Textielmuseum omgevormd tot het MUST. De omschakeling is een aanzet om de stad toeristisch beter te positioneren rond 2 thema's: de textielindustrie enerzijds en de Sint-Hermesverering anderzijds. Ronse pakt uit met zijn waardevolle crypte, zijn textielmuseum en art deco-architectuur. De toeristische dienst introduceerde de succesvolle 'iWalk', waardoor bezoekers met behulp van een mp3-speler Ronse op een hedendaagse manier kunnen verkennen.

Zottegem

Zottegem profileert zich in cultuurhistorisch en toeristisch-recreatief perspectief als de Egmontstad en de muziekstad. In vergelijking met de andere Vlaamse Ardennen steden is Zottegem veeleer een product van de 19de-eeuwse industriële omwenteling. De stad bezit minder uitgesproken troeven dan de andere Vlaamse Ardennen steden. Nochtans is Zottegem een stad vol ambiance en beschikt het over heel wat cafés en restaurants. Er is niet echt een eenheid in de stadsarchitectuur. Toch vindt men op verschillende plaatsen zeer mooie interbellum gebouwen en monumenten. Zij hebben echter geen toeristische invulling gekregen. De oude brouwerij 'De Klok' en enkele unieke eclectische gebouwen sieren de stad op de achtergrond. Domein Breivelde is een klein maar zeer mooi botanisch park met een romantisch kasteel dat uitgbaat wordt als taverne-restaurant. Velzeke, een deelgemeente van Zottegem, heeft een goed uitgebouwd en regionaal erkend archeologisch museum waar vooral de prehistorische, de Keltische en de Romeinse tijd aan bod komen.

1.3.6.2 Pittoreske dorpskernen

In de Vlaamse Ardennen liggen talrijke aantrekkelijke dorpjes in het landschap. Wie de kaart van Oost-Vlaanderen bekijkt, zal merken dat Zuid-Oost-Vlaanderen een hoge concentratie aan dorpen heeft die op wandelafstand van elkaar liggen. De oudste dorpskernen dateren uit de Gallo-Romeinse tijd. Dorpen als Velzeke en Ename hebben een zeer belangrijke historische betekenis die verder reikt dan het regionale.

Er is geen eenheid in architectuur of geschiedenis, elke dorpskern heeft zijn eigen uniciteit. Voorbeelden zijn de waterkersgrachten in Roborst, de eclectische herenhuizen in Sint-Lievens-Esse, de kleureenheid van de dorpskern in Mullem, de protestantse aanwezigheid in Korsele, het kunstenaarscollectief in Kwaremont,...

Vele dorpskernen in de Vlaamse Ardennen mogen terecht als pittoresk omschreven worden omwille van hun authenticiteit en ligging in Vlaamse Ardennen. 6 dorpen haalden de longlist van 'De 50 Mooiste dorpen van Vlaanderen': Mullem, Dikkele, Velzeke, Roborst, Sint-Maria-Horebeke en Kwaremont. Deze dorpen bezitten naast hun authentieke uitstraling ook belangrijke toeristische troeven. Vele andere dorpen kwamen omwille van hun charme in aanmerking maar missen voldoende horeca of toeristische aanknopingspunten.

1.3.6.3 Erfgoed en musea

Landbouwkundig erfgoed

Op het gewestplan maakt 'landbouw' meer dan 50% uit van de totale oppervlakte van de Vlaamse Ardennen. Dankzij de nog actieve en gevarieerde landbouw in de regio is het landbouwgebied een uitgesproken lappendeken. In de Vlaamse Ardennen komen verschillende hoevetypes voor die het landschap kleuren en mee vorm geven. Men vindt er zowel grote herenboerderijen als charmante hoevetjes. In de grote hoeves zijn heel vaak nog gewezen stokerijen, bakovens en fraaie duiventillen aanwezig. Het landbouwkundige erfgoed bepaalt in grote mate mee het uitzicht en de beleving van het landschap. Bewaring van dit erfgoed is dan ook essentieel voor het profiel van de Vlaamse Ardennen.

Archeologisch erfgoed

De Vlaamse Ardennen zijn in de loop van de geschiedenis vaak belangrijke handels- en oorlogsgebieden geweest. Van elke kolonisatieperiode zijn er tot op vandaag relictten en aanknopingspunten terug te vinden. In de Provinciale Archeologische Musea (pam) Velzeke en Ename worden de verhalen uit het verleden gereconstrueerd en vondsten aan het publiek gepresenteerd. Velzeke was ten tijde van de Romeinen een belangrijk handelskruispunt; Ename behoorde in de middeleeuwen tot het Ottoons keizerrijk en was een strategisch gelegen grensstad. In latere perioden trad Oudenaarde meer op de voorgrond en werd het een invloedrijke textielstad. Keizer Karel had nauwe banden met de stad.

Ename 974 (Ename - Oudenaarde)

974 verwijst naar het jaartal waarin Ename gesticht werd als hoofdplaats van een markgraafschap. Om de westgrens van zijn rijk te beschermen, richtte Otto II drie belangrijke versterkte vestigingen op langs de rechteroever van de Schelde, namelijk Antwerpen, Valenciennes en Ename. Ename groeide uit tot een belangrijke grensstad.

De site Ename omvat het Provinciaal Archeologisch Museum (**pam**) Ename, de archeologische abdijsite, de uitzonderlijk bewaarde vroeg-Romaanse Sint-Laurentiuskerk en het ecologisch en historisch waardevol bosgebied Bos t'Ename. Deze archeologische vier-eenheid vormt een interessante culturele meerwaarde die echter onvoldoende is afgestemd op toeristisch onthaal. Er worden wel regelmatig evenementen georganiseerd met een regionale uitstraling.

pam Velzeke (Zottegem)

Het Provinciaal Archeologisch Museum (**pam**) Velzeke omvat een permanente tentoonstelling over de Keltische en Romeinse aanwezigheid in de regio. Er worden voorwerpen getoond, reconstructies gemaakt en workshops aangeboden. In de binnentuin van het museum werd een Romeinse tuin aangelegd. Op regelmatige tijdstippen worden tijdelijke tentoonstellingen georganiseerd rond thema's uit de permanente collectie die verder worden uitgediept. **Pam** Velzeke organiseert of participeert aan allerhande evenementen die toeristen en cultuurliefhebbers naar het museum brengen. Het museum is gekend omwille van de re-enactment evenementen. De laatste jaren neemt het museum ook deel aan een kunsttentoonstelling in het decor van het Vlaamse Ardennen landschap. Er wordt een toeristisch luik gekoppeld aan het evenement.

De beide pam-sites gingen als twee afzonderlijke lokale initiatieven van start, maar zijn in de loop van de jaren uitgegroeid tot één regionaal erkend museum. De publiekswerking is deels gericht op groepsbezoeken (scholen), deels op individuele museumbezoekers en deels op ontsluiting via grote evenementen zoals Open Monumentendag, Erfgoeddag en Museumdag. Voorlopig werden er geen

speciale programma's of arrangementen voor dag- of verblijfstoeristen uitgewerkt. Er is wel een samenwerking met de toeristische diensten van Oudenaarde en Zottegem.

Erfgoedcentrum

In het najaar 2008 opende in Ename een internationaal erfgoedcentrum zijn deuren. In het gloednieuwe gebouw met een opvallende hedendaagse architectuur aan de oever van de Schelde en aan de voet van de archeologische abdijzite, zullen alle erfgoed- en archeologische organisaties en verenigingen uit de Vlaamse Ardennen ondersteuning en/of onderdak kunnen vinden. Het centrum heeft geen toeristische bestemming, maar zal wel een grote uitstraling uitoefenen op het erfgoedgedbeuren in Vlaanderen. Vanuit het centrum zullen allerlei erfgoedprojecten worden gecoördineerd die ook van belang zijn voor de toeristische sector.

Romeinse Heerwegen

Dwars door de Vlaamse Ardennen liepen ooit twee Romeinse heerwegen die elkaar kruisten in Velzeke. De Vlaamse route liep van Tongeren over Velzeke, Ename en Kerkhove naar Cassel en Boulogne-sur-Mer. Een andere verbinding liep noordwaarts van het Noord-Franse Bavai tot aan de samenloop van de Schelde en de Leie. Archeologische vondsten, sites en resten van kaarsrechte, oude Romeinse heerwegen zijn stille getuigen van die tijd. Op diverse plaatsen zijn de oude tracés zichtbaar en kan de wandelaar de streek verkennen langs deze routes. De oude Romeinse wegen werden tot op heden niet toeristisch in kaart gebracht. Ze zijn op vele plaatsen onderbroken of heraangelegd zodat er weinig zichtbaar blijft van een kaarsrecht traject. Toerisme Vlaamse Ardennen vzw en **pam** Velzeke onderzoeken of er een toeristische wandelroute kan gerealiseerd worden met behulp van Europese middelen.

Oude tram- en spoorwegbeddingen

In de Vlaamse Ardennen bevinden zich heel wat oude tram- of spoorwegbeddingen die heringericht werden als fiets- en wandeltraject. Deze autovrije paden bieden de gelegenheid om grote delen van de regio in alle rust te verkennen. De oude spoorwegbeddingen van de lijn 82 (Zottegem - Flobecq) en de lijn 87 (Geraardsbergen - Lessines - Ronse - Leuze - Valenciennes) waren drukke spoorwegverbindingen die Vlaamse seizoensarbeiders heen en weer brachten naar de steenkoolgebieden in Wallonië en Frankrijk. Het 'Ravel'-netwerk in Wallonië maakt gebruik van deze oude spoorwegbeddingen om een netwerk voor langzaam verkeer uit te bouwen. Er kan echter geen verbinding worden gemaakt omdat het traject Opbrakel - Ellezelles op Waals grondgebied zo goed als volledig is geprivatiseerd.

Ook Sint-Lievens-Houtem en Herzele integreren de oude trambaan Gent-Geraardsbergen in fiets- en wandelroutes.

Levend molenpatrimonium

Vele wind- en watermolens zijn dankzij subsidiemaatregelen en renovatie opgeknapt en terug maalvaardig gemaakt. In het Belgische Molenbestand zijn 89 molens uit de Vlaamse Ardennen opgenomen waarvan 11 maalvaardige windmolens en 1 volwaardig functionerende watermolen. Velen vormen een toeristisch-educatieve attractie voor de streek.

Aan acht watermolens zijn horecafaciliteiten verbonden. Een overzicht is weergegeven als bijlage. De Zwalmstreek is in heel Vlaanderen bekend als molenregio, dankzij de 6 watermolens op de idyllische Zwalm. Er worden op dit moment nog heel wat inspanningen gedaan om oude molens te restaureren en een herbestemming te geven. De vereniging voor levende molens is zeer actief in de regio (www.levendemolens.be).

Bouwkundig erfgoed

De kastelen in Kruishoutem, Zottegem en Herzele kunnen als toeristisch aantrekkelijk worden beschouwd. Geen enkele van deze kastelen is echter toegankelijk voor het publiek. Heel af en toe wordt, bijvoorbeeld naar aanleiding van Open Monumentendag, een kasteelpark opengesteld. Een grotere toegankelijkheid van de tuinen zou meteen een zeer grote toeristische troef kunnen betekenen voor de regio.

Opvallend voor de Vlaamse Ardennen is ook de grote aanwezigheid van art deco, art nouveau en landhuizen in eclectische en neogotische stijl, en dit zowel in de steden als op het platteland en in de dorpen. Deze vertegenwoordiging van architectuur uit eind 19de-begin 20ste eeuw en de interbellum periode heeft veel te maken met de bloeiende textielindustrie en de aanwezigheid van grote brouwerijen (dankzij vele waterbronnen). De Vlaamse Ardennen kenden in die periode ook een

populair natuurtoerisme. Heel wat landhuizen in de omgeving van Ronse waren vakantieverblijven van rijke industriëlen. Als topper kan worden beschouwd Villa Carpentier in Ronse, een landhuis ontworpen door Victor Horta. Er bestaat voorlopig nog geen inventaris van waardevol architecturaal erfgoed uit die periode. Alleen Ronse pakt toeristisch uit met art deco-wandelingen.

Industrieel erfgoed

Potentieel industrieel erfgoed in de Vlaamse Ardennen heeft een relatie met de textielnijverheid (Ronse, Oudenaarde en Zottegem), de bier- en jeneverproductie, leemontginning of de lucifernijverheid (Geraardsbergen). Heel wat wind- en watermolens schakelden tijdens de industriële revolutie over op stoomturbines en daarna ook op dieselmotoren. Ook hier zijn op enkele plaatsen nog resten van. Sommige fabrieksgebouwen komen in aanmerking voor toeristisch-recreatieve herbestemming. Toch werden er, met uitzondering van de molens, geen stappen ondernomen voor renovatie. Een degelijke inventaris en waardebeoordeling van de gebouwen kan een nuttig instrument zijn voor verdere toeristische productontwikkeling.

Religieus erfgoed

Naast de oude en zeer waardevolle kerken en kapellen in diverse steden en gemeenten (zie lijst als bijlage) beschikken de Vlaamse Ardennen over een verzameling abdijen en kloosters, een begijnhof (Oudenaarde), cryptes, kerkhoven en bedevaartsplaatsen. Vooral dit laatste fenomeen is eigen aan de streek. De O.L.V Kapel op de Oudenberg, Sint-Hermes en O.L.V van Kerselare lokken jaarlijks verschillende duizenden toeristen. Sint-Lievens-Esse en Sint-Lievens-Houtem zijn met Livinus aan Gent verbonden. Er worden om de 50 jaar grootse Livinusfeesten georganiseerd.

Historische musea

In Zottegem, Geraardsbergen, Korsele en Ronse zijn enkele kleinere geschiedkundige musea. Ze geven een beeld van het dagelijks leven in de Vlaamse Ardennen door de eeuwen heen. Het zijn geen grote erkende musea, maar ze hebben wel voldoende uitstraling en aanbod om toeristen te charmeren. Het Chantilly-kantmuseum in Geraardsbergen wordt ondergewaardeerd. Het folkloremuseum in Ronse kreeg een hedendaagse en creatieve presentatie door de audiovisuele informatiezuilen. Korsele is uniek omwille van het protestants karakter.

Hedendaagse musea en bezoekerscentra

Het **belevingsmuseum in het 'Centrum Ronde van Vlaanderen'** behandelt de rijke Vlaamse wielercultuur die echt voelbaar is in de Vlaamse Ardennen. Vanuit het Centrum wordt het Rondetoerisme gecoördineerd en ontwikkeld. Het is een belangrijke uitvalsbasis voor de fiets- en Rondetoerist.

In 2009 opende **'Shoes or no shoes'** de deuren, een museum met 's werelds grootste etnische schoenencollectie. Het is een uniek privé-museum in de groene landschappelijke omgeving van de Vlaamse Ardennen (Kruishoutem).

In Kruishoutem werd recent ook een **cartooncentrum** geopend waar tijdelijke tentoonstellingen worden georganiseerd en de bezoeker altijd terecht kan in het documentatiecentrum.

1.3.6.4 Couleur locale

Kunst & ambacht

In de Vlaamse Ardennen wordt de laatste jaren succesvol werk gemaakt van diverse projecten rond **hedendaagse kunst**. Kunst in relatie tot het landschap staat centraal in bijvoorbeeld Kunst & Zwalm, Ename Actueel, Versus, Sculptour en Hedendaagse kunst in de Vlaamse Ardennen. Elke zomer vinden er tijdelijke tentoonstellingen en kunstprojecten plaats waaraan vaak ook een toeristisch-recreatief luik wordt gekoppeld. Cultureel hebben deze projecten een nationale uitstraling, toeristisch worden er echter te weinig inspanningen gedaan om ze te promoten en verblijfstoeristisch uit te spelen door bijvoorbeeld arrangementen uit te werken.

Het dorpje **Kwaremont** geniet naambekendheid omwille van de passage van de wielerklassiekers in het voorjaar. Het is echter van oudsher een kunstenaarsdorpje, vandaar ook de hoge concentratie aan kleine kunstgaleries. Het artistieke karakter ebt echter stilaan weg ten voordele van het Ronde-

karakter. Nochtans is het vrij onbekende Galeries Beukenhof een zeer grote galerie met een prachtige landschappelijke tuin en een uniek zicht op de Vlaamse Ardennen. Het aantal galeries in Kwaremont vermindert ja na jaar.

In de streek wordt toeristisch gezien weinig aandacht besteed aan oude ambachten. Toch kan de toerist op diverse plaatsen en in diverse musea **oude ambachten of producten van oude ambachten** bewonderen. Het Must in Ronse, het private museum 't Aloam en het stedelijke sigarenmuseum in Geraardsbergen tonen werktuigen en werkmethoden van vroegere ambachten. Kunstambachten komen eerder uitzonderlijk voor.

1.3.6.5 Parken en tuinen

Er is een groeiende aandacht vast te stellen voor parken en tuinen. Het Europees project 'Jardins des Loisirs' in Wallonië en Frankrijk kan een groot succes genoemd worden omdat het wordt gezien als een groene long in een verstedelijkte omgeving tussen Parijs, de metropool Rijsel en Brussel.

Parken

De Vlaamse Ardennen beschikken over een groot aantal parken met toeristisch potentieel. De link met het landschap is daarin belangrijk. Het Malanderpark in Ronse en het stadspark in Geraardsbergen bieden een uniek zicht op het landschap. Domein Breivelde in Zottegem en het Toepark in Brakel zijn bijzonder omwille van hun botanisch karakter. Het Liedtsark in Oudenaarde en het Abdijpark in Geraardsbergen zijn mooie staaltjes van typische 19de-eeuwse stadsparken. De parken zijn elk op zich echter niet uniek genoeg als toeristische attractie. Ze zijn wel inzetbaar om het landschapstoerisme kracht bij te zetten. In combinatie met de vele mooie vergezichten vanuit of op de Vlaamse Ardennen-steden bieden de parken heel wat mogelijkheden.

Tuinen

Er is de laatste jaren in de Vlaamse Ardennen een grote bezorgdheid en aandacht gegroeid voor waardevolle landschappelijke tuinen. Villa Carpentier in Ronse, Hostellerie Shamrock in Maarkedal en Huis Minne in Ronse zijn drie logiesverstrekkers met grote landschappelijke tuinen. Ook de kasteeltuinen van het Kasteel van Leeuwergem en het Lozerkasteel zijn uniek. Jammer genoeg zijn deze alleen toegankelijk bij uitzonderlijke gelegenheden. Het tuintoerisme in de Vlaamse Ardennen heeft potentieel mits combinatie met de parken, de educatieve tuinen in pam Velzeke en de natuureducatieve tuinen in de Kaaihoeve en de Helix.

Besluit

In het toeristisch product Vlaamse Ardennen komen de vier stadjes te weinig aan bod ondanks het waardevol cultuurhistorisch erfgoed dat er aanwezig is. Oudenaarde staat niet voor niets gekend als tweede kunststad van Oost-Vlaanderen. De Vlaamse Ardennen bezitten vele pittoreske dorpjes, doch het ontbreekt hen vaak aan aantrekkelijke horeca of toeristische aanknopingspunten om als toeristische trekker uitgespeeld te worden.

De kleinschaligheid van de steden en de authenticiteit van vele dorpen bevestigen het landelijke karakter van de regio.

De twee provinciale archeologische musea zijn een andere grote troef voor het cultuurtoerisme in de streek maar er is nood aan efficiënte sectoroverschrijdende samenwerkingsverbanden.

De grootste cultuurhistorische troeven hebben een link of verwantschap met het landschap. Er is een zeer groot aanbod levende molens (wind- en watermolens), belangrijke archeologische sites en waardevol religieus erfgoed.

Een belangrijke meerwaarde zit ook in de 19de en begin 20ste-eeuwse architectuur. De kastelen, herenhuizen, landhuizen, tuinen en parken uit deze periode zijn onontgonnen toeristische troeven die ideale aanknopingspunten vormen voor erfgoedwandelingen en –routes.

Ook hedendaagse kunst kan in relatie worden gebracht met landschap.

Het belevingsmuseum in het Centrum Ronde van Vlaanderen belicht de rijke Vlaamse wielercultuur die nauw met de regio verbonden is.

1.3.7 Hoeve- en plattelandstoerisme

1.3.7.1 Plattelandstoerisme

Er is een groeiende publieksbelangstelling voor hoeve- en plattelandstoerisme. Het sluit immers aan bij de heersende maatschappelijke trends (zie verder: macrotrends).

Met plattelandstoerisme wordt voornamelijk bedoeld: het toerisme in relatie met de landbouw of het platteland. In de realiteit vertaalt zich dat in een verblijf op de hoeve of het platteland en de verkoop van hoeveproducten. Er bestaan echter nog andere vormen die te weinig geëxploiteerd worden in de Vlaamse Ardennen.

In het kader van het Oost-Vlaams plattelandsbeleidsplan (2004) wordt de vrijetijdsbesteding op het platteland gestimuleerd. De Vlaamse Ardennen zijn hier een geschikte regio voor.

Recent werden (dankzij o.a. de subsidiereglementering) verschillende hoeve- en plattelandsverblijven geopend en productieruimten op boerderijen en brouwerijen opengesteld voor het publiek. Er wordt ook aangezet tot particuliere verkoop van hoeve- of streekproducten.

Agrarische verbreding in de toeristische sector biedt niet alleen kansen om de levenskwaliteit te verbeteren en de inkomens in de landbouwsector te verhogen, het versterkt ook het landschappelijk toeristisch karakter van de Vlaamse Ardennen.

Er deden zich tot voor kort echter knelpunten voor op vlak van ruimtelijke ordening. Door de zonevreemdheid van sommige logiesaanbieders in agrarisch gebied, gingen er veel kansen verloren voor het plattelandstoerisme. Dankzij het besluit van de Vlaamse Regering (2003 – wijzigingen 2007) tot bepaling van de toelaatbare functiewijzigingen worden er meer mogelijkheden geboden in zonevreemde gebieden. Het aantal plattelandslogies is sterk toegenomen. Enkele zijn van een kwalitatief hoog niveau en weten dit ook om te zetten in hoge bezettingscijfers. Anderen zien het aanbieden van verblijfsaccommodatie vooral als een mooie nevenactiviteit maar missen de bezieling en de wil om er belevingsvol toeristisch logies van te maken.

1.3.7.2 Hoeve- en streekproducten

Van de hoeve- en streekproducten in de Vlaamse Ardennen zijn vooral de streekbieren, de O'de Flander jenevers, de mattentaarten, de seizoensgebonden Geutelingen en de aan zuiver bronwater gebonden waterkers van bovenlokaal belang. De streek telt 8 brouwerijen en 3 jeneverstokerijen met een O'de Flander label. Sinds 2007 geniet jenever een Europese geografische erkenning. O.a. de benamingen (graan)jenever, maar ook O'de Flander-Oost-Vlaamse graanjenever en Balegemse jenever zijn voortaan beschermd. Ook de mattentaart is een Europees erkend streekproduct.

Gezien het landelijke karakter en de grote verwevenheid van de landbouw in de streek, speelt ook de aanwezigheid van hoeveproducten een rol in het toeristische profiel. Nochtans worden de hoeve- en streekproducten nog te weinig geïntegreerd in de gastronomie en horeca. Meermaals is gebleken dat factoren als beschikbaarheid, afstand en leverbaarheid van lokale producten hierin cruciaal zijn. Een gecentraliseerd verkooppunt van hoeve- en streekproducten zou een oplossing kunnen bieden. De werkgroep Hoeveproducten van het Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen werkt sinds 2004 aan een netwerk van hoeve- en streekproducenten, aan begeleiding naar meer samenwerking en aan de promotie van hoeve- en streekproducten.

Belangrijk voor de toerist/consument is dat hij kan kennismaken met de hoeve- en streekproducten op het bedrijf. Een streekproducent bezoeken is voor de individuele toerist echter amper mogelijk. De meeste streekproducenten organiseren immers alleen bedrijfsbezoeken voor groepen.

De verkoop van hoeve- en streekproducten stijgt en wordt toeristisch beter en beter gepromoot. Er ontwikkelden zich allerlei nieuwe initiatieven zoals de picknickcampagne en de culinaire thematocht Adriaan Brouwer met een daaraan gelinkte website. Ook de erkenning van de Geraardsbergse mattentaart als Europees streekproduct is voor de Vlaamse Ardennen een bijkomende troef. De mogelijkheden om het platteland en zijn producten als troef uit te spelen worden echter te weinig in een ruimer toeristisch kader geplaatst en eigentijds gepromoot.

Besluit

De Vlaamse Ardennen hebben als uitgesproken plattelandsregio potentieel om in te spelen op de groeiende belangstelling voor hoeve- en plattelandstoerisme.

De ontwikkeling van plattelandstoerisme concretiseert zich voornamelijk in het stijgend aantal kleinschalige plattelandslogies en in de promotie en verkoop van hoeveproducten. Algemeen moet de belevingswaarde van dit aanbod worden verhoogd.

De toerist-recreant moet op een eigentijdse wijze geprikkeld worden om de hoeve- en streekproducten te ontdekken en ook effectief meer kansen aangeboden krijgen om producenten te bezoeken, om in de lokale horecagelegenheden het lekkers van de regio te proeven, om de producten te kopen. Een gecentraliseerd verkooppunt van hoeve- en streekproducten zou een oplossing kunnen bieden aan bestaande problemen m.b.t. leverbaarheid en beschikbaarheid.

1.3.8 Evenementen

1.3.8.1 Wandelevenementen

In de Vlaamse Ardennen vinden jaarlijks grote wandelevenementen plaats. 'Omloop Kluisbergen' en 'Dwars door Brakel' genieten een nationale uitstraling. Naar aanleiding van deze wandelevenementen worden de Vlaamse Ardennen druk bezocht door duizenden wandelaars.

De Wandeltrofee Vlaamse Ardennen is een initiatief van en een samenwerking tussen zes wandelclubs in de Vlaamse Ardennen en richt zich vooral tot de echte stappers.

Deze wandelevenementen versterken het imago van de Vlaamse Ardennen als wandelregio.

1.3.8.2 Fietsevenementen

De Ronde van Vlaanderen

De Ronde van Vlaanderen is een unieke troef met een internationale uitstraling die de Vlaamse Ardennen jaar na jaar in beeld brengt. De eerste zondag van april zijn de Vlaamse Ardennen het trefpunt van alle wielersfans. De 'Ronde' is niet meer weg te denken uit de Vlaamse volkscultuur. De koers leeft, inspireert en staat op het toppunt van haar populariteit. Deze status garandeert de Vlaamse Ardennen een massale mediabelangstelling.

Hoewel de Ronde Van Vlaanderen een sportief gebeuren is, kan ze toch fungeren als een toeristisch uithangbord en een eerste kennismaking met de streek initiëren.

De Ronde Van Vlaanderen is echter een grootschalig evenement dat ook enkele negatieve aspecten heeft, zoals zwerfvuil en draagkrachtoverschrijding.

Andere sportieve en recreatieve fietsinitiatieven

In het **verlengde van de Ronde Van Vlaanderen** worden nog tal van andere sportieve en recreatieve fietsinitiatieven genomen:

- Word Flandrien is uitgegroeid tot een grote fietshappening voor zowel wielertoeristen, recreatieve fietsers, families en mountainbikers.
- Retroronde: Centrum Ronde van Vlaanderen startte met de organisatie van een jaarlijks wekerende historische fietstocht door de Vlaamse Ardennen. Renners en begeleiders in oude kledij en met oude materialen rijden een 'Retro' Ronde van Vlaanderen.

Zomertoeren bestaat meer dan 20 jaar en is een jaarlijks terugkerend toeristisch-recreatief fietsevenement waarbij zowel stad Oudenaarde, Toerisme Oost-Vlaanderen, als Radio 2 betrokken is.

Fietszoektochten en kunstfietsroutes

Er worden regelmatig fietsevenementen zoals fietszoektochten of kunstfietsroutes georganiseerd. De kunstbiënnales Kunst & Zwalm en Hedendaagse kunst in de Vlaamse Ardennen zijn twee kunsttentoonstellingen in het landschap waarbij aangemoedigd wordt om het traject van locatie tot locatie af te leggen met de fiets.

1.3.8.3 Folklore

De Vlaamse Ardennen genieten faam inzake traditie en folklore. De Adriaan Brouwer Bierfeesten, de Geutelingenfeesten en de Gulden Eifeesten vinden hun ontstaan in streekgebonden producten. De Bommelfeesten, Walmken Brand, de Krakelingenstoet en -worp en Tonnekensbrand zijn levende

tradities die verband houden met de komst van de lente en het leven. De religieuze Fiertelommegang is uitgegroeid tot een 'recreatieve' bedevaartsgang. De Winterjaarmarkt in Sint-Lievens-Houtem, de grootste van Vlaanderen, bestaat al 900 jaar en vindt zijn oorsprong in de verering van de heilige Livinus. Om de 50 jaar wordt deze heilige ook herdacht tijdens de Livinusfeesten in Sint-Lievens-Houtem en Herzele. Jammer genoeg vinden sommige traditionele evenementen geen aansluiting bij de hedendaagse toerist en dreigen zij verloren te gaan.

1.3.8.4 Cultuurevenementen

De interesse voor kunst- en erfgoedevenementen neemt toe, ook bij toeristen. Oudenaarde heeft op dit vlak een reputatie opgebouwd met evenementen als 'Meer dan Groen', 'Gespekt & gedekt' en recent nog 'Oudenaarde 1708'. Grote re-enactmentevenementen, zoals de Cesarfeesten, de Slag bij Gavere, de jaarlijkse Keltische- en Romeinse markten en Oudenaarde 1708, doen het uitzonderlijk goed in de Vlaamse Ardennen. Ook de jaarlijkse Open monumentendagen in pam Velzeke en Ename, de nacht van de geschiedenis en de Museumnacht in Ename kunnen op veel bijval rekenen. Hedendaagse kunsttentoonstellingen worden meer en meer opgenomen in een toeristisch of recreatief programma. In de Vlaamse Ardennen kunnen Kunst & Zwalm, Ename Actueel, Sculptour, Hedendaagse kunst in de Vlaamse Ardennen en Versus als bovenregionale evenementen met toeristisch potentieel worden beschouwd.

Besluit

In de Vlaamse Ardennen vinden jaarlijks grote wandel- en fietsevenementen plaats die imagooversterkend werken. De Ronde van Vlaanderen is een unieke troef voor de regio. Er moet evenwel aandacht uitgaan naar negatieve effecten van grootschalige evenementen, zoals zwerfvuil en draagkrachtoverschrijding. De Vlaamse Ardennen hebben een groot aantal folkloristische activiteiten en tradities die jaarlijks door publieksevenementen in de kijker worden geplaatst. Ze bieden potentieel om ook toeristisch uitgespeeld te worden. Recent zien we dat ook nieuwe initiatieven worden genomen rond hedendaagse kunst of rond thema's die nauw aansluiten bij de regioprofilering Vlaamse Ardennen. Een aantal kunstevenementen die perfect geïntegreerd zijn in de landschappelijke identiteit van de regio, zijn van bovenregionaal belang, maar worden nog onvoldoende toeristisch uitgespeeld.

1.3.9 Logies

Het logiesaanbod in de Vlaamse Ardennen bestaat uit:

- hotels
- gastenkamers of kamers met ontbijt
- huurvakantiewoningen
- terreinen voor openluchtrecreatieve verblijven (kampeerterreinen en kampeerverblijfparken, met toeristische standplaatsen, vaste standplaatsen, trekkershutten)
- logies voor doelgroepen (groepsverblijfcentra, jeugdverblijfcentra, jeugdherbergen)
- individuele tweede verblijven.

In de regio komen geen vakantieparken voor.

Het logiesaanbod kan worden ingedeeld in (zie begrippenlijst):

- het commercieel verblijfstoerisme
- het sociaal toerisme (Toerisme voor Allen)
- het tweede verblijfstoerisme.

Een overzicht van het logiesaanbod bevindt zich in bijlage:

- Tabel 4: Logiesaanbod naar logiesvorm in de Vlaamse Ardennen, 2007
- Grafiek 1: Logiesaanbod naar logiesvorm in de Vlaamse Ardennen, 2007.

1.3.9.1 Hotelinrichtingen

Logiesverstrekende bedrijven met dienstverlening die over ten minste 4 kamers en/of accommodaties voor ten minste 10 personen beschikken, zijn vergunningsplichtig. Aan de vergunde logiesverstrekende bedrijven kent men een comfortclassificatie toe. Men onderscheidt de 'kamers' (comfortklasse O) en 'hotels' (comfortclassificatie * tot *****). Inrichtingen met minder dan 4 kamers

kunnen voorlopig vrijwillig een vergunning bij Toerisme Vlaanderen aanvragen (automatisch categorie 'kamers' of comfortklasse O).

Omdat de bestaande regelgeving op het gebied van toeristische logies niet langer aangepast is aan nieuwe ontwikkelingen in de sector, waaronder het sterk groeiend aanbod van gastenkamers en huurvakantiewoningen, werd een samenhangend en overkoepelend wetgevend kader voor alle vormen van commercieel-toeristische logies uitgewerkt (Decreet toeristische logies zie begrippenlijst).

In het kader van het Steunpunt Buitenlands beleid Toerisme en Recreatie inventariseren de provinciale toeristische organisaties sinds 2002 het volledige logiesaanbod in hun provincie. Onderstaande analyse is gebaseerd op de inventaris van het logiesaanbod op 01 juli 2007. De gehanteerde logiescategorieën zijn: hotelinrichtingen, campings, vakantieparken, individuele huurvakantiewoningen, kamers bij particulieren en logies voor doelgroepen. Onder de noemer 'hotelinrichtingen' wordt binnen de inventarisatie van het Steunpunt zowel de vergunde (al dan niet vergunningsplichtige) als de niet-vergunde vergunningsplichtige logiesverstreckende bedrijven gerekend.

Op basis van de logiesinventarisatie in 2007 tellen de Vlaamse Ardennen 49 hotelinrichtingen, met een totale capaciteit van 310 kamers of 798 bedden. Deze uitbatingen zijn verspreid over de regio.

Classificatie

Opvallend is dat ruim 4 op 10 van de vergunde hotelinrichtingen in de Vlaamse Ardennen tot de O-categorie behoren. Ze vertegenwoordigen een aandeel van 38,8% in de bedden capaciteit. Met uitzondering van één, hebben alle uitbatingen minder dan 8 logieseenheden. Het aanbod in de O-categorie bevat hoofdzakelijk kleinschalige verblijfsaccommodaties die zich als 'gastenverblijf' profileren.

De eigenlijke hotels, vergunde hotels mét sterren, maken 51% van de vergunde en/of vergunningsplichtige logiesverstreckende bedrijven uit in de Vlaamse Ardennen. Het aanbod bestaat in hoofdzaak uit 2- sterren en 3- sterren hotels. Er zijn in de regio geen 4- of 5-sterren hotels.

Spreiding

Oudenaarde is als belangrijkste stedelijke kern en toeristisch aantrekkingspunt goed voor meer dan een kwart van de bedden capaciteit en telt 12 vergunde uitbatingen. Zwalm vormt een tweede belangrijke concentratie aan vergund/vergunningsplichtig logiesaanbod, met 8 uitbatingen en een bedden capaciteit van 105 bedden. Ook Maarkedal laat met 10,4% van het totaal een relatief hoge bedden capaciteit optekenen. Deze concentratie weerspiegelt zich niet in het aantal uitbatingen. De bedden concentratie is er te wijten aan een door Toerisme Vlaanderen als logiesverstreckend bedrijf vergunde huurvakantiewoning ('t Bosgat), gericht op grotere gezelschappen. Ronse, Kluisbergen en Brakel zijn goed voor 7 à 8% van de bedden capaciteit.

Van de steden in de regio beschikt enkel Oudenaarde over een uitgebouwd aanbod. Ronse en Geraardsbergen scoren laag, rekening houdend met het toeristische potentieel. In Zottegem is helemaal geen hotelaccommodatie aanwezig ondanks dat er vraag naar is.

In Geraardsbergen zijn plannen voor de (her)opstart van de hotelactiviteiten in het als monument beschermde pand 'Hotel Geeraard'. Dit biedt zicht op een uitbreiding van de hotelaccommodatie in Geraardsbergen met 10 kamers (en een vergaderruimte).

Schaalgrootte

De 'hotelinrichtingen' in de Vlaamse Ardennen worden, met een gemiddelde van 6,3 logieseenheden (kamers/verhuureenheden) en 16,3 bedden per uitbating, gekenmerkt door kleinschaligheid. 7 op de 10 geïnventariseerde uitbatingen biedt minder dan 8 logieseenheden aan. Hanteren we de bovengrens van 15 logieseenheden, dan valt 98% van de vergunde en/of vergunningsplichtige logiesverstreckende bedrijven hieronder.

In de regio treft men geen enkel grootschalig hotel aan. Het maximum aantal kamers bedraagt 28 (hotel in Oudenaarde⁵). De regio heeft geen hotels die tot een grote hotelketen behoren.

---

⁵ De 28 kamers betreffen hoofdgebouw + annex van De Rantere in Oudenaarde. In de inventarisatie van het Steunpunt worden beide onderdelen, op basis van afzonderlijke vergunningen, apart geïnventariseerd.

Evolutie van het aanbod hotelinrichtingen, periode 2002-2007

In de periode 2002-2007 zien we een groei in de omvang van het aanbod van de 'hotelinrichtingen' in de Vlaamse Ardennen. Het aantal inrichtingen ligt in 2007 58,1% hoger dan in 2002. In dezelfde periode nam het aantal logieseenheden met 24,5% en de bedden capaciteit met 31,7% toe.

In dezelfde periode merken we echter een daling van de gemiddelde capaciteit per vergunde en/of vergunningsplichtige uitbating. Gemiddeld hebben de 'hotelinrichtingen' in de Vlaamse Ardennen 6,3 logieseenheden (kamers en/of verhuureenheden) en 16,3 bedden in 2007, tegenover 8,0 logieseenheden en 19,5 bedden in 2002.

Het aantal inrichtingen stijgt, maar er manifesteert zich een schaalverkleining. Hierbij aansluitend merken we dat in de periode 2002-2007 het procentuele aandeel van de O-categorie binnen de vergunde en/of vergunningsplichtige logiesverstrekkende bedrijven stijgt van 22,6% in 2002 naar 40,8% in 2007.

Het profiel van het logiesaanbod (groot aanbod gastenkamers en hoeve- en plattelandstoerisme) sluit aan bij het profiel van de toeristische regio. De Vlaamse Ardennen zijn een plattelandsregio met mogelijkheden voor landschaps- en hoevertoerisme.

Ter vergelijking

De Westhoek (excl. Westkust) heeft een aanbod van 975 kamers in vergunde logiesverstrekkende bedrijven (Toerisme Vlaanderen, 2006) wat beduidend hoger is dan het aanbod in de Vlaamse Ardennen (310 kamers). 35% van de kamers behoren tot categorie O 'kamer's, 7% tot 1-sterren hotels, 18% 2-sterren hotels, 28% 3-sterren hotels en 11% 4-sterren hotels. Dit wijst op een enigszins hogere comfortclassificatie dan in de Vlaamse Ardennen.

Het Brugse Ommeland heeft een aanbod van 377 kamers in vergunde logiesverstrekkende bedrijven, wat nog altijd ruim hoger ligt dan het aanbod in de Vlaamse Ardennen. De classificatie van de logies in het Brugse Ommeland is beduidend hoger: 9% klasse 'O', 10% klasse 1, 36% klasse 2, 37% klasse 3 en 7% klasse 4.

1.3.9.2 Gastenkamers

In het kader van de jaarlijkse logiesinventarisaties voor het Steunpunt Buitenlands Beleid Toerisme en Recreatie werden afspraken gemaakt omtrent indeling én dubbeltelling:

- Met 'gastenkamers' of 'kamers bij particulieren' worden, zoals de term het zegt, kamers bedoeld die tot de woning van de aanbieder behoren. Onder deze rubriek behandelen we de uitbatingen die drie kamers of minder aanbieden en die niet over een vergunning als logiesverstrekkend bedrijf beschikken en hierover ook niet moeten beschikken volgens de huidige wetgeving. Zijn de uitbatingen wél vergunningsplichtig (en beschikken ze al dan niet over een vergunning) of zijn ze niet vergunningsplichtig maar beschikken ze wel over een vergunning, dan werden ze, zoals in het kader van het Steunpunt afgesproken, bij de 'hotelinrichtingen' ondergebracht.
- Kamers met kitchenette worden ondergebracht bij de huurvakantiewoningen.
- Indien uitbatingen kamers én verhuureenheden aanbieden, dan worden ze in de Steunpuntinventarisatie zowel bij de 'kamers bij particulieren' als bij de 'individuele huurvakantiewoningen' opgenomen⁶, met het respectievelijke aanbod.
- Huurvakantiewoningen waarvan de kamers ook afzonderlijk verhuurd worden (als kamers bij particulieren), worden in de Steunpuntinventarisatie bij de huurvakantiewoningen opgenomen en niet bij de kamers bij particulieren (geen dubbeltelling!).

Met de uitvoering van het decreet betreffende de toeristische logies, waardoor ook gastenkamers en vakantiewoningen als officiële categorieën van toeristisch logies zullen erkend worden én waarin voor de uitbatingen een vergunnings- of tenminste aanmeldingsplicht in het vooruitzicht wordt gesteld, zal meer duidelijkheid in het groeiende aanbod van kleinschalige logiesuitbatingen komen.

⁶ Voor de Vlaamse Ardennen is dit in de aanbodinventarisatie 2007 slechts het geval voor 1 uitbating, nl. de Wambashoeve in Geraardsbergen. Wel treft men bij de vergunde uitbatingen ook dergelijke uitbatingen aan die gastenkamers en verhuureenheden aanbieden, zoals de Git(e)ane in Maarkedal, Hof ter Kammen in Oudenaarde, 't Schoon Leven in Zwalm. Hier worden ze als inrichting slechts één keer geïnventariseerd.

De Vlaamse Ardennen beschikken (op 1/07/2007) over 25 uitbatingen onder de noemer gastenkamers. Zij staan in voor 59 kamers en een beddencapaciteit van 148. De gastenkamers liggen verspreid over de regio. Het zwaartepunt ligt in Oudenaarde en Geraardsbergen.

Evolutie van het aanbod van de gastenkamers, 2002-2007

Het aantal inrichtingen ligt in 2007 66,7% hoger dan in 2002. In dezelfde periode is het aantal aangeboden kamers met 73,5% en de beddencapaciteit met 85% toegenomen. Deze toename van de kamers bij particulieren sluit aan bij de evolutie van het aanbod van dit logiestype op Vlaams niveau gedurende de laatste jaren.

Het subsidiereglement van Toerisme Oost-Vlaanderen voor de kleinschalige toeristische verblijfsaccommodatie in Oost-Vlaanderen heeft een extra stimulans gegeven voor de inrichting en aanpassing van kleinschalige toeristische verblijfsaccommodatie. De Raad van Bestuur van Toerisme Oost-Vlaanderen vzw besliste op 13 maart 2008 echter om het subsidiereglement af te schaffen. Dit betekent concreet dat vanaf het jaar 2009 geen nieuwe aanvragen voor ondersteuning van kleinschalige toeristische verblijfsaccommodatie meer worden goedgekeurd.

De betoelaging bewerkstelligde een sterke groei van kleinschalige verblijfsaccommodatie:

- Tot en met 2007 werden 36 dossiers voor de Vlaamse Ardennen door Toerisme Oost-Vlaanderen vzw goedgekeurd. Hiervan waren 30 uitbatingen operationeel op 01 juli 2007.
- Alle aanvragen voor het jaar 2008 werden gezamenlijk door de Raad van Bestuur op 13 maart 2008 behandeld. Voor de Vlaamse Ardennen werden 8 dossiers⁷ goedgekeurd. Dit brengt het totaal aantal dossiers voor de Vlaamse Ardennen op 44.

Mede door de betoelaging is ook het comfortniveau van de gastenkamers er de laatste jaren sterk op vooruit gegaan. Haast 3 op 4 kamers beschikken over eigen bad en/of douche en toilet.

1.3.9.3 Huurvakantiewoningen

De 29 uitbatingen van huurvakantiewoningen die in 2007 werden geregistreerd zijn goed voor 33 verhuureenheden en een capaciteit van 218 bedden. De aangeboden verhuureenheden bestaan voor 12% uit studio's, 18% uit appartementen en een meerderheid van 70% uit individuele woningen. 17% (5 op 29) van de geïnventariseerde huurvakantiewoningen bieden hun accommodatie ook onder de vorm van gastenkamers aan.

Terwijl de regels m.b.t. ruimtelijke ordening voor de gastenkamers recent zijn versoepeld, blijft de ontwikkeling van solitaire vakantiewoningen bemoeilijkt omdat de aanvullende functie wonen nog altijd wordt geëist.

Spreiding

De huurvakantiewoningen liggen relatief goed verspreid over de Vlaamse Ardennen en situeren zich voornamelijk buiten de stedelijke kernen. Maarkedal laat het hoogste aantal inrichtingen en verhuureenheden optekenen en, na Oudenaarde, de hoogste beddencapaciteit.

Schaalgrootte

29 geregistreerde uitbatingen bieden samen 33 verhuureenheden aan. De gemiddelde capaciteit per aangeboden verhuureenheid bedraagt in de Vlaamse Ardennen (situatie op 1 juli 2007) 6,6 bedden. Huurvakantiewoningen met een beddencapaciteit van 4 à 6 worden het meest op de markt aangeboden. Zij vormen ruim 60% van het aanbod.

De laatste jaren manifesteert zich een groeiende vraag naar grootschalige vakantiewoningen (voor 10 à 20 tot zelfs meer personen) vanuit groepjes familie en/of vrienden (peer groups) die er samen eens tussenuit willen. Het aanbod voor deze doelgroep is in de Vlaamse Ardennen eerder beperkt. Deze gezelschappen worden dikwijls naar jeugdlogies doorverwezen, hoewel deze logiesvorm niet is aangepast aan hun behoeften.

---

⁷ 2 van de 8 dossiers betreffen een uitbreiding van bestaande uitbatingen.

Evolutie van het aanbod van de huurvakantiewoningen, 2002-2007

Er werd in de periode 2002-2007 ook bij de huurvakantiewoningen een sterke groei waargenomen. Het aantal uitbatingen ligt in 2007 45% hoger dan in 2002. In dezelfde periode is het aantal aangeboden verhuureenheden met 26,9% en de beddencapaciteit met 46,3% toegenomen.

Qua capaciteit merken we de laatste jaren een lichte toename van de aangeboden beddencapaciteit per verhuureenheid.

1.3.9.4 Kleinschalig verblijfstoerisme op de hoeve of het platteland

Meer en meer logiesinstellingen profileren zich nadrukkelijk als kleinschalig, al dan niet landelijk verblijf. De term 'hotel' roept in vele gevallen connotaties op zoals grootschaligheid, uniformiteit, anonieme dienstverlening, ... kenmerken waar de kleinschalige accommodaties zich niet mee vereenzelvigd willen zien.

Uit een analyse van het aanbod hoeve- en plattelandsverblijven in Vlaanderen (2004, Plattelandsstoerisme in Vlaanderen vzw) blijkt dat de Vlaamse Ardennen - ten opzichte van de rest van Oost-Vlaanderen - over een relatief groot aanbod aan hoeve- en plattelandsverblijven beschikken. De Vlaamse Ardennen vertegenwoordigen 7% van de totale capaciteit van de kleinschalige plattelandslogies (ruime definitie⁸) in Vlaanderen. Ze worden voorafgegaan door de Westhoek (20%), het Brugse Ommeland (10%) en Haspengouw (8%). De Vlaamse Ardennen hebben een capaciteit die vergelijkbaar is met de Antwerpse Kempen, de Limburgse Kempen en de Kust. De rest van Oost-Vlaanderen vertegenwoordigt slechts 9%.

1.3.9.5 Terreinen voor openluchtrecreatieve verblijven

Per 1 juli 2007 beschikken de Vlaamse Ardennen over 4 kampeerterreinen en 3 kampeerverblijfparken. Opvallend is de hoge beschikbare capaciteit in Geraardsbergen (kampeerterein De Gavers). Ook Oudenaarde beschikt met de Kompas Camping Oudenaarde over een uitgebreid kampeeraanbod.

De capaciteit in Zwalm wordt hoofdzakelijk gegenereerd door plaatsen voor lange termijnverhuur.

Toeristische en residentiële capaciteit

De 7 inrichtingen in de Vlaamse Ardennen hebben een gezamenlijk aanbod van 461 toeristische en 950 residentiële plaatsen⁹. Dit betekent dat de toeristische plaatsen 33% van het gehele aanbod uitmaken.

Het korte termijn aanbod situeert zich voornamelijk binnen de 2 grootschalige 4-sterrenterreinen:

- Kompas Camping in Oudenaarde
- kampeerterein op het Provinciaal recreatiedomein De Gavers in Geraardsbergen.

Beiden beschikken over een aanbod toeristisch-recreatieve faciliteiten. Het kampeeraanbod in Ronse (camping De Fiertel, 2 sterren) maakt deel uit van een groter geheel met een jeugdverblijfcentrum en verblijfshoeve. Camping Panorama in Kluisbergen (2 sterren) heeft een beperkt aanbod voor trekkers.

Binnen de 'toeristische capaciteit' overheerst de vier sterren categorie. Deze is goed voor 56,4% van de plaatsen voor korte termijnverhuur en voor 65,9% van de hierop beschikbare capaciteit in personen. De overige toeristische capaciteit wordt ingevuld door de twee sterren.

Er zijn in de regio 3 kampeerverblijfparken. Het aantal toeristische standplaatsen (korte termijn verhuur) op deze terreinen is beperkt. De kampeerverblijfparken zijn kleinschalig en bieden weinig comfort (lage sterrenclassificatie).

Het aanbod aan toeristische plaatsen naar type plaats

Het toeristische aanbod wordt voornamelijk ingevuld door **gewone trekkersplaatsen** (54%), maar ook door tentenplaatsen op de **kampeeweide** (35,4%).

⁸ Zowel in plattelands- als suburbane gebieden; het gehanteerde criterium voor kleinschaligheid: capaciteit van maximum 15 kamers of maximum 7 verhuureenheden.

⁹ Toeristische plaatsen worden verhuurd voor korte termijn (<= 31 dagen), residentiële of vaste plaatsen worden verhuurd voor lange termijn (> 31 dagen).

Camping De Fiertel in Ronse beschikt over een kampeerweide van 114 tentenplaatsen.

Overige tentenplaatsen op een kampeerweide:

- Kasteel van Viane en de Gavers in Geraardsbergen;
- Kompas Camping in Oudenaarde;
- Visvijvers Nukerke in Maarkedal.

Kompas Camping in Oudenaarde beschikt over 12 specifieke plaatsen voor **kampeerauto's**.

Comfortabele verblijfsaccommodatie wordt voor korte termijn te huur aangeboden op de Kompas camping te Oudenaarde (16 comfortabele stacaravans) en in De Gavers (10 comfortabele bungalows).

De kampeerterrinen in de regio beschikken samen over 15 **trekkershutten**, wat het volledige aanbod van deze budgetvriendelijke logiesaccommodatie uitmaakt in de regio. Belangrijkste doelgroep van deze logiesvorm is de fietstoerist die tijdens een meerdaagse tocht van hut tot hut fietst. Uit recent onderzoek bij gebruikers van de trekkershutten blijkt echter dat de totale duur van de vakantie eerder kort is en dat in de helft van de gevallen geen gebruik wordt gemaakt van andere logiesvormen. De trekkershut lijkt dus zeer geliefd als weekendje uit. Fietzers plannen wél eerder een langere vakantie en logeren ook op andere plaatsen¹⁰.

Toerisme voor Allen

In de Vlaamse Ardennen beschikken 2 kampeerterrinen over een erkenning 'Toerisme voor Allen' (zie begrippenlijst): Kompas Camping in Oudenaarde (van Pasar vzw; gezinsvriendelijk) en Camping De Fiertel in Ronse (van Infra-FOS vzw, sterk gericht op jeugd).

Evolutie van het aanbod van terreinen voor openluchtrecreatieve verblijven, 2002-2007

In de periode 2002-2007 werd één nieuw terrein voor openluchtrecreatieve verblijven geopend: Camping De Fiertel in Ronse. Alle andere zijn opgericht tussen 1960 en 1981. De toeristische capaciteit is met 16,2% toegenomen. De residentiële capaciteit is met 10% gestegen tussen 2002 en 2007. De gemiddelde toeristische capaciteit ligt met 217,7 personen per terrein relatief hoog.

Andere kampeermogelijkheden

In de Vlaamse Ardennen ontbreekt de mogelijkheid tot (individueel) kamperen op de hoeve. Het kamperen bij de boer zoals dat in Frankrijk meer frequent voorkomt, is niet ingeburgerd in de streek. Jeugdbewegingen kunnen wel terecht op de boerderij.

Vooralsnog zijn er geen (vergunde) kampeerautoterreinen. Er zijn plannen in Gavere, Herzele, Oudenaarde, Ronse en Zottegem. Door de aanpassing van het kampeerpremiebesluit (2006) kunnen investeringen voor de inrichting van kampeerautoterreinen nochtans door de Vlaamse overheid worden gesubsidieerd.

Ook nieuw is het decreet op het bivakkamperen in bos- en natuureservaten. Het is de beheerder van het gebied die het initiatief moet nemen om een aanvraag te doen voor het plaatsen van een paal waarbij maximum drie tentjes kunnen worden geplaatst. Deze natuurgerichte overnachtingswijze biedt toekomstperspectief voor de Vlaamse Ardennen.

1.3.9.6 Logies voor doelgroepen

De Vlaamse Ardennen beschikken per 1 juli 2007 over **16 groepsverblijven**. Ze zijn goed voor een capaciteit van 1.131 'bedden', waarvan 67% bedden en 33% veldbedden. 9 van deze 16 groepsverblijven (56%) beschikken ook over een terrein waarop tenten kunnen worden geplaatst.

Naar aantal inrichtingen en capaciteit ligt het zwaartepunt in Ronse en Geraardsbergen. Ze beschikken allebei (respectievelijk De Fiertel en 't Schipken) over een jeugdherberg die het grootste deel van de capaciteit invult. Zottegem, Horebeke en Kluisbergen hebben een beschikbaar aanbod voor meer dan 100 personen.

---

¹⁰ Onderzoek Trekkershutten in Vlaanderen 2007, Toerisme Vlaanderen, Presentatie studie, november 2007

1 op 4 van de geregistreerde uitbatingen kunnen 100 minstens personen ontvangen. De grotere groepsverblijven staan in voor 58% van de logieseenheden (slaapkamers of slaapzalen) en voor 45% van de capaciteit.

De kleinere (< 50) en middelgrote (50-100) uitbatingen, samen goed voor 75% van de uitbatingen, leveren respectievelijk 18,5 en 36,4% van de beschikbare capaciteit.

Alle geregistreerde groepsverblijven in de Vlaamse Ardennen zijn binnen de Steunpuntinventarisatie als **jeugdlogies** gecatalogeerd. Ze richten zich in de eerste plaats op individuele of in groep reizende jongeren, jeugdbewegingen, bos-, plattelands¹¹- en sportklassen of schoolgroepen. Veel van deze huizen behoren tot een koepelorganisatie.

Toerisme voor Allen-erkenning

In de Vlaamse Ardennen beschikken 3 op 4 van de groepsverblijven (uitsluitend jeugdverblijven) over een erkenning Toerisme voor Allen¹². Zij bieden 72,2% van de beschikbare capaciteit aan.

Een derde van de erkende jeugdverblijven –jeugdverblijfcentra en jeugdherbergen samen- behoort tot de A-categorie (zie begrippenlijst). De overige twee derden van de erkende jeugdverblijven hebben de classificatie B of/en C. De beschikbare capaciteit in de erkende groepsverblijven is als volgt naar classificatie opgedeeld: 20% A-categorie, 43% B-categorie en 37% C-categorie. Dit wijst op een relatief hoog comfortniveau bij de erkende huizen.

Evolutie van het aanbod van logies voor doelgroepen in de Vlaamse Ardennen, 2002-2007

In de periode 2002-2007 daalde het aantal groepsverblijven in de Vlaamse Ardennen met 20% en de beschikbare capaciteit met 13,5%. Er manifesteert zich echter een herstelbeweging. In het najaar 2007 opende in Oudenaarde Het Moerashuis, een jeugdverblijfcentrum type C met een capaciteit van 72 personen. In Kluisbergen werd het Verblijfcentrum Villa Kluisberg (type C – 56 personen) geopend. Bijkomende accommodatie in Oudenaarde wordt in het vooruitzicht gesteld.

1.3.9.7 Individuele tweede verblijven

Als tweede verblijven worden beschouwd: de residentiële (vaste) standplaatsen (verhuur op langere termijn) op kampeerterreinen en kampeerverblijfparken en de individuele tweede verblijven (woningen; geen commerciële verhuur).

Alle gemeenten in de Vlaamse Ardennen heffen een belasting op tweede verblijven. Op basis van de informatie van de gemeentebesturen ten behoeve van de heffing van kohierbelastingen op tweede verblijven tellen de Vlaamse Ardennen 601 logieseenheden als tweede verblijf in 2007 wat goed is voor een capaciteit van 3005 personen.

1.3.9.8 Samenvatting logiesaanbod

Structuur van het logiesaanbod in de regio

Binnen het macroproduct Vlaamse Regio's zijn de Vlaamse Ardennen goed voor 5,9% van de logiesinrichtingen. Ze vertegenwoordigen 3,6% (4,0% indien men de vakantieparken niet in beschouwing neemt) van de totale toeristische capaciteit van de Vlaamse Regio's¹³.

De totale capaciteit van het logiesaanbod in de Vlaamse Ardennen in 2007 bedraagt 10.624 bedden/personen. 36% van deze capaciteit (3.819 bedden) situeert zich binnen het toeristische logiesaanbod en 64% (6.805 bedden) binnen het tweede verblijfsaanbod (= residentiële campingplaatsen en individuele tweede verblijven).

¹¹ De Kinder- en Gezinsboerderij Diggie in Brakel en de Vierhoekhoeve in Oosterzele (met de vzw Boerderijklassen) bieden allebei boerderijklassen en boerderijvakanties aan (doelgroep scholen én individuele kinderen).

¹² De oplijsting van de erkende groepsverblijven is volledig. Wat het niet-erkende aanbod betreft (waaronder scouts- en chirolokalen en dgl.) is exhaustiviteit in de inventarisatie niet gegarandeerd. Wel werd voor de Vlaamse Ardennen het volledige aanbod opgenomen dat op www.jeugdverblijven.be te raadplegen is.

¹³ Logiesinventarisatie Steunpunt Buitenlands Beleid, Toerisme en Recreatie, 01/07/2007

Structuur van het toeristisch logiesaanbod naar logiesvorm

De 'hotelinrichtingen' – de vergunde en/of vergunningsplichtige logiesverstrekkende bedrijven - vormen met 38,9% van het totaal aantal geregistreerde inrichtingen de talrijkste logiesvorm. Zij staan in voor 20,9% van de totale toeristische capaciteit.

De huurvakantiewoningen en gastenkamers, goed voor respectievelijk 23,0% en 19,8% van de uitbatingen, vullen omwille van hun kleinschalig karakter slechts 5,7% en 3,9% van de capaciteit in.

De logies voor doelgroepen staan in voor 12,7% van het aantal uitbatingen en 29,6% van de toeristische capaciteit.

De campings nemen, met slechts 5,6% van het aantal inrichtingen, de hoofdmoot van de toeristische capaciteit (39,9%) voor hun rekening.

De spreiding van het logiesaanbod in de Vlaamse Ardennen

Qua toeristische capaciteit situeert het zwaartepunt zich in Oudenaarde(28,0%), Ronse (17,1%) en Geraardsbergen (15,7%). Kluisbergen levert 7,3% van de toeristische capaciteit; het aandeel van Horebeke, Maarkedal, Zottegem, Zwalm en Brakel situeert zich tussen de 4 à 5%.

Evolutie van het logiesaanbod in de Vlaamse Ardennen, 2002-2007

In 2007 ligt het **aantal logiesuitbatingen** 37% hoger dan in 2002. De gastenkamers (+ 66,7%), hotelinrichtingen (+ 58,1%), en huurvakantiewoningen (+ 45%) vertonen de sterkste stijging in hun aanbod. Campings stijgen met 16,7%. Enkel de logies voor doelgroepen tonen een dalende tendens (-20%).

In 2007 is de **totale toeristische capaciteit** met 10,6% gestegen tov 2002. De logiesvormen gastenkamers (+85,0%), huurvakantiewoningen (+46,3%) en hotelinrichtingen (+31,7%) vertonen de sterkste stijging. Campings laten een capaciteitsgroei van 16,2% optekenen. Ook hier kennen enkel de logies voor doelgroepen een dalende tendens in hun capaciteit (-13,5%).

Op het vlak van **de toeristische capaciteit** is het **relatieve belang** van de hotelinrichtingen het sterkst (met 3,4 procentpunten) toegenomen. De campings, gastenkamers en huurvakantiewoningen gaan er in relatieve termen ook lichtjes op vooruit. Ook hier valt het verlies in aandeel (-8,3 procentpunten) van de groepsverblijven op.

1.3.10 Het MICE-gerichte aanbod

De regio beschikt over geschikte locaties om het MICE-segment aan te trekken, zowel residentieel – evenwel slechts voor kleine groepen! – als niet-residentieel.

Wat de vergaderfaciliteiten met overnachtingsaccommodatie betreft, ontbreekt het duidelijk aan mogelijkheden om middelgrote tot grote groepen aan te trekken.

De Vlaamse Ardennen beschikken over potentieel om vergaderingen en seminaries aan te trekken.

De sterktes van de regio, nl. de rustige en groene omgeving en de mogelijkheden om er een origineel programma uit te werken, kunnen meer worden uitgespeeld op de MICE-markt.

De promotie van het MICE-toerisme in de Vlaamse Ardennen is voorlopig beperkt tot het oplijsten van logies met seminariemogelijkheden in de toeristische gids Vlaamse Ardennen en op de website.

1.3.11 Onthaal

De kwaliteit van het toeristisch onthaal bepaalt de perceptie van een 'aangename' vakantie voor de toerist. Een goede dienstverlening, waaronder de informatieverstrekking, zijn cruciaal. Onthaal en informatieverstrekking maken deel uit van de communicatie met de toerist. Daarom is een goed toeristisch onthaal een samenspel van een goede infrastructuur, degelijke promotie, vriendelijke dienstverlening en correcte informatieverstrekking.

1.3.11.1 Toeristische infopunten

Het gemeentelijk niveau speelt een belangrijke rol in het toeristische onthaal. De Vlaamse Ardennen hebben een toeristisch infopunt in elke gemeente/stad. Daarvan zijn er 9 erkend door Toerisme Vlaanderen. Alleen Oudenaarde beschikt op dit moment over een Vlaanderen infokantoor. Alle overige erkende kantoren zijn regionaal of lokaal. Het infokantoor Geraardsbergen beschikt

momenteel slechts over een lokale erkenning. De resterende 8 infopunten zijn geen erkende infokantoren. Hun toeristische balie is geïntegreerd in de balie van andere gemeentelijke diensten.

Het Regionaal infokantoor De Zwalm & Vlaamse Ardennen sloot in april 2007 haar deuren. Het regionale onthaal werd deels overgenomen door de regiocoördinatie (telefonisch, schriftelijk en e-mail).

Een overzicht van de publiek toegankelijke onthaaldiensten en onthaalpunten en toeristische bezoekerscentra is te vinden in tabel 5 in bijlage.

De werking van de erkende diensten voor toerisme is dringend aan een professionele upgrading toe. Zowat alle facetten van het toeristische onthaal dienen onder de loep te worden genomen en getoetst aan de nieuwe visie rond toeristisch onthaal en aan de erkenningscriteria betreffende toeristische infokantoren. Het toeristische onthaal is onvoldoende ingepast in de regiowerking.

Het huidige toeristische onthaalnetwerk is ad hoc tot stand gekomen. Het voldoet niet meer aan de verwachtingen en behoeften van de toerist. Knelpunten zijn onder andere:

- de beperkte en verschillende openingsuren (tijdens het weekend in de zomerperiode zijn enkel de infokantoren in de stadjes open)
- de integratie van de toeristische dienst in andere gemeentelijke diensten (baliebedienden hebben weinig tijd om toeristische overlegmomenten bij te wonen)
- geen kwaliteitsvol aanbod van informatie (aanbod, distributie)
- op regionaal niveau verloopt het onthaal weinig gestructureerd of gecoördineerd

Een aantal steden hebben recent het infokantoor vernieuwd (Geraardsbergen en Oudenaarde). Andere (Ronse en Zottegem) plannen het toeristisch infokantoor te vernieuwen en/of te herlokalisieren. Brakel heeft plannen om hun onthaal met digitale toepassingen uit te breiden zodat ook in het weekend de onthaalfunctie blijft.

In het kader van de herstructurering van het toeristische onthaal in Vlaanderen en op basis van een nieuwe visie over het regionale toeristische onthaal in Vlaanderen wordt, in overleg met Toerisme Vlaanderen, een plan uitgewerkt waarin het gehele onthaalapparaat van de Vlaamse Ardennen zal worden geheroriënteerd en efficiënter ingevuld.

1.3.11.2 Onthaalfunctie bezoekerscentra

Een aantal streekbezoekerscentra, attracties en musea hebben ook een informatiefunctie. Ze verdelen toeristische informatie. Enkel de provinciale archeologische musea (pam) en het Provinciaal Domein de Gavere zijn opgenomen in de distributieronde van toeristisch promotiemateriaal via Toerisme Oost-Vlaanderen.

De private sector (logies, horeca, fietsvriendelijke uitbatingen, fietsverhuurcentra, attracties, streekbezoekerscentra) wordt momenteel ook ingeschakeld in het regionale toeristische onthaal. Het ontbreekt echter aan goede afspraken en taakverdeling om van een kwalitatief ondersteunend onthaalnetwerk te spreken.

Het Centrum Ronde van Vlaanderen is uitgegroeid tot een drukbezocht info- en vertrekpunt voor (fiets)toeristen. Dit dankzij de ruime openingsuren, de goede ligging, het regionale aanbod brochures en fiets- en wandelroutekaarten.

Centrum Ronde van Vlaanderen geeft aan dat het baliepersoneel over onvoldoende regiokennis beschikt. Mogelijke kwaliteitsverbetering kan bekomen worden door:

- het baliepersoneel op te leiden i.s.m. Toerisme Vlaamse Ardennen;
- het Centrum Ronde van Vlaanderen in te passen als streekbezoekerscentrum in de toeristische regiowerking

Naast de fysieke onthaalpunten wint het virtuele onthaal aan belang. De meeste steden en gemeenten hebben een toeristische website (al dan niet geïntegreerd in de gemeentesite). De toeristen kunnen deze websites echter niet ter plekke raadplegen. Een internetzuil in een openbare ruimte biedt mogelijkheden. Toerisme Brakel heeft – net als het nieuwe infokantoor in Geraardsbergen – plannen om een computer met internetaansluiting te voorzien aan het infokantoor.

1.3.11.3 Informatieborden

Toerisme Vlaamse Ardennen diende eind 2007 het PDPO II project 'toeristische signalisatie' in bij het plattelandsloket van Provincie Oost-Vlaanderen en Toerisme Vlaanderen (cofinanciering). Uniforme regioborden moeten de regioafbakening, de regioprofilering en het toeristische onthaal versterken. Regioborden langs invalswegen, grote infozuilen in hoofdgemeenten en bij toeristische attracties en kleinere infozuilen in pittoreske dorpen zullen de bezoeker informeren over de toeristische troeven. De realisatie van de regioborden is voorzien voor 2009.

Bij Toerisme Vlaanderen bestaan intenties om de toeristische bruine borden voor kunststeden en regio's langs de snelwegen te actualiseren. Er is hierover overleg geweest met de bevoegde diensten. Er is echter geen concrete planning voorzien waardoor realisatie op korte termijn onwaarschijnlijk is. Voor de Vlaamse Ardennen zijn er zeer beperkte mogelijkheden (langs de E17 t.h.v. Kruishoutem, langs de E40 t.h.v. Sint-Lievens-Houtem). Het bruine regiobord langs de N60 zal worden gesaneerd, maar de locatie kan wel worden opgenomen in het signalisatieplan van Toerisme Vlaamse Ardennen.

Besluit

Het toeristische onthaal in de Vlaamse Ardennen is ad hoc en vanuit het standpunt van de aanbieder (gemeenten) tot stand gekomen. De bereikbaarheid en openingstijden zijn niet optimaal. Gezien de gemeentelijke overheden niet altijd en overal de onthaalfunctie kunnen verzekeren, dient te worden gezocht naar alternatieve oplossingen. Samenwerking met de private sector moet worden bekeken. Er is nood aan een integrale visie op onthaal in de Vlaamse Ardennen en de uitwerking van een gestructureerde en gelaagde onthaalinfrastructuur in de regio.

Het ontbreekt de Vlaamse Ardennen aan een toeristisch onthaalplan waarbij de onthaalfunctie wordt opgenomen in de totale communicatie.

1.3.12 Bereikbaarheid en toegankelijkheid

1.3.12.1 Autoverkeer

De toegankelijkheid van de Vlaamse Ardennen vanuit andere regio's situeert zich voornamelijk in het noorden van de regio via de autosnelwegen E40 (Brussel-Oostende) en E17 (Antwerpen-Kortrijk). Ten zuiden van de Vlaamse Ardennen loopt de A8 (Brussel-Doornik) door Henegouwen. Aangezien de meeste toeristen vanuit Vlaanderen komen, zijn de E40 en de E17 ook de meest voor de hand liggende invalswegen.

Eens in de regio wordt de ontsluiting gerealiseerd door:

- de noord-zuid as N60 (Gent-Oudenaarde-Ronse-Valenciennes),
- de N42 (Wetteren-Zottegem-Geraardsbergen)
- de oost-west as N46 (Aalst-Oudenaarde) en N8 (Brussel-Ninove-Oudenaarde).

De N42 en de N60 worden aangeduid als 'missing links' in het gewestelijke wegennetwerk. De heraanleg, uitbreiding en inrichting van de N60 en de N42 zijn omstreden omdat ze op heel wat plaatsen landschappelijk waardevol gebied en de toeristische streek doorkruisen. De primaire wegen vormen een mentale 'grens' en sluiten bepaalde zones af van het toeristisch ensemble. Op primaire wegen horen in principe ook geen voorzieningen voor fietsers of wandelaars.

Voor heel wat streekbezoekerscentra werden knelpunten vastgesteld inzake bereikbaarheid. Recreatieoord Kluisbos, de archeologische site in Ename en het Provinciaal Domein De Gavers hebben een groter toeristisch potentieel mits de bereikbaarheid wordt verbeterd.

Voor het Provinciaal Domein De Gavers werd een studieonderzoek gevoerd over de bereikbaarheid van het domein. Daaruit bleek dat er nood is aan een betere samenwerking met het openbaar vervoer en een verbinding tussen het stadscentrum en De Gavers. Het jaagpad langs de Dender (fietsverkeer) kan niet worden verbreed omwille van de kostprijs en de impact op de natuur.

1.3.12.2 Openbaar vervoer

De ontsluiting via het spoor wordt in hoofdzaak geregeld via stations langs de lijnen Gent-Ronse, Gent-Geraardsbergen en Kortrijk-Brussel. Aansluitend busvervoer is goed geregeld. Momenteel is er vooral tijdens de spitsuren openbaar vervoer in de Vlaamse Ardennen (woon-werk en woon-schoolverkeer). Tijdens de daluren en tijdens het weekend is het aanbod beperkter. In het kader

van basismobiliteit zijn in de regio een aantal belbussen ingevoerd. In de provincie Oost-Vlaanderen zijn er 31 belbusgebieden, waarvan 12 in de Vlaamse Ardennen.

Het gratis aanbieden of goedkoper maken van het openbaar vervoer (vooral voor senioren) is in de toeristische sector nog te weinig uitgespeeld bij het uitwerken van dagtrips en arrangementen. De combinatie met het openbaar vervoer wordt nog te weinig gemaakt. De Vlaamse Ardennen hebben nog geen Groene Halte-wandelroutes¹⁴. Het transport van fietsen via het openbaar vervoer zou klantenvriendelijker moeten worden aangeboden. Organisaties van grote evenementen werken nog te weinig of helemaal niet samen met het openbaar vervoer. De Lijn levert wel inspanningen aangaande de bereikbaarheid van het toeristische aanbod in de regio.

Besluit

In de Vlaamse Ardennen is toegankelijkheid een grotere issue dan bereikbaarheid. Het openbaar vervoer is nog veel te weinig geïntegreerd in het regionale toeristische verkeer. Bovendien is de regio te weinig uitgerust met transferia zoals fietsinrijpunten en parkeerplaatsen om de auto gemakkelijk en veilig achter te laten en te voet, per fiets of te paard verder te trekken. De Vlaamse Ardennen hebben geen traditie in totaalarrangementen waarbij het vervoer is inbegrepen.

---

¹⁴ Uitgestippelde wandeling van openbaar vervoerhalte A naar openbaar vervoerhalte B; in samenwerking met TreinTramBus (BTTB vzw), vereniging ter bevordering van het openbaar vervoer.

1.4 Analyse van de toeristisch-recreatieve vraag

We maken een onderscheid tussen enerzijds omgevingsrecreatie/dagtoerisme en anderzijds verblijfstoerisme. Onder de noemer omgevingsrecreatie en dagtoerisme vallen de uitstappen in de Vlaamse Ardennen voor een hele of halve dag van respectievelijk inwoners van de regio zelf (omgevingsrecreatie) of van toeristen of recreanten van buiten de regio (dagtoerisme). Verblijfstoerisme wordt gegenereerd door toeristen die hetzij met een toeristisch-recreatief doel, hetzij met een zakelijk doel in de regio overnachten. Omgevingsrecreatie, dagtoerisme en verblijfstoerisme kunnen zowel op individuele basis als in groepsverband plaatsvinden.

1.4.1 Omgevingsrecreatie en dagtoerisme

Voor de Vlaamse Ardennen zijn weinig gegevens beschikbaar omtrent omgevingsrecreatie en dagtoerisme. Kwantificeren van openluchtrecreatie en dagtoerisme is om verschillende redenen niet evident. Het gaat vaak om gratis activiteiten, en er wordt ook gewandeld en gefietst zonder gebruik te maken van route- of netwerkkaarten.

Dit gebrek aan cijfermateriaal is een structureel knelpunt. Hieronder volgt wel een interpretatie van het beschikbare cijfermateriaal.

1.4.1.1 Recreatief wandelen en fietsen

Verkoop van wandelroutebrochures

In 2006 werden in de Vlaamse Ardennen 20 verschillende provinciale wandelroutes en 7 taalgrenswandelingen aangeboden.

- Gemiddeld verkoopcijfer per route: exclusief Taalgrenswandelroutes: 383; inclusief taalgrensroutes: 414. Hiermee is de Vlaamse Ardennen, van alle Oost-Vlaamse Regio's, gemiddeld genomen de best verkopende regio. (Kanttekening hierbij: voor de provincieoverschrijdende regio's Leiestreek en Scheldeland geven de gemiddelden een té negatief beeld voor de verkoop van de routes op grondgebied Oost-Vlaanderen)
- Best verkochte provinciale routes in 2006 in de Vlaamse Ardennen : Kluisbosroute, Zwalmbeekroute, Bierbrouweroute, Geuzenhoekroute.
- Zwalmbeekroute: analyse van verkoopcijfers vanaf 2000 leert dat deze route, met een gemiddeld verkoopcijfer van 1397 exemplaren over de jaren 2000-2006, op niveau Vlaamse Ardennen en Oost-Vlaanderen de best verkochte is, met uitzondering van 2006. De terugval in 2006 is te wijten aan: werken aan het traject, en sluiting van het Provinciaal Infokantoor Zwalm waar 60 tot 70% van de wandelroutekaart werd verkocht.
- Er werden zeer hoge verkoopcijfers genoteerd bij de lancering van de kaarten van het Stiltepad Dender-Mark en de Taalgrenswandelroutes.

Tabel 6 in bijlage geeft een overzicht van de verkoop van de wandelroutebrochures m.b.t. de Vlaamse Ardennen 2004-2006. Grafiek 2 in bijlage toont het aantal verkochte wandelroutebrochures m.b.t. de Oost-Vlaamse regio's in 2006.

Verkoop van brochures van lusvormige fietsroutes

In 2006 werden in de Vlaamse Ardennen 15 verschillende lusvormige fietsroutes aangeboden.

- Er worden gemiddeld 326 kaarten per route verkocht per jaar. Hiermee is de Vlaamse Ardennen, van alle Oost-Vlaamse Regio's, de best verkopende regio. Het verschil is echter minder sterk dan bij de wandelroutes. De best verkopende fietsroute ligt niet in de Vlaamse Ardennen maar in de Leiestreek (de Leiestreekroute met 1639 exemplaren).
- De best verkochte route in 2006 is de Watermolenroute (839 exemplaren). De Zwalmvallei oefent ook een grote aantrekkingskracht uit op fietsers. In de periode 2000-2006 werden van deze route jaarlijks gemiddeld 1153 exemplaren verkocht.
- De tweede best verkopende fietsroute is de Scheldevalleiroute 1. De route is vlak, loopt langs het water en biedt de mogelijkheid om uit Gent te vertrekken.

Vaststellingen:

- dalende tendens in periode 2000-2002 (- 26%)
- herstel in 2003
- sterk dalende tendens in de jaren 2004-2006
- uitgesproken terugval in 2006 (- 49% tov 2003)

Mogelijke oorzaken:

- toeristen hebben de brochures al aangeschaft
- een groot aantal Oost-Vlaamse fietsroutes kan sinds 2005 gratis gedownload worden van www.tov.be
- het fietsroutenetwerk veroorzaakt een terugval van de klassieke lusvormige fietsroutes

Een vergelijking tussen 2005 en 2006 van de verkoopcijfers van de fietsroutes toont voor alle regio's een dalende tendens. De daling is het meest uitgesproken in de regio's waar het fietsroutenetwerk werd gerealiseerd: Meetjesland, Leiestreek en - in de minste mate - de Vlaamse Ardennen.

Tabel 7 in bijlage geeft een overzicht van de verkoop van de fietsroutebrochures m.b.t. de Vlaamse Ardennen 2004-2006. Grafiek 3 in bijlage toont het aantal verkochte fietsroutebrochures m.b.t. de Oost-Vlaamse regio's in 2006.

Downloads lusvormige fietsroutes

Sinds 2006 kunnen de provinciale lusvormige fietsroutes (enkel traject) ook gratis worden gedownload.

Vaststellingen:

- 45% van de downloadbare routes (in 2006) betreft routes uit de Vlaamse Ardennen. De downloads van deze routes uit de Vlaamse Ardennen maken 45% uit (22.896 van 51.159 downloads) van alle downloads van fietsroutes via www.tov.be in 2006. Toch scoren de routes in Leiestreek en Scheldeland gemiddeld beter.
- de meest gedownloade route in Oost-Vlaanderen is de Leiestreekroute (3.168 downloads)
- in de top 5 van de downloads komen 3 routes uit de Vlaamse Ardennen voor: Adriaan Brouweroute (2.848), Eddy Merckxroute (2.620), en Scheldevalleiroute 1 (2.349)

Samenvattend kan men stellen dat het downloaden van lusvormige fietsroutes als een succes kan worden beschouwd. Er werden in 2006 meer routes gedownload dan verkocht.

Verkoop van Ronde van Vlaanderen fietsroute

Toerisme Oost-Vlaanderen - Dienst Services staat in voor de distributie en de verkoop van de Ronde van Vlaanderen fietsroute. Centrum Ronde van Vlaanderen en de toeristische infokantoren zijn bijkomende verkooppunten.

Van de 10.000 gedrukte exemplaren werden in 2006 en 2007 samen ruim **9.200** brochures verkocht.

- in het lanceringsjaar 2006 werden **4.079** exemplaren van de Ronde van Vlaanderenroute verkocht (bron: Toerisme Oost-Vlaanderen – dienst Services)
- Centrum Ronde van Vlaanderen, vertrekpunt van de 3 fietslussen, fungeert als belangrijk verkooppunt van de routes. Van de 4.079 verkochte exemplaren in 2006 heeft Centrum Ronde van Vlaanderen 1.297 stuks verkocht. In 2007 verkocht het CRVV 1.163 stuks.
- de maandcijfers van de verkoop van de Ronde van Vlaanderenbrochure in Centrum Ronde van Vlaanderen (2007) liggen in het voorjaar het hoogst. Uitschieter is de maand april, de maand van de Ronde van Vlaanderen (Bron: Verkoopcijfers via Joeri Wannijn, Projectcoördinator 'De Ronde van Vlaanderen als toeristische troef').

Verkoop van fietsnetwerkkarten

De fietsnetwerkkarten kunnen voor heel Oost-Vlaanderen een succes worden genoemd.

Vaststellingen:

- in 2006 werden ruim 20.000 kaarten verkocht
- in de Vlaamse Ardennen ligt de verkoop lager dan in Leiestreek-Oost en Meetjesland

Mogelijke verklaringen zijn: moeilijker fietsgebied en voor de wielerveder is de Ronde van Vlaanderen fietsroute een interessanter alternatief (omwille van aangeduide hellingen en kasseistroken).

Fietsverhuur

In voorbije jaren is er een achteruitgang van fietsverhuur bij door Toerisme Oost-Vlaanderen gepromote fietsverhuurcentra. De vermindering is opgelopen tot meer dan 50%. Mogelijke redenen zijn:

- sluiting van het infokantoor, annex fietsverhuur, in Zwalm
- stijging van het aantal niet-erkende fietsverhuurcentra, zoals fietshandelaren en gastenverblijven
- stijging van het aantal toeristen dat zijn eigen fiets meeneemt op vakantie

De evolutie in het fietsverhuur in de Vlaamse Ardennen moet verder opgevolgd en geanalyseerd worden.

Fietstellingen

In 2006 en 2007 werden in de paasvakantie (2 weken), in het voorjaar (rond Hemelvaart – 2 weken) en tijdens de zomerperiode (4 weken) op bepaalde locaties tellingen van fietsers uitgevoerd. Dit initiatief moet het effect van de fietsnetwerken in Oost-Vlaanderen nagaan. Specifiek voor de Vlaamse Ardennen werden ook meetpunten toegevoegd op het traject van de Ronde van Vlaanderenroute.

Uit deze registraties blijkt dat:

- fietsen langs het water populair is
- het aantal fietsers in 2007 aanzienlijk steeg (voor de locaties waar een vergelijking tussen 2006 en 2007 mogelijk is)
- er mag gesproken worden van een succesvolle introductie van het fietsnetwerk
- de weersomstandigheden een sterke invloed hebben op het aantal fietsers
- er in 2007 gemiddeld 41% meer fietsers geregistreerd werden dan in 2006
- de Ronde van Vlaanderen een aantrekkingskracht heeft op sportieve fietsers
- het gemiddelde aantal fietsers in Idegem en Zingem (over drie telperiodes in 2007 heen) 771 per dag bedraagt. Deze hoge waarde toont aan dat er in de Vlaamse Ardennen effectief locaties zijn waar veel gefietst wordt. De gemiddelde waarde voor de hele regio ligt vermoedelijk lager.
- de tellingen in het kader van het fietsroutenetwerk én deze voor het Ronde van Vlaanderentrajec, een stijgende tendens vertonen. De fietsroutenetwerkstellingen vertonen een uitgesproken sprong voorwaarts in de zomer 2006, terwijl de telling op de Muur in april 2007 een opmerkelijke stijging weergeeft.

De cijfers wijzen op een succesvolle introductie van het fietsnetwerk en van de Ronde van Vlaanderenroute. De Ronde van Vlaanderen zelf fungeert tijdens het voorjaar als extra stimulans voor het sportieve fietsen in de regio.

1.4.1.2 Watertoerisme

Plezier- en toervaart

Er blijkt een algemene stijging van het watertoerisme op Dender en Boven-Schelde:

- op de Boven-Schelde is er een stijgende tendens van het toervaren tot 2003 (topjaar), een lichte daling in 2004 en 2005, en opnieuw een sterke stijging in 2006
- op de Dender is er een dalende tendens tussen 2000 en 2003, er was een herstelbeweging in 2004-2005 met opnieuw een terugval in 2006 aan de Sluis in Geraardsbergen (dit in tegenstelling tot sluis Aalst (stijging met 6% tov 2005) en sluis Dendermonde (stijging met 28% tov 2005))
- het aantal jachten in Oudenaarde is meer dan verdrievoudigd van 2003 tot 2006
- de aanlegsteiger in Geraardsbergen kent een stijgende tendens in aantal overnachtingen.

Eén en ander wordt cijfermatig uitgeklaard in bijlage:

- Tabel 8 : Aantal doorvaarten op zon- en feestdagen van 1 mei tot eind september, 2000-2006

- Tabel 9 : Passantenhaven Oudenaarde: aantal jachten en toeristen via het water, 2003-2006
- Tabel 10 : Passantenhaven VVW Den Bleek Geraardsbergen: bezetting 2002-2006.

Recentste ontwikkelingen:

- de steiger in Oudenaarde werd recent uitgebreid
- de kade in Geraardsbergen werd heringericht in 2008.

1.4.1.3 Attractiepunten

De 'attractiebarometer' van het Steunpunt Buitenlands, Beleid Toerisme en Recreatie, waarin bezoekersaantallen op maandbasis worden bevraagd, stond in het verleden slechts open voor die attracties die aan een aantal selectiecriteria voldeden. Omdat een minimumgrens van 5.000 bezoekers op jaarbasis moet bereikt worden en de bezoekersaantallen op een betrouwbare en regelmatige manier moeten geregistreerd worden, vielen tal van attractiepunten buiten de vraagregistratie.

Culturele attracties

In de analyses werden de bezoekersaantallen verwerkt van:

- Protestants Historisch Museum A. Hans (Horebeke)
- Musea Sint-Adriaansabdij (Geraardsbergen)
- Centrum Ronde van Vlaanderen (Oudenaarde)
- Pam Ename (Oudenaarde)
- Stadhuis Oudenaarde (wandtapijten en zilvercollectie)
- Folkloremuseum (Ronse)
- Sint-Hermescrypte (Ronse)
- Textielmuseum (Ronse)
- Pam Velzeke (Zottegem)
- Museum voor Folklore (Zottegem)

Tabel 11 in bijlage geeft een overzicht van de bezoekerscijfers van de culturele attracties 2000-2006. Tabel 12 in bijlage toont de opsplitsing individuele en groepsbezoekers, 2004-2006.

De bezoekersaantallen fluctueren van jaar tot jaar. De grote terugval van het aantal bezoekers in het folklore- en textielmuseum in Ronse heeft ertoe geleid dat de stad de musea heeft samengevoegd tot één museum (MUST) en er een nieuwe impuls heeft aan gegeven. De Geraardsbergse musea in de Sint-Adriaansabdij hebben een sterke terugval gekend door renovatiewerken en de tijdelijke verhuis. Ronse genereert een groot aantal bezoekers uit groepsbezoeken.

De grootste culturele aantrekkingspolen voor de Vlaamse Ardennen zijn:

- Centrum Ronde van Vlaanderen
- pam Ename
- pam Velzeke
- het stadhuis van Oudenaarde

Recreatieparken

De Vlaamse Ardennen tellen met het Sport- en Recreatieoord Kluisbos en het Provinciaal Domein De Gavers twee recreatiedomeinen van regionaal belang. Tot voor kort waren beide domeinen sterk afhankelijk van de weersomstandigheden. Sinds het all-weather sportcomplex in De Gavers zijn de bezoekerscijfers op jaarbasis er sterk toegenomen.

De cijfers van het Sport- en Recreatieoord Kluisbos hebben alleen betrekking op de periode van mei tot en met augustus (2006: 73.133 bezoekers). Buiten deze periode is het domein vrij toegankelijk en wordt de ingang niet geregistreerd.

In het Provinciaal Domein De Gavers doet men een inschatting van het totale aantal bezoekers op basis van het aantal zwembadbezoekers vermenigvuldigd met specifieke coëfficiënten (2006: 312.801 bezoekers).

Tabel 13 in bijlage toont de bezoekerscijfers aan de recreatieparken en de natuureducatieve centra, 2000-2006.

Natuureducatieve centra

NMEC De Helix kent over de periode 2000-2006 een gemiddelde van 19.000 bezoekers. Het grootste aandeel zijn groepsbezoeken, maar het procentuele aandeel van individuele bezoekers neemt gestaag toe (36,2% in 2006).

PNEC De Kaaihoeve heeft een gemiddeld bezoekersaantal van 10.000 bezoekers over de periode 2000-2006. De dalende tendens zet zich echter verder. Schoolbezoeken vormen de belangrijkste groep. Het aantal individuele bezoekers neemt sterk af over de periode 2000-2006.

1.4.1.4 Infokantoren

Hoeveel toeristen precies de infokantoren in de Vlaamse Ardennen bezoeken, is niet exact weer te geven. De cijfers van het infokantoor in Oudenaarde ontbreken, terwijl dit een Vlaanderen infokantoor is en vermoedelijk de meeste toeristen ontvangt. Ook de cijfers van Brakel en Lierde ontbreken. U kunt de beschikbare cijfergegevens als bijlage vinden of op aanvraag bekomen.

1.4.1.5 Daguitstappen voor groepen

In vrijwel alle steden en gemeenten waar daguitstappen voor groepen worden aangeboden, gaat het aantal aanvragen achteruit. Dit blijkt een fenomeen te zijn dat niet eigen is aan de Vlaamse Ardennen, maar generiek voor de Vlaamse toeristische markt. Uitzondering hierop is Ronse. Cressana, het bedrijf dat de waterkersgrachten exploiteert, richt zich volledig op daguitstappen voor groepen.

De evolutie van de groepsbezoeken in de Vlaamse Ardennen wordt weergegeven in tabel 14 in bijlage.

Besluit

- Over omgevingsrecreatie en dagtoerisme in de Vlaamse Ardennen is slechts **beperkt cijfermateriaal** voorhanden.
- Voor de verkoop van **de lusvormige wandelroutes** scoren de Vlaamse Ardennen, van alle Oost-Vlaamse regio's, gemiddeld genomen het best. Dit bevestigt **de populariteit van de Vlaamse Ardennen als wandelgebied**.
- Wat de interesse voor **de lusvormige fietsroutes** betreft, scoren de Vlaamse Ardennen -gemeten aan de verkoop en downloads van routes - **goed**, maar tonen ze **minder aantrekkingskracht dan vlakke fietsregio's** als Leiestreek en Scheldeland.
- De verkoop van ruim 20.000 netwerkkaarten voor de Vlaamse Ardennen in 2006 wijst op een **succesvolle introductie van het fietsknooppuntennetwerk** in de regio in de zomer van dat jaar. Ook hier de kanttekening dat vlakkere regio's als bijvoorbeeld de Leiestreek nog beter presteren.
- Ook in 2006 wordt voor de sportieve fietser **de Ronde van Vlaanderen-fietsroute** – met een verkoop van ruim 4.000 exemplaren - succesvol gelanceerd.
- **Fietstellingen** bevestigen deze succesvolle introductie van fietsknooppuntennetwerk en Ronde van Vlaanderen-route in 2006.
- De hoge waarde van het gemiddelde aantal getelde fietsers in Idegem en Zingem van 771 per dag (over 3 telperiodes in 2007) toont dat er in de Vlaamse Ardennen effectief locaties zijn waar veel wordt gefietst. Het betreft echter vlakke fietstrajecten langs het water. Daardoor kunnen deze locaties niet als representatief voor de ganse regio worden beschouwd.
- Cijfers wijzen in de richting van een positieve evolutie van **het watertoerisme** op Boven-Schelde en Dender. De passantenhavens in Oudenaarde en Geraardsbergen kennen een groeiend succes.
- De sterkste **culturele attractiepolen** voor de regio zijn: pam Ename en Velzeke, het Stadhuis van Oudenaarde, en het Centrum Ronde van Vlaanderen.
- De Vlaamse Ardennen tellen met het Sport- en Recreatieoord Kluisbos en het Provinciaal Domein De Gavers twee **recreatiedomeinen van regionaal belang**. Bezoekcijfers van de Gavers zijn sinds de ingebruikname van de all-weather-infrastructuur in 2003 sterk toegenomen.
- De **natuur-educatieve centra** de Helix en PNEC De Kaaihoeve zijn belangrijke attractiepolen in de regio. Beide centra trekken overwegend groepsbezoekers aan.
- Er is **gebrek aan uniform en volledig cijfermateriaal** m.b.t. de mate waarin en de wijze waarop de (potentiële) toerist-recreant zich tot **de infokantoren** richt.
- Ook aangaande dagtrips voor groepen bestaat er een lacune in het cijfermateriaal. In de Vlaamse Ardennen stelt men **een dalende tendens in de aanvragen voor groepsuitstappen** vast.

1.4.2 Verblijfstoerisme

De gegevens van FOD Economie – Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie (voormalig NIS) zijn een belangrijke bron van informatie over het verblijfstoerisme in de Vlaamse Ardennen. Deze federale instelling vraagt maandelijks het aantal aankomsten (of aantal personen) en het aantal overnachtingen op bij de hotels, campings, vakantieparken en logiesvormen voor doelgroepen. De statistieken zijn zeer waardevol, maar vertonen ook belangrijke tekorten:

- de informatie over de overnachtingen in 'tweede verblijven' en op 'vaste standplaatsen op campings' is niet beschikbaar
- gastenkamers en individuele huurvakantiewoningen worden niet bevraagd, tenzij ze beschikken over een vergunning (al dan niet verplicht) als logiesverstrekkend bedrijf
- de beschikbare gegevens zijn mogelijk een onderschatting van het werkelijke aantal aankomsten en overnachtingen. Ze hangen immers af van de aantallen die worden doorgegeven door de logiesuitbaters.

Analoog aan en aanvullend op de bevraging van de FOD Economie – Algemene directie Statistiek, worden sinds 2005 op initiatief van de vzw Plattelandstoerisme in Vlaanderen aankomsten en overnachtingen opgevraagd bij kleinschalige plattelandslgies (bij wijze van steekproef). Enkele resultaten van dit statistiekproject worden toegevoegd.

1.4.2.1 Analyses van gegevens van FOD Economie – Alg. Dir. Statistiek

Volume en evolutie van de aankomsten en overnachtingen

De FOD Economie – Algemene Directie Statistiek noteerde voor de Vlaamse Ardennen in 2006 61.097 aankomsten en 199.347 overnachtingen.

In 2006 stonden de Vlaamse Ardennen in voor 2,4% van de geregistreerde overnachtingen in de Vlaamse Regio's en voor 1,1% van de overnachtingen in het Vlaamse Gewest (inclusief de kunststeden en de Kust). Een vergelijkbare regio als de Westhoek scoort met een marktaandeel van 5,3% van de overnachtingen in de Vlaamse Regio's beter.

De gemiddelde verblijfsduur ligt met 3,3 nachten in 2006 echter boven het gemiddelde van de Vlaamse Regio's (2,8 nachten).

De spreiding van de aankomsten en overnachtingen in 2006 in de Vlaamse Ardennen vertoont een 'klassiek' patroon:

- wintermaanden: stille periode
- voor- en naseizoen: piekperiode in april (Ronde van Vlaanderen)
- juli en augustus: hoogseizoen met 27% van de aankomsten, 44% van de overnachtingen. Vooral juli is een drukke toeristische periode.

Over een periode van vijf jaar (2002-2006) is er weinig evolutie in het aantal aankomsten en overnachtingen in de Vlaamse Ardennen. De Vlaamse Ardennen laten, zowel wat aankomsten als wat overnachtingen betreft, in de periode 2002-2006 een gemiddelde jaarlijkse groei optekenen van 0%. In vergelijking met de Vlaamse Regio's is dit niet zo goed, aangezien de aankomsten daar een gemiddelde jaarlijkse groei van + 3% en de overnachtingen van + 1,6% voorleggen over de periode 2002-2006.

Volgende tabellen en grafieken in bijlage staven deze cijfers en evoluties inzake aankomsten en overnachtingen:

- Tabel 16: Aankomsten en overnachtingen Vlaamse Ardennen/Vlaamse regio's/Vlaams Gewest, 2002-2006
- Grafiek 4a en 4b: Aankomsten en overnachtingen Vlaamse Ardennen/Vlaamse Regio's/Vlaams Gewest, 2002-2006
- Tabel 17: Spreiding aankomsten en overnachtingen Vlaamse Ardennen, in 2006 per maand.

De verblijfstoeristische vraag naar logiesvorm

Hotels staan in voor 42% van de geregistreerde aankomsten in de Vlaamse Ardennen in 2006, doelgroepen voor 38% en campings voor 20%. Hierbij moet opnieuw de kanttekening worden

gemaakt dat gastenkamers en vakantiewoningen niet zijn opgenomen in de tabellen, tenzij ze vergund zijn (en aldus bij de hotels gecatalogeerd zijn).

Doelgroepen nemen ongeveer een gelijk aandeel van de overnachtingen voor hun rekening. De campings, waar gasten gemiddeld ruim 5 nachten verblijven, hebben een marktaandeel van 32%. Hotels laten 30% van de overnachtingen optekenen. Voor deze logiesvorm ligt de gemiddelde verblijfsduur (2,4 nachten) onder de gemiddelde verblijfsduur in de Vlaamse Ardennen, maar boven de gemiddelde verblijfsduur voor de logiesvorm hotels in de Vlaamse Regio's (1,7 nachten).

Over de periode 2002-2006 ziet men een tegengestelde evolutie in aankomsten/overnachtingen van enerzijds hotels en anderzijds campings en logiesvormen voor doelgroepen. De hotels gaan erop vooruit met een gemiddelde jaarlijkse groei van 5,9% voor de aankomsten en 7,2% voor de overnachtingen. De campings en logiesvormen voor doelgroepen kennen negatieve gemiddelde jaarlijkse groeicijfers in hun aankomsten en overnachtingen 2002-2006.

Meer cijfermateriaal is te vinden in bijlage:

- Tabel 18: Aankomsten en overnachtingen Vlaamse Ardennen/Vlaamse regio's 2006 naar logiesvorm
- Grafiek 5: Aankomsten en overnachtingen Vlaamse Ardennen 2006 naar logiesvorm.

De verblijfstoeristische vraag naar motief

85% van de geregistreerde overnachtingen in de Vlaamse Ardennen in 2006 hebben een recreatief motief. De overige 15% van de overnachtingen heeft een professioneel doeleinde. 3% staat in het teken van MICE (meetings, congressen, conferenties, seminaries) en 12% wordt geboekt omwille van andere beroepsdoeleinden (individueel zakentoeerisme).

Een recreatief verblijf in de Vlaamse Ardennen duurt gemiddeld 3,4 nachten, een verblijf om 'andere beroepsdoeleinden' 2,9 nachten en een verblijf in het kader van een congres of seminarie 2,5 nachten.

In vergelijking met de Vlaamse Regio's:

- hebben de Vlaamse Ardennen een belangrijker aandeel aankomsten (!) en overnachtingen in het teken van ontspanning en vakantie
- valt het geringe MICE-aandeel in aankomsten en overnachtingen in de Vlaamse Ardennen op

Meer cijfermateriaal is te vinden in bijlage:

- Tabel 19: Aankomsten en overnachtingen Vlaamse Ardennen/Vlaamse regio's 2006 naar motief
- Grafiek 6: Overnachtingen Vlaamse Ardennen 2006 naar motief.

In de periode 2002-2006 is de gemiddelde jaarlijkse groei voor recreatieve aankomsten/overnachtingen in de Vlaamse Ardennen lichtjes negatief. De MICE-markt laat een uitgesproken positieve gemiddelde jaarlijkse groei optekenen in aankomsten en overnachtingen. De Vlaamse Regio's daarentegen laten voor alle motieven in aankomsten en overnachtingen een positieve gemiddelde jaarlijkse groei optekenen in de periode 2002-2006, het meest uitgesproken in het MICE-segment.

Recreatieve aankomsten worden in de Vlaamse Ardennen in 2006 voor 45% genoteerd in de groepsverblijven, voor 31% in de hotels en voor 24% op de campings. Door een gemiddelde verblijfsduur van 5,3 nachten op de campings, 3,2 nachten in de doelgroepenlogies en 2,1 nachten in de hotels, nemen de campings een belangrijker aandeel van de recreatieve overnachtingen voor hun rekening.

De aankomsten en overnachtingen in het kader van congressen, seminaries en conferenties vinden, (met uitzondering van een beperkt aandeel in de doelgroepenlogies) haast exclusief plaats in de hotels. Het overwicht van de hotels geldt nog in sterkere mate voor de overnachtingen om andere beroepsdoeleinden.

Aankomsten en overnachtingen op de campings en in de doelgroepenlogies zijn quasi uitsluitend recreatief van aard. Hotels geven bij de Algemene Directie Statistiek aan dat 6 op 10 van hun gasten een recreatief en 4 op 10 een professioneel verblijfsmotief heeft. Een kortere gemiddelde verblijfsduur

van de vakantieganger (2,1) dan van de zakenman/arbeider (2,9 nachten) en de congresganger (2,5 nachten) resulteert in 53% recreatieve overnachtingen en 47% professionele overnachtingen in de hotelsector.

De verblijfstoeristische vraag naar herkomst

7 op de 10 aankomsten/overnachtingen in de Vlaamse Ardennen in 2006 zijn afkomstig van binnenlandse toeristen. Buitenlandse toeristen staan in voor amper 3 op de 10 aankomsten/overnachtingen. Hiermee trekken de Vlaamse Ardennen minder buitenlanders aan dan de Vlaamse Regio's samen, waar ongeveer de helft van de aankomsten en overnachtingen in 2006 door buitenlanders wordt gerealiseerd.

Het belangrijkste herkomstland bij de niet-Belgen is Nederland. Ruim 12% van de aankomsten/overnachtingen wordt aan Nederlanders toegeschreven. De top 5 van buitenlandse herkomstlanden in dalende volgorde: Nederland, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Italië. Een verblijf van Belgen in de Vlaamse Ardennen duurt gemiddeld iets langer dan een verblijf van buitenlanders.

Volgens de gegevens van de Algemene Directie Statistiek staan de overnachtingen door Belgen in de Vlaamse Ardennen haast overwegend in het teken van ontspanning en vakantie. Overnachtingen door buitenlanders kaderen voor 57% binnen een vakantie, voor 43% in een professionele context (8% MICE – 35% individueel zakentoeerisme).

Bij de overnachtingen door Nederlanders valt het belangrijke deel van het recreatieve segment op (90%). Ook bij de overnachtingen uit het Verenigd Koninkrijk zien we een overwicht van recreatief verblijfsmotief, in tegenstelling tot andere landen uit de top 5 waar overnachtingen met een zakelijk motief primeren.

De overnachtingen van de Belgen vinden voor ruim de helft in de logiesvormen voor doelgroepen plaats, voor 28% op de campings en slechts voor 20% in de hotels. Deze cijfers zijn exclusief de aankomsten/overnachtingen in niet-vergunde gastenkamers en vakantiewoningen! Buitenlandse overnachtingen worden voor 55% in de hotels geregistreerd, voor 43% op de campings en slechts voor 2% in de groepsverblijven. De overnachtingen van de meest omvangrijke groep buitenlandse gasten (Nederlanders) vinden voor driekwart op de campings plaats.

1.4.2.2 Statistiekproject landelijk verblijfstoeerisme in Vlaanderen

In 2005 startte de vzw Plattelandstoerisme (i.s.m de Vlaamse Provinciale Toeristische Organisaties, onder algemene coördinatie van Westtoer apb) een statistiekproject op rond het landelijk verblijfstoeerisme in Vlaanderen. Analoog aan de bevraging van de FOD Economie, Algemene Directie Statistiek, worden aankomsten en overnachtingen opgevraagd bij landelijke gastenkamers, kleinschalige hotels en vakantiewoningen.

Om ook in de toekomst betrouwbare resultaten op regioniveau te bekomen, werkt Toerisme Oost-Vlaanderen vzw sinds 2007 aan de uitbreiding van de steekproef, waarbij ook niet leden van de vzw Plattelandstoerisme worden bevraged.

Enkele resultaten voor 2006 op niveau Vlaanderen:

- de gemiddelde bezetting van de participerende kleinschalige landelijke logiesbedrijven bedraagt 37%: 38% voor de gasten- en hotelkamers en 35% voor de vakantiewoningen
- belangrijkste herkomstlanden zijn België en Nederland: 80,7% van de gasten komt uit België, 9,4% uit Nederland
- verblijfsmotief: 86,6% van de overnachtingen staat in het teken van vakantie en ontspanning, 13,4% situeert zich in een professionele context (hiervan slecht een beperkt MICE-aandeel: 0,9%)
- gemiddelde verblijfsduur: 2,9 nachten
  - naar logiestype: 2,3 nachten in de gasten- en hotelkamers, 3,8 nachten in de vakantiewoningen;
  - naar verblijfsmotief: recreatief: 3 nachten, MICE: 2,4 nachten en ander professioneel: 3,5 nachten

Besluit

- De belangrijkste bron omtrent de verblijfstoeristische vraag in de Vlaamse Ardennen vormen de gegevens m.b.t. aankomsten en overnachtingen in de hotels, op de campings (toeristische plaatsen) en in de logies voor doelgroepen, maandelijks opgevraagd bij de logiesuitbatingen door de FOD Economie-Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie (vroegere NIS).
- In 2006 noteerde de FOD Economie – Algemene Directie Statistiek voor de Vlaamse Ardennen 61.097 aankomsten en 199.347 overnachtingen. Dit komt neer op een gemiddelde verblijfsduur van 3,3 nachten.
- Met een aandeel van 2,4% van de geregistreerde overnachtingen in de Vlaamse Regio's in 2006, zijn de Vlaamse Ardennen **nog een relatief kleinere speler**.
- Over een periode van vijf jaar (2002-2006) is er **weinig evolutie in het aantal aankomsten en overnachtingen** in de Vlaamse Ardennen (gemiddelde jaarlijkse groei van 0%). In vergelijking met de andere Vlaamse Regio's is deze evolutie niet zo positief, aangezien daar een stijging merkbaar is (gemiddelde jaarlijkse groei van + 3% voor de aankomsten en van + 1,6% voor de overnachtingen).
- Hotels staan in voor 30% van de geregistreerde overnachtingen in de Vlaamse Ardennen in 2006, campings voor 32% en de doelgroepenlogies voor 37%.
- Gemiddelde verblijfsduur naar logiestype (2006): 2,4 nachten in hotels, 5,3 nachten op campings en 3,2 nachten in doelgroepenverblijven.
- Over de periode 2002-2006 ziet men een tegengestelde evolutie in aankomsten/overnachtingen van enerzijds hotels met uitgesproken positieve en anderzijds campings en doelgroepenlogies met negatieve gemiddelde jaarlijkse groeicijfers.
- Ruim 85% van de overnachtingen in de Vlaamse Ardennen heeft een recreatief verblijfsmotief, waarmee de verblijfstoeristische vraag **opvallend in het teken staat van ontspanning en vakantie**. De overige 15% van de overnachtingen heeft een professioneel doeleinde. 3% staat in het teken van MICE (congressen, conferenties, seminaries) en 12% wordt geboekt omwille van andere beroepsdoeleinden (individueel zakentoerisme).
- Een verhouding van 7 op de 10 aankomsten/overnachtingen in de Vlaamse Ardennen in 2006 door Belgen, toont het **overwicht van de binnenlandse markt**. Deze binnenlandse overnachtingen staan overwegend in het teken van ontspanning en vakantie.
- Het belangrijkste herkomstland bij de niet-Belgen is **Nederland** (goed voor ruim 12% van de aankomsten/overnachtingen). De top 5 van buitenlandse herkomstlanden in dalende volgorde: Nederland, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Italië.
- Overnachtingen door buitenlanders kaderen voor 57% binnen een vakantie, voor 43% in een professionele context (8% MICE – 35 % individueel zakentoerisme). Bij de overnachtingen door Nederlanders valt het belangrijke deel van het recreatieve segment op (90%).

1.5 Concurrentieanalyse

In de concurrentieanalyse werden vooral regio's geanalyseerd die zowel qua landschap als aanbod en doelgroepen vergelijkbaar zijn.

Regio's die als concurrentieel kunnen worden beschouwd, zijn regio's met sterke toeristische troeven zoals:

- fietsen: uitgesproken fietsregio voor de sportieve fietser
- wandelen: uitgesproken wandelregio voor de sportieve wandelaar
- streekproducten: belangrijk aanbod streekbieren, jenevers en zoetigheden, groot aanbod hoeveproducten
- cultuurbeleving: ontdekking van de authentieke cultuur & landschap
- logies: vooral plattelandstoerisme

Regio's die als concurrentieel kunnen worden beschouwd, zijn regio's met een vergelijkbaar landschap, namelijk:

- Westhoek
- Hageland
- Haspengouw
- Voeren
- Pays des Collines (Tournaisis)

1.5.1 Concurrentieanalyse op basis van een sterke-zwakke evaluatie

Van sommige concurrenten wordt nagegaan hoe zij zich positioneren, welke troeven zij uitspelen en met welke zwakke plekken of witte vlekken zij nog kampen.

Algemeen genomen zijn de Kust en de Ardennen twee belangrijke 'mededingers' als het gaat om daguitstappen en korte vakanties. Wat betreft positionering, landschap en beschikbaar budget is de Kust zodanig verschillend dat het in het kader van dit strategisch plan niet als een concurrent wordt aanzien. Door enerzijds de 'naam' en anderzijds het vergelijkbare groene en landschappelijke karakter is het doorlichten van de échte Ardennen bijzonder nuttig.

Verder identificeren we enkele toeristische bestemmingen die qua landschappelijke waarde, omvang en toeristisch potentieel interessant zijn om in een concurrentieanalyse met de Vlaamse Ardennen te vergelijken, namelijk Limburg en Veluwe (Nederland).

Voor onderstaande regio's werd een summiere sterke-zwakke analyse gemaakt

- Westhoek
- Limburg
- Veluwe
- Ardennen
- Tournaisis

WESTHOEK	
STERKTEN	ZWAKTEN
Naambekendheid / imago	
• Sterke naam en goede naambekendheid • Benaming straalt authenticiteit uit • Enkele sterke attracties zijn bekender dan de streek • Sterke mediacampagne	
Toeristisch-recreatief aanbod	
• Sterke variatie van landschappen: van polders tot heuvelland • Hinterland van de kust	• Te grote recreatieve druk op sommige natuur- en landschappelijke attracties • Weinig en zeer versnipperde

• Vlak fietslandschap • Zeer attractieve wandellandschappen in het heuvelachtige zuiden met een gerealiseerd wandelnetwerk • Aantrekkelijke culturele stadjes en dorpjes met goede inrichting van het openbaar domein • Sterk thematisch aanbod met WOI als uniek cultuurhistorisch erfgoed • De authenticiteit van cultuur en landschap geven de streek een kwaliteitslabel • Veel dagtoeristen door bekende attracties • Evenementen met grote naambekendheid	boscomplexen • Streekbezoekerscentrum Westoria is dicht
Ondersteunend aanbod	
• Gevarieerd logiesaanbod met een uitgesproken aanbod aan hoeve- en plattelandsverblijven en jeugdlogies • Samenwerking tussen RLWH en Westtoer leidt tot een ruim en kwaliteitsvol aanbod aan wandelroutes	• Beperkte bezettingsgraad
Bereikbaarheid en mobiliteit	
• Goede bereikbaarheid via E40 (kust), A25 (Frankrijk) en A19 (Kortrijk – Ieper)	• Afgelegen ligging voor het Vlaamse publiek
Organisatie en marketing	
• Een sterk samenhorighheids- en regiogevoel • Sterke gevoeligheid voor toerisme bij lokale overheid • Sterke voortrekkersrol van provinciebestuur • Veel externe financieringsmogelijkheden door o.m. Europese impulsprogramma's	

LIMBURG	
STERKTEN	ZWAKTEN
Naambekendheid / imago	
• Fris imago door jarenlange sterke marketinginspanningen • Staat bekend als de fietsregio bij uitstek	• Bekendheid van de provincie Limburg is groter dan deze van de regio's • Verwarring tussen Limburgse en Antwerpse Kempen • Mijnverleden beïnvloedt nog steeds het imago
Toeristisch-recreatief aanbod	
• Duidelijk karakter van het landschap door de bossen, de heide en het vlakke landschap langs de kanalen en de Maas • Ruim aanbod aan kastelen, kasteelhoeves en abdijen • Uitstekende recreatieve routestructuren • Sterk uitgebouwd fietsproduct • Populair fietsknooppuntennetwerk (pionierspositie)	• Weinig gevarieerd landschap • Beperkter cultuurhistorisch aanbod maar wel Hasselt als gezelligste stad van 2004 • Hoge urbanisatiegraad in Midden-Limburg met lintbebouwing en versnipperde open ruimte tot gevolg
Ondersteunend aanbod	
• Uitgebreid en kwaliteitsvol logiesaanbod met vierkanthoeves, vakantiedorpen en	

kampeerterrinen • Goed uitgebouwde fietsvriendelijke accommodaties: fietsrijpunten, fietscafés, fietskiosk, ... • Aanwezigheid van hoogdynamische attractieparken met vakantiedorpen • Kwaliteitsvol aanbod voor hoevetoerisme • Samenwerkingsverband Kempense kampeersector inzake promotie	
Bereikbaarheid en mobiliteit	
• Centraal gelegen tussen Vlaanderen en Nederland	• Afgelegen ligging voor de Vlamingen
Organisatie en marketing	
• Belangrijke financiële input van de provincie Limburg • Toeristische organisatiestructuur draagt bij tot het professionaliseren van de toeristische producten • Innovatief karakter	• Overlappende werking van de provinciale regiocoördinaties en de GVVV's

TOURNAISIS	
STERKTEN	ZWAKTEN
Naambekendheid / imago	
• De vroegere naamkeuze 'le Tournaisis' gaf aan de regio een geografisch goed aanduidbare identiteit • Met de nieuwe benaming 'la Wallonie Picarde' wil men de toeristische regio beter positioneren in Europa • De hoge kwaliteitsclaims van het toeristische product geven de regio een kwaliteitsvol imago • Profilering komt visueel sterk naar voren	• Nog een beperkte naambekendheid • Promotionele acties zijn nog beperkt
Toeristisch-recreatief aanbod	
• Afwisselend landschap met 'Pays des Collines' (de heuvels) in het noorden en 'Plaines de l'Escaut' (Scheldevlakten) in het zuiden • Drie steden Doornik, Aat en Edingen bezitten een rijk cultuurhistorisch erfgoed • Bijzonder hoog kwaliteitsvol netwerk van enkele toeristisch waardevolle attracties: Paradisio, Hôpital Notre-Dame à la Rose, château de Beloeil, archeosite Aubechies, Maison du Pays des Collines en Maison des Randonneurs • Nieuw uitgebouwde en bewegwijzerde recreatieve routes voor wandelaars, fietsers, MTB en ruiters • Authentieke en levendige folklore	• Aanbod aan routegebonden infrastructuur is nu pas in ontwikkeling
Ondersteunend aanbod	
• Toeristisch onthaalnetwerk uitgebouwd rond enkele sterke toeristische polen • Uitzonderlijk hoog aanbod aan streekproducten en typische landherbergen	• Beperkt en onvoldoende evenwichtig uitgebouwd logiesaanbod • Bemanning toeristische attracties vormt een financieel probleem
Bereikbaarheid en mobiliteit	
• Als groene long centraal gelegen tussen de	• Afgelegen voor Antwerpen en Limburg

verstedelijkte gebieden Parijs – Rijsel - Brussel • Verbeterde toegankelijkheid van westelijk Henegouwen via de autosnelwegen A8-E429 tss. Rijsel en Brussel	
Organisatie en marketing	
• IDETA is als intercommunale flexibel en kapitaalkrchtig • Het toeristische beleid kadert in de totale economische ontwikkeling van de regio • Professionele aanpak betreffende communicatie gekenmerkt door een duidelijke huisstijl van de brochures, de bebording en de onthaalinfrastructuur	

VELUWE	
STERKTEN	ZWAKTEN
Naambekendheid / imago	
• Sterke naambekendheid in Nederland • Positief imago in Nederland en bij een beperkte groep in Vlaanderen	• Beperkte naambekendheid in Vlaanderen
Toeristisch-recreatief aanbod	
• Goede combinatie van natuur en cultuur • Uniek landschap met bos en heide • Interessant hinterland met steden als Arnhem en Nijmegen • Uitgebreid recreatief routenetwerk	• Soms gevaar voor te grote recreatiedruk op bepaalde plaatsen • Culinair aanbod eerder zwak en/of duur • Versnipperd aanbod vanwege de privé-sector
Ondersteunend aanbod	
• Een gevarieerd logiesaanbod van uitstekende kwaliteit en typisch Hollandse stijl • Aanwezigheid van vakantiedorpen • Kwaliteitsvolle kampeerterreinen	
Bereikbaarheid en mobiliteit	
• Uitstekende bereikbaarheid voor de Nederlandse markt door centrale ligging en goed wegennet	• Minder goed bereikbaar voor Vlamingen omwille van de afstand en de noordelijke richting
Organisatie en marketing	
• Sterke organisatie • Uitgebreide promotie en nieuwe marketingaanpak vnl. in Nederland • Goed verzorgde informatie	• Beperkte promotie op de Vlaamse markt • Ietwat overgeorganiseerd

ARDENNEN	
STERKTEN	ZWAKTEN
Naambekendheid / imago	
• Grote naambekendheid in Vlaanderen en Nederland • Sterk imago ... (authenticiteit, gezelligheid, ...)	• Markt van de hoofdvakanties verliest aan belang maar blijft een hoofdrol vervullen
Toeristisch-recreatief aanbod	
• Uitgestrekt groen gebied met bossen, vennen en weidelandschappen • Uitgebreide recreatiemogelijkheden voor zowel	• Weinig vernieuwing in het aanbod

intensieve als extensieve recreatie • Bekende attracties zoals grotten, abdijen en valleien • Gastronomische troeven in de herfst (wild)	
Ondersteunend aanbod	
• Uitgebreid aanbod aan avontuurlijke activiteiten • Gevarieerd en ruim horecanetwerk en logiesaanbod • Ravelnetwerk voor fietsers en wandelaars	• Laag aanbod aan routegebonden infrastructuur • Beperkt winkelapparaat
Bereikbaarheid en mobiliteit	
• Zeer goede bereikbaarheid vanuit Vlaanderen, Brussel en Nederland	• Veel interessante attracties en logies liggen ver van de toegangswegen
Organisatie en marketing	
• Sterke herprofilering via reclame- en perscampagnes aan de gang	

Vaststellingen

- De Vlaamse Ardennen zijn met hun centrale ligging in Vlaanderen beter gelegen dan andere concurrerende regio's.
- Het typische Vlaamse Ardennen landschap wordt met het fenomeen 'Ronde van Vlaanderen' op een buitengewone manier in beeld gebracht.
- Veel waardevolle maar sterk versnipperde natuur- en bosgebieden moeten beter gevaloriseerd en in beeld worden gebracht.
- De zeer attractieve wandellandschappen en gevarieerde fietslandschappen in de Vlaamse Ardennen zijn in vergelijking met concurrerende regio's laat en onvoldoende in ontwikkeling gebracht, terwijl ook over de taalgrens inhaalbewegingen plaatsvinden.
- De cultuurhistorische stadjes in de Vlaamse Ardennen hebben een grote inhaalbeweging te maken, vooral wat betreft beeldkwaliteit en inrichting van het openbaar domein.
- Het ontbreekt de Vlaamse Ardennen aan een gericht marketingbeleid en een marketingbudget om zich beter te positioneren als een aanduidbare identiteit met een duidelijke regioprofilering.
- De belangrijkste concurrent voor de Vlaamse Ardennen is de Westhoek. De Westhoek heeft een al even sterke naambekendheid, een even aantrekkelijk maar beter uitgebouwd toeristisch-recreatief product, een sterk thematisch aanbod (WOI), een hoger authenticiteitskarakter, grotere toeristische trekpleisters (Flanders Fields Museum) en een veel langere traditie en grotere knowhow op het vlak van toerisme en recreatie dan de Vlaamse Ardennen.
- Le Tournais heeft mede door Europese financiële ondersteuning meer en sterkere toeristische attracties te bieden.
- De toeristische regiowerking en de intergemeentelijke samenwerking zijn in de Vlaamse Ardennen nog minder ontwikkeld.
- Toerisme wordt nog te weinig als een economische trekker gezien.

1.5.2 Concurrentieanalyse op basis van toeristische troeven

1.5.2.1 Fietsregio

Vlaanderen is de laatste jaren geëvolueerd naar een fietsland waar heel wat recreanten en toeristen een (groot) deel van hun vakantie al fietsend invullen. Er is een groeiende tendens naar kwaliteitsvollere fietsvakanties. Heel Vlaanderen maakt aanspraak op de titel 'fietsregio'. Het is dus belangrijk dat er een differentiatie komt. Het geologische aspect van het landschap speelt daarin een belangrijke rol. De Vlaamse Ardennen kunnen zich profileren als een **'uitdagende' fietsregio** met enkele boeiende hindernissen zoals kasseistroken en hellingen die refereren naar de Ronde van Vlaanderen. Alleen de Westhoek kan een vergelijkbaar fietsregioprofiel voorleggen. Hageland en Haspengouw zien het fietsen in hun regio eerder als een hindernis dan als een uitdaging.

1.5.2.2 Wandelregio

Om aanspraak te kunnen maken op de titel 'wandelregio' moet voldaan worden aan een aantal factoren, zijnde: rust, authenticiteit of schoonheid van het landschap, kwaliteitsvolle of uitdagende

wandelwegen, **wandelfaciliteiten en omkadering**. De Vlaamse Ardennen zijn van origine een drukbewandelde regio. Maarkedal, Kluisbergen en Brakel hebben een grote wandeltraditie, getuige daarvan zijn de grote wandelevenementen. Ook Voeren, Westhoek en Haspengouw zijn belangrijke wandelregio's voor Vlaamse wandeltoeristen. Zij kunnen beschouwd worden als de grootste concurrenten wat het wandeltoerisme betreft.

1.5.2.3 Streekproducten

De Vlaamse Ardennen produceren heel wat streekbieren en jenevers. Deze twee troeven werden in het verleden nog te weinig uitgespeeld, daar waar de Westhoek al langer claimt dé streekbierenregio bij uitstek te zijn. Concurrentie wat betreft jenevers is er in principe alleen vanuit Limburg, en meer bepaald vanuit Hasselt. Met 9 brouwerijen en 3 jeneverstokerijen doen de Vlaamse Ardennen het helemaal niet slecht. De **bierencultus heeft ook potentieel voor buitenlandse toeristen**. Met de mattentaarten en Geutelingen hebben de Vlaamse Ardennen ook zoete streekproducten zonder concurrentie in andere regio's.

1.5.2.4 Cultuurbeleving

De Vlaamse Ardennen hebben een rijk molenpatrimonium en een klein landschappelijk erfgoed. Wind- en watermolen zijn echter troeven voor heel Vlaanderen waardoor de uitzonderlijkheid van het grote aantal levende molens in de regio wat op de achtergrond raakt. Geen enkele Vlaamse regio claimt een **molenregio** te zijn. De Vlaamse Ardennen hebben echter voldoende patrimonium om aanspraak te maken op deze titel. Daarnaast zijn de Vlaamse Ardennen ook relatief goed gespaard gebleven van schaalvergroting en monocultuur in de landbouw. Hierdoor zijn er nog heel wat kleine landschapselementen zoals knotrijen, holle wegen, heggen, hagen en houtkanten aanwezig. Het relatief **authentieke landschap** wordt te weinig als troef uitgespeeld. Haspengouw, Voeren en Pays des Collines gebruiken het landschap veel meer als troef en niche dan de Vlaamse Ardennen. Ook de Westhoek zet het landschap meer in de schijnwerpers dan de Vlaamse Ardennen.

1.5.2.5 Plattelandstoerisme

De Vlaamse Ardennen beschikken over een relatief groot aanbod aan hoeve- en plattelandsverblijven. De regio vertegenwoordigt 7% van de totale capaciteit in kleinschalige plattelandslogies en wordt enkel voorafgegaan door de Westhoek (20%), het Brugse Ommeland (10%) en Haspengouw (8%). De Vlaamse Ardennen hebben een capaciteit die vergelijkbaar is met de Antwerpse Kempen, de Limburgse Kempen en de Kust. De rest van Oost-Vlaanderen (excl. VA) vertegenwoordigt 9%.

1.5.2.6 Geografische 'concurrenten'

Bekijken we in de concurrentieanalyse Vlaanderen geografisch en houden we daarbij ook rekening met het toeristische potentieel van de regio, dan vormen de **heuvelachtige gebieden** een constante. Vooral de kenmerken van het fiets- en wandelaanbod en de landschapselementen die de 'mooie' of 'rustige' perceptie bij de toerist bepalen, spelen een rol in de toeristische beleving van een regio. Naar 'belevingservaring' zijn Westhoek, Voeren en Haspengouw vergelijkbaar met de Vlaamse Ardennen. Beschouwen we het landschap als toeristisch troef, dan zijn deze regio's de belangrijkste concurrenten. Pays des Collines is als Waalse buur zowel een concurrent als een medespeler.

1.5.2.7 Niches

Westhoek

De niches van de Westhoek zijn de authenticiteit van het plattelandsleven en het WO I – erfgoed. Daarnaast worden ook de kleine dorpjes en charmante stadjes als troeven uitgespeeld, zaken die ook de Vlaamse Ardennen naar voren brengen. De sterktes van de Westhoek zijn de gestructureerde aanpak van het WO I-toerisme, de nabijheid van de Kust en de professionele ondersteuning vanuit Westtoer. De zwaktes van de Westhoek zijn het weinig vernieuwende toeristische aanbod dat geen uitdaging meer vormt voor de ontdekkingsreiziger.

Hageland

Deze Vlaams-Brabantse regio vormt het kleine broertje van Haspengouw. Het heeft geen uitgesproken imago bij de toerist, maar de regio wordt wel voorgesteld als ideale wandelregio. De beelden die deze boodschap ondersteunen, zijn goed gekozen en consequent. In deze context is

Hageland wel een concurrent van de Vlaamse Ardennen. Rekening houdend met het potentieel van Hageland, de geografische structuur en de consequente communicatieaanpak, kan de regio wel als een concurrentiële bedreiging worden aanzien. De zwakte van Hageland situeert zich vooral in de aanwezigheid van een sterke toeristische buurregio, namelijk Haspengouw. Veel toeristen aanzien Vlaams-Brabant niet meteen als een toeristische regio.

Haspengouw

Deze toeristische regio heeft de afgelopen jaren uitgesproken campagne gevoerd en de streek via allerlei mediakanalen tot bij de toerist gebracht. De bloesemfeesten en het tv-programma's 'Katarakt' en 'De Smaak van de Keyser' hebben daarin een belangrijke rol gespeeld. De niche van Haspengouw is zonder twijfel de aanwezigheid van de fruitplantages en het bijhorende erfgoed. De grootste concurrentie voor de Vlaamse Ardennen ligt hem vooral in de zware mediacampagne die Haspengouw voerde. Ook het landschap wordt als troef uitgespeeld. Het fiets- en wandeltoerisme wordt niet als niche gezien, maar wel als facilitator om het landschap te beleven. De zwakte van Haspengouw is de tijdelijke impact van de campagne. Er wordt niet ingegaan op de intrinsieke kwaliteiten van de regio maar wel op de visuele ervaring van de toerist.

Voeren

Deze kleine regio is een grote concurrent van de Vlaamse Ardennen omdat het qua landschap grote gelijkenissen vertoont en omdat heel wat wandeltoeristen Voeren als een topregio aanzien. Net als in de Vlaamse Ardennen beschouwen toeristen de schoonheid van het landschap als een belangrijke motivator om de regio te bezoeken. Een nadeel voor Voeren is de achteruitgaande top-of-mind positie bij toeristen. Er valt weinig meer te beleven dan wandelen in Voeren.

Pays des Collines

De buurregio Pays des Collines in Henegouwen is een streek die veel gelijkenis vertoont met de Vlaamse Ardennen. In realiteit is de streek nog authentieker en ongerepter, met weinig 'stoorzenders' in het landschap. Pays des Collines is een 'parc naturel' met uitgestrekte stille landschappen. Het is een zeer mooie wandelregio met tal van kroegen en restaurantjes. De streek is echter weinig bekend in Vlaanderen, misschien gelukkig voor de Vlaamse Ardennen. Er is een veel kleiner erfgoed aanbod en weinig meer dan een mooi landschap. De nabijheid van Park Paradisio (in Ath) kan echter gezien worden als belangrijke troef (ook voor de Vlaamse Ardennen).

1.5.3 Concurrentieanalyse o.b.v. het vijfkrachtenmodel van Porter

In het vijfkrachtenmodel van Porter wordt onder andere ook aandacht besteed aan concurrentie. In de analyse wordt:

- de impact van alle toeristische actoren in de Vlaamse Ardennen bekeken
- de kracht of de wil van de hedendaagse toerist (en zijn internetgebruik) in rekening gebracht
- de kans realistisch ingeschat dat substituu-producten een vakantie in de Vlaamse Ardennen in de weg staan (bijvoorbeeld de aankoop van vrijetijdsproducten)
- rekening gehouden met de concurrentie van nieuwe sterke groene regio's in Vlaanderen
- ten slotte ook de interne concurrentie op de Oost-Vlaamse toeristische markt ingecalculleerd

Deze beproefde concurrentieanalyse wordt vooral gebruikt in de bedrijfswereld, maar is perfect toepasbaar op een toeristische regio als deze geplaatst wordt in een economische context. Via vijf competitieve krachten kan worden aangetoond welke positie de regio inneemt of moet innemen op de toeristische markt. De vijf (theoretische) krachten zijn: de macht van de leveranciers, de macht van de afnemers, de mate waarin substituten verkrijgbaar zijn, de dreiging van nieuwe toetreders, en de interne concurrentie. Een analyse van de Vlaamse Ardennen als toeristische regio volgens Porters model kan het groeipotentieel van de regio globaal inschatten.

De macht van de leveranciers

Het succes van de Vlaamse Ardennen als toeristische regio hangt af van het aanbod van alle toeristische leveranciers zijnde attractie- en logiesuitbaters, toeristische onthaalpunten, aanbieders recreatieve routes en arrangementen, gidsen, musea, gemeentelijke diensten (die moeten zorgen voor een attractieve omgeving), horeca en touroperators. De som van de kwaliteit van deze leveranciers bepaalt het imago van de regio. De toeristische regio Vlaamse Ardennen is dus

afhankelijk van de inspanningen en de service van iedereen die betrokken is bij het toerisme in de streek. Het succes en de realisatie van dit strategisch plan wordt dus bij voorbaat ingevuld door de sector zelf. De regiocoördinatie en Provincie Oost-Vlaanderen moet zoveel mogelijk waken over de kwaliteit en de invulling van dit plan. Dit kan door pro-actief de sector in te lichten en te begeleiden.

De macht van de afnemers

De hedendaagse toerist is eigennuttig en laat zich via allerlei kanalen inspireren. Het internet speelt daarin een belangrijke rol. De Vlaamse Ardennen zijn nog te weinig vertegenwoordigd op het internet. Wie toeristen wil overtuigen, moet de toerist kennen, weten wat zijn behoeften zijn en daarop inspelen. De behoefte van de toerist moet centraal staan in de ontwikkeling van commerciële toeristische producten. Het product Vlaamse Ardennen moet het resultaat zijn van een evenwichtsoefening tussen de vraag (van de hedendaagse toerist en de doelgroep van de Vlaamse Ardennen) en de sterke troeven van de Vlaamse Ardennen. Het landschap biedt unieke mogelijkheden voor een uitdagend en ontdekkingsgericht toerisme. Een hoge kwaliteit van recreatieve routes en logies is doorslaggevend voor de toerist. Er moet rekening gehouden worden met het profiel van de Vlaamse Ardennen toerist en de macrotrends in toerisme.

De mate waarin substituten verkrijgbaar zijn

Een kortverblijf in de Vlaamse Ardennen is bij voorbaat uitdagend en sportief. De hellingen, verrassende landschappen en relatief onbekende stadjes zorgen voor een zekere drang bij de toerist. Die kan evenwel vervangen worden door een mountainbiketrip in eigen streek, een museumbezoek, een shoppingdag, deelname aan culturele evenementen. De Vlaamse Ardennen moeten ervoor zorgen dat ze een meerdaagse 'extra' creëren. Een verblijf in de Vlaamse Ardennen moet een zodanige meerwaarde bieden op een klassieke daguitstap dat toeristen bereid zijn zich te verplaatsen naar de regio en een overnachting boeken. De kwaliteit, de omgeving en de charme van de logies zijn doorslaggevend om voor een kortverblijf in de Vlaamse Ardennen te kiezen. Er moet ook meer de nadruk gelegd worden op de niche van streek: streekbieren proeven (liefst op het logeeradres zodat men zich niet meer hoeft te verplaatsen), workshops rond bier- of jeneverproeverijen, workshops fietsen, wandeltochten onder begeleiding van een gids, cadeau- en incentivesfeer.

Dreiging van nieuwe toetreders

Steeds meer toeristische regio's ontdekken de kracht van media- en internetcampagnes. Nieuwe regio's ontstaan er niet, wel nieuwe 'toeristische' regio's met nieuwe aanbiedingen en formules. De Vlaamse Ardennen moeten daarom innoverend optreden en producten aanbieden die uitzonderlijk of uniek zijn. De Haspengouwcampagne is een bewijs dat een goede communicatie werkt. Als de regio's die worden aangegeven als concurrenten van de Vlaamse Ardennen zich sterk profileren in het marktsegment van de Vlaamse Ardennen, betekent dat een bedreiging voor de Vlaamse Ardennen. Daarom moeten de campagnes van de échte Ardennen, Haspengouw, Westhoek, Voeren, Hageland en misschien ook buitenlandse regio's ernstig worden genomen. Indien er niet wordt geïnvesteerd in een eigen sterke communicatiestrategie dreigen de Vlaamse Ardennen hun sterke naambekendheid te verliezen.

Dreiging van interne concurrentie

De Vlaamse Ardennen vormen een onderdeel van Provincie Oost-Vlaanderen. Elke regio verdedigt eigen profielen en producten. Fiets- en wandelnetwerken worden door de provinciale overheid gepromoot en ondersteund in functie van lanceringen. De lancering van een nieuw product in een andere Oost-Vlaamse toeristische regio betekent minder (pers)aandacht voor de Vlaamse Ardennen. De campagnes en lanceringen moeten daarom op elkaar worden afgestemd. Een goede interne communicatie is essentieel.

Porters model leert:

- dat een **unieke positie** voor de Vlaamse Ardennen belangrijk is
- dat campagnes van concurrerende regio's zoals Haspengouw en Westhoek een grote invloed hebben op de bestemmingskeuze van toeristen en er dus werk moet worden gemaakt van een **eigen communicatiestrategie**
- dat een **gezamenlijk** kwaliteitsvol en **innoverend** project van privé- en overheidsactoren essentieel
- dat de **relatie** met Toerisme Oost-Vlaanderen moet **geoptimaliseerd** worden.

1.5.4 Concurrentieanalyse o.b.v. positionering in de toeristische markt

Elke toeristische regio eigent zich op basis van het profiel een plaats toe in de toeristische markt. Toerisme Vlaanderen gaf opdracht om een theoretisch model op te maken waardoor de regio's zich duidelijker kunnen positioneren. Dit model geeft het profiel en de vakantiemotivatie weer van toeristen. Regio's kunnen zich positioneren in het model met als doel een marketing te voeren die aansluit bij het profiel van de belangrijkste doelgroep.

Toerisme Vlaanderen hanteert productclusters die in relatie staan tot de motivatie en het profiel van de vakantiegangers. Deze clusters leidden tot drie grote types vakantieproducten: care, share, dare. Typerende voorbeelden die in de clusters thuishoren:

- share: samen met vrienden of familie een leuke tijd beleven is belangrijker dan 'wat' men precies beleeft
- dare: een regio ontdekken in al zijn facetten, liefst op een originele en eigentijdse manier. Als men op stap gaat, laat men zich leiden door een ingeving van het moment.
- care: genieten is de boodschap, zalig niets doen, zich laten verzorgen of zorg dragen voor anderen. Zekerheid boven alles.

Hoe positioneren de Vlaamse regio's zich in relatie tot deze drie clusters?

1.5.4.1 Analyse van de profielomschrijving

Brugse Ommeland, genieten in een historische streek

Uit website Brugse Ommeland: *De streek is een droom voor een dagje uit, een weekendje weg, een korte vakantie of gewoon om lekker rond te toeren, te flaneren en om uit te blazen in een authentiek dorpscafé. Je komt er tot rust in de achtertuin van de Noordzee en de voortuin van Brugge. Het Brugse Ommeland inspireert. De streek verbaast en verrast.*

De Westhoek, pure verwondering

Uit strategisch plan Westhoek: *Kernwoorden daarbij waren 'depaysment' (buitenlandgevoel), echtheid, authenticiteit, gemoedelijkheid, respect voor tradities. De Westhoek wordt ook getypeerd als een regio die nieuwe energie en levenslust geeft en die toelaat de batterijen terug op te laden.*

De Leiestreek, waar verleden toekomst is

Uit website Toerisme Leiestreek: *De Leiestreek, een streek die leeft van gisteren en morgen, die bloeit dankzij de industriële archeologie en artistieke bedrijvigheid in de schoot van de 'golden river'. Oude en nieuwe architecturale pareltjes vangen je blik en leiden je langs boeiende paden aan de waterkant. Schoonheid krijgt gestalte in vakmanschap, kunst en design. De Leiestreek legt een boeiende brug tussen industrieel erfgoed en moderne levenskunst. Fiets of wandel van ontdekking tot ontdekking.*

Het Meetjesland, maak het mee

Meetjesland positioneert zich als Share-regio met nadruk op gezinsvakanties en kindvriendelijkheid.

Waasland

Uit het eindrapport 'Onderzoek naar profilering en positionering van Waasland als toeristische regio'.

MERKMATRIX	
Essentie	Grenzeloze fantasie
Belangrijkste emotionele voordeel	• Samen genieten van kleine dingen;
Belangrijkste functionele voordeel	• Combinatiemogelijkheden
Merpersoonlijkheid	• Kameraadschappelijk • Gezelligheid • Hartelijkheid • Jovialiteit • Fantasierijk
Kernsegment	• Rustige genieter • Familiereiziger

Scheldeland, langs Schelde, Dender en Rupel

Uit 'Strategisch beleidsplan voor toerisme en recreatie voor Scheldeland': *Scheldeland wordt in het rechterkwadrant gepositioneerd. Het kernsegment waarbij Scheldeland emotioneel het best aansluit vormt de 'Rustige Genieter' of in andere woorden uitgedrukt 'de gezelligheidszoeker'. Demografisch gaat dit vooral om een markt van medioren.*

Antwerpse Kempen, land van buitenpretjes

Uit de website www.antwerpsekempen.be: *Reeën spotten tijdens een betoverende ochtend op de Kalmthoutse Heide. Met de kinderen ravotten op kristalheldere meren en parelwitte stranden. Uitgebreid picknicken in een verrukkelijk geurend dennenbos. Kuieren langs sfeervolle hoekjes in Lier of Turnhout. Je fiets even aan de kant zetten en luisteren naar het heerlijke geluid van de stilte. En na een laatste trappist van 't vat zalig wegdromen in een knus hotel.*

Groene gordel, een ontdekking

Uit website www.vlaams-brabant.be: *De Groene Gordel omarmt de Belgische en Vlaamse hoofdstad Brussel. In de schaduw van deze metropool bloeien tientallen prachtige parken en tuinen. Bruegel plantte hier zijn schildersezel neer en ook het Brabantse trekpaard begon in deze regio vele jaren geleden aan zijn internationale carrière. Aan de toeg of op een terrasje serveert men je gul een streekeigen lambik, geuze, Palm of Primus.*

Hageland, waar anders?

Uit website www.vlaams-brabant.be: *Ten oosten van Leuven schittert het Hageland. Zes zalige provinciestadjes vormen de parels aan de kroon van het landelijke buitenleven. Hier steekt de boer vanop zijn tractor gul zijn hand naar je op als je voorbij wandelt. Fietsen doe je op het knooppuntennetwerk langs vierkantshoeven en Romeinse tumuli. Even verder houdt het waterkasteel van Horst fier de wacht. En de kinderen? Die plonsen al lang rond in de openluchtwembaden van de provinciedomeinen in Kessel-Lo en Diest.*

Besluit

De Vlaamse Ardennen zijn vrij centraal gelegen.

De wandel- en fietslandschappen in de regio zijn in vergelijking met concurrerende regio's laat en nog onvoldoende ontwikkeld. Ook over de taalgrens vinden er inhaalbewegingen plaats.

De Vlaamse Ardennen hebben eveneens een achterstand op gebied van marketingbeleid en –budget.

1.6 Naambekendheid, connotaties en feitelijk imago

1.6.1 Naambekendheid en connotaties

Uit het Toeristisch Marketingplan voor de binnenlandse markt (WES, 1996) bleek de relatief hoge spontane naambekendheid van de Vlaamse Ardennen, naast de Kust en de Kempen.

Uit een studie van het WES (2002) blijkt dat de Vlaamse Ardennen bij de Vlaamse toerist gekend zijn als een regio met een uitgesproken mooi landschap en een rustige omgeving. Men beschouwt de regio ook als een bestemming voor de actieve toerist. De relatie landschap-Ronde van Vlaanderen zorgt vermoedelijk voor deze associatie.

De 'naam' van de regio is wegens zijn bekendheid en positieve beeldvorming een sterk punt.

Uit opmerkingen en vragen van Nederlandse toeristen blijkt dat er echter verwarring bestaat. De naam 'Vlaamse Ardennen' is gekend, maar wordt vaak gelinkt aan de échte Ardennen.

Door het beeld dat men heeft van de Ronde van Vlaanderen, worden recreatieve fietsers soms afgeschrikt omwille van het heuvelachtige en zware parcours. Daardoor komt de aandacht voor de schoonheid van het landschap en het rijke cultuurhistorische erfgoed in de verdrukking.

Algemeen kan men besluiten dat de Vlaamse Ardennen een positieve connotatie heeft, dat de link wordt gelegd met de Ronde van Vlaanderen, maar dat een degelijke kennis van het product en de geografische afbakening ontbreekt.

1.6.2 Feitelijk imago Vlaamse Ardennen

Het feitelijke imago van een toeristische bestemming is het **algemene beeld** dat bij de bezoeker overblijft nadat hij op welke manier ook met de bestemming in contact is gekomen.

Uit kwalitatief onderzoek bij de Vlaamse vakantieganger¹⁵ kwamen volgende imagocombinaties tot uiting voor de Vlaamse Ardennen:

- mooie natuur en landschap
- tot rust komen in rustige omgeving
- voor actieve mensen

De schoonheid van de natuur en het heuvelachtige landschap komen in het onderzoek naar voren als de belangrijkste motivaties voor een bezoek aan de Vlaamse Ardennen. De streek nodigt uit om er tot rust te komen, er even tussenuit te zijn, alleen of met familie en vrienden. Eens de bezoeker is aangekomen, wil hij de regio op een actieve (recreatieve) wijze ontdekken. Vooral wandelen scoort boven het gemiddelde ten opzichte van andere Vlaamse regio's. Opmerkelijk is ook dat de Vlaamse Ardennen worden aanzien als een regio die makkelijk bereikbaar is. Een gunstige ligging kwam in het algemeen onderzoek naar voren als een belangrijk argument om een regio te bezoeken.

Uit het onderzoek blijkt ook dat de Vlaamse Ardennen, in tegenstelling tot wat men zou verwachten, niet worden beschouwd als 'dé' fiets- of wandelregio. Het is wel een uitermate mooie regio die men al wandelend of fietsend wil ontdekken en beleven. Uit hetzelfde onderzoek blijkt dat men de Vlaamse Ardennen eerder al wandelend wil ontdekken. Voor sportieve fietsers en liefhebbers van de Ronde van Vlaanderen zijn de Vlaamse Ardennen de favoriete bestemming om het decor van de wielerklassiekers te ontdekken en eigen grenzen af te tasten.

Musea en ander cultureel erfgoed worden niet beschouwd als hoofdredenen om de Vlaamse Ardennen te bezoeken. Opmerkelijk is wel dat bezoekers die een museum of een andere cultuurhistorische bezienswaardigheid hebben bezocht, meer dan tevreden en verrast waren over de variatie in het aanbod. Daaruit kan worden afgeleid dat het cultuurhistorische patrimonium wel toeristisch-recreatieve mogelijkheden biedt.

---

¹⁵ Onderzoek naar het profiel, het gedrag, de motivatie en de bestedingen van de recreatieve verblijfstoerist in de Vlaamse Regio's anno 2005 (M.A.S., in opdracht van Toerisme Vlaanderen)

Uit een beperkte klachtenanalyse en voortgaande op bemerkingen van toeristen moeten we toch ook enkele elementen vermelden die een negatieve invloed hebben op het imago van de Vlaamse Ardennen:

- de moeilijkheidsgraad van sommige recreatieve routes (zwakte die sterkte wordt voor de fietser die houdt van een uitdaging!)
- problemen met de bewegwijzering en het wegdek van de routes
- service en toegankelijkheid van horeca en toeristische diensten
- gastvrijheid en gezelligheid (scoren lager dan het gemiddelde van de Vlaamse regio's)

Op basis van de inventaris van het toeristisch-recreatief aanbod van de Vlaamse Ardennen, de daarbij horende SWOT-analyse (zie verder) en de resultaten van het overleg met de diverse toerisme-actoren, kan aangenomen worden dat de aanwezigheid van de historische kleine stadjes, de vele pittoreske dorpjes, de recreatie- en natuurdomeinen en het uitgebreid en gevarieerd logiesaanbod het feitelijke imago van de regio positief beïnvloeden.

Besluit

De naam van de regio is wegens zijn bekendheid en algemene positieve connotatie (mooi landschap, rustige omgeving, regio voor actieve toerist) ongetwijfeld een sterk punt. De link met de Ronde van Vlaanderen wordt gelegd. De regio wordt evenwel niet altijd juist gesitueerd. Ook zijn er soms verkeerde verwachtingen.

Bezoekers kiezen de Vlaamse Ardennen als toeristische bestemming in de eerste plaats omwille van het mooie en heuvelachtige landschap. Het daagt uit om het al fietsend maar vooral al wandelend te verkennen en toeristisch-recreatieve activiteiten te combineren.

1.7 Doelgroepenanalyse

Er bestaan verschillende manieren om doelgroepen af te bakenen. Om een zo correct mogelijk profiel van de 'Vlaamse Ardennen toerist' te kunnen schetsen, is het noodzakelijk enkele kenmerken te combineren.

Wij baseren ons op zowel eigen als bestaande sectoriële analyses:

- **Profiel Vlaamse Ardennen toerist**
  - * Onderzoek bij plattelandstoeristen in Vlaanderen – 2004 (studie uitgevoerd door Westtoer in opdracht van de vzw Plattelandstoerisme in Vlaanderen)
  - * Onderzoek naar het profiel, het gedrag, de motivatie en de bestedingen van de recreatieve verblijfstoerist in de Vlaamse Regio's anno 2005 (studie uitgevoerd door M.A.S., in opdracht van Toerisme Vlaanderen).
- **Behoefteprofiel van de hedendaagse toerist**
  - * Onderzoek naar het motivatiegedrag van de hedendaagse Vlaamse toerist (studies uitgevoerd door Censydam en Bexx).

1.7.1 Profiel van de Vlaamse Ardennen toerist

1.7.1.1 Herkomst

In beide onderzoeken werden enkel Nederlandstalige vakantiegangers bevestigd.

Het procentuele aandeel van de Nederlandse respondenten ligt in de Vlaamse Ardennen boven het gemiddelde van de bevestigde regio's.

Het onderzoek Vlaamse regio's 2005 leert dat 73,2% van de toeristen uit Vlaanderen komt, 26,8% uit Nederland.

Het Klantenonderzoek Plattelandstoerisme 2004 leert dat de Vlaamse Ardennen vooral gasten ontvangen uit Antwerpen (32,8%), West-Vlaanderen (21,6%) en Oost-Vlaanderen (19,1%).

1.7.1.2 Leeftijd

De gemiddelde leeftijd van de respondenten ligt voor beide onderzoeken in dezelfde lijn: 47 (Klantenonderzoek Plattelandstoerisme 2004) – 48,7 (Onderzoek Vlaamse Regio's 2005).

Tabel 15 in bijlage geeft een indicatie van de leeftijdsstructuur van het reisgezelschap dat naar de Vlaamse Ardennen komt. Uit het Onderzoek Vlaamse Regio's 2005 blijkt dat ruim 70% van de respondenten behoort tot de leeftijdscategorieën 35-64 jaar. Tot de leeftijdsgroepen 25-34 en 65-74 behoren elk 12,6%.

Enkele leeftijdsgebonden conclusies uit het onderzoek voor de Vlaamse Regio's:

- De huurders van een individuele huurvakantiewoning zijn gemiddeld het jongst, de hotelgasten het oudst.
- Campinggasten, huurders van een individuele huurvakantiewoning of toeristen in doelgroepenlogies buiten het seizoen zijn ouder dan diegenen die tijdens het hoogseizoen hun vakantie doorgebracht hebben in deze logiesvormen.

In het Klantenonderzoek Plattelandstoerisme 2004 maken de dertigers (22,3%), veertigers (24,4%) en vijftigers (30,4%) samen 77% van de bevestigde verblijfstoeristen in de Vlaamse Ardennen uit. 8% is minder dan 30 jaar; 15% is 60 jaar en ouder.

Enkele leeftijdsgebonden conclusies uit dit onderzoek op niveau Vlaanderen:

- Het voorseizoen trekt een ouder cliënteel aan, met een kleiner aandeel van dertigers en veertigers, en vooral een groter aandeel van zestigplussers. Het hoogseizoen daarentegen wordt gekenmerkt door een groter aandeel van de dertigers. Het leeftijdsprofiel van de cliënteel in het naseizoen bevindt zich tussenin.
- Opvallend is het grote aandeel van de zestigplussers in de midweeks van 4 of 5 nachten, en het grote aandeel van de dertigers in de vakanties van 1 week.
- Vakantiewoningen trekken meer dertigers aan, terwijl de cliënteel van de gastenkamers meer vijftigers en zestigers zijn.

- De Nederlandse klanten hebben een iets ouder leeftijdsprofiel, met vooral minder dertigers en meer vijftigers.
- De gemiddelde leeftijd van de klanten van actieve hoeves verschilt niet van de andere logies, maar actieve hoeves trekken wel iets meer dertigers aan. Dit heeft vooral te maken met de aanwezigheid van kinderen in het reisgezelschap.

1.7.1.3 Beroep en opleidingsniveau

Uit het Onderzoek Vlaamse Regio's 2005 blijkt dat 27,6% van de ondervraagde toeristen in de Vlaamse Ardennen is gepensioneerd. 27,4% is tewerkgesteld als bediende.

In het Klantenonderzoek Plattelandstoerisme 2004 werden op basis van het beroep (bij gepensioneerden: laatst uitgeoefend beroep) en opleidingsniveau de klanten van de kleinschalige plattelandsverblijven opgedeeld in sociale klassen (A = hoogste – E=laagste). In de Vlaamse Ardennen zijn de klassen A en B, met respectievelijk 37,9% en 39,8% het sterkst vertegenwoordigd en is hun aandeel groter dan binnen de totaliteit van Vlaanderen (31,0% en 36,1%). In het onderzoek werd geconstateerd dat de Nederlandse klanten een opvallend hoger sociaal profiel hebben dan de Vlamingen. Hun relatief sterke aanwezigheid in de Vlaamse Ardennen kan een verklarende factor zijn voor het grote gewicht van de A en B-klassen.

1.7.1.4 Belang van de klantensegmenten in de markt van het plattelandstoerisme

In het Klantenonderzoek Plattelandstoerisme 2004 werden de toeristen onderverdeeld in marktsegmenten met elk hun eigen verwachtingspatroon, specifieke socio-demografische kenmerken en vakantieprofiel.

Voor de Vlaamse Ardennen gaf het onderzoek volgende segmentatie:

- 30% apprecieert de charme van het verblijf
- 38% apprecieert de prijs/kwaliteit verhouding
- 13% apprecieert de kindvriendelijkheid
- 19% apprecieert de rust

1.7.1.5 Samenstelling van het reisgezelschap

In het Onderzoek Vlaamse Regio's 2005 bedraagt de gemiddelde grootte van de reisgezelschappen in de Vlaamse Ardennen 4 personen. Een meerderheid van 42,6% is slechts met 2 personen op vakantie. Gezelschappen met 4 personen vormen, met 16,6%, de tweede belangrijkste groep.

De meerderheid van de reisgezelschappen (45,5%) bestaat uit gezinnen die zonder kinderen en zonder andere familieleden of vrienden op vakantie zijn.

Haast 1 op 4 gezelschappen zijn gezinnen die zonder kinderen maar wel met familie of vrienden reizen.

Gezinnen met kinderen vormen 30% van de reisgezelschappen. Slechts 1 op 3 hiervan reist in het gezelschap van familie of vrienden.

Verdere analyse van de samenstelling van het reisgezelschap leert ons dat 38,9% gezelschappen zijn met kinderen en 61,1% gezelschappen zonder kinderen.

30% van de reisgezelschappen reist met kinderen, waarbij het jongste kind jonger is dan 12 jaar. Anderzijds bestaat 42,8% van de reisgezelschappen uit 'kinderloze' gezelschappen, waarvan de oudste persoon een 50-plusser is. Ook in het Klantenonderzoek Plattelandstoerisme 2004 maakt deze categorie 45,8% van de reisgezelschappen in de Vlaamse Ardennen uit.

1.7.1.6 Verblijfsduur/Type vakantie

De cijfers 2006 van de FOD Economie, Algemene Directie Statistiek geven, voor een recreatief verblijf in de Vlaamse Ardennen een gemiddelde verblijfsduur van 3,4 nachten (Vlaamse Regio's: 3,2 nachten).

De respondenten in het Onderzoek Vlaamse Regio's 2005 geven een gemiddelde verblijfsduur van 4,87 nachten op. Een verblijf van 2 nachten komt het vaakst voor (25,6%). De meerderheid (54%) van de bevrageden verblijft 1 à 3 nachten. 13,3% brengt een verblijf van 7 nachten door.

In het onderzoek Vlaamse Regio's 2005 werd ook het type vakantie bevraged (zie tabel 20 in bijlage).

De overnachtingsstatistiek van de vzw Plattelandstoerisme komt voor 2006 uit op een gemiddelde verblijfsduur van 3 nachten voor een recreatief verblijf op een kleinschalig plattelandsglogies.

Het Onderzoek Plattelandstoerisme 2004 berekende een gemiddelde verblijfsduur van 3,9 nachten voor de Vlaamse Ardennen (totaal Vlaanderen: 3,6 nachten). Ruim 4 op de 10 gasten verblijven 2 nachten. Verblijven van 1 à 3 nachten vullen 67,7% van het totaal in. 23,2% verblijft 4 à 7 nachten; 9,2% meer dan 7 nachten.

1.7.1.7 Transportmiddel

In het Onderzoek Vlaamse Regio's 2005 werd gevraagd naar het voornaamste transportmiddel waarmee de toerist naar zijn vakantiebestemming was gekomen. De overgrote meerderheid van de vakantiegangers kwam naar de Vlaamse Ardennen met de wagen (90,8%), op grote afstand gevolgd door de fiets (5,1%) en de trein (1,9%).

1.7.1.8 Reisbemiddeling

Het Onderzoek Vlaamse Regio's 2005 peilt naar hoe de vakantieganger zijn logies heeft gereserveerd. In 84,7% van de gevallen gebeurde dit rechtstreeks bij de uitbater in de Vlaamse Ardennen. 1 op 10 reserveerde niet op voorhand.

Reservaties gebeurden het vaakst via telefoon of fax (55,1%); 21,2% reserveerde via e-mail, 13,6% via internet en 8,9% ging langs bij de logiesuitbating om het verblijf te boeken. Let wel, dit gaat om cijfers uit 2005. Het aantal internetreservaties is de laatste jaren enorm gestegen.

1.7.2 Behoefteprofiel van de hedendaagse toerist

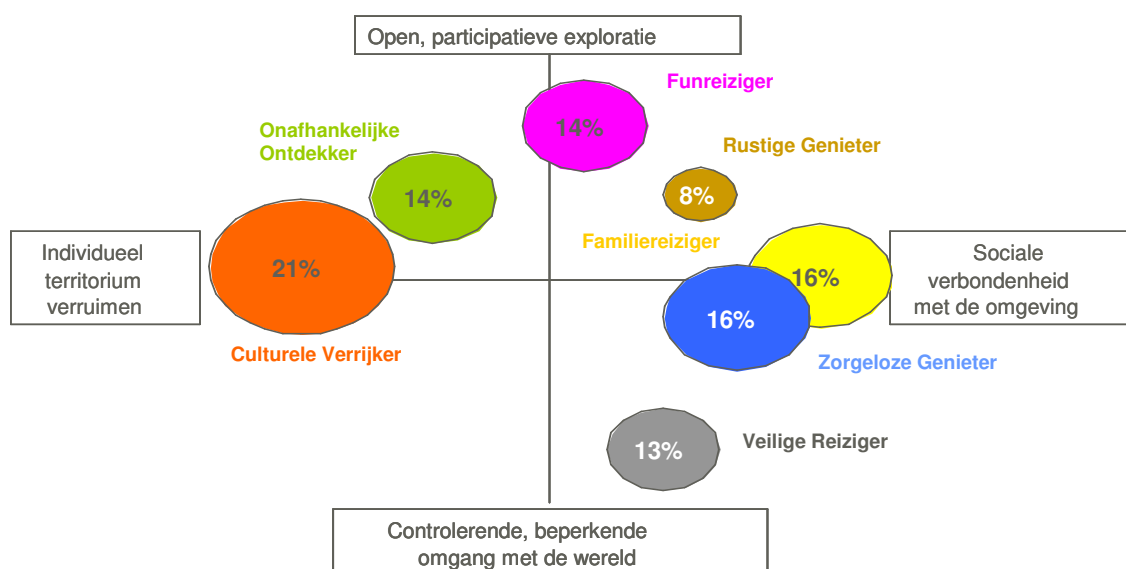
Om het vakantiegedrag van de Vlaamse toerist te kunnen beïnvloeden, moeten we een antwoord kennen op volgende vragen :

- Welke zijn de fundamentele behoeften van de toerist, wat drijft hem?
- Hoe geven we vanuit die basismotivaties betekenis en inhoud aan het toeristische product Vlaamse Ardennen?

Een onderzoek in opdracht van Toerisme Vlaanderen onderscheidt verschillende behoefteprofielen voor de toerist (Synovate Censydam Institute, 2005). Dit model schetst een overzicht van de verschillende toeristtypes en hun belang. Elke toerist sluit op een bepaald moment aan bij één profiel.

Verwachtingspatronen en behoeften hangen af van zijn gemoedstoestand en behoefte van dat moment.

De behoefteprofielen die het best bij de Vlaamse Ardennen passen, kunnen helpen om inhoud te geven aan het toeristische product Vlaamse Ardennen.

Bron: Synovate Censydam Institute, 2005

Overzicht van de verschillende types / behoefteprofielen en hun belang voor de Nederlandstalige vakantieganger:

De culturele verrijker

- Wat zoekt de 'culturele verrijker' meer dan andere toeristen?
Hij wil zelf en actief bijleren over nieuwe, culturele bestemmingen. Het contact met de lokale bevolking en de ontdekking van lokale tradities vindt hij belangrijk.
- Soort vakantie?
De 'culturele verrijker' houdt van een verrassende, klassevolle en verfijnde vakantie.
- Bestemming?
De 'culturele verrijker' gaat op zoek naar het onbekende, zijn vakantiebestemming wordt sterk cultureel bepaald, hij bezoekt musea en attracties, theater en film.

De onafhankelijke ontdekker

- Wat zoekt de 'onafhankelijke ontdekker' meer dan andere toeristen?
Hij zoekt actie en wil dingen ontdekken, zowel cultureel als recreatief. De 'onafhankelijke ontdekker' zoekt contact met nieuwe mensen en houdt van lokale tradities.
- Soort vakantie?
De 'onafhankelijke ontdekker' houdt van verrassende, vooral avontuurlijke, anders dan de andere – lees 'gewone' – vakanties.
- Bestemming?
De 'onafhankelijke ontdekker' zoekt naar nieuwe onbekende bestemmingen met een gevarieerd aanbod: avontuur (trekking), natuurwandelingen, culturele ontdekkingen.

De funreiziger

- Wat zoekt de 'funreiziger' meer dan andere toeristen?
De 'funreiziger' heeft geen remmingen als hij op vakantie gaat. Hij wil zich volledig uitleven en alles op zich laten afkomen. Hij wil vooral zorgeloos genieten samen met zijn vrienden. Alles kan, niets moet.
- Soort vakantie?
De 'funreiziger' ziet het avontuurlijk, maar kiest bovenal voor plezier. Alles staat in het teken van 'fun' beleven.
- Bestemming?
Op zijn vakantiebestemming gaat hij op zoek naar leuke cafés, goede sportmogelijkheden, attracties en avontuurlijke activiteiten.

De rustige genierter

- Wat zoekt de 'rustige genierter' meer dan andere toeristen?
De 'rustige genierter' wil zich nergens zorgen over maken, hij wil vooral genieten van eenvoudige dingen na een drukke periode. Alles kan en niets moet, samenzijn met familie en vrienden is belangrijk.
- Soort vakantie?
De 'rustige genierter' zoekt gezelligheid, vriendelijkheid, rust en toegankelijkheid.
- Bestemming?
Op zijn vakantiebestemming wil de 'rustige genierter' rust vinden, goede hotels, een goede prijs/kwaliteit, quality time met gezin en een kindvriendelijke omgeving.

De familiereiziger

- Wat zoekt de 'familiereiziger' meer dan andere toeristen?
Voor de 'familiereiziger' is vakantie gelijk aan quality time met gezin en vrienden. Hij wil samen zijn en tijd voor elkaar maken. Een aangename tijd doorbrengen met gezin en vrienden is essentieel. Iedereen moet zich goed voelen en het mag allemaal niet te ingewikkeld zijn.
- Soort vakantie?
De 'familiereiziger' houdt van gezelligheid, vriendelijkheid en rust.
- Bestemming?
De 'familiereiziger' zoekt naar een bestemming waar er voor iedereen wat te beleven valt. De omgeving moet rustgevend, kindvriendelijk en eenvoudig zijn. Een goede prijs/kwaliteit is belangrijk.

De zorgeloze genietter

- Wat zoekt de 'zorgeloze genietter' meer dan andere toeristen?
De 'zorgeloze genietter' wil zalig niets doen, zich laten verwennen. Hij houdt van wat luxe en comfort. Genieten en samenzijn met familie en vrienden staat centraal.
- Soort vakantie?
De vakantie van de 'zorgeloze genietter' mag luxueus, klassevol en verfijnd zijn.
- Bestemming?
De 'zorgeloze genietter' gaat op zoek naar een gevarieerd verblijfsaanbod met goede hotels, mooie winkels en gerenommeerde gastronomie.

De veilige reiziger

- Wat zoekt de 'veilige reiziger' meer dan andere toeristen?
De 'veilige reiziger' houdt van een goed geplande en georganiseerde reis. Hij wil weten wat hem te wachten staat. De 'veilige reiziger' heeft graag familie en vrienden om zich heen zodat hij er niet alleen voor staat. Hij wil zich nergens zorgen over maken en voelt zich goed als alles goed geregeld is.
- Soort vakantie?
De 'veilige reiziger' zoekt een vertrouwde omgeving, zijn vakantie is eerder traditioneel dan uitdagend. Hij zoekt geen avontuur of onbekende dingen op.
- Bestemming?
De 'veilige reiziger' kiest eerder voor bestemmingen die druk bezocht worden, waar hij al eerder is geweest en die geschikt zijn voor zowel ouderen als kinderen.

Op basis van het toeristische aanbod en de swot-analyse (zie verder) kunnen hieruit toeristentypes worden geselecteerd die interessante strategische pistes opleveren voor de Vlaamse Ardennen. Er wordt daarbij ook rekening gehouden met het imago van de Vlaamse Ardennen bij de toerist.

Besluit m.b.t. het profiel van de Vlaamse Ardennen toerist?

- Bijna 3/4 van de toeristen is tussen **35-64 jaar**.
- De Vlaamse Ardennen toerist behoort tot de **sociale klassen A en B**.
- **Charme en een goede prijs/kwaliteit** zijn belangrijk bij de keuze van een plattelandsverblijf.
- De samenstelling van het reisgezelschap is gevarieerd, maar **61% reist zonder kinderen**.
- Vlaamse Ardennen toeristen kiezen voornamelijk voor **korte verblijven**.
- Ze **boeken rechtstreeks bij de logiesuitbater** (via internet of telefoon) en komen **met de wagen**.
- De Vlaamse Ardennen hebben een profiel dat vooral de **onafhankelijke ontdekker** kan aanspreken.

1.8 Analyse van macrotrends en ontwikkelingen

Voor de analyse van macrotrends en ontwikkelingen werd een beroep gedaan op diverse externe adviesnota's, nieuwsbrieven en rapporten waaronder:

- de adviesnota (22-08-2007) van het adviesbureau Media Marketing Power bvba
- nieuwsbrieven 2007 van trendwatchers Hilde Roothart en Reinier Evers
- de vormingsbrochure 2008 'Klimaatverandering en toerisme' van Toerisme Vlaanderen.

Toerisme en aanverwante activiteiten zijn in volle opgang in Vlaanderen

België wordt steeds aantrekkelijker als toeristische bestemming, niet alleen voor de Belgen zelf, maar ook voor buitenlanders. Dat blijkt uit cijfers van de Federale Overheidsdienst (FOD) Economie. Het aantal toeristen steeg in 2006 met 4,3% naar 11,8 miljoen. Er waren een miljoen overnachtingen meer dan in 2005. De gemiddelde duur van een vakantieverblijf neemt wel af van 2,9 naar 2,5 dagen. Tussendoorvakanties zijn in volle opmars. Het toerisme stijgt zowel in Vlaanderen, Wallonië als in het Brusselse Gewest.

In het klimaatdossier van Toerisme Vlaanderen is ook sprake van een toename van het toerisme in Vlaanderen omwille van de klimaatsverandering. Omdat Zuid-Europa de komende decennia te kampen zal hebben met droogte en hitte, voorspelt men een verplaatsing van het zomertoerisme naar centraal Europa. De landschappelijke troeven (schoonheid en charme) en recreatieve potenties van de Vlaamse Ardennen kunnen ook op termijn een rol gaan spelen in de bestemmingskeuze van buitenlandse toeristen.

Sociodemografische ontwikkelingen

De vergrijzing van de bevolking en de verbetering van de levenskwaliteit zorgt voor een stijging van het aantal medioren en actieve senioren die op zoek gaan naar kwaliteitsvolle vrijetijdsbesteding en vakantie.

Het consumentengedrag is steeds minder leeftijdsgebonden. De verbetering van de levenskwaliteit en de verbreding van de interessesfeer van diverse leeftijdscategorieën zorgt voor een vervaging van leeftijdsgebonden vrijetijdsactiviteiten. Jonge reizigers gaan ook op zoek naar kwaliteit en zingeving terwijl medioren steeds meer zin krijgen in actieve en avontuurlijke vakanties. Toch vraagt de categorie medioren extra aandacht omdat 50-plussers reizen als een van hun belangrijkste tijdsbestedingen zien. De 'post-familie'groep (kinderen zijn het huis uit) is echter zo divers dat men bij het ontwikkelen van toeristische producten beter werkt in functie van behoeftenprofielen dan van leeftijdscategorieën.

Groeiende aandacht voor 'wellness' en 'selfness'

Steeds meer mensen hebben aandacht voor fysieke en mentale gezondheid. Wellness uit zich in alle mogelijke vormen van ontspanning en vrijetijdsbesteding. Dit heeft een invloed op zowel de vakantiebestemming als de vakantiebeleving. De Vlaamse Ardennen hebben heel wat troeven voor een actieve of een 'ontstress' vakantie.

Vrije tijd wordt schaarser

Toerisme en vrijetijdsbesteding zijn geëvolueerd tot primaire behoeften die binnen onze postindustriële samenleving een belangrijke bijdrage leveren tot het algemene welzijn. Maar de vrijetijdsbesteding is ook onder druk komen te staan omwille van de bewustwording van quality time. Een kwaliteitsvol, kant-en-klaar en gevarieerd aanbod is noodzakelijk om de toerist te verleiden.

Ervaring in reizen wordt groter

De consument is zich meer en meer bewust van zijn rechten en plichten. Voor toerisme leidt dit tot een meer kritische houding ten opzichte van kwaliteit en de verhouding prijs/kwaliteit. Bestemmingen die niet tegemoetkomen aan de verwachtingen van de toerist zullen hieronder lijden.

Smaakdemocratisering

De levensgewoonten in Europa wijzigen geleidelijk. Dit beïnvloedt ook de perceptie van de toerist, zijn eigen behoeftes en zijn gedragingen.

Vooreerst is er de evolutie van een massamarkt naar een 'klassemarkt'. Deze trend van smaakdemocratisering impliceert dat het brede middensegment van de West-Europese consumentenmarkt (ongeveer 70% van de West-Europese gezinnen) zich steeds vaker laat verleiden door kwaliteit, 'service excellence' en de illusie van exclusiviteit.

Anderzijds werd status minder belangrijk dan vroeger en werd het vrijetijdsgedrag persoonlijker. Hierdoor zal de vraag naar kleinere accommodaties (authentieke familiehotels) toenemen.

Integratie van het internet

Steeds meer toeristen reserveren en zoeken informatie via het internet.

Bereikbaarheid

De toenemende beschikbaarheid van hoge snelheidstreinen en 'low-cost carriers' heeft een impact op de klassieke toerismestromen. Bestemmingen die internationale korte vakanties (short-breaks) aanbieden en die via deze transportmiddelen eenvoudig te bereiken zijn, profiteren van deze trend. Het wegtransport zal in de toekomst nog meer geconfronteerd worden met het probleem van files. Een eenvoudige en snelle bereikbaarheid vanuit binnen- en buitenland speelt een rol in de keuze van de vakantiebestemming.

Duurzaamheid wordt belangrijker

Duurzame ontwikkeling valt niet meer weg te denken in onze huidige samenleving. Duurzame ontwikkeling zoekt naar oplossingen voor diverse maatschappelijke problemen en houdt rekening met de belangen van zowel mens, economie als milieu.

De toerist is zich meer bewust van zijn gedrag en staat open voor de gevolgen hiervan. Hij heeft niet alleen oog voor de kwaliteit van producten of diensten, maar ook voor de wijze waarop ze gerealiseerd zijn.

Veiligheidsgevoel neemt af

De dreiging van terrorisme, regionale oorlogen, vervuiling en andere crisissen zijn helaas een deel geworden van het dagelijkse leven. Hierdoor is het veiligheidsgevoel een factor van toenemend belang bij de keuze van een vakantiebestemming.

Vakantiebudget stijgt

Jaarlijks stijgt het gemiddelde vakantiebudget voor gezinnen. Samengevat zien we dat een Vlaams gezin gemiddeld 3% van het jaarinkomen aan toeristische reizen besteedt. Voor België werd berekend dat gezinnen, afhankelijk van de gezinsgrootte, in totaal 300 tot 500 euro kunnen besteden aan vakantie. De omvang van het vakantiebudget wordt bepaald door de economische conjunctuur.

Natuurbeleving

Trendwatchers voorspellen een stijgend natuurbewustzijn en natuurbeleving. Dit impliceert enerzijds meer aandacht voor ecologie en duurzaamheid en anderzijds een verlangen naar rust en open ruimte. Consumenten zullen in hun vrije tijd op zoek gaan naar plekken om te ontspannen en plaatsen waar het contact met de natuur uitdrukkelijk aanwezig is. Men zal citytrips afwisselen met relaxvakanties.

Heel wat van deze macrotrends zijn veelbelovend voor vakantiebestemming Vlaamse Ardennen. De concurrentie met andere Vlaamse regio's zal echter nog toenemen, vooral regio's met hetzelfde profiel. Een kwaliteitsvolle uitwerking van het product Vlaamse Ardennen is daarom essentieel.

1.9 Economische impact van toerisme

De economische betekenis van de toeristisch-recreatieve sector in de Vlaamse Ardennen wordt enerzijds bepaald op basis van de bestedingen van de toeristen en de gegenereerde omzet, anderzijds op basis van de werkgelegenheid gekoppeld aan het toerisme in de Vlaamse Ardennen.

1.9.1 Bestedingen en omzet

Een raming van het toeristische omzetcijfer wordt gemaakt op basis van:

- de vraaggegevens (aantal overnachtingen en dagtrips)
- de daaraan gekoppelde bestedingen

Bij de bespreking van de actuele toeristisch-recreatieve vraag werd al gewezen op de tekortkomingen van de beschikbare data betreffende omgevingsrecreatie, dag- en verblijfstoerisme. Ook recente informatie over de bestedingen van de toeristen is slechts gedeeltelijk voorhanden.

Wat de omgevingsrecreatie en het dagtoerisme betreft, beschikken we over onvoldoende informatie om een raming van de omzet te geven. Voor het verblijfstoerisme kunnen we wel een (gedeeltelijke) inschatting maken.

1.9.1.1 Verblijfstoerisme

Een grootschalig onderzoek door Toerisme Vlaanderen in 2005 werpt een licht op de bestedingen door de recreatieve verblijfstoerist, ook op regionaal niveau.

Hieruit blijkt dat een recreatieve verblijfstoerist in de Vlaamse Ardennen **gemiddeld 59,97** euro besteedt per persoon per nacht. Dat is iets minder dan in de rest van Vlaanderen.

- Voor de Vlaamse Regio's (exclusief vakantieparken) ligt de gemiddelde besteding per persoon en per nacht op 64,52 euro. Inclusief de vakantieparken bedraagt het gemiddelde gespendeerde bedrag per persoon en per nacht in de Vlaamse Regio's 57,55 euro.
- In de kunststeden geeft de recreatieve verblijfstoerist gemiddeld 131,73 euro uit.
- Aan de kust ligt het gespendeerde bedrag per dag op 60,07 euro.

Concrete cijfers over de Vlaamse regio's en de Vlaamse Ardennen uit de studie van het jaar 2005 zijn terug te vinden in volgende tabellen en grafiek in bijlage:

- Tabel 21: Structuur van de bestedingen (per persoon en per nacht) van de recreatieve verblijfstoerist in de Vlaamse Ardennen en de Vlaamse Regio's
- Grafiek 7: structuur van de bestedingen (per persoon en per nacht) van de recreatieve verblijfstoerist in de Vlaamse Ardennen
- Tabel 22: gemiddelde totale besteding per persoon per nacht in de Vlaamse regio's volgens logiesvorm.

Het uitgavenpatroon van de recreatieve verblijfstoerist in de Vlaamse Ardennen is gelijklopend met dat van de vakantieganger in de Vlaamse Regio's.

Ruim de helft van het budget wordt aan het logies besteed. Voegen we daarbij nog de uitgaven voor maaltijden, drank en voeding, dan is het uitgavenplaatje voor 90% ingevuld.

Enkele conclusies uit het onderzoek Vlaamse Regio's 2005:

- Vlamingen besteden gemiddeld meer aan hun vakantie dan Nederlanders, hoofdzakelijk voor de categorieën 'logies' en 'maaltijden, drank en voeding'.
- Er is geen noemenswaardig verschil in het bestedingsgedrag in hoog- of laagseizoen.
- Hotel- en gastenkamertoeristen spenderen meer dan kampeerdere en huurders van een individuele vakantiewoning. De respondenten in de hotels, de logies voor doelgroepen en de gastenkamers volgen de algemene trend en geven het meest uit aan het verblijf. Op de tweede plaats volgt de categorie 'maaltijden, drank en voeding'. Bij de kampeerdere en de huurders van een individuele vakantiewoning is deze volgorde omgekeerd.

Besluit

De vermenigvuldiging van het totale aantal recreatieve overnachtingen¹⁶ met de gemiddelde besteding per persoon en per nacht geeft een totale uitgave van de recreatieve verblijfstoeristen van meer dan 10,2 miljoen euro per jaar.

Daar in de overnachtingscijfers de logiesvormen gastenkamers en huurvakantiewoningen niet worden meegenomen, is dit cijfer een onderschatting van de werkelijkheid.

Ook al vormen de recreatieve overnachtingen 85% van de geregistreerde overnachtingen in de Vlaamse Ardennen, toch zou ook het professionele segment moeten worden toegevoegd om de omzet van het verblijfstoerisme in zijn totaliteit te kennen.

1.9.2 Werkgelegenheid

Om de tewerkstelling in de toeristisch-recreatieve sector in de Vlaamse Ardennen in te schatten, worden de werkgelegenheidscijfers van het RSZ- en RSVZ-cijfers gebruikt.

De activiteitsklassen die betrekking hebben op de toeristisch-recreatieve sector worden geselecteerd.

De werkwijze vertoont echter enkele tekortkomingen:

- Het is onmogelijk te achterhalen welk deel van de werkgelegenheid precies aan toerisme en recreatie kan worden toegeschreven. Zo zijn de activiteiten van restaurants en cafés ook gericht op de basisvoorziening van de lokale bevolking of verbonden met de centrumfunctie van steden.
- Een groot deel van de toeristisch-recreatieve werkgelegenheid ontstaat in ondernemingen die niet direct met toerisme en recreatie worden geassocieerd, maar waar toeristen en recreanten toch belangrijke bestedingen doen. Deze ondernemingen situeren zich in de sector van de kleinhandel (bakkers, slaggers, ...) en de dienstverlening (banken, medische sector,...).
- De indirecte toeristisch-recreatieve tewerkstelling (bijvoorbeeld bij toeleveringsbedrijven) is niet in de cijfers vervat.

1.9.2.1 RSZ-cijfers

In 2005 zijn er in de Vlaamse Ardennen in totaal 2.358 banen gerelateerd aan de toeristisch-recreatieve sector. Dit cijfer ligt 19% hoger dan het aantal door de RSZ geregistreerde jobs in 1997.¹⁷

De bezoldigde directe werkgelegenheid in de toeristisch-recreatieve sector situeert zich voornamelijk in het stedelijke gebied. Oudenaarde, Geraardsbergen, Zottegem en Ronse vullen haast 6 op de 10 jobs in.

Meer cijfermateriaal is te vinden in volgende tabellen in bijlage:

- tabel 23: Evolutie van de bezoldigde directe werkgelegenheid o.b.v. RSZ-cijfers in de sector toerisme en recreatie in de Vlaamse Ardennen, 1997-2002 & 2005
- tabel 24: RSZ-cijfers 2005 in de sector toerisme en recreatie voor de Vlaamse Ardennen, opgesplitst naar gemeente.

1.9.2.2 RSVZ-cijfers

De RSVZ-cijfers bevatten de zelfstandigen en helpers in hoofdberoep, in bijberoep en de pensioengerechtigden die actief zijn in de toeristisch-recreatieve sector (beperkt wordt tot de ondernemingen in de sectoren 'Horeca' en 'Vermaaklijkheden').

De zelfstandige directe werkgelegenheid in de sector toerisme en recreatie ligt in 2006 in de Vlaamse Ardennen op 1.225 banen. Hiervan vult de deelsector horeca 3 op 4 jobs in.

¹⁶ Cijfers van de FOD Economie – Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie: 2006 = 170.242 recreatieve overnachtingen.

¹⁷ Vóór 2003 werden de langdurig arbeidsongeschikten wegens ziekte enkel tijdens de eerste 12 maanden van hun arbeidsongeschiktheid meegeteld als werknemer in de RSZ-statistieken. Vanaf 2003 worden alle arbeidsongeschikten wegens ziekte, ongeacht de duur van de ongeschiktheid, meegeteld als werknemer. Deze administratieve verhoging dient men bij een vergelijking in de tijd in het achterhoofd te houden.

Deze cijfers kunnen niet zomaar per gemeente worden toegewezen, omdat de geografische spreiding gebaseerd is op het officiële (domicilie) of opgegeven adres van de verzekeringsplichtigen. Dit stemt niet noodzakelijk overeen met de locatie waar de beroepsactiviteit wordt uitgeoefend.

Tabel 25 in bijlage geeft de evolutie van de zelfstandige directe werkgelegenheid o.b.v. RSVZ-cijfers weer in de sector toerisme en recreatie in de Vlaamse Ardennen, 1995-2006.

Tabel 26 in bijlage bevat de RSVZ-cijfers 2006 in de sector toerisme en recreatie voor de Vlaamse Ardennen, opgesplitst naar gemeente.

Besluit

De economische betekenis van de toeristisch-recreatieve sector in de Vlaamse Ardennen kan maar bij benadering worden weergegeven. Een recreatieve verblijfstoerist spendeert gemiddeld 59,97 euro per persoon per nacht in de Vlaamse Ardennen. Het verblijfstoerisme levert een omzet van meer dan 10,2 miljoen euro per jaar. Wat de omgevingsrecreatie en het dagtoerisme betreft, beschikken we over onvoldoende informatie om een raming van de omzet te kunnen geven.

In 2005 tellen we voor de Vlaamse Ardennen in totaal 2.358 banen (bezoldigde directe werkgelegenheid gerelateerd aan de toeristisch-recreatieve sector). De zelfstandige directe werkgelegenheid in de sector toerisme en recreatie ligt in 2006 in de Vlaamse Ardennen op 1.225 banen. De cijfers vormen een onderschatting van de werkelijkheid.

2. SWOT-analyse

In de aanloop naar dit strategisch plan werden op verschillende tijdstippen en met diverse organisaties sterkte-zwakte analyses gemaakt.

In de swot-analyse wordt de situatieanalyse samengevat en gestructureerd in interne sterkten en zwakten en externe opportuniteiten en bedreigingen.

De factoren die voor analyse in aanmerking komen zijn:

- naambekendheid en profilering van de Vlaamse Ardennen
- het beeld van het landschap in de toeristische regio Vlaamse Ardennen
- de natuur als aantrekkelijke troef
- landbouw en plattelandstoerisme
- cultuurhistorisch aanbod
- couleur Locale en Folklore
- Ronde van Vlaanderen als toeristische troef
- de recreatieve producten fietsen en wandelen
- andere recreatievormen
- omgevings-, dag- en verblijfstoerisme
- onthaal en communicatie
- marketingbeleid

Er worden kansen en bedreigingen bekeken voor:

- de toeristische sector in de Vlaamse Ardennen
- de toeristische sector in andere regio's (zowel binnen- als buitenland)
- de toeristische trends

2.1 Sterken en zwakten

STERKTEN	ZWAKTEN
NAAMBEKENDHEID, PROFILERING, AFBAKENING EN LIGGING	
• Hoge spontane naambekendheid van de Vlaamse Ardennen • Gepercipieerd als aantrekkelijke, mooie regio • Erkend als één van de vier regionale landschappen in het groene grensgebied (Vlaamse Ardennen-Tournaisis-Nord) • Vrij centraal gelegen tussen de verstedelijkte gebieden Brussel, Gent, Doornik en de Metropool Rijsel • 'Buitengebied' van Gent en Brussel • Belangrijke NZ en OW georiënteerde gewestwegen zorgen voor een goede bereikbaarheid	• Benaming roept (te) veel verwachtingen op • Verwarring omtrent de situering van Vlaamse Ardennen • De geografische afbakeningen van de Vlaamse Ardennen is niet optimaal • Er wordt een andere afbakening van het werkingsgebied gehanteerd door andere sectoren • Gewestwegen (N42, N60) dwarsen de regio
LANDSCHAP	
• Gevarieerd landschap met (getuigen)heuvels, rivier- en beekvalleien, kleine boscomplexen, veel kleine landschapselementen	• Beperkte aandacht voor landschapszorg en ontwikkeling • Weinig aandacht voor de esthetische en ruimtelijk-structurende waarden van de gevarieerde

(KLE's), historische landschappen, relicten en ankerplaatsen. • Zeer waardevolle landschappen die sociaal- en cultuurhistorisch van belang zijn (bv Ronde van Vlaanderen landschap met kasseistroken en hellingen) • Unieke panoramische vergezichten (vista's) • Beginnende aandacht voor behoud van open ruimte	landschappen op lokaal niveau • Geen geïntegreerde toeristische producten die het landschap centraal stellen • Recreatief medegebruik in het landschap is niet gestructureerd • Te weinig aandacht in het toeristische aanbod voor vista's en landschapsbeleving • Dreiging 'verasfaltering' van de trage wegen in het kader van snelle fietsverbindingen
NATUUR	
• Aanwezigheid van talrijke bossen, natuurreservaten en natuurgebieden met typische fauna en flora • Vele biologisch waardevolle gebieden • Enkele natuur en landinrichtingsprojecten en het provinciaal Scheldevalleiproject maken de regio aantrekkelijker en (beperkt) toegankelijker voor het publiek • Enkele initiatieven om natuur- en waardevolle gebieden (beperkt) open te stellen voor recreatief medegebruik (vnl. wandelen) • Regio beschikt over opgeleide natuurgidsen • 2 betekenisvolle natuureducatieve centra in de regio en plannen voor een 3de; mooie spreiding natuureducatieve centra na realisatie	• Op bepaalde tijdstippen zorgen toerisme en recreatie voor overdruk • Er is weinig gekend omtrent de draagkracht van de streek en de verschillende (deel)gebieden • Te weinig aandacht voor recreatief medegebruik in natuurgebieden • Natuurrecreatie en –educatie zijn te weinig geïntegreerd in toeristische werking • Individuele bezoeken aan natuureducatieve centra is slechts beperkt mogelijk • Informatie over natuurgebieden en natuurgerichte activiteiten is beperkt of weinig verspreid
LANDBOUW	
• Landbouw zorgt voor meer dan 50% van de open ruimte en onderhoudt deze • Diverse landbouwteelten zorgen voor een kleurrijk lappendeken met een hoge belevingswaarde • Landbouw bezit een waardevol natuur- en cultuurerfgoed en gebouwenpatrimonium • Socio-culturele verenigingen trekken de kaart van het recreatieve platteland en ondersteunen de verbreding van de sector • Sector staat meer open voor agrarische verbreding; stijgend aantal initiatieven	• Landbouwers respecteren niet altijd het karakter van de openbare buurtwegen • Conflictsituaties tussen recreanten en landbouwers • Hoeve- en streekproducten vinden niet genoeg doorstroming naar de toeristen • Beeldkwaliteit in en rond erven is niet optimaal • De drempel tussen de toerist en de landbouwer is nog te groot
CULTUUR-HISTORISCH AANBOD	
• Rijk cultuurhistorisch patrimonium, zowel in de steden als op het platteland: pittoreske dorpen en aantrekkelijke stadscentra, een rijk molenpatrimonium, archeologisch erfgoed, Romeinse heerwegen, oude spoorwegbeddingen, ... • Oudenaarde als tweede	• De cultuurhistorische steden komen te weinig aan bod in het toeristische product 'Vlaamse Ardennen' • Vernieuwing in enkele niet-erkende musea is gewenst • Niet erkende of private musea ondervinden te weinig steun voor het verbeteren en vernieuwen van het aanbod • Kastelen en kasteeldomeinen zijn weinig

cultuurhistorische stad van Oost-Vlaanderen • Groot aanbod art deco- en art nouveau-architectuur • Pam Ename-Velzeke is een erkend museum met een sterke publieksgerichte werking, grote financiële draagkracht en met bovenlokale uitstraling • Belangrijke kunstevenementen met een bovenlokale uitstraling • Stijgende aandacht voor beeldkwaliteit en stadsvernieuwing in de steden	toegankelijk voor het publiek • Te weinig toeristische aandacht en integratie voor kunstevenementen • Weinig aandacht voor tuin- en parkcultuur • Cultuurhistorische rijkdom van de stadjes is te weinig bekend • Stadsvernieuwingen staan te weinig in het teken van toerisme
COULEUR LOCALE	
• Ruim en gevarieerd aanbod traditionele streekproducten • Geraardsbergse mattentaart eerste Vlaams product met Europees label • Enkele aantrekkelijke productieruimten van streekproducten met toeristisch potentieel (streekbrouwerijen, jeneverstokerijen, fabrikanten bronwaters, ...) • Afzet van hoeve- en streekproducten wordt op verschillende manieren ondersteund • Tijdelijke projecten RLVA om de promotie en afzet van hoeveproducten te verbeteren • Groot aanbod aan folkloristische evenementen en tradities waarvan een aantal met bovenlokale of –regionale uitstraling • Enkele unieke horecazaken in watermolens	• Enkele traditionele streekproducten zijn op uitzondering van de mattentaart nog niet erkend met het Vlaams label van VLAM • Beperkte toegankelijkheid productieruimten (bijv. Brouwerijen) voor publiek, zelfs voor groepen • Te weinig integratie streekproducten en streekgerechten in horeca-aanbod (culinair, gastronomie) • Hoeve- en streekproducten vinden nog te weinig de weg naar toeristen • Bier- en jenevertraditie wordt toeristisch te weinig uitgespeeld
FENOMEEN RONDE VAN VLAANDEREN	
• Topevenement met internationale uitstraling, naambekendheid en link naar de regio • Professionele organisatie uit mediasector¹⁸ • RVV wordt jaarlijks aangegrepen om de regio toeristisch in de kijker te zetten • Bezorgt de Vlaamse Ardennen de profilering van fietsregio voor geoefende fietsers • De Ronde kan het hele jaar door in het belevingsmuseum 'Centrum Ronde van Vlaanderen' worden herbeleefd of ontdekt • Toerisme Ronde van Vlaanderen heeft het potentieel om buitenlandse toeristen naar de Vlaamse Ardennen te halen	• 'Wielerterrorisme' en bron van zwerfvuil in het landschap • De sector speelt nog te weinig in op de potentie van specifieke markten en doelgroepen voor dit product • Doelgroep wielierliefhebbers onderscheidt zich sterk van andere toeristen (andere behoeften, kanalen, interesses, producten) • Gebrek aan initiatieven en acties om de dagtoerisme in het kader van de Ronde om te zetten in verblijfstoerisme en herhaalbezoek • De Ronde van Vlaanderen is een organisatie van derden, de toeristische sector heeft geen invloed op het parcours, de organisatie en de mediacovering
RECREATIEF PRODUCT FIETSEN	

¹⁸ Het merk en de organisatie van de Ronde van Vlaanderen werd in 2008 verkocht aan een productiehuis.

• Gevarieerd aanbod voor verschillende types fietser • Herwerking van aantal verouderde fiets- en thematochten • Met de Ronde van Vlaanderen fietsroute werd een voor de sportieve fietstoerist specifiek product uitgewerkt • Europees project voor comfortverhoging fietsnetwerk Vlaamse Ardennen • De vele mogelijkheden voor de sportieve fietser ondersteunen het actieve en avontuurlijke karakter van de Vlaamse Ardennen • Fietsvakanties zitten in de lift • Logiesuitbaters bieden speciale fietsservice	• Variëteit van het aanbod is nog onvoldoende gekend • De communicatie rond het product 'recreatief fietsen' is nog onvoldoende gediversifieerd en aangepast aan de verschillende doelgroepen • Informatie over het recreatief fietsen is nog te weinig duidend (hellingen, onverhard/verhard) • De regio beschikt over een beperkt aantal gescheiden en verkeersluwe fietspaden • Comfort en aantrekkelijkheid van het fietsnetwerk is nog onvoldoenden (rustbanken, picknickplaatsen, schuilhutten, ...) • Fietsenverhuur en fietsvriendelijk onthaal nog onvoldoende uitgebouwd • Geen fietsinrijpunten • Kwaliteit van bewegwijzering wordt niet altijd als voldoende ervaren (bijv. Ronde van Vlaanderen Route) • De associatie met de Ronde van Vlaanderen schrikt de recreatieve en minder geofefende fietser af
RECREATIEF PRODUCT WANDELEN	
• Uiterst geschikt wandelgebied • Wordt ook door de toerist gepercipieerd als geschikt wandelgebied • Ruim vernieuwd en gespreid aanbod lusvormige wandelroutes • Variatie met themawandelroutes zoals taalgrenswandelroutes en stiltepad • Grote wandelevenementen die imagoversterkend werken • Ruim aanbod begeleide natuurwandelingen vanuit sector natuur • Wandelroutes werden in kader van Interreg III project uitgerust met zitbanken • Goedkeuring Europees project voor uitbouw wandelnetwerk omgeving Kluisbergen • Erfgoedwandelingen in stadjes zijn in ontwikkeling • Wandelnetwerk in ontwikkeling	• Ontbreken van één of meerdere goed uitgeruste wandelnetwerk(en) • Kwetsbare niet-verharde voetpaden lijden onder hoge recreatiedruk • Actuele toestand van de voetwegen is onvoldoende duidelijk • Het aandeel niet-verharde wegen opgenomen in wandelroutes is nog relatief beperkt omdat het openstellen van trage wegen stroef verloopt en het ontbreekt aan aangepaste infrastructuur (brugjes, sassen, hekjes, knuppelpaden) • Geen gecoördineerde inspanningen voor de zorg en het behoud van onverharde wegen in het kader van het wandeltoerisme • Het grensoverschrijdend wandelproduct is nog onvoldoende afgestemd op de Waalse regio 'Pays des Collines' • Beperkte promotie van natuurgerichte recreatieve wandeltochten (RLVA, Natuurpunt) • Grote wandelevenementen brengen ook nadelen met zich mee voor natuur en landbouw (zwerfvuil, verstoring, schade, ...) • Conflicten met andere recreanten zoals mountainbike, quads, ... • Groot onbenut tragewegennetwerk
ANDERE RECREATIEVORMEN	
• Ideaal mountainbikelandschap • Volledig recent uitgewerkt mountainbikenetwerk • 7 nieuwe ruit- en menroutes (Interreg-project) • Populaire Vlaamse Ardennen autoroute • Nieuwe all weather accommodatiecompex in het provinciaal domein De Gavers	• Conflicten tussen mountainbikers, wandelaars en ruiters omwille van de beperkte beschikbare ruimte en recreatieoverdruk; • Extensieve recreatie (zoals quadrijden) brengt het rustige en mooie imago van de streek in gevaar • Mountainbikeroutes vallen buiten de bevoegdheid van de toeristische sector • Recreatiedomeinen kunnen de piekmomenten

• Eigentijdse productontwikkeling in De Gavers • Nieuw initiatieven aan het Donkmeer Oudenaarde • Initiatieven herinrichting van het Kluisbos • Nieuw gerealiseerde voorzieningen voor toer- en pleziervaart langs Schelde en Dender • Stijgend en meer gevarieerd aanbod passagiervaart op de Dender • Infrastructuur voor kano-kajak op Dender	soms niet aan • Gebrek aan een gecoördineerd zoneringsplan om de recreatieve overdruk te sturen • Toervaart, kano- en kajakvaren komen moeilijk op gang, kanoverhuur kan enkel aan De Gavers
OMGEVINGSRECREATIE EN DAGTOERISME (in groep)	
• Uitgebreide mogelijkheden voor zowel gerichte bezoeken als voor gevarieerde daguitstappen • Aanbod opengestelde productieruimten, producenten van land-en tuinbouw en streekproducten en kinderboerderijen hebben hun plaats bij het ontwikkelen van dagtrips voor groepen • Diverse streekbrouwerijen, fabrikanten van bronwaters en jeneverstokerijen	• Dalende interesse voor georganiseerde groepsuitstappen met lokale gidsen • Onduidelijkheid over de behoeften van georganiseerd toeristentrips • Sterk evoluerende markt • Gebrek aan eigentijds promotieaanbod voor groepen
VERBLIJFSTOERISME	
• Gevarieerd en goed gespreid logiesaanbod • Groot aanbod van kleinschalige verbijfsaccommodatie(gastenkamers) • Logiesconsulent Toerisme Oost-Vlaanderen biedt ondersteuning aan startende en bestaande logiesuitbaters • Fietsvriendelijke logies	• Beperkt hotelaanbod in stadjes, met uitzondering van Oudenaarde • Logiesaanbod is niet aangepast aan vraag (ontbreken van kwaliteitsvolle landelijke verblijfsaccommodatie voor het MICE, ontbreken van specifieke camping voor kampeerwagens, ontbreken van kwaliteitsvolle accommodatie voor groepen) • Lage bezettingsgraden kleinschalige verblijfsaccommodatie • Ontbreken van arrangementenaanbod en gecoördineerde promotie • Beperkte aanwezigheid op het internet • Geen aanbod via touroperators • Zeer klein Vlaamse Ardennenaanbod via channels en reispromotors • Ontbreken van een strategie om het verblijfstoerisme te stimuleren
ONTHAAL EN COMMUNICATIE	
• Relatief hoog aantal erkende infokantoren met voldoende spreiding over regio • Goedkeuring project toeristische signalisatie en onthaalinfrastructuur in de Vlaamse Ardennen	• Het toeristische onthaal in de regio is onvoldoende gestructureerd en geprofessionaliseerd • Ontbreken van een goed functionerend en uitgebouwd centraal infokantoor voor de regio (ligging, werking,...) • Ontbreken van een regionaal eigentijds streekinfocentrum • Ontbreken van een uniforme huisstijl voor de hele regio • Weinig financiële draagkracht om een impactvolle campagne uit te werken en uit te voeren

	- voeren • Ontbreken van een communicatieplan • Weinig interne communicatie
HORECA	
• Goed uitgebouwd horecanetwerk in stadjes • Enkele bijzondere kroegen en restaurants (molenhoreca, unieke ligging langs het Ronde van Vlaanderen parcours, streekbierenspecialist)	• Beperkt horeca-aanbod in buitengebied en langs recreatieve wandelroutes • Beperkte openingstijden van de horeca in buitengebied • Te weinig affiniteit met streek en streekproducten • Weinig toeristische informatie beschikbaar in de horecazaken • Weinig samenwerkingsverbanden
PRODUCTONTWIKKELING	
• Verschillende organisaties en instanties maken werk van vernieuwde productontwikkeling in de regio • De regiowerking kan terugvallen op verschillende diensten binnen TOV om te werken op het vlak van productontwikkeling (back office)	• Regionaal productbeleid is onvoldoende geïntegreerd met andere niveaus, sectoren (bijv. natuur, sport, cultuur, horeca, ...) • Gebiedsafbakeningen EFRO komen niet overeen met gebiedsafbakeningen in toeristische sector, wat regiodekkende productontwikkeling bemoeilijkt • Probleem gebiedsafbakening Leader/PDPO: wat regiodekkende productontwikkeling en geïntegreerd regionaal beleid moeilijk maakt • Gebrek aan eigentijdse commerciële toeristische producten aangeboden via populaire kanalen (Bongo e.a.)
MARKETINGBELEID	
• Nieuwe initiatieven rond productontwikkeling komen op gang • Het toeristische product Vlaamse Ardennen heeft potentieel om nichegewijs vermarkt te worden • Het promotionele aanbod is vrij volledig en wordt ruim verspreid in Vlaanderen en in mindere mate in Nederland • De binnenlandcampagne van Toerisme Vlaanderen en Toerisme Oost-Vlaanderen is een succes voor de Vlaamse Ardennen • De toeristische aantrekkingskracht van de regio leidt tot free publicity in media • De Ronde van Vlaanderen is een interessant uithangbord met internationale uitstraling	• Positionering en profilering van de toeristische regio Vlaamse Ardennen is pas recent op gang gekomen • Ontbreken van een consequent marketingbeleid • Te weinig gerichte en gedifferentieerde communicatie naar verschillende doelgroepen (bijv. fietsproduct) • Versnipperde marktstrategieën • Te weinig inspelen op de behoeften van de hedendaagse toerist • Te weinig gezamenlijke acties, meer solitaire acties van gemeenten en steden • Regionale marketingbudgetten zijn beperkt in vergelijking met concurrerende regio's • Te weinig personeelsomkadering om grote marketingacties uit te werken en op te volgen
ORGANISATIE EN MANAGEMENT	
• De oprichting van vzw Toerisme Vlaamse Ardennen zorgde voor mensen en middelen en een overlegplatform • De gebiedswerking kan terugvallen op ondersteuning vanuit het provinciale en Vlaamse niveau voor acties op het vlak van promotie, productontwikkeling, vorming en infrastructuur	• Gebrek aan overkoepelend regiogevoel in de sector • Te weinig dynamiek op regionaal en lokaal niveau • Te weinig aandacht voor toerisme en recreatie bij sommige gemeentebesturen • Efficiëntie overleg- en beslissingsstructuren regionale vzw

	• Vzw-werking en opvolging vergt veel inspanningen • Te weinig intersectoraal overleg tussen toerisme, recreatie en andere sectoren met raakvlakken toerisme • De complementaire rol en de opdracht van regiocoördinatie t.a.v. andere partners (in het bijzonder provinciaal en lokaal niveau) is niet duidelijk of wordt te weinig ingevuld • Gebrek aan een goed gestructureerd en regelmatig overleg en een goede samenwerking tussen de verschillende organisaties die zich inlaten met cultuur, recreatie en toerisme in de regio • Gebrek aan netwerkvorming • Gebrek aan betrouwbaar, uniform en gecentraliseerd cijfermateriaal m.b.t. toerisme en recreatie (dag- en verblijfstoerisme) om beleid op regionaal niveau uit te kunnen stippelen en te evalueren

2.2 Kansen en bedreigingen

KANSEN	BEDREIGINGEN
VANUIT DE SECTOR	
• Provinciale, Vlaamse en Europese subsidie- en ondersteuningsmogelijkheden bieden kansen voor toeristische, culturele en plattelandontwikkelingsprojecten (openstellen productieruimten, Leader-programma, PDPO, EFRO-steun grensoverschrijdende samenwerking, ...) • Systemen van labeling en ondersteuning van fietsvriendelijke instellingen op Vlaams en Oost-Vlaams niveau bieden kansen voor de ontwikkeling van een kwalitatief fietstoerisme in de Vlaamse Ardennen • Specifieke aandacht voor wandelen op provinciaal niveau biedt kansen voor het wandeltoerisme in de Vlaamse Ardennen • Het nieuwe logiesdecreet biedt meer duidelijkheid en mogelijkheden om het verblijfstoerisme correcter te kwantificeren • Labeling kleinschalige verblijfsaccommodatie vanuit vzw Plattelandstoerisme in Vlaanderen biedt kwaliteitsgaranties aan de toerist • Pilotproject Vlaamse Ardennen onthaalplan Toerisme Vlaanderen biedt kansen voor een eigentijds en professioneel onthaal • Project Ronde van Vlaanderen toerisme biedt kansen om het fietstoerisme te stimuleren in de Vlaamse Ardennen • De inspanningen van het Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen biedt	• Europese/Vlaamse/provinciale steun nog te weinig gekend en benut • De grote aantrekkingskracht van de regio en de concentratie van toeristisch-recreatieve activiteiten kan leiden tot overschrijding van de draagkracht • Verschillen in visie en toerismebeleid van overheden en organisaties kunnen een negatieve invloed hebben op samenwerkingsverbanden en toeristische profilering • De sector toerisme en recreatie wordt steeds ingewikkelder waardoor de coördinatie moeilijker wordt • De uitstraling van het Ronde-toerisme en de wielrennerij in het algemeen heeft een directe invloed op de uitstraling van de Vlaamse Ardennen. Eventuele imagooverschuivingen zijn nefast voor de toeristische regio

potenties voor de ontwikkeling van toerisme en recreatie in de Vlaamse Ardennen	
VANUIT ANDERE SECTOREN	
• In het Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan wordt de regio aangeduid als toeristisch recreatief netwerk met aanduiding van diverse mogelijkheden voor toeristische ontwikkeling waaronder hoeve- en plattelandstoerisme en zachte recreatie; kwaliteit en duurzaamheid zijn algemene aandachtspunten • Het Provinciaal Ruimtelijke Structuurplan biedt mogelijkheden voor toeristisch-recreatieve ontwikkelingen van de Dender • Het provinciaal economisch beleid (2004 - 2012) heeft ondermeer tot doel het zakentoeisme verder uit te bouwen door ondersteuning te bieden aan kleinschalige verblijfsaccommodaties in landelijk gebied • Versoepeling Vlaamse regelgeving ruimtelijke ordening en stedenbouw biedt kansen voor het plattelandstoerisme en dagtoerisme in agrarisch gebied • Het beleid rond agrarische verbreding biedt kansen voor toerisme • ANB ondersteunt beheerders van privébossen met subsidies voor het openstellen van het bos en het inrichten van speelzones • Valorisatie van cultuurhistorische en natuurlandschappelijke sites door Monumenten en Landschappen biedt kansen voor het opwaarderen van het Vlaamse Ardennen landschap • Nieuw decreet integraal en kwalitatief cultuurbeleid biedt ook kansen voor sociaal-cultureel werk in de toeristische sector	• Privatisering van bossen beperkt de toeristisch-recreatieve toegankelijkheid • Ruimteclaims vanuit sport, recreatie en toerisme leiden tot overschrijding van de draagkracht en ondermijnen het duurzame karakter van het extensief toeristisch-recreatief medegebruik • De toegankelijkheid van kwetsbare zones in natuur- en bosgebieden wordt beperkt in het kader van natuurrichtplannen en toegankelijkheidsreglementen • Ruimteclaims vanuit andere sectoren verhinderen de ontwikkeling van toerisme en recreatie in het buitengebied
TRENDBEWEGINGEN IN DE TOERISTISCH-RECREATIEVE VRAAG	
• Stijgende behoefte aan omgevingsrecreatie in openlucht en groen • Stijgende interesse voor een actieve en kwalitatieve beleving • Toenemende aandacht voor authenticiteit • Stijgende interesse in hoeve- en plattelandstoerisme, plattelandsbeleving en consumptie hoeve- en streekproducten • Stijgende interesse voor alle vormen van landschapsbeleving • Interesse voor thematische arrangementen • Stijgende behoefte aan korte vakanties • Stijgend aantal actieve senioren met tijd /geld, fenomeen 'de medioren' • Toenemend belang van betrouwbare informatiebronnen en nieuwe media • Stijgende interesse in toerisme in eigen regio	• Te weinig spreiding van de toeristisch-recreatieve vraag in tijd (seizoengebonden) en ruimte (attracties en kwetsbare gebieden) • Toename van 'overseas'-vakanties • Toenemende individualisering met de vraag naar een groter aanbod als gevolg (> versnippering van middelen en mankracht)

2.3 SWOT-synthese

Uit de uitgebreide SWOT-analyse werden sterkten, zwakten, kansen en bedreigingen gesynthetiseerd die een invloed hebben gehad op de verdere ontwikkeling van dit beleidsplan.

Sterkten

- naambekendheid van de Vlaamse Ardennen
- erkenning als waardevol en mooi landschap door zowel de consument als de overheid
- doortocht van de Ronde van Vlaanderen, annex media-aandacht
- media-aandacht voor Centrum Ronde van Vlaanderen
- erkenning als uitdagende wandel- en fietsregio
- groot aantal pittoreske dorpjes en kleinschalige historische steden
- groot molenpatrimonium
- groot aantal kleinschalige logies
- goede ligging in Vlaanderen
- Leadergebied tot 2013

Zwakten

- knelpunten rond horeca, onderhoud routes en toerismevriendelijkheid
- verwarrende benaming Vlaamse Ardennen voor Nederlandse toeristen
- geen duidelijke regioafbakening
- ontbreken beleid landschapsbeheer, -ontwikkeling en -bescherming
- ontbreken regiogevoel
- onduidelijkheid draagkrachtproblematiek
- ontbreken eenduidig communicatiebeleid
- ontbreken overkoepelende visie en samenwerkingsverbanden
- te weinig financiële slagkracht voor de realisatie van grote projecten en mediacampagnes

Kansen

- stijgende behoefte aan korte vakanties
- aanpalend toeristisch aantrekkelijk grensgebied (Henegouwen: Park Paradisio, Pays des Collines, Snow Games)
- provinciale, Vlaamse en Europese ondersteuning
- trends en verwachtingen in vrijetijdsbesteding hoopvol voor Vlaamse Ardennen
- Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan
- potentieel voor MICE in landschappelijk kader
- bereidheid van de regio om te evolueren
- aanwezigheid coördinator Ronde-toerisme

Bedreigingen

- toenemend aantal nieuwe concurrerende regio's: La Wallonie picarde, Haspengouw, Hageland
- draagkrachtoverschrijding
- populariteit van Ronde van Vlaanderen kan fluctueren
- veranderingen en visuele vervuiling in het landschap
- privatisering van groene ruimte
- Europese wetgeving inzake landbouw, open ruimte en recreatie
- misbruik van open ruimte
- geluidsoverlast door gemotoriseerde vrijetijdsbesteding
- organisatie van het toeristische beleid

3. Belangrijkste knelpunten

Uit de situatieanalyse en SWOT-analyse kunnen de belangrijkste knelpunten voor de ontwikkeling van toerisme en recreatie in de Vlaamse Ardennen worden afgeleid.

3.1 Geografische afbakeningen, profilering en eenheid

Hoewel De Vlaamse Ardennen een grote naambekendheid genieten in Vlaanderen, is niet voor iedereen duidelijk waar de Vlaamse Ardennen voor staan. Voor zowel de binnen- als buitenlandse markt geldt dat de naam soms te hoge of verkeerde verwachtingen schept.

De geografische afbakening van de regio is niet optimaal. Er is weinig structurele samenwerking met het Waalse 'Pays de Collines' of Henegouwen, dat nochtans een zeer gelijkaardig landschap heeft. De toeristische regio Vlaamse Ardennen vormt geen coherent geheel.

Diverse instanties in de Vlaamse Ardennen hanteren verschillende gebiedsindelingen en hebben andere doelstellingen of verwachtingen. De versnippering en de diversiteit leidt tot onduidelijkheid, een gebrek aan eensgezindheid, een onsamenhangende communicatie en een gebrek aan regiogevoel. Het hanteren van verschillende gebiedsindelingen vormt ook een drempel voor een efficiënte (samen)werking.

Een duidelijke situering en profilering van de regio is een absolute noodzaak.

3.2 Groeiende vraag naar recreatief medegebruik versus draagkracht en duurzaamheid

De Vlaamse Ardennen zijn een recreatiegebied waarop verschillende vrijetijdssectoren een ruimteclaim leggen. Dit leidt in kwetsbare bos- en natuurgebieden tot grote recreatiedruk. Inzicht in de draagkracht van de regio en haar deelgebieden is nodig. Duurzaam toerisme in de Vlaamse Ardennen vereist een weloverwogen zoneringsplan waarin keuzes worden gemaakt en dwingende richtlijnen worden opgesteld. Niet-complementaire recreatievormen moeten worden gescheiden om conflicten te vermijden en de recreatiedruk onder controle te houden. Er moet aandacht worden besteed aan inrichting en sturing van het ruimtegebruik met prioriteiten voor extensieve recreatievormen. De Vlaamse Ardennen hebben echter ook een geschikt landschap voor mountainbike, paardrijden en mennen. Ook voor deze recreatievormen moet ruimte worden gevrijwaard. Multifunctioneel gebruik van de ruimte is nodig. Intensieve recreatievormen zoals quadrijden en natuurbelastende sporten moeten worden geweerd.

3.3 Het toeristische product Vlaamse Ardennen heeft een onvoldoende kwalitatieve uitstraling

Uit kwalitatief onderzoek blijkt dat de Vlaamse Ardennen lager scoren dan het gemiddelde voor wat betreft de waardering voor de horecaservice, het toeristische onthaal en het onderhoud en uitrusting van de recreatieve routestructuren. Het cultuurtoeristische aanbod daarentegen heeft een kwaliteitsimago, maar is te weinig gekend en toeristisch ontsloten.

Wat betreft het fietsproduct, leidt het gebrek aan kwaliteit van de paden en fietswegen en het ontbreken van gescheiden fietspaden vaak tot klachten. Ook de bewegwijzering en de uitrusting van de bestaande fietsroutestructuren (uitgeruste rustplaatsen) is voor verbetering vatbaar.

Ondanks de recente vernieuwing en uitbreiding van het provinciale wandelproduct, is het wandelproduct nog onvoldoende ontwikkeld en afgestemd op de behoeften van de wandeltoerist. Dit in een regio die veel potenties heeft om als wandelregio te worden geprofileerd. Er worden verschillende knelpunten van ruimtelijke, organisatorische en beleidsmatige aard vastgesteld:

- de toegankelijkheid en het onderhoud van buurtwegen
- de moeilijkheid om vergunningen te bekomen voor uitrusting (bijv. rustbanken)
- de uitbouw van routes in ruimtelijk kwetsbaar gebied

Ook de toegankelijkheid en de gastvrijheid van het horeca-apparaat is ontoereikend om een kwaliteitsvol toeristisch-recreatief product te garanderen.

Het toeristisch-recreatieve onthaal in de Vlaamse Ardennen is onvoldoende uitgebouwd en geëvolueerd om een antwoord te bieden aan de behoeften van de eigentijdse bezoekers. In de Vlaamse Ardennen ontbreekt een kwaliteitsvolle, gelaagde/gestructureerde en herkenbare toeristische onthaalinfrastructuur. De werking is te weinig geïntegreerd en afgestemd op de regionale werking. De aanvullende toeristische onthaalinfrastructuur (bebording, bewegwijzering) is versnipperd en creëert nog te weinig het regio- en vakantiegevoel.

De 4 Vlaamse Ardennen stadjes hebben een rijk cultuurhistorisch patrimonium dat echter te weinig wordt uitgespeeld in het product- en marketingbeleid van Toerisme Vlaamse Ardennen. De samenwerking tussen de stadjes en Toerisme Vlaamse Ardennen kan verbeterd worden en tot een sterker product leiden. Ook het cultuurhistorische erfgoed buiten de stadjes komt te weinig aan bod.

3.4 Het verblijfstoeristisch product beantwoordt te weinig aan de vraag en de behoeften van de toerist

Het verblijfstoerisme in de Vlaamse Ardennen stagneert (2002-2006). Er zijn geen resultaten van onderzoeken bekend die de juiste oorzaken aanduiden. Tussen 2002 en 2007 is het aantal logiesmogelijkheden nochtans aanzienlijk gestegen. Vooral de landelijke B&B's en gastenverblijven zijn zowel kwalitatief als kwantitatief gestegen.

Er blijft echter een tekort aan hotelaccommodatie in de steden (behalve Oudenaarde) en kwaliteitsvolle groepaccommodaties voor kleine congressen/MICE/incentives en familiereizigers (peergroups).

Het logiesaanbod in de Vlaamse Ardennen is in vergelijking met de andere Oost-Vlaamse regio's goed uitgebouwd, doch het type accommodatie is niet volledig aangepast aan de vraag of de noden van de toerist (op vlak van comfort en kwaliteit, trends, doelgroepen).

Het ontbreekt de Vlaamse Ardennen aan een beleid of een strategie om het verblijfstoerisme te stimuleren. Een uitbreiding of ontwikkeling van de infrastructuur is een eerste stap. Daarnaast moet ook aandacht worden besteed aan de ontwikkeling van arrangementen, de introductie in de markt, het clusteren van activiteiten, het combineren van producten en het inspelen op toeristische evenementen.

3.5 Er is een gebrek aan effectieve en efficiënte marketing en communicatie

De stijgende concurrentie in de toeristische sector en de wijzigende marktomstandigheden vragen een meer doordachte communicatievoering naar potentiële markten en doelgroepen.

Het ontbreekt de regio aan een doordachte en vooral eenduidige algemene communicatiestrategie. Het beschikbare budget voor promotie en communicatie ligt beduidend lager dan dat van concurrerende regio's. Willen de Vlaamse Ardennen een sterk 'merk' worden, dan zal in toekomst werk moeten worden gemaakt van een doordachte marketingcommunicatie.

Er moet rekening worden gehouden met verschillende doelgroepen, met verschillende verwachtingen en behoeften. De communicatie moet duidelijk en gedifferentieerd zijn en afgestemd op de beoogde doelgroepen.

3.6 Het ontbreekt de regio aan een eenduidige toeristische visie en samenwerking

De samenwerking op regionaal niveau is ontoereikend om de Vlaamse Ardennen als een performante toeristische regio uit te bouwen.

Ontoereikende aandacht voor toerisme, onvoldoende dynamiek en het ontbreken van een echt regiogevoel en regiodenken staan een goede toeristische werking op regionaal niveau nog in de weg. De taakverdeling op lokaal, regionaal en provinciaal niveau is onvoldoende afgelijnd of wordt onvoldoende nageleefd. Een en ander leidt tot een gebrek aan gestroomlijnde initiatieven, zowel inzake productontwikkeling als marketing. De ontoereikende interne communicatie of het ontbreken van een interne communicatietraditie binnen de regio versterkt dit probleem. Het overleg, zowel binnen de toeristische sector als over alle sectoren heen, ontbreekt of is onvolledig. Er is nood aan overleg en samenwerking, zowel inter- als multidisciplinair zodat werk kan worden gemaakt van een geïntegreerde, duurzame en kwaliteitsvolle aanpak.

De complexiteit van het toeristisch-recreatief product in het algemeen en de aard van het toeristisch-recreatief product in de Vlaamse Ardennen maakt interdisciplinair overleg (natuur en bos, monumenten en landschappen, landbouw, ruimtelijke ordening, sport, cultuur,...) noodzakelijk. Door de attractiviteit van de Vlaamse Ardennen laten diverse instanties en actoren op diverse niveaus (lokaal, regionaal, provinciaal, Vlaams) zich in met de ontwikkeling van toerisme en recreatie in de regio.

Het plannen en opvolgen van het toeristische beleid wordt ook bemoeilijkt door het ontbreken van relevante indicatoren en cijfergegevens.

3.7 De bescherming en het behoud van het landschap wordt te weinig aanzien als een aandachtspunt van de toeristische sector

Toeristen beschouwen de schoonheid van het landschap als dé motiverende factor voor een bezoek aan de Vlaamse Ardennen. Daarom moet er meer aandacht worden besteed aan het behoud en de verfraaiing of de beeldkwaliteit van dat landschap. Niet alleen de problematiek van de draagkracht, maar ook deze van de landschapszorg en –ontwikkeling moet een constante bekommernis zijn. Daarenboven moet meer waarde worden gehecht aan het landschappelijke erfgoed dat typisch is voor de Vlaamse Ardennen. De elementen die het (de) Vlaamse Ardennen landschap(pen) karakteriseren, moeten geaccentueerd of op zijn minst gerespecteerd en geherwaardeerd worden. Het behoud van natuur- en cultuurlandschappen moet ook vanuit de toeristische sector worden aangekaart en gestimuleerd. Kleine landschapselementen (KLE's), beekbegeleidend groen, holle wegen, kasseistroken, open kouterlandschappen en boscomplexen zijn belangrijk voor de beeldassociatie bij de toerist. Verstoorte landschappen kunnen opnieuw worden ingericht met respect voor de fysieke structuur van het landschap. Op die manier moet er ook ruimte zijn voor nieuwe landschappen, op voorwaarde dat ze de eigenheid van de Vlaamse Ardennen niet verstoren.

De toeristische sector kan sturend optreden bij het opmaken een landschappelijk toeristisch profiel en stimulansen geven om in dorpen, steden en langs erven aan beeldverfraaiing en onderhoud te doen. De landschapszorg biedt bijkomende mogelijkheden voor (sociale) tewerkstelling.

Deel 3

Strategische visie & doelstellingen

Waar willen we naartoe met het toerisme en de recreatie in de Vlaamse Ardennen, wetende dat het landschap één van de belangrijkste troeven is van de regio, wetende dat elke regio zich uniek moet opstellen ten opzichte van andere toeristische regio's en wetende dat de verwachtingen van de toeristen constant evolueren?

Diverse actoren en adviseurs zaten rond de tafel om, op basis van analyses en besluiten van vorige delen, een gezamenlijke algemene visie, strategieën en doelstellingen te formuleren.

1. Algemene strategische visie

Het mooie en uitdagende karakter van het **landschap** waarin de Ronde van Vlaanderen wordt gereden, is bepalend voor de eigenheid van de streek en moet het **uitgangspunt** vormen van de verdere toeristische ontwikkeling.

De analyses, onderzoeken, adviezen en overlegmomenten leidden tot de vaststelling dat prioritair **werk moet worden gemaakt van:**

1. een duidelijke **toeristisch-recreatieve profilering** van de Vlaamse Ardennen
2. een **kwaliteitsvol** toeristisch en recreatief **product** en **onthaal**
3. een doorgedreven **samenwerking** en **professionalisering** van de toeristische sector
4. een **efficiënte** en **effectieve** en op alle niveaus **eensgezinde communicatie** over de regio
5. meer aandacht voor het **verblijfstoerisme** en horecaontsluiting

Volgende elementen werden weerhouden als bijkomende **aandachtspunten:**

1. het vrijmaken van voldoende **financiële middelen en mankracht**
2. goede samenwerking en afstemming met **aanverwante sectoren**

Focus op verblijfstoerisme

Verblijven van meerdere dagen in de Vlaamse Ardennen moeten worden gestimuleerd. Verblijfstoerisme is niet alleen op economisch vlak maar ook op vlak van duurzaamheid het meest aangewezen. Ook is het logiesaanbod in de regio recent sterk uitgebreid. Er is een groot aanbod gastenkamers en vakantiehuizen die een stimulans kunnen gebruiken.

Toerisme Vlaamse Ardennen vzw kan de drijvende kracht zijn en een ondersteunende rol spelen in het verhogen van de kwaliteit van het aanbod, in de promotievoering en in de ondersteuning van een vernieuwende productontwikkeling.

Uiteraard mag het dagtoerisme en het primaire toeristische product niet uit het oog worden verloren. Toeristische attracties, bezienswaardigheden en recreatieve producten vormen de kern van de toeristische beleving. De ontwikkeling en ondersteuning ervan blijven belangrijk, alleen worden extra inspanningen gedaan om de toerist langer dan één dag in de regio te houden. Een kwalitatief en gevarieerd toeristisch basisproduct is de basis voor een goed verblijfstoeristisch product, laat toe om productclusters te maken en eigentijdse arrangementen uit te werken.

Focus op integrale kwaliteitszorg

In een sterk concurrerende markt zal in de komende jaren het belang van kwaliteit toenemen (zie macrotrends). Er moeten initiatieven worden genomen om een kwaliteitsvol toeristisch-recreatief product na te streven.

De aandacht voor kwaliteit moet doordringen tot alle niveaus en alle actoren (privé en overheid).

Een integrale benadering met aandacht voor de verschillende aspecten van het toeristisch-recreatieve product (goed onderhouden recreatieve routestructuren, vriendelijk en eigentijds onthaal, logies die beantwoorden aan de vraag van de toerist, gastvrije en klantvriendelijke horeca, musea met uitstraling, ...) moet worden nagestreefd. Een grote klantentevredenheid moet het resultaat zijn.

Focus op duurzaamheid

Het landschap wordt als belangrijkste troef en als waardevol erfgoed beschouwd. Een duurzame aanpak spreekt dan ook voor zich. De landschappelijke attractiviteit van de regio moet gevrijwaard worden. Dit kan alleen door concrete acties naar behoud, verfraaiing en herstel te ondernemen en te ondersteunen (bijv. sensibilisering). Een kwaliteitsvol en duurzaam toeristisch product in de Vlaamse Ardennen start met respect voor het landschappelijke erfgoed.

Focus op sectorontwikkeling en samenwerking

Er moet worden gestreefd naar medewerking van en samenwerking met de toeristische actoren op verschillende niveaus. Toeristische actoren van de diverse betrokken niveaus (lokaal, regionaal, provinciaal, Vlaams) moeten hun verantwoordelijkheid nemen bij de toeristisch-recreatieve ontwikkeling en communicatie.

Toerisme Vlaamse Ardennen moet een begeleidende en ondersteunende rol spelen in de verdere professionalisering en samenwerking van de toeristische sector in de regio.

Aandacht voor voldoende middelen en mankracht

De sterke toeristische troeven van de Vlaamse Ardennen zijn van dien aard dat toerisme een prioriteit moet zijn in het lokale en regionale beleid. Toerisme en recreatie zorgen voor een belangrijke economische impuls en hebben een positieve welzijnsimpact.

De prioritaire aandacht voor toerisme en recreatie dient vertaald te worden in de inzet van voldoende mankracht en middelen.

Aandacht voor samenwerking en afstemming met aanverwante sectoren

Kwaliteitsvolle vormen van toerisme dragen bij tot een positief imago van de regio en kunnen andere sectoren ondersteunen. De toeristische sector kan het cultuurpatrimonium mee helpen onderhouden, de rechtszekerheid in de landbouwsector een duw in de rug geven en het maatschappelijke draagvlak voor natuurbehoud, natuurontwikkeling en natuurbeleving verhogen.

Overleg en samenwerking met andere sectoren en wederzijds respect is essentieel.

2. Profilering van de regio

2.1 Basisprofilering en strategische keuzes

In de zoektocht naar een uniek en impactvol profiel voor de Vlaamse Ardennen, werden volgende opties onderzocht:

- Optie 1: Het land van de Flandrien
focus op heroïek en landschappelijk decor
- Optie 2: Het mooiste landschap van Vlaanderen
focus op beleving van het landschap
- Optie 3: In het spoor van de Ronde
focus op het Ronde-toerisme
- Optie 4: Het échte Vlaanderen
focus op de authenticiteit
- Optie 5: Zijn koersen, zijn molens, zijn landschap en jenevers
focus op diversiteit

Er is consensus dat de beleving van het 'mooie' landschap van de Vlaamse Ardennen op de eerste plaats moet komen. Daarnaast moet ook de Ronde van Vlaanderen zijn plaats krijgen in de communicatie.

Er is echter het besef dat zowel de naam 'Flandrien' als 'Ronde Van Vlaanderen' beperkingen inhoudt. Immers:

- het sluit een groep toeristen uit (geen interesse wielrennen)
- de bestaande grootste groep toeristen zijn wandelaars, een keuze voor een Ronde-toerisme zou deze groep te veel op de achtergrond plaatsen
- de link met de Ronde schrikt recreatieve fietsen en gezinnen met kinderen af
- de populariteit van de Ronde van Vlaanderen kan trendgevoelig zijn
- het is niet verstandig de profilering van de regio alleen te laten afhangen van een evenement dat door derden wordt beheerd en gecommmercialiseerd
- de Leiestreek maakt ook aanspraak op de naam 'Flandrien'

De Ronde van Vlaanderen kan wel als trekker worden gebruikt voor buitenlandse toeristen.

De keuze werd gemaakt voor een **basisprofilering** die focust op de beleving van het unieke landschap dat mooi en uitdagend is én refereert naar de plek waar de Ronde van Vlaanderen wordt gereden.

Deze strategische keuze werd mede ingegeven door de resultaten van diverse kwalitatieve onderzoeken:

- wandelen is de populairste toeristische activiteit in de Vlaamse Ardennen
- motivatie voor een verblijf in de Vlaamse Ardennen: 25,5% zegt het mooie landschap (18,4% voor de rest van Vlaanderen)
- voor 6 op 10 toeristen bepaalt het mooie landschap van de VA zijn keuze voor een verblijf, de schoonheid van de natuur blijft nazinderen bij toeristen
- de Vlaamse Ardennen worden gezien als een regio voor een actieve vakantie in een rustige omgeving

Vanuit de strategische keuze worden twee belangrijke **toeristische productlijnen** weerhouden:

1. enerzijds een typisch *Ronde-toerisme*

2. anderzijds een meer algemeen *landschapstoerisme* waarin een esthetische 'beleving' en 'ontdekking' van het landschap centraal staat.

Deze benadering biedt de mogelijkheid om te differentiëren in functie van de geografische markten.

In de **communicatie** moeten accenten worden gelegd op de glooiingen, hellingen, bochten, kasseien en knotrijen, landschapselementen die appelleren aan de Ronde van Vlaanderen en tegelijk typische kenmerken zijn van het Vlaamse Ardennen landschap.

De algemene toeristisch-recreatieve **productontwikkeling** moet verder evolueren in de richting van:

- een actieve beleving van het landschap via fietsen, wandelen, ruitrij, eigentijdse buitensporten. Het Ronde-toerisme is daar een belangrijk onderdeel van, maar niet in die mate dat de Ronde het profiel van de regio domineert.
- landschapstoerisme waarin aandacht is voor een esthetische beleving (geen puur ecotoerisme) van het landschap
- actieve ontdekking van het erfgoed in het landschap (vooral molens, kapellen, dorpsgezichten, al wat men van op afstand in het landschap ziet, de steden vormen bakens in het landschap)

De **baseline 'Vlaanderens Mooiste landschap' draagt** deze strategische keuze in zich.

- Voor de liefhebbers refereert het duidelijk naar de Ronde van Vlaanderen.
- Het is subjectief maar eerlijk: we zeggen niet uniekste, waardevolste, desolaatste, groenste landschap. 'Mooi' is een woord dat veel ladingen dekt en kan slaan op zowel natuur als cultuur.
- Het landschap staat centraal.

'Vlaanderens Mooiste Landschap' verwoordt het evenwicht tussen de 2 belangrijkste productlijnen van de Vlaamse Ardennen: het landschapstoerisme en het Rondetoerisme. Het zal worden gebruikt om de merknaam 'Vlaamse Ardennen' aan te vullen en te duiden waar dit opportunity is.

2.2 Merkpropositie

Welk 'merkkarakter' moeten de Vlaamse Ardennen uitstralen? Welke waarden moeten gecommuniceerd worden?

Het landschap van de Vlaamse Ardennen is de belangrijkste motivatie voor een uitstap of vakantie in de regio. Het landschap beschouwen we dus als het belangrijkste **functionele voordeel** van de Vlaamse Ardennen.

De waarden die gecommuniceerd worden, maken het onderscheidende vermogen van Vlaamse Ardennen uit. Ze moeten de link vormen tussen de productlijnen 'de Ronde' en 'het landschap'.

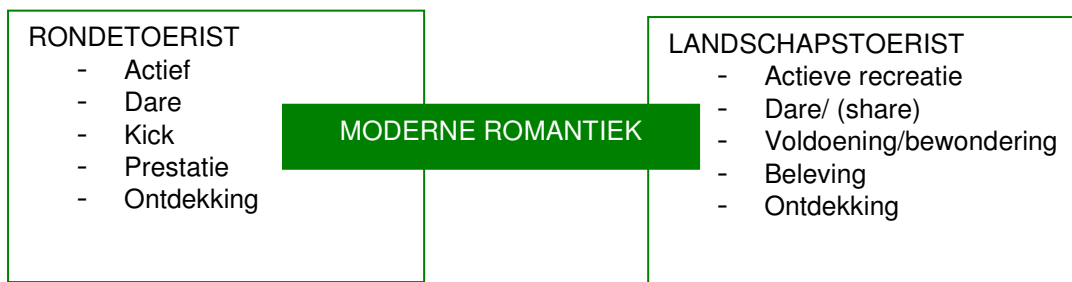
De **waarden** die geselecteerd werden voor de Vlaamse Ardennen zijn:

- schoonheid en poëzie
- heroïsch en mythisch
- avontuur, actief en beleving
- uitdaging en emotie
- kick en bevrediging

Absolute prioriteit hierbij is het streven naar kwaliteit en duurzaamheid. De Vlaamse Ardennen scoren momenteel minder goed op dit vlak. Kwaliteit moet een constant aandachtspunt zijn doorheen de volledige productontwikkeling en marketing van de Vlaamse Ardennen.

Onderscheidende factoren zijn de schoonheid van het landschap, de kick van de (gezamenlijke) ontdekking en de voldoening die je daaraan overhoudt. Men kan ze omschrijven als een moderne romantische ervaring.

Het belangrijkste **emotionele productvoordeel** is 'Moderne Romantiek'. De schoonheid van het landschap (de romantiek) willen we daarmee doortrekken in de volledige communicatie en productontwikkeling voor de regio. Met modern wordt het accent vooral gelegd op het eigentijdse van de boodschap en het product dat we willen brengen. De toerist is op zoek naar vernieuwing en ontdekking. Tezelfdertijd wordt hiermee een jongere en dus ruimere doelgroep aangesproken. Deze past binnen de waarden van Vlaamse Ardennen en vormt een bindende factor tussen het landschaps- en Rondetoerisme. Authenticiteit is het sleutelwoord.

De sfeer van 'Moderne romantiek' biedt de perfecte uitstraling om toeristen te motiveren om voor de Vlaamse Ardennen als toeristische bestemming te kiezen.

Spontane beeldvorming die opkomt bij 'moderne romantiek' zijn hedendaagse landelijke taferelen of de mix van modern en landelijk/authentiek die vandaag ook in de architectuur aanwezig is. De moderne romanticus is iemand die houdt van het landschap, die houdt van avontuur en schoonheid idealiseert. Wij zien eigentijdse terrassen, moderne fietsen, picknickrugzakken, moderne fietskledij, avontuurlijke jonge wandelaars, trendy gedekte tafels, hedendaagse logeeradressen.

3. Marktstrategie

3.1 Afbakening van de doelgroepen

3.1.1 Motivationale invalshoek

Op basis van behoefteprofielen (Censydiam, zie deel II 2.7)

Op basis van uitgangspunten, eigenheden (bijv. landschappelijke kenmerken), visies en analyses werden volgende geschikte behoefteprofielen geselecteerd voor de Vlaamse Ardennen:

1. **In meerdere mate: de onafhankelijke ontdekker**
2. **In mindere mate: de familiereiziger**

De **onafhankelijke ontdekker** wil in zijn vakantie een zekere vorm van avontuur en ontdekking terugvinden. Hij wil iets bijleren over zijn bestemming en zoekt naar verrassingen. Hij wil iets anders dan de anderen om een unieke ervaring te beleven. De Vlaamse Ardennen zijn de ideale locatie voor de onafhankelijke ontdekker. Zij bieden een gevarieerd aanbod, avontuurlijke activiteiten (mountainbiketocht, uitdaging van een helling, maar ook de ontdekking van de natuur), onbekende wandelroutes langs onbekend glooiend terrein, trektochten, onbekend cultureel aanbod, interessante musea, onbekende pittoreske dorpjes en historische sites.

Het profiel van de onafhankelijke ontdekker heeft daarenboven het voordeel dat het minder past in de marketingstrategie van andere toeristische bestemmingen in Vlaanderen. Met andere woorden, de regio heeft een niche gevonden waar het zeer sterk kan in zijn. 'Avontuur' mag in de Vlaamse Ardennen context niet letterlijk vertaald worden, het gaat hem eerder over het ontdekken van onbekende dingen dan om het beleven van kicks.

De Vlaamse toerist trekt er veel met familie, vrienden en collega's op uit. De korte vakanties in een kleine groep zijn populair. Ze laten toe om op een informele manier te ontspannen en gezellig bij te praten. Deze groep reizigers wordt gecatalogeerd onder **familiereiziger (peergroups)**. Vooral de landelijke regio's zijn gegeerde bestemmingen voor dergelijke tussendoorvakanties, en wel omwille van de rust en de ongedwongen sfeer. Elk lid van de groep moet aan zijn trekken kunnen komen, zowel de kinderen als de volwassenen, de sportliefhebber als de cultuurliefhebber. Een goede prijs/kwaliteitsverhouding is niet onbelangrijk bij de keuze van de bestemming. Het vraagt wel een aangepaste en voldoende ruime logiescapaciteit. De familiereiziger is geschikt voor alle Vlaamse regio's maar biedt voor de Vlaamse Ardennen interessante groeiperspectieven. Er moet dan wel aandacht besteed worden aan kwaliteitsvolle overnachtingsmogelijkheden voor kleine groepen (tot 25 personen).

De geselecteerde doelgroepen kunnen als volgt worden samengevat:

1. **de Onafhankelijke Ontdekker die**
  - actief nieuwe dingen ontdekt
  - op avontuur trekt
  - zijn culturele horizon verbreedt
  - en contacten legt met lokale tradities en gewoonten
2. **de Familiereiziger** (= peergroups: familie, vrienden, collega's) die
  - quality time met gezin/vrienden zoekt
  - geniet van het samenzijn en tijd vrijmaakt voor vrienden en familie
  - sociale verbondenheid met anderen belangrijk vindt

Beide zijn relevante doelgroepen voor de belangrijkste toeristische producten die de Vlaamse Ardennen bieden:

- het Rondetoerisme dat aantrekkelijk is voor:
  - * de onafhankelijke ontdekker die op zoek is naar de heroïek en de uitdaging van de Ronde
  - * de familiereiziger die met vrienden of collega's gezamenlijk de Ronde wil beleven
- het landschapstoerisme voor:
  - * de onafhankelijke ontdekker die actief de natuur en het (cultuur)landschap wil ontdekken
  - * de familiereiziger die een vakantie boekt waar voor elk wat wils te beleven valt

De ontwikkelde (en geselecteerde) profielen hebben in de eerste plaats betrekking op de verblijfstoeristen. Wat betreft dagtoeristen zal de gekende 'Zwalm'-toerist (wandelen in combinatie met horecabezoek) eerder aanleunen bij de veilige reiziger en de rustige genietter. Onder de dagtoeristen in de Vlaamse Ardennen zijn er echter ook voornamelijk onafhankelijke ontdekkers en familiereizigers.

Voor een (korte) vakantie kan men verschillende doeleinden hebben (Censydiam Synovate, 2005):

- volledig ontspannen en zorg dragen voor zichzelf en anderen ('care'): tot rust komen, zichzelf verwennen, quality time met zichzelf
- connecteren met anderen ('share'): quality time met partner, leuke momenten met gezin beleven, vrienden terugzien en een toffe tijd beleven met hen
- ontdekken, kennis/vaardigheden verruimen ('dare')

Voor de Vlaamse Ardennen ligt de focus in eerste instantie op het 'dare' segment en in 2de plaats op het 'share' segment.

DARE

Ik wil dingen ontdekken, vaardigheden/kennis verruimen.

Kenmerken: actief, avontuurlijk, progressief, buiten, weinig service

SHARE

Ik wil connecteren met anderen.

Kenmerken: recreatief, familiaal, actief, gemiddelde service.

De nadruk ligt op het '**dare**' segment omwille van de uitdaging van het landschap. De Rondetoerist en de landschapstoerist die van uitdagingen en avontuur houden kunnen duidelijk omschreven en afgebakend worden. De 'dare'-doelgroep (onafhankelijke ontdekker) is ook een doelgroep waar weinig tot geen Vlaamse regio's zich op richten. Concurrentieel betekent dit een unieke positie.

De **share**-doelgroep (familiereiziger) is voor heel wat andere regio's ook een belangrijk segment (zie concurrentieanalyse). De Vlaamse Ardennen trekt wel familiereizigers aan en heeft ook de potentie hiervoor, maar de regio is hier nog niet voldoende voor uitgerust (cf. logies voor peergroups).

Besluit

De kerndoelgroep voor de Vlaamse Ardennen is de **onafhankelijke ontdekker**. Met de keuze voor dit 'dare'-segment bekleden de Vlaamse Ardennen een unieke positie in Vlaanderen.

Gezien de hoge concurrentie binnen het 'share' segment en het feit dat het toeristisch-recreatieve product in de regio hiervoor nog niet voldoende ontwikkeld is, wordt de familiereiziger niet als kerndoelgroep gekozen. Gezien het belang van de doelgroep en de potenties van de regio wordt deze doelgroep toch weerhouden (2de orde).

3.1.2 Socio-demografische invalshoek

Leeftijd blijkt niet het meest geschikte criterium om doelgroepen te selecteren. De onafhankelijke ontdekkers bijvoorbeeld situeren zich in verschillende leeftijdscategorieën, zowel in de categorie van 20-35 jarigen als in de categorie 35-40 jarigen en in de categorie

D3 Strategische visie & doelstellingen

actieve 50-plussers (medioren). Het gaat vooral om de actieve reiziger die zijn vakantie bewust willen beleven.

Een selectie op basis van indeling in levensfasen (*Bexx*) is relevanter. Consumenten kennen drie grote levensfasen:

Be4

- Pre Family (voor de gezinsfase)
- 20 tot 35 jaar
- Life start (startfase van het volwassen leven)
- Quarterlife crisis

Again

- Family (gezinsfase)
- 35-49 jaar
- Midlife crisis

Again2

- Post-family (kinderen zijn het huis uit)
- 50-65 jaar
- Freedom Crisis (weinig tijd omwille van de vele interesses)

De onafhankelijke ontdekkers komen voor binnen de drie levensfasen. Ook jongvolwassenen (20-35 jaar) vormen een doelgroep, vooral wat betreft dagtoerisme (bv. nieuwe mobiele toepassingen, avontuurlijke buitenactiviteiten).

Voor het verblijfstoerisme ligt de focus, zoals de andere Vlaamse regio's, hoofdzakelijk op Again en Again2 gezien het hogere deel inkomen dat zij besteden aan vakanties in eigen land.

Rekening houdend met de landschappelijke kenmerken, de profilering en de aanwezigheid van een specifiek aanbod mag, ook wat verblijfstoerisme betreft, de Be4 groep (koppels, vrienden, sportclubs, ...) niet vergeten worden. Deze groep biedt vooral potenties voor de toekomst.

3.1.3 Geografische invalshoek

De **eigen regio** is een belangrijke markt voor het recreatieve product en krijgt een relatief hoge prioriteit aangemeten. Het culturele, recreatieve en toeristische aanbod is in eigen streek nog te weinig gekend. De eigen regio wordt nog te weinig aanzien als een potentiële bestemming voor een actieve uitstap of deugddoende verstrooiing. Bovendien is het belangrijk dat de eigen bevolking de troeven van de eigen regio kent en waardeert en de regio kan aanbevelen aan vrienden en kennissen. Er wordt ook aardig wat gependeld op een 'zondagstrip'.

De tweede belangrijke markt is de zogenaamde **50 km-zone** rond de Vlaamse Ardennen (in Vlaanderen). De goede bereikbaarheid en de centrale ligging in Vlaanderen is voor bezoekers, die op een relatief kleine afstand wonen, zeker een motivatie om af te zakken naar de landschappelijk mooie en uitdagende streek van de Vlaamse Ardennen. Binnen een straal van 50 km liggen West-Vlaanderen, de Denderstreek, het Pajottenland, de Brabantse Kouters en uiteraard steden als Gent, Brussel, Kortrijk en Doornik.

Hoewel 7 op 10 van de aankomsten/overnachtingen in de Vlaamse Ardennen afkomstig zijn van Belgen, neemt de markt van de **andere landen** nog een belangrijk aandeel voor zijn rekening. Nederland is van de 'andere landen' de belangrijkste markt. Onze Bourgondische levensstijl, de Vlaamse gezelligheid en het heuvelachtige landschap dat tevens het decor van de Ronde van Vlaanderen is, zijn de belangrijkste motivaties om Nederlandse toeristen aan te trekken.

Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk zijn samen goed voor 13% van de aankomsten of 9% van de overnachtingen. De uitstraling die de Vlaamse Ardennen genieten over de grenzen heen wordt toegeschreven aan de Ronde van Vlaanderen en vraagt een

specifieke aanpak bij de product/marktcombinatie.

Onderstaande tabel geeft aan welke prioriteit verleend wordt aan welke geografische markten. Hierbij werd rekening gehouden met het marktaandeel, de potentiële marktgroei, en het maatschappelijke en economische belang.

Rekening houdend met het strategische belang van het verblijfstoerisme wordt Vlaanderen als de meest prioritaire markt voor de Vlaamse Ardennen aangekruist. Naast dichtbij en verderaf Vlaanderen is ook Nederland belangrijk. Voor de benadering van de Nederlandse markt is samenwerking met Toerisme Oost-Vlaanderen en Toerisme Vlaanderen aangewezen.

Voor Toerisme Vlaamse Ardennen vormen de buitenlandse, anderstalige markten geen prioritair aandachtspunt. Deze mogen niet genegeerd worden maar de inspanningen die op deze markten geleverd worden, zijn voornamelijk de bevoegdheid en verantwoordelijkheid van andere instanties waaronder Toerisme Oost-Vlaanderen en Toerisme Vlaanderen. Ook het Centrum Ronde Van Vlaanderen richt zich met het project RondeToerisme in belangrijke mate op de buitenlandse markt.

Eventueel kan door Toerisme Vlaamse Ardennen aanvullend worden gewerkt op inspanningen gedaan door deze andere partners. Ook kan Toerisme Vlaamse Ardennen inspelen op opportuniteiten die zich voordoen, eventueel in samenwerking met deze instanties.

Henegouwen en Noord-Frankrijk zullen voornamelijk worden benaderd in projectmatig verband (Interreg-programma's). Eventueel kunnen ook andere projectmatige inspanningen worden overwogen.

Prioriteitenmatrix doelgroepen

GEOGRAFISCHE MARKTEN	Markt Aandeel	Markt Groei	Maatsch. Belang	Econ. Belang	PRIORITEIT	
Eigen regio	++	+++	++++	++	+++	TVA TOV
50km-toerist in Vl.	++	+	+++	+++	+++	TVA TOV
Vlaanderen	++++	+++	++	++++	++++	TV TOV TVA
Nederland	++	+++	+	+++	+++	TV TOV TVA
Henegouwen	+	+	++	+	+	Interreg
Noord-Frankrijk	+	++	+	++	+	Interreg TV
Duitsland	+	++	+	++	-	TV
Verenigd Koninkrijk	+	++	+	++	+	TV
Verre bestemmingen m.b.t. Ronde van Vlaanderen	+	++	+	++	-	TV

3.2 Selectie van producten

We onderscheiden twee hoofdproducten

- **verblijfstoerisme**
- **dagtoerisme en omgevingsrecreatie**

Verblijfstoerisme is het meest interessant en biedt voldoende potentie voor de Vlaamse Ardennen. Het wordt een belangrijk aandachtspunt voor de regio. Het dagtoerisme en de omgevingsrecreatie mogen echter evenmin uit het oog verloren worden. Door de combinatie

van het relatief grote volume en de bestedingen per persoon is het dagtoerisme ook economisch van belang.

Een aantal specifieke dag- en verblijftoeristische producten vormen geen aandachtspunt voor Toerisme Vlaamse Ardennen vzw of het regionale niveau:

- **Dagtrips voor groepen** zijn een - vaak op maat gemaakt - toeristisch product voor de socioculturele verenigingen die in groepsverband een uitstap maken. Het product mag voor de Vlaamse Ardennen niet genegeerd worden, maar heeft eerder een lokale scope (aard bezoek, gidsenwerking, restauratie, ...). Daarom is het lokale niveau beter geplaatst om dit product te behartigen. Ook vindt er zich op Vlaams niveau een algemene trendverschuiving plaats naar meer individueel toerisme en verblijftoerisme voor kleine groepen. Het product vraagt ook een specifieke, flexibele benadering. Het regionale niveau zal wat dit product betreft enkel ondersteunend optreden, bijvoorbeeld op promotioneel gebied.
- **Scholen en schooluitstappen**
Scholen zijn een belangrijke doelgroep voor bepaalde organisaties en accommodaties met een eerder educatief aanbod. De natuureducatieve centra en musea hebben aanzienlijke bezoekerscijfers dankzij de jaarlijkse schoolbezoeken. Het actief benaderen van scholen en het uitwerken van (toeristische) producten voor deze doelgroep wordt niet beschouwd als een taak van Toerisme Vlaamse Ardennen vzw of de regiowerking. Het regionale niveau kan wel de samenwerking tussen verschillende actoren bevorderen en ondersteunen.
- **Jeugdbewegingen en bivakvakanties**
De Vlaamse Ardennen lenen zich uitstekend voor deze groepsvakanties, maar het product heeft betrekking op een zeer specifieke doelgroep (jeugdbewegingen) en logiesvorm. Er is een eigen regelgevend kader en er wordt gebruik gemaakt van specifieke communicatiekanalen. Bij dit product betrokken zijn o.a. Toerisme Vlaanderen (in het kader van het 'toerisme voor allen') en het Centrum voor Jeugdtoerisme (CJT).
- **Individueel zakentoerisme** vormt een belangrijk aanvullend product voor het verblijftoerisme (hotels en meer en meer ook gastenkamers) maar is voor Toerisme Vlaamse Ardennen geen specifiek aandachtspunt. Hier spelen voornamelijk andere, niet-toeristische factoren mee (aanwezigheid bedrijven, ...). Voor andere vormen van niet-recreatief of zakengerelateerd toerisme biedt de Vlaamse Ardennen wel degelijk een aantal mogelijkheden die nog niet voldoende zijn benut en verder worden meegenomen.

Een aantal specifieke dag- en verblijftoeristische producten vormen wel een, al dan niet bijkomend, aandachtspunt voor het regionale niveau:

- Specifiek voor **korte vakanties in groep** biedt de Vlaamse Ardennen kansen. Uiteraard is er de stijgende vraag naar korte vakanties in peergroups (familie, vrienden, collega's) in het algemeen. Deze trend, de combinatie van groene, aantrekkelijke omgeving en actieve recreatiemogelijkheden ((avontuurlijke) outdooractiviteiten, funactiviteiten voor groepen), het fenomeen van de Ronde van Vlaanderen en het imago van de regio wijzen op de geschiktheid van de regio en op een groot groeipotentieel voor dit producttype. Groepen die hier worden beoogd zijn groepen vrienden, sportclubs, families (groepen), gezinnen. Voor grotere groepen zijn faciliteiten met basiscomfort aanwezig (jeugdherbergen, jeugdlogiesverblijven, verblijfcentra). De vraag naar logiescapaciteit (voornamelijk vakantiehuizen) met een wat ruimere capaciteit en voldoende comfort en kwaliteit voor kleinere peergroups zijn nog onvoldoende aanwezig. Hierdoor werd het potentieel tot op heden nog onvoldoende benut.

- De Vlaamse Ardennen lenen zich eveneens prima voor de organisatie van – weliswaar **kleinschalige - meetings en seminaries** en eventueel een combinatie van inspanning en ontspanning in een aantrekkelijk en authentiek kader. Ook voor **incentives en teambuildingactiviteiten** (bijv. avontuurlijke outdooractiviteiten) voor bijv. bedrijven en special events (bijv. rond de Ronde van Vlaanderen) vormen de Vlaamse Ardennen een geschikt kader.

Mede door de nabije ligging van de stedelijke agglomeratie Brussel en de uitstraling die de regio geniet met het landschap en het fenomeen ‘de Ronde van Vlaanderen’ hebben deze laatste productvormen nog niet aangeboorde troeven in zich.

Een aantal faciliteiten en accommodaties die hierop inspelen, zijn aanwezig in de regio (recente ontwikkelingen) maar vooral overnachtingsfaciliteiten voor groepen met voldoende hoge comfort- en kwaliteitsnormen zijn nog ontoereikend. Pas na het wegwerken van knelpunten en versterken van het aanbod, kan dit product effectief worden uitgespeeld.

Onderstaande tabel geeft aan welke prioriteit verleend wordt aan welk producttype, rekening houdend met het marktaandeel, de potentiële groei, het maatschappelijke en economische belang en de duurzaamheid. De meeste inspanningen zullen geleverd worden om de korte individuele vakanties en de korte vakanties voor kleine groepen te stimuleren, eventueel na het wegwerken van knelpunten.

Prioriteitenmatrix producttypes

PRODUCTTYPES	Markt Aandeel	Markt Groei	Maatsch. belang	Econ. belang	Duurzaamheid	PRIORITEIT
Omgevingsrecreatie	++	++	++++	+	++	++
Dagtoerisme Individueel	+++	++	++	++	+	++
Dagtoerisme in groep	++	+	++	+	+	+
Korte vakanties individueel	+++	+++	++	+++	++++	++++
Korte vakanties in peergroups	++	++++	++	+++	+++	+++
Meetings/Incentives	+	+++	++	+++	+++	++

3.3 Selectie product-marktcombinaties

De toeristisch-recreatieve ontwikkeling van de Vlaamse Ardennen verloopt op diverse beleidsdomeinen. Zowel Toerisme Vlaanderen als Toerisme Oost-Vlaanderen en Toerisme Vlaamse Ardennen hebben verantwoordelijkheden en bevoegdheden.

3.3.1 Beleidsniveau Toerisme Vlaamse Ardennen vzw

Op basis van de waardebeoordelingen voor de verschillende producttypes en markten werd een prioriteitenmatrix voor product-marktcombinaties (PMC's) voor Toerisme Vlaamse Ardennen opgemaakt.

Prioriteitenmatrix product/marktcombinaties

MARKT/ PRODUCT	Omgevings- recreatie	Dagtoerisme individueel	Dagtoerisme in groep	Korte vak. individueel	Korte vak. peer groups	Meetings Incentives
Eigen regio	+++	++	+	-	-	++
50km-toerist Vl.	+++	+++	+	++	++	++
Vlaanderen	-	+++	+	++++	+++	++
Nederland	-	+	+	+++	+++	+
Henegouwen	-	+	+	+	+	+
Noord-Frankrijk	-	+	+	+	+	+
Duitsland	-	-	-	-	-	-

PMC's met hoogste prioriteit

- Het is prioritair voor de Vlaamse Ardennen het product **individuele korte vakanties** verder te ontwikkelen en te promoten op de **Vlaamse markt**. Alle elementen zijn al aanwezig om dit type vakantie te promoten. Korte vakanties hebben het meeste groeipotentieel, bieden de grootste economische return en zijn uit ecologisch oogpunt ook het meest aantrekkelijk voor deze regio. Het toeristisch-recreatieve aanbod in de Vlaamse Ardennen is ook voldoende groot voor een meerdaags verblijf.
- **Korte vakanties** zijn ook in trek bij kleine groepen (families, verenigingen, collega's). Men is uit op een gezellige tijd samen met verwante personen. De **peer groups** zijn in aantal nog niet zo talrijk aanwezig in de Vlaamse Ardennen, maar ze vormen wel een belangrijke potentiële groep. Er is veel vraag naar logies voor kleine groepen; bovendien is de economische return voor de streek ook aanzienlijk. Op dit moment is er nog onvoldoende verblijfsaccommodaties voor peer groups aanwezig. Er zijn te weinig vakantiehuizen waar men met 20 à 25 personen kwaliteitsvol kan overnachten (individuele kamers met beperkt sanitair).

PMC's met prioriteit 2

- **Omgevingsrecreatie** voor de inwoners van de Vlaamse Ardennen zelf maar ook voor de mensen die binnen een straal van 30 km rond de regio wonen.

Daarnaast is het ook gewenst het **individuele dagtoerisme** te ontwikkelen voor bezoekers uit Gent, de rest van Oost-Vlaanderen en de grensprovincies. Het culturele aanbod in de steden en de provinciale musea zijn samen met het natuur en landschappelijk erfgoed ideale ingrediënten voor een daguitstap. Evenementen van bovenlokaal belang (bijv. wandelevenementen), recreatiedomeinen, pittoreske dorpen met charmante kroegen en de fiets- en wandelproducten hebben voldoende aantrekkingskracht om dagtoeristen aan te trekken. De Zwalmstreek is en blijft een begrip voor de zondagstoerist.

- Voor de **Nederlandse markt** blijft de promotie van **korte vakanties voor individuelen** belangrijk, ondanks de dalende trend van het aantal Nederlandse bezoekers. Het taalvoordeel en de makkelijke bereikbaarheid vanuit Nederland vormen belangrijke troeven. De hellingen en kasseien uit de Ronde van Vlaanderen en het heuvelachtige landschap zijn doorslaggevende argumenten om specifiek voor de Vlaamse Ardennen te kiezen.

PMC's met prioriteit 3

- Uitgaande van de gunstige ligging van de Vlaamse Ardennen en het gediversifieerd toeristisch-recreatieve aanbod, heeft de regio ook potentieel om iets voor de eerder **kleinschalige MICE**-markt te betekenen. Er is echter nog te weinig aangepaste infrastructuur aanwezig om korte verblijven te ontwikkelen. De aandacht van Toerisme Vlaamse Ardennen vzw moet in de eerste plaats gaan naar ondersteuning en motivatie voor de ontwikkeling van accommodatie voor de kleinschalige meetings industry.

3.3.2 Beleidsniveau Toerisme Oost-Vlaanderen en Toerisme Vlaanderen

Het is belangrijk dat op een doeltreffende en doelgerichte manier wordt gewerkt aan de toeristisch-recreatieve ontwikkeling. De andere niveaus werken best aanvullend en/of versterkend. De algemene uitgangspunten dienen in ieder geval te worden gerespecteerd en de profilering doorgetrokken.

Uiteraard kunnen op andere niveaus andere accenten worden gelegd of kan er thematisch worden gewerkt. Samenwerking, overleg of minstens afstemming is aan te bevelen.

Voor de benadering van de verdere Vlaamse en vooral de Nederlandse markt is samenwerking met voornamelijk Toerisme Oost-Vlaanderen en Toerisme Vlaanderen aangewezen.

Toerisme Oost-Vlaanderen richt zich primair op de Vlaamse en de Nederlandse markt en focust op dag- en verblijfstoerisme. Toerisme Vlaanderen promoot Vlaanderen (en Brussel) als toeristische bestemming in binnen- en buitenland (buurlanden, Europese markten en verre markten) en focust zich op het verblijfstoerisme.

Toerisme Vlaanderen en de provinciale toeristische federaties voeren gezamenlijk een binnenlandcampagne rond Vlaanderen Vakantieland. Deze wordt thematisch/regiogericht ingevuld en blijft belangrijk voor de regio's, zeker voor wat betreft het verblijfstoerisme.

Ook de inspanningen van Toerisme Vlaanderen en Toerisme Oost-Vlaanderen op de buitenlandse (verblijfstoeristische) markt zijn belangrijk. Toerisme Vlaamse Ardennen zal hier geen trekkende rol spelen, behalve in projectmatig verband (bijv. Interreg).

Voor de verdere markten wordt de uitstraling die de Vlaamse Ardennen geniet voornamelijk toegeschreven aan de Ronde van Vlaanderen en vraagt een specifieke aanpak bij de product/marktcombinatie. Sinds januari 2007 werd met ondersteuning van de toenmalige Vlaamse minister voor toerisme een coördinator aangetrokken om de Ronde van Vlaanderen uit te spelen als toeristische trekker voor Vlaanderen en de Vlaamse Ardennen, in het bijzonder in het buitenland. Deze opereert vanuit het Centrum Ronde van Vlaanderen. Afstemming en samenwerking zijn aangewezen.

3.4 Samenvattende marktstrategie en merkmatrix

De regio wordt in hoofdzaak gekenmerkt door een mooi en heuvelachtig landschap dat

- het decor vormt van de Ronde van Vlaanderen
- wandelaars uitnodigt om pittoreske dorpen te ontdekken en unieke tochten te maken in een mooie omgeving
- fietsers uitdaagt om kasseistroken en hellingen te verkennen
- zinzoekers aanzet om verrassende cultuuruitstappen te maken
- ideaal is om met familie of vrienden een aangename tijd te beleven
- ideaal is voor korte vakanties in charmante plattelandsverblijven

Bijgevolg zal men inspanningen moeten doen om verrassende en eigentijdse tussendoorvakanties te ontwikkelen voor de onafhankelijke ontdekker, voor familie- en

D3 Strategische visie & doelstellingen

vriendengroepen, voor recreanten en dagtoeristen die op zoek zijn naar een uitdagende vakantie of uitstap in een mooie omgeving.

Toerisme Vlaamse Ardennen richt zich in hoofdzaak op de Vlaamse en Nederlandse markt. Twee types toeristisch-recreatieve producten komen in aanmerking:

- het Ronde-toerisme voor de actieve fietser en wielierliefhebber
- het landschapstoerisme voor de culturele en recreatieve ontdekker

MERKMATRIX	
Essentie	Moderne Romantiek
Belangrijkste emotionele voordeel	Bewuste beleving van een uitdagend en mooi landschap
Belangrijkste functionele voordeel	Landschap of 'het mooiste landschap van Vlaanderen' met veel uitdagingen en verassingen, ook cultureel
Productkenmerken	Heuvelachtig landschap Knotwilgen Kasseien Hellingen Verrassend bochtenwerk Klein erfgoed
Merkpersoonlijkheid	Schoonheid en poëzie Heroïsch en mythisch Avontuur, actief en beleving Uitdaging en emotie Kick en bevrediging
Kernsegment	Eerste orde Onafhankelijke ontdekker Tweede orde (Familiereiziger) (peergroups)

4. Operationele doelstellingen

Binnen 4 segmenten worden operationele doelstellingen (OD) naar voren geschoven. Deze 4 doelstellingen worden verder uitgediept.

OD 1 Productontwikkeling

Streven naar kwaliteitsvolle, eigentijdse toeristische en recreatieve producten en kwaliteitsverbetering van bestaande producten, met het oog op een verdere groei van het verblijfstoerisme in de regio.

De (actieve) landschapsbeleving staat centraal.

OD2 Kwaliteitszorg

Integrale kwaliteitszorg moet een constant aandachtspunt zijn en leiden tot een verbeterde klantentevredenheid.

OD3 Marketing en communicatie

Streven naar een doelgerichte en doelmatige externe marketing en communicatie en interne communicatie.

De vernieuwde profilering, uitgewerkte marktstrategie en de focus op het verblijfstoerisme vormen hierbij de basis.

OD4 Management en organisatie

Een betere en efficiëntere werking van het toeristische apparaat, een performant management, dynamiek, samenwerking en responsabilisering is nodig om toerisme en recreatie in de Vlaamse Ardennen naar een hoger niveau te tillen.

Het gekozen profiel voor de Vlaamse Ardennen dat ondersteund wordt door de slogan 'Vlaanderens Mooiste landschap' moet als een rode draad doorheen het beleid en het operationaliseren ervan lopen. Het betekent dat alle acties die worden ondernomen, op gebied van productontwikkeling, communicatie of andere, tegen het licht van 'Vlaanderens Mooiste landschap' moeten worden geplaatst.

OD 1 Productontwikkeling

Streven naar kwaliteitsvolle, eigentijdse toeristische en recreatieve producten en kwaliteitsverbetering van bestaande producten, met het oog op een verdere groei van het verblijfstoerisme in de regio.

De (actieve) landschapsbeleving staat centraal.

Vlaanderens Mooiste landschap - het landschap gekend van de Ronde van Vlaanderen - vormt de rode draad doorheen de gehele productontwikkeling.

Er moet doelgroepgericht gewerkt worden en rekening worden gehouden met de geselecteerde productlijnen: landschapstoerisme en Rondetoerisme.

Er moet niet alleen aandacht besteed worden aan infrastructurele productontwikkeling maar ook bijvoorbeeld aan (semi-)commerciële productontwikkeling, nieuwe productcombinaties en arrangementen.

Specifieke doelstelling omtrent landschapsbeleving en –behoud

Streven naar een hogere landschapsbeleving en (mee)ijveren voor landschapsbehoud

Aangezien toeristen het mooie landschap als motivatie aangeven om naar de Vlaamse Ardennen te komen én omdat open ruimte en rust in de toekomst schaarser wordt, moet de regio deze troef (en toekomstige niche?) beter uitspelen in de productontwikkeling.

Het landschap moet beter beleefbaar worden gemaakt. Vlaanderens Mooiste landschappen moeten in kaart worden gebracht, de mooie plekjes en zichten moeten worden aangeduid, het moet gekaderd worden in zijn historische context. Aandacht moet ook gaan naar landschapsontwikkeling, landbouw, natuur, ...

Er kan ook een landschappelijk toeristisch product gecreëerd worden dat appelleert aan de Ronde van Vlaanderen. Hierbij kunnen de kasseistroken, hellingen en Rondedorpen worden uitgespeeld.

Landschapsbeleving als toeristisch product heeft mogelijkheden. Het is een uitdaging om het typische Vlaamse Ardennenlandschap minder abstract en meer beleefbaar te maken, o.a. door te verpakken in concrete producten, arrangementen en gecombineerde pakketten.

Er moet echter ook over gewaakt worden dat de troeven bij uitstek - de schoonheid van het landschap, de rust en open ruimte- bewaard blijven. Een duurzame aanpak van toerisme en recreatie is van groot belang. Overleg en samenwerking of afstemming met instanties die zich bezighouden met landschapszorg en –ontwikkeling is aangewezen. Toerisme Vlaamse Ardennen kan hierin een stimulerende, ondersteunende en bewakende rol spelen.

Specifieke doelstelling omtrent het wandelproduct

Streven naar een goed ontwikkeld, voldoende gedifferentieerd en kwaliteitsvol wandelproduct, aangepast aan de verschillende doelgroepen

De Vlaamse Ardennen hebben een uitgesproken wandelprofiel. De verdere uitbouw van een kwaliteitsvol en marktgericht wandelproduct is prioritair. De toeristische regio moet uitgroeien tot een aantrekkelijk wandelgebied met gevarieerde en kwaliteitsvolle wandelproducten.

Met het Vlaamse Ardennen product worden 2 types wandelaars aangesproken: enerzijds de actieve wandelaar en trekker, anderzijds de recreatieve wandelaar (korte zondagswandelaar). Voor de ene doelgroep staan de kilometers centraal (uiteraard liefst door een aangenaam landschap) of de uitdaging, de beleving, de ontdekking. Voor de andere zijn overwegend de mooie omgeving, het landschap, de natuur, de rust en de verstrooiing onderweg van belang.

De 2 doelgroepen hebben verschillende verwachtingen en noden. Er moeten dus gevarieerde wandelproducten (bijv. zowel GR als lusvormige landschaps- en natuurroutes) en/of wandelproducten die voldoende flexibiliteit bieden (bijv. wandelnetwerken) worden aangeboden.

De doelgroepen moeten op een gedifferentieerde manier worden benaderd.

Rekening houdend met de geselecteerde doelgroepen moet worden onderzocht in welke mate nieuwe technologieën en vernieuwende of themagerelateerde wandelproducten kunnen worden ontwikkeld. Voorbeelden zijn thematochten op netwerken, avontuurlijke wandelproducten zoals meerdaagse trektochten, ...

Voor beide doelgroepen moet gestreefd worden naar een kwalitatief hoogstaand (goed onderhouden) primair wandelproduct en aanvullende diensten en voorzieningen.

Tenslotte dient naar de geest van een kwaliteitsvol en duurzaam product, het wandelproduct Vlaamse Ardennen beter afgestemd te worden op het openbaar vervoer.

Specifieke doelstelling omtrent het fietsproduct

Streven naar een goed ontwikkeld, voldoende gedifferentieerd en kwaliteitsvol fietsproduct, aangepast aan de verschillende doelgroepen

De Vlaamse Ardennen trekt ook 2 types fietsrecreanten aan: de recreatieve fietser en de sportieve fietser. De regio heeft voldoende potentieel om beide doelgroepen te bedienen. Aangezien beide doelgroepen andere wensen en noden hebben, moeten ze evenwel gedifferentieerd worden benaderd. Er moet sprake zijn van aangepaste producten, aangepaste communicatie en een aangepaste benadering.

De beleving van de regio is voor beide doelgroepen fundamenteel anders. Voor de sportieve fietser zijn de hellingen en kasseien een uitdaging en onderdeel van een sportieve en actieve tocht die al dan niet tot doel heeft de Ronde van Vlaanderen te proeven. Voor de recreatieve fietser is niet alleen (of zelfs niet zozeer) het fietsen van belang maar ook andere elementen waaronder de rust, het landschap maar evenzeer een terrasje onderweg.

De fietsproducten moeten dan ook in die zin worden gedifferentieerd of voldoende flexibiliteit bieden.

Rekening houdend met de geselecteerde doelgroepen (onafhankelijke ontdekkers), moet worden onderzocht in welke mate nieuwe technologieën en vernieuwende of themagerelateerde producten (landschap) kunnen worden ontwikkeld zoals thematochten op netwerken, ...

Voor beide doelgroepen moet gestreefd worden naar een kwalitatief hoogstaand (goed onderhouden) primair fietsproduct en aanvullende diensten en voorzieningen.

Specifieke doelstelling omtrent het cultuurtoeristische product en erfgoed

Het cultuurtoeristische product, de stadjes in de regio en het erfgoed in en buiten de stadjes moet beter worden uitgespeeld in het Vlaamse Ardennen verhaal, tegen de achtergrond van het landschap

Het cultuurtoeristische product van de Vlaamse Ardennen moet verder ontwikkeld en meer uitgespeeld worden en dit tegen de achtergrond van het landschap. Ook erfgoed in het landschap speelt een belangrijke rol in het Vlaamse Ardennen verhaal.

De stadjes in de regio worden gezien als bakens in het landschap met een eigen identiteit en profiel. Oudenaarde, Ronse, Geraardsbergen en Zottegem hebben allen een belangrijke historische achtergrond en bieden een grote meerwaarde voor toeristen die interesse hebben in regionale cultuur en geschiedenis. Het waardevolle stedelijke product moet beter worden uitgespeeld in het Vlaamse Ardennen verhaal.

De stadjes moeten ook worden uitgespeeld als uitvalsbasis voor een verkenning van het landschap. Er moet aandacht worden besteed aan de relatie tussen stad en landschap. Oudenaarde aan de Schelde, Ronse tussen de heuvels, Geraardsbergen op de flank van de Oudenberg en Zottegem als knooppunt van historische wegen.

Het landbouwkundig, archeologisch, religieus en landschappelijk erfgoed moet beter worden uitgespeeld en ingekapseld in een landschapsbeleving. Vanuit deze invalshoek kan ook veel aandacht besteed worden aan het erfgoed dat zich in het landschap (buiten de stadjes) bevindt: molens, kapellen, boerderijen, kloosters, kerken, pittoreske dorpen. Ook typische Ronde van Vlaanderen dorpen, steden, kasseistroken, referentiepunten en monumenten kunnen op deze manier aan bod komen.

Specifieke doelstelling omtrent het verblijfstoeristische product

Verblijfstoeristische producten moeten kwalitatief en kwantitatief worden versterkt

Inspanningen moeten worden geleverd om het verblijfstoerisme kwantitatief en/of meer kwalitatief uit te bouwen, permanent te ondersteunen en te stimuleren.

De cultuurhistorische stadjes moeten voorzien worden van een ruimer, kwalitatief en gevarieerd aanbod hotelaccommodaties. In het buitengebied moet vooral het kleinschalige logiesaanbod, met in het bijzonder de actieve hoeve- en plattelandsverblijven en de vakantiewoningen, alle kansen krijgen om zich op een eigentijdse manier te ontwikkelen.

Kampeerterreinen en kampeerverblijfparken hebben nood aan een ruimer aanbod van toeristische plaatsen en accommodaties die zijn afgestemd op het fiets- en wandeltoerisme (heroriëntering en kwaliteitsverhoging).

De ontwikkeling van kwaliteitsvolle accommodaties voor kleine groepen (peergroups) dient te worden gestimuleerd en ondersteund.

De logiesector moet verder worden begeleid op het vlak van kwalitatieve productontwikkeling, communicatie en promotie. Eigentijdse toeristische verblijfsarrangementen moeten op diverse manieren en in samenwerking met verschillende actoren worden ontwikkeld, gepromoot en vermarkt. Overkoepelende promotie- en kortingacties moeten in overweging worden genomen teneinde een spreiding van het verblijfstoerisme gedurende het jaar te verzekeren.

Specifieke doelstelling omtrent toeristische evenementen

Toeristische evenementen die een link hebben met of kunnen worden gekoppeld aan het profiel en de eigenheid van de Vlaamse Ardennen worden beter uitgespeeld in de toeristische beleving

Een evenement is een bijzonder goed instrument om de aandacht te vestigen op de troeven van een regio. De evenementen die toeristisch moeten worden uitgespeeld of ondersteund worden voornamelijk gekozen in functie van de aansluiting op de eigenheid en het profiel van de regio of moeten hierin worden ingebed.

Niet alleen het evenement op zich maar ook en vooral de toeristische beleving eromheen wordt in de verf gezet. Een evenement kan als kapstok dienen maar de nadruk ligt op het genereren van herhaalbezoeken en aanvullende belevingen. Op die manier wordt spreiding van toerisme in tijd en ruimte nagestreefd. Het evenement kan aangewend worden om arrangementen of aanvullende producten aan te bieden (in combinatie met het evenement of inspelend op het evenement). Ook kunnen deelnemers van een evenement worden geconfronteerd met de toeristische troeven van de streek (het landschap, de streekproducten, de molens, de Ronde van Vlaanderen).

Er moet over gewaakt worden dat bestaande evenementen zoveel mogelijk worden verankerd in de regio en aansluiten op de profilering ervan. Overschrijding van de draagkracht door grootschalige evenementen en negatieve effecten moet zoveel mogelijk worden vermeden. Een duurzame aanpak moet gestimuleerd worden. Samenwerkingsverbanden met organisatoren en overleg zijn in deze aangewezen.

De Ronde van Vlaanderen is het belangrijkste evenement voor de regio, met internationale uitstraling. Het evenement trekt heel wat dag- en verblijfstoeristen naar de regio weken vóór en in het weekend van de Ronde zelf. Inspanningen moeten worden geleverd om ook de weken en maanden na de Ronde de toeristen en recreanten naar de regio te halen en stimulansen te bieden aan de logies- en horecasector in de streek.

Specifieke doelstelling omtrent attractiepunten en recreatiedomeinen

Recreatiedomeinen en –parken, natuureducatieve centra, erfgoedcentra en musea en kleinschalige attracties verder ontwikkelen tot imagoversterkende toeristische aantrekkingspunten voor de regio

De Vlaamse Ardennen beschikken over een aantal grootschalige en meerdere kleinschalige toeristische knooppunten en attracties die een meerwaarde (kunnen) bieden voor de regio en imagoversterkend (kunnen) zijn of worden.

De bestaande grootschalige recreatiedomeinen (waaronder het Kluisbos, De Gavers, Donkvijver) zijn belangrijke recreatieve aantrekkingspolen voor zowel het dag- als verblijfstoerisme of kunnen het worden. Ze moeten verder worden ondersteund en uitgebouwd tot eigentijdse en kwaliteitsvolle attractiepunten waarbij de link met het landschap en het profiel van de regio moet worden benadrukt.

Ook de natuureducatieve centra, de musea en de erfgoedcentra maar ook de kleinere attractiepunten moeten een belangrijkere rol vervullen in de toeristische beleving van de Vlaamse Ardennen, elk met een eigen invalshoek (recreatie, natuureducatie,

landschapsbeleving, cultuur en erfgoed, ...). Aspecten zoals toegankelijkheid, openingstijden, toeristisch onthaal en toeristische beleving moeten worden bewaakt.

Specifieke doelstelling omtrent hoeve- en streekproducten

In het kader van landschapsbeleving moeten hoeve- en streekproducten toeristisch sterker worden uitgespeeld

De hoeve- en streekproducten moeten sterker als toeristische troef worden uitgespeeld en dit opnieuw door de relatie met het landschap te benadrukken. De verdere productontwikkeling kan vertrekken vanuit de gedachte: 'Wat brengt dit landschap op?' Er kunnen zowel dag- als verblijfsarrangementen worden uitgewerkt met aandacht voor bier, jenever, mattentaarten en hoeveproducten. Er kunnen toeristische producten worden uitgewerkt die landschapsbeleving en proeverij combineren: het landschap proeven doorheen zijn producten.

Een eigentijdse aanpak is opnieuw noodzakelijk. De arrangementen of activiteiten die worden voorgesteld, moeten in een hedendaags kleedje worden verpakt, zelfs al gaat het om authentieke producten.

De hoeve- en streekproducten moeten dicht bij de toerist worden gebracht. De distributie moet eenvoudig verlopen en de verkoop moet drempelverlagend werken voor zowel toeristen als inwoners.

Specifieke doelstelling omtrent andere vormen van openluchtrecreatie

Streven naar een voorzichtige en gerichte uitwerking of ondersteuning van andere vormen van openluchtrecreatie, rekening houdend met de draagkracht van de regio en de prioritaire producten fietsen en wandelen

Andere vormen van extensieve openluchtrecreatie (bijv. ruiters- en mentoerisme, mountainbike, ...) kunnen ontwikkeld of ondersteund worden voor zover ze geen bedreiging vormen voor het landschap, aansluiten bij de profilering van de regio en voor zover de draagkracht van de regio niet wordt overschreden.

Het fiets- en wandeltoerisme staat centraal in de Vlaamse Ardennen. Andere recreatievormen zullen hiertegen en tegen het landschap afgewogen worden. Eventueel wordt sturend opgetreden door inrichting van infrastructuur of zoning. De beleving van het landschap staat prioritair ten opzichte van de beleving van de recreatievorm.

Om redenen van variatie en aansluiting bij de profilering en geselecteerde doelgroepen van de regio, is een basisaanbod van ruiters- en menroutes en mountainbikeroutes en eventueel andere vormen van natuur- of landschapsrecreatie evenwel verdedigbaar. Hetzelfde geldt voor andere vormen van avontuurlijke outdooractiviteiten.

Harde, weinig duurzame recreatievormen zoals quad worden echter niet ondersteund.

OD 2 Kwaliteitszorg

Integrale kwaliteitszorg moet een constant aandachtspunt zijn en leiden tot een verbeterde klanttevredenheid

Kwaliteitszorg wordt als een aparte doelstelling opgenomen wegens het grote belang dat er wordt aan gehecht. Kwaliteit, nu een zwak punt voor de Vlaamse Ardennen, moet uitgroeien tot een troef en leiden tot een onverdeeld positief imago.

Kwaliteit betekent in principe het voldoen aan de verwachtingen van de consument. Goede kwaliteit moet zich dus uiten in klanttevredenheid. Een hogere klanttevredenheid en een daling van het aantal klachten moet worden nagestreefd. Klachtenbehandeling wordt een aandachtspunt.

Kwaliteit betekent in het geval van toerisme en recreatie eveneens voldoen aan de eisen (of richtlijnen) gesteld door de overheid. Richtlijnen kunnen ook gesteld worden door belangenorganisaties (bijv. labelling). In het geval van toerisme en recreatie bestaan eisen en richtlijnen m.b.t. logies, fietsvriendelijke instellingen, hoeve- en plattelandstoerisme. Een aantal eisen en richtlijnen op Vlaams niveau zijn in ontwikkeling. De ontwikkeling en de implementatie op het terrein moet nauwgezet worden opgevolgd en ondersteund. Het nieuwe decreet op de toeristische logies zou de kwaliteit van het verblijfstoeristische aanbod in de regio ten goede moeten komen.

Het streven naar kwaliteit moet betrekking hebben op alle componenten van de toeristische beleving: de informatievoorzieningen, het onthaal, het recreatieve product, het logies, het landschap, de horeca, de attractiepunten, de bewegwijzering, het vervoer, ... Kwaliteitszorg moet integraal zijn.

Het belang van de zorg voor kwaliteit moet worden erkend op de diverse niveaus en door alle betrokken actoren. Alle actoren moeten meewerken aan het bewaken en verbeteren van de kwaliteit.

Kwaliteitszorg vergt een overkoepelende en gedragen aanpak.

Kwaliteit moet in ieder geval meetbaar én beheersbaar worden. Kwaliteitsnormen, zowel objectieve als subjectieve, moeten worden vooropgesteld en opgevolgd.

De implementatie van een (integraal) kwaliteitszorgsysteem moet worden onderzocht en, indien haalbaar en opportuun, gerealiseerd.

OD 3 Marketing en communicatie

Streven naar een doelgerichte en doelmatige externe marketing en communicatie en interne communicatie.

De vernieuwde profilering, uitgewerkte marktstrategie en de focus op het verblijfstoerisme vormen hierbij de basis.

Specifieke doelstelling omtrent externe marketing en communicatie

Voeren van een efficiënt en gericht extern marketing- en communicatiebeleid

Voor de externe communicatie (pers, media, socioculturele verenigingen, (potentiële) toerist, ...) moet jaarlijks een goed doordacht marketingcommunicatieplan worden opgemaakt.

De vernieuwde profilering, uitgewerkte marktstrategie en de focus op het verblijfstoerisme vormen hierbij de basis. Toerisme Vlaamse Ardennen vzw en Toerisme Oost-Vlaanderen vzw moeten erover waken dat alle inspanningen het globale verhaal versterken. Het efficiënt aanwenden van mankracht en middelen moet een permanent aandachtspunt zijn. Om de Vlaamse Ardennen op impactvolle manier in de markt te plaatsen, zal een voldoende groot budget moeten worden vergaard.

Er moet gestreefd worden naar eigentijdse en gevarieerde communicatie. Communicatie moet eveneens in twee richtingen verlopen. De mening van de toerist moet worden gehoord en ter harte genomen. Nieuwe communicatiemiddelen moeten optimaal worden benut.

Communicatie gebeurt op verschillende momenten, in verschillende omstandigheden, via verschillende kanalen en door verschillende instanties. De boodschap of de informatie die wordt gebracht, moet eenduidig en goed gestructureerd zijn. De Vlaamse Ardennen moeten op alle niveaus eenvormig en duidelijk worden geprofileerd en voorgesteld aan de (potentiële) toerist.

Er moet in de externe communicatie aandacht besteed worden aan:

- het duidelijk positioneren en duiden van het toeristische product Vlaamse Ardennen zodat de juiste verwachtingen worden geschapen

- imagoversterkende en wervende communicatiecampagnes

De gevoerde communicatie moet:

- doelgericht en doelmatig zijn: inzet van de meest geschikte communicatiekanalen voor geselecteerde producten en markten in functie van beschikbare budgetten
- gedifferentieerd zijn: door een mix van communicatie-instrumenten kunnen de gewenste doelgroepen maximaal worden bereikt en kan de juiste informatie op de juiste plaats worden gebracht
- gelaagd maar afgestemd zijn: de toeristische sector is georganiseerd op verschillende niveaus. Een gelaagde maar goed op elkaar afgestemde communicatie is gewenst om een maximale respons te krijgen, synergie-effecten te bekomen en toch verwarring te vermijden

Specifieke doelstelling omtrent interne communicatie

Streven naar een goede interne communicatie

Ook aan interne communicatie (binnen de toeristische sector) moet aandacht besteed worden. De sector moet op de hoogte zijn van werking, initiatieven, beleidslijnen en uiteraard toerisme in de regio zelf.

Een goede interne communicatie zorgt voor een eenduidige en correcte externe informatie. Het is essentieel in het streven naar een eenduidig en eensgezind profiel. De communicatie van alle actoren moet op elkaar worden afgestemd.

Interne communicatie zorgt ook voor een hogere betrokkenheid van toeristische actoren en bevordert de professionalisering van de sector. Een goede interne communicatie betekent dus ook een goede interne relatie. Er moeten initiatieven genomen worden om de eensgezindheid en het groeps- of regiogevoel te stimuleren en om de diverse actoren te doen samenwerken.

Regionale toeristische informatie dient te worden verzameld en gebundeld. De gebundelde en op elkaar afgestemde informatie moet op regelmatige tijdstippen worden verspreid. Hiervoor kunnen nieuwe media en geijkte administratieve kanalen worden gebruikt. Ook vorming, studie-uitstappen, onderlinge informatie-uitwisseling, regelmatig overleg, ... bevorderen de interne communicatie en interne relaties.

Specifieke doelstelling omtrent onthaal(infra)structuur

Ontwikkelen van een nieuwe totaalvisie op het regionaal toeristisch onthaal en implementeren van een gelaagde onthaalstructuur

Er is nood aan een vernieuwde dynamiek in en een vernieuwde totaalvisie op toeristisch onthaal in de Vlaamse Ardennen. Een **toeristisch onthaalplan voor de Vlaamse Ardennen moet worden ontwikkeld met aandacht voor** regioprofilering, duidelijke structuren, eenduidigheid in informatieverstrekking, verbrede dienstverlening en samenwerking.

Er moet gestreefd worden naar een gelaagde onthaalstructuur met enkele grotere, regionale onthaalcentra op toeristische knooppunten (toegangspoorten), aangevuld met een breed, gespreid netwerk van meer kleinschalige informatiepunten en lokale onthaalcentra. De onthaalfunctie kan ook (deels) thematisch worden ingevuld. Ook horeca en attractiepunten kunnen en moeten hun plaats krijgen in het onthaalnetwerk.

De opmaak van het toeristische onthaal voor de Vlaamse Ardennen moet gebeuren in nauw overleg met Toerisme Vlaanderen en Toerisme Oost-Vlaanderen.

Andere vormen van onthaal (zoals infoborden aan invalswegen, informatiezuilen, ...) kunnen een meerwaarde bieden in het verstrekken van informatie aan of het verwelkomen van toeristen en recreanten en het oplossen van knelpunten van toegankelijkheid van onthaal.

OD 4 Management en organisatie

Een betere en efficiëntere werking van het toeristische apparaat, een performant management, dynamiek, samenwerking en responsabilisering is nodig om toerisme en recreatie in de Vlaamse Ardennen naar een hoger niveau te tillen

Specifieke doelstelling omtrent regiomanagement

Werk maken van een slagvaardig regiomanagement

De regiocoördinatie Vlaamse Ardennen en Toerisme Vlaamse Ardennen moet een coördinerende, sturende rol spelen in de regio. Toerisme Vlaamse Ardennen vzw moet samen met Toerisme Oost-Vlaanderen vzw de beleidslijnen uittekenen voor de regio en een kader creëren waarbinnen één toeristisch Vlaamse Ardennen project kan groeien. Het strategisch beleidsplan tekent de algemene beleidslijnen uit voor de volgende 5 jaar. Binnen de structuren van Toerisme Vlaamse Ardennen moet dit plan verder uitgewerkt worden en moeten jaarlijkse actieplannen worden opgesteld met timings, prioriteiten en budgettering.

Toerisme Vlaamse Ardennen moet er als vzw over waken dat de beschikbare middelen efficiënt worden ingezet en dat de doelstellingen op regionaal niveau worden gehaald. De doelstellingen die worden voorop gesteld en door de bestuursorganen van de vzw worden goedgekeurd, moeten op regelmatige tijdstippen kunnen worden geëvalueerd en bijgestuurd. De vorderingen omtrent de realisatie van het strategisch plan moeten worden voorgelegd aan de Algemene Vergadering teneinde garanties in te bouwen omtrent slaagkansen en vooruitgang.

De regiocoördinatie en Toerisme Vlaamse Ardennen moet ook een coördinerende en dynamiserende rol spelen en mensen en instellingen motiveren om samen te werken aan het Vlaamse Ardennen project.

De rol van Toerisme Vlaamse Ardennen vzw is er verder één van ondersteuning en begeleiding. Lokale en regionale toeristische actoren moeten bij de regiocoördinatie terecht kunnen voor eerstelijnsadvies inzake toeristische aangelegenheden.

Specifieke doelstelling omtrent organisatiestructuren

Operationeel maken van goed werkende organisatiestructuren

De vzw Toerisme Vlaamse Ardennen wil in de periode 2009-2014 streven naar een efficiëntere werking van de vzw. Een kleinere, meer betrokken en evenwichtig samengestelde Raad van Bestuur zou meer frequent samenkomen, moet op een efficiënte manier vergaderen en dagelijkse beslissingen nemen. De bevoegdheden van de Algemene Vergadering worden uitgebreid zodat deze instantie, waar alle gemeenten en andere partners deel van uitmaken, haar stem kan uitbrengen over meerjarenplannen en jaarlijkse actieplannen.

De betrokkenheid van alle steden en gemeenten in de regionale vzw is een bezorgdheid bij het nieuwe systeem. Een goede communicatie van beslissingen van Raad van de Bestuur naar alle gemeenten (en toeristische ambtenaren) moet worden gegarandeerd. In de statuten van de regionale vzw zijn mechanismen voorzien om de betrokkenheid van steden en gemeenten te verhogen (rotatiesysteem mandaten Raad van Bestuur).

Naast de statutaire organen op regionaal niveau moeten één of meerdere niet-statutaire werkgroepen operationeel zijn met lokale en waar nodig provinciale beambten. Deze werkgroep(en) moeten op regelmatige basis samenkomen, dossiers voorbereiden en genomen beslissingen uitvoeren. Eventueel kunnen ad hoc specifieke werkgroepen worden samengesteld voor de uitvoering van specifieke, tijdelijke opdrachten. Op die manier wordt ook de betrokkenheid van toeristische beambten gegarandeerd.

Specifieke doelstelling omtrent werking en samenwerking in de toeristische sector

Werk maken van een verhoogde dynamiek, een goede samenwerking in de sector en responsabilisering

De regiocoördinatie Vlaamse Ardennen is te beperkt is om een volwaardige toeristische werking te realiseren voor een hele regio als de Vlaamse Ardennen.

Projecten van regionaal of minstens bovenlokaal niveau kunnen ter harte worden genomen, in overleg met Toerisme Oost-Vlaanderen. Het is niet de bedoeling dat de regiocoördinatie taken opneemt die in principe vanuit het lokale of provinciale niveau moeten worden opgevolgd.

Leden-organisaties moeten worden geresponsabiliseerd en betrokken bij uitvoerende opdrachten. Het is van groot belang dat er zoveel mogelijk input uit en samenwerking met de lokale toeristische beambten komt. Ook nauwe samenwerking met het provinciale niveau is aangewezen. Duidelijke taakverdelingen en bevoegdheden moeten worden afgesproken.

Ook samenwerking met andere publieke en private toeristische actoren (waaronder evenementenorganisatoren, logies, horeca, musea, natuureducatieve centra, Centrum Ronde Van Vlaanderen) is van groot belang.

Er kan op termijn gezocht worden naar andere structurele samenwerkingsverbanden. Publiek-private samenwerkingsverbanden kunnen worden overwogen.

Alle toeristische actoren en organisaties moeten hun voordeel halen uit het welslagen van dit strategisch plan. Alle steden en gemeenten, overheidsorganisaties, openbare instellingen, horeca en toeristische bedrijven moeten dan ook hun verantwoordelijkheid opnemen. Een dynamiek moet worden gecreëerd.

Samenwerkingsverbanden, afspraken en bundeling van krachten zijn nodig om naar een optimaal resultaat te gaan.

Samenwerking moet voor de Vlaamse Ardennen ook regio- en taalgrensoverschrijdend worden ingevuld. Grensoverschrijdende samenwerking kan ook met niet-aangrenzende regio's worden uitgewerkt.

Specifieke doelstelling omtrent financiering

Middelen afstemmen of samenbrengen en/of meer middelen zoeken om het strategisch plan voor toerisme en recreatie te kunnen realiseren

Het budget van vzw Toerisme Vlaamse Ardennen - een promotiepool samengesteld met bijdragen van de leden-gemeenten en Toerisme Oost-Vlaanderen vzw - is ontoereikend om volwaardige ontwikkeling van toerisme en recreatie in de Vlaamse Ardennen te garanderen. Beschikbare middelen op diverse niveaus moeten efficiënt worden aangewend, op elkaar afgestemd en eventueel gebundeld.

Er moeten andere overheidssubsidies worden gezocht om het toeristische potentieel van de Vlaamse Ardennen kansen te bieden.

Ook privé-investeerdere kunnen nauwer worden betrokken.

Er bestaan diverse subsidie- en investeringsmogelijkheden voor toerisme in de regio (PDPO II, Leader-programma, Interreg IV, Toerisme Vlaanderen) die beter moeten worden benut. Er kan hierbij gezocht worden naar samenwerking met andere toeristische actoren of aanverwante sectoren.

De erkenning van de Vlaamse Ardennen als leaergebied biedt interessante mogelijkheden om waardevolle toeristisch-recreatieve projecten uit te werken waarbij ook de lokale actoren nauw worden betrokken.

Privé-financiering en investering moet aantrekkelijker worden gemaakt voor initiatieven die passen in de krijtlijnen van dit strategisch plan. De regiocoördinatie moet de bedrijfswereld warm maken om te investeren in het toerisme in de Vlaamse Ardennen. De regiocoördinatie moet de lokale overheidsdiensten en de bedrijfswereld samenbrengen en optreden als facilitator.

Er moet een financieel plan worden uitgewerkt met als doel de vooropgestelde acties te budgetteren en er vervolgens de gepaste financiële middelen en engagementen voor te verzamelen.

Specifieke doelstelling omtrent intersectorale samenwerking en networking

Uitbouwen van intersectorale samenwerking en networking

Toerisme in de Vlaamse Ardennen staat niet op zichzelf maar heeft raakvlakken met verschillende andere sectoren (natuur, landbouw, cultuur, sport, ...). Omdat het landschap zo belangrijk is en er hierop diverse claims zijn, is overleg, samenwerking of afstemming met andere beleidsdomeinen en administraties en diverse andere instanties (natuur- en milieuverenigingen, het Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen, ...), wederzijds respect en erkenning van elkaars belangen essentieel.

Er moet bij de ontwikkeling van het buitengebied ook ruimte en aandacht zijn voor toerisme en recreatie, al dan niet in een rol van medegebruik. Projecten van andere beleidsdomeinen kunnen beter toeristisch-recreatief gevaloriseerd worden. Duurzaamheid en kwaliteit mogen hierbij niet uit het oog verloren worden.

Er dient te worden van uit gegaan dat de verschillende belangen niet noodzakelijk tegenstrijdig zijn.

Een gebiedsgericht en sectoroverschrijdend beleid voor de Vlaamse Ardennen moet leiden tot een grotere dynamiek en meer daadkracht die de regio ten goede komt.

Deel 4

Globaal actieplan

Om de strategische visie en doelstellingen te kunnen realiseren, werd een globaal actieplan uitgewerkt voor de periode 2009-2012. Het globaal actieplan is ambitieus opgevat en geeft een brede waaier aan weerhouden mogelijkheden voor concrete acties en/of suggesties binnen een aantal actiedomeinen. Een aantal acties zijn in detail uitgewerkt, andere minder. Wel worden al indicaties gegeven van prioriteiten, timing en partners waarmee zal/kan worden samengewerkt.

Wat betreft prioriteiten wordt gewerkt met de aanduidingen:

1. HB: hefboomproject voor de regio; onontbeerlijk om het toerisme in de regio naar een hoger niveau te tillen
2. P1 tot P3: projecten, acties of actielijnen met prioriteit 1 (hoogste prioriteit na de hefboomprojecten) tot prioriteit 3 (laagste prioriteit) voor de toeristisch-recreatieve werking in de regio

Het globaal actieplan moet worden opgevat als een leidraad voor de opmaak van jaarlijkse actieplannen waarbij acties, budgettering, prioriteiten en timing verder worden geconcretiseerd en uitgediept. Deze jaarlijkse actieplannen m.b.t. de verschillende actiedomeinen zullen worden opgemaakt in nauw overleg met de partners op lokaal én provinciaal niveau. Ook andere partners en actoren uit de toeristische en aanverwante sectoren zullen worden betrokken bij de opmaak van de jaarlijkse actieplannen. Op die manier streeft Toerisme Vlaamse Ardennen naar een groot draagvlak voor de toekomstige werking. Het laat ook toe om, binnen de krijtlijnen die worden uitgetekend in het strategisch beleidsplan, in te spelen op concrete ontwikkelingen en opportuniteiten en kansen die zich voordoen in deze snel evoluerende sector.

Een overzicht van de actiedomeinen:

1. Acties m.b.t. productontwikkeling
  - Productontwikkeling in het kader van het landschap
  - Het wandelproduct
  - Het fietsproduct
  - Rondetoerisme als toeristische productlijn
  - Het cultuurtoeristisch product en erfgoed
  - Het verblijfstoerisme
  - Toeristische evenementen
  - Attractiepunten en recreatiedomeinen
  - Hoeve- en streekproducten
  - Andere vormen van openluchtrecreatie
2. Acties m.b.t. integrale kwaliteitszorg
3. Acties m.b.t. onthaal
4. Acties m.b.t. marketing en communicatie
5. Acties m.b.t. management en organisatie

1. Acties m.b.t. productontwikkeling

1.1 Productontwikkeling in het kader van het landschap

Er moet werk worden gemaakt van het behoud, een betere duiding en toeristische ontsluiting van het landschap in zijn meest diverse vorm, met bijzondere aandacht voor het typische Rondelandschap. De toegankelijkheid van het landschap moet worden bevorderd.

- **Aandacht voor landschapszorg en –ontwikkeling (zie kwaliteitszorg) (P1)**
- **Inventariseren van landschapselementen en landschappelijk erfgoed (P1)**

Er moet een inventaris worden gemaakt van alle vergezichten en (beschermd) landschappen, hellingen, kasseistroken, buurtwegen, molens en kleine landschapselementen. Deze inventaris (o.b.v. de Landschapsatlas) moet de mogelijkheid bieden om in volgende fasen unieke toeristische producten te ontwikkelen en acties te ondernemen die Vlaanderens Mooiste landschap in de kijker zetten.

- *Timing: 2009-2010*
- *Taak TVA: stimuleren en meewerken*
- *Mogelijke partners: Agentschap RWO Oost-Vlaanderen, RLVA, VLM*

- **Beter duiden en toeristisch ontsluiten van het landschap en landschappelijk erfgoed (P1)**

Er moeten acties worden ontwikkeld die de eigenheid van de streek versterken en onderstrepen. De heuvels, de kasseien, de aanwezigheid van water en waterbronnen, de kronkelende wegen, het erfgoed (molens en archeologische sites) in het landschap, de pittoreske dorpen en de diversiteit van het landschap moeten worden geherwaardeerd en beter geduid.

Het toeristisch ontsluiten van deze landschappen moet de natuurlandschappelijke, historische, sociaal-culturele en esthetische waarden van het landschap in beeld brengen en duiden aan de ontdekker van dat landschap. Er moet daarbij rekening worden gehouden met de draagkracht en de bestemming van het gebied.

Niet alleen in de communicatie en profilering moet het landschap worden benadrukt en geduid. Ook via fysieke dragers (bijv. infopanelen) kan het landschap beter worden geduid en beleefbaar gemaakt. Het inrichten van uitkijk-, informatie- en/of oriëntatiepunten kunnen een meerwaarde betekenen voor de landschapstoerist die de Vlaamse Ardennen komt ontdekken.

- **Fysiek toegankelijk maken van het landschap voor een brede doelgroep met aandacht voor duurzaamheid (P1)**

De toegankelijkheid van het landschap moet worden gegarandeerd en dit voor een brede doelgroep.

Er moet worden geijverd voor het openstellen van bijzondere (private) bossen en parken en groen- en natuurgebieden voor de toerist-recreant. Nauwe samenwerking en overleg met VLM, ANB, Bosgroep Vlaamse Ardennen, RLVA en boseigenaars (OCMW, Natuurpunt, ...) is cruciaal. Er kan ook gedacht worden aan het toegankelijk maken van kasteelparken, het renoveren van stadsparken en het integreren van vista's op privédomein (horeca en logiesuitbaters).

Er moet aandacht besteed worden aan het (terug) openstellen of invoeren van onverharde of trage wegen en aan het onderhoud en de kwaliteit van de voetpaden.

De toegankelijkheid van het landschap en de landschapsbeleving kan worden bevorderd, ondermeer door te voorzien in aangepaste randinfrastructuur zoals sluisen, knuppelpaden of trapjes in wandelgebieden.

Het landschap mag geen hindernis op zich vormen voor bepaalde doelgroepen. Ook aan minder mobiele toeristen moet aandacht worden besteed. Dit kan door de inrichting van een uitkijktoren met lift (voor rolstoelgebruikers) bijv. Ook kunnen aangepaste toeristisch-recreatieve producten worden ontwikkeld (bijv. wandelroutes geschikt voor rolstoelgebruikers, kinderwagens, ...).

Ook het openbaar vervoer kan in dit verband een grotere rol spelen.

- *Actie: randinfrastructuur fietsnetwerk Vlaamse Ardennen via Europese project MIRRA*
- *Timing: 2009*
- *Taak TVA: advies en inhoudelijke inbreng*
- *Mogelijke partners: TOV, projectpartners*

- *Actie: weg- en randinfrastructuur wandelnetwerk(en) Vlaamse Ardennen, o.a. via Europese project MIRRA*
- *Timing: 2010-2011*
- *Taak TVA: inventariseren, adviseren, inhoudelijke inbreng*
- *Mogelijke partners: TOV, steden en gemeenten, projectpartners*

- **Algemene productontwikkeling met aandacht voor het landschap (P1)**

Nieuwe, unieke toeristisch-recreatieve producten zoals een kasseitrip, een vergezichtigtocht, een meerdaagse tocht in de voetsporen van Omer Wattez of een permanente wandel- en fietsroute met aandacht voor typische landschapselementen, benadrukken de landschappelijke eigenheid van de regio en dienen te worden uitgewerkt.

- **Ontwikkelen van landschapsbeleving in de brede zin van het woord (P2)**

Diverse elementen van landschapsbeleving moeten aan bod komen. Landschapsbeleving moet tevens gebeuren op een eigentijdse en verrassende manier. Het uitspelen van hoeve- en streekproducten in dit kader wordt apart bekeken (zie verder).

Ook artistieke workshops of hoefetoerisme kunnen worden ingezet om het landschap uit te spelen. Aangezien een toenemende creativiteit beschouwd wordt als een van de groeitrends in de vrijetijdsbesteding, moet worden nagegaan in welke mate er ruimte is voor creatieve vakanties die een link leggen met het landschap, zoals bijvoorbeeld landschapsschilderen, tuinen ontwerpen, koken met streekproducten, kijken naar kunst in het landschap. Educatieve arrangementen bieden nieuwe perspectieven voor onafhankelijke ontdekkers. Verenigingen en organisaties moeten worden aangesproken om rondleidingen en activiteiten te organiseren die de toeristen begeleiden in hun (cultuur)landschapsbeleving.

Het landschap moet gezien worden als een ontdekkingstocht, eerder dan als mooi decor. De uitdagingen van de hellingen en kasseistroken, de verkenning van een relatief onbekend landschap en kleine dorpen, de trektochten langs natuurdomeinen en over heuvels bieden een meerwaarde voor zinzoekers. Een vakantie in de Vlaamse Ardennen moet ervaren worden als een verrijking.

- *actie: initiëren van dergelijke projecten op de regionale adviesraad en in de werkgroepen*
- *Timing: vanaf najaar 2009*
- *Taak TVA: initiëren*
- *Mogelijke partners: natuurverenigingen en natuureducatieve centra, Vorming Plus, RLVA, artistieke milieu, logiesector, scholen, ...*

- **Grensoverschrijdend landschap (P2)**

De contacten die n.a.v. het Interreg IIIA-project 'Randonnée' werden uitgebouwd met de Waalse buurregio 'la Wallonie Picarde' en de intercommunale Leiedal, worden verder onderhouden met projecten als 'Taalgrenswandelroutes', grensoverschrijdende ruit- en

menroutes en 'Toeristische Romeinse Route'.

Er wordt ook regelmatig overleg gepleegd om naar bijkomende vormen van samenwerking te zoeken met als doel de (administratieve) grenzen te doen vervagen. Uit de gesprekken blijkt consensus te zijn over wat de partijen bindt:

- het landelijke karakter (buitengebied) met de openruimte functies uit het structuurplan Vlaanderen (landbouw, natuur, landschap, recreatie, ...)
- de (bedreigde) kwaliteit van het landschap (Scheldevallei en heuvelend gebied 'Vlaamse Ardennen' als dominante factor)
- het grensoverschrijdende aspect (West-Vlaanderen – Oost-Vlaanderen - Henegouwen, taalgrens, nabijheid Frankrijk, le jardin de loisirs entre Bruxelles et Paris)

1.2 Het wandelproduct

Er moet prioritair een gevarieerd en flexibel wandelaanbod worden ontwikkeld dat tegemoet komt aan de verwachtingen van de 2 doelgroepen. Natuur- en landschapsbeleving staat centraal. De kwaliteit van paden en bewegwijzering is essentieel. Aanvullende diensten en voorzieningen moeten het comfort en de belevingswaarde verhogen.

- **Ontwikkelen van wandelnetwerken volgens het knooppuntensysteem (HB)**

Om over een aantrekkelijk, gevarieerd en flexibel wandelaanbod te beschikken met potentie voor meerdaagse tochten en voor de verschillende doelgroepen, worden in de Vlaamse Ardennen de volgende jaren wandelnetwerken ontwikkeld. Een eerste netwerk is gepland in de driehoek Oudenaarde – Ronse – Kluisbergen (inclusief Kluisbos). De concrete uitwerking werd door Toerisme Oost-Vlaanderen opgestart in het kader van het Interreg IV MIRRA-project. Het netwerk zal in 2010 opengesteld worden. Een tweede wandelnetwerk wordt voorzien tussen Brakel en Geraardsbergen. Hiervoor zijn echter nog geen middelen noch concrete timing voorzien.

Bij de uitbouw van de wandelnetwerken zal niet alleen aandacht worden besteed aan bewegwijzering, maar ook aan toegankelijkheid, comfort en belevingswaarde. Er worden budgetten voorzien voor kleine weginfrastructuur (knuppelpaden, bruggetjes, ...) en voor belevingsvolle randinfrastructuur (duidingsborden, rustbanken, uitkijkplaatsen,...). Om conflicten met andere recreanten te vermijden, wordt onderzocht of er bijkomende infrastructuur zoals wandelsluizen nodig is.

- *Timing: 2009 - 2012*
- *Taak TVA: inhoudelijk ondersteunen, adviseren*
- *Mogelijke partners: TOV, gemeentebesturen, RLVA, ANB, projectpartners, milieu- en natuurverenigingen*

- **Ontwikkelen van doorgaande langeafstandswandelroutes voor de Vlaamse Ardennen (HB)**

Om de sportieve wandelaars en trekkers te bedienen en het verblijfstoerisme te versterken, wordt ook werk gemaakt van een doorgaande langeafstandswandelroute Vlaamse Ardennen. Voor dit meerdaags wandelproduct wordt nauw samengewerkt met de vzw Grote Routepaden. Basis zijn de bestaande GR-paden. De conceptuele uitwerking van deze wandelroute dient in nauw overleg met de logiesector en de toeristische sector te gebeuren om een volwaardig meerdaags wandel- en verblijfstoeristisch product tot stand te brengen. Een Streek-GR Vlaamse Ardennen werd inmiddels in het kader van Leader Vlaamse Ardennen ingericht en ingehuldigd in het zuiden van de regio. Vanuit de gemeenten in het noordwesten van de regio rijst de vraag om ook daar een lange-afstandswandelroute uit te werken.

- *Actie: ondersteunen vzw Grote routepaden in uitwerken topogids, ontwikkelen van wandelarrangementen, pers en promotie van de Streek-GR*
- *Timing: Streek GR-Vlaamse Ardennen in 2009, bijkomende Streek-GR nog te bespreken*

- *Taak TVA: initiëren, ondersteunen, uitvoeren*
- *Mogelijke partners: vzw Grote Routepaden, RLVA, gemeenten, Leader Vlaamse Ardennen*

- **Verder optimaliseren van de reeds vernieuwde provinciale lusvormige wandelroutes (HB)**

Voor de zondags- en familiewandelaars werden een 20-tal lusvormige wandelroutes nieuw ontwikkeld of herwerkt en voorzien van rustbanken (3-tal per route) en oriëntatietafels. Het plaatsen van een eerste reeks rustbanken in het kader van een Interreg III-project deed de vraag rijzen naar nog meer rustbanken.

Een verdere opwaardering van de populaire wandelroutes is gewenst naar het voorbeeld van de 'greenspots' in Haspengouw, om ook de natuur en landschapswaarden langs deze routes extra in de verf te zetten.

Bij de ontwikkeling of herwerking van routes is nauwe samenwerking en overleg met VLM, ANB, Bosgroep VA, RLVA en boseigenaars (OCMW, Natuurpunt, ...) belangrijk, omdat opportuniteiten voor gezamenlijke informatieverstrekking en signalisatie en het afstemmen van mekaar's wandelproducten voor het grijpen liggen.

Belangrijk is de kwaliteit van het basisproduct (de bewegwijzering en weginfrastructuur) goed te bewaken. Alle beheerders en partners moeten gewezen worden op hun taken en verantwoordelijkheden. Wat betreft onderhoud van wandelroutes moet worden gestreefd naar een optimalisatie van het diagnosesysteem. Ook de samenwerking/communicatie met steden en gemeenten bij de uitvoering van onderhoud moet verder worden geoptimaliseerd. Het uitbouwen van een goed werkend kwaliteitsbehoudssysteem voor routestructuren is aangewezen (zie kwaliteitszorg).

De wandelproducten moeten, net als het fietsproduct, goed worden geduid (bijv. moeilijkheidsgraden) zodat de verwachtingen realistisch zijn.

Met de ontwikkeling van de wandelnetwerken kan ook voor het wandelproduct de oefening worden gemaakt om een selectie van bestaande wandelroutes als themaroutes te integreren in de wandelnetwerken (thematische tochten). Bij de thematische wandelroutes moet meer aandacht worden besteed aan de eigenheid en de schoonheid van het landschap.

De taalgrenswandelroutes, een succesvol product ontstaan uit een Interreg III-project, worden geïntegreerd in het reguliere provinciale aanbod om een voldoende kwaliteit te garanderen en betere promotie mogelijk te maken. Voorwaarde voor integratie in het provinciale aanbod is de garantie dat het product (de bewegwijzering) aan Waalse zijde eveneens wordt onderhouden.

- *Actie: verhogen van kwaliteit en/of belevingswaarde van de wandelproducten*
- *Timing: 2009-2012*
- *Taak TVA: stimuleren, initiëren, adviseren, zoeken naar subsidiekanalen en samenwerkingsverbanden*
- *Mogelijke partners: TOV, TV, ANB, beheerders van de wegen en aanpalende domeinen, gemeenten, peters en meters, ...*

- **Ontwikkelen van kleinschalige thematische wandelproducten in dorp, park, bos of langs bijzondere curiosa (P1)**

Er worden kleinschalige wandeluitstapjes ontwikkeld en arrangementen uitgewerkt in dorp, park en bosgebieden voor de zondagswandelaar. Deze locaties gaan vaak gepaard met comfortaccommodatie (brede wegen, parkeerplaats, rustplaatsen, horeca, wegen toegankelijk met buggy's en rolstoelen, ...) en cultuurhistorisch of natuurlandschappelijk waardevol erfgoed.

Deze wandeluitstapjes kunnen naar voorbeeld van fietsuitstapjes in een pocket of vakantiedoos worden gebundeld. De relatie met de landschapsverkenner Omer Wattez kan benaderd worden via tijdelijke wandelproducten en -arrangementen.

- *Timing: 2010-2012*
  - *Taak TVA: initiëren en coördineren en zoeken naar de nodige subsidiekanalen en samenwerkingsverbanden*
  - *Mogelijke partners: RLVA, ANB, Vormingplus, gemeenten*
- **Wandelproduct Vlaamse Ardennen en openbaar vervoer (P1)**

Het gebruik van het openbaar vervoer naar en in de Vlaamse Ardennen moet worden bevorderd.

Een nauwere samenwerking met de NMBS en De Lijn in het kader van een 'Groene Halte' project vormt een prioriteit. De realisatie van 1 'Groene Halte'-wandeling in de Vlaamse Ardennen is gepland voor 2009.

Er moet werk worden gemaakt van B-dagtrips voor wandelaars in de Vlaamse Ardennen en er moeten meerdaagse wandelarrangementen worden uitgewerkt vanuit de steden (aankomst met trein).

- *Actie: groene halte wandelroute Vlaamse Ardennen*
  - *Timing: 2009*
  - *Taak TVA: adviseren, inhoudelijke inbreng*
  - *Mogelijke partners: TOV, POV, RLVA, TTB, openbare vervoermaatschappijen*
- **Ontwikkelen van innovatieve wandelproducten (HB)**
- Voor het wandelproduct moeten nieuwe technologieën zoals gps, gsm, iPod of mp3 prioritair worden benut. Eigentijdse zoek- en oriëntatietochten met behulp van gps horen helemaal thuis in het Vlaamse Ardennen wandelaanbod. Meerdaagse trektochten over de getuigenheuvels van de Vlaamse Ardennen zijn ideale profileringsarrangementen voor een heuvelachtige streek. De wandelproducten moeten beantwoorden aan de wensen en het profiel van de hedendaagse toerist. Vooral de onafhankelijke ontdekker wil nieuwe technologieën integreren in zijn vakantiebeleving.
- *Actie: leaderproject 'Digitale routes' van organisatie 'Route 42*
  - *Timing: 2009-2010*
  - *Taak TVA: adviseren en inhoudelijk sturen*
  - *Mogelijke partners: TOV, gemeenten, wandelorganisaties, CRVV*

1.3 Het fietsproduct

De Vlaamse Ardennen beschikken over een gevarieerd basisproduct. Er moet verder worden gewerkt aan de kwaliteit van het basisproduct, bijkomende diensten en voorzieningen, goede informatieverschaffing, en een verhoging van de belevingswaarde. Er moet rekening worden gehouden met motivaties, verwachtingen en noden van 2 verschillende doelgroepen. Landschapsbeleving moet beter aan bod komen.

- **Ontwikkelen van kwaliteitsbehoudssysteem fietsnetwerken (zie kwaliteitszorg) (HB)**
- **Optimaliseren van het fietsnetwerk Vlaamse Ardennen: verhogen van comfort en belevingswaarde (P1)**

Teneinde de fietservaring te verbeteren, moet er werk worden gemaakt van rust- en informatiepunten. Randinfrastructuur (schuilhutten, picknickplaatsen, rustbanken) kan het comfort en de belevingswaarde verhogen en moet worden versterkt of uitgebouwd. De uitbouw van randinfrastructuur op het fietsnetwerk Vlaamse Ardennen is voorzien in het Interreg IV-project MIRRA.

- *Actie: randinfrastructuur fietsnetwerk Vlaamse Ardennen via Europese project MIRRA*

- *Timing: 2009*
- *Taak TVA: advies en inhoudelijke inbreng*
- *Mogelijke partners: Toerisme Oost-Vlaanderen, projectpartners*
- **Ontwikkelen van nieuwe thematische fietstochten, fietsproducten en pocket 'Fietsuitstapjes' (P1)**

Nieuwe of vernieuwde lusvormige fietsproducten met een bovenlokale en imago-ondersteunende meerwaarde moeten worden uitgewerkt (bijv. Denderende steden tocht). Nieuwe lusvormige fietsproducten mogen niet leiden tot een overvloed aan bewegwijzering. Er kan van het fietsnetwerk gebruik worden gemaakt. De huidige thematocht Balegemse Steen wordt herwerkt.

Ook andere producten (bijv. op basis van nieuwe technologieën) kunnen worden ontwikkeld. Mogelijkheden zijn: een streekproductentocht, favoriete trainingstochties van bekende wielridolen, een wielerkroegentocht, een kapellentocht, een molentocht, ... De nieuwe fietsproducten moeten de belevingswaarde van het fietsnetwerk, het landschap verhogen.

Deze thematische fietsproducten kunnen gebundeld worden in een pocket 'Fietsuitstapjes in de Vlaamse Ardennen' of via internet of GPS worden uitgespeeld.
- **Verder uitbouwen en integreren van nieuwe technologieën zoals routeplanning in het fietsproduct (HB)**

De Vlaamse Ardennen moeten als uitdagende fietsregio mee zijn met de trends om nieuwe technologieën in te passen in de productontwikkeling. Voorbeeld is de nieuwe routeplanningtool van Toerisme Oost-Vlaanderen. Deze kan nog verder worden uitgewerkt. Ook het CRVV maakt werk van deze nieuwe technologieën voor het Rondetoerisme.

  - *Timing: vanaf 2009*
  - *Taak TVA: ondersteunen en stimuleren, streven naar samenwerkingsverbanden*
  - *Mogelijke partners: TOV, CRVV, private partners, ...*
- **Inrichten van fietsinrijpunten (P1)**

Er moet worden gewerkt aan de inrichting van enkele strategisch goed gelegen en goed uitgebouwde fietsinrijpunten. Deze fietsinrijpunten kunnen een antwoord bieden op de vraag naar kwaliteitsvolle fietsenverhuur in de Vlaamse Ardennen en de nood aan informatieverstrekking, technische ondersteuning en begeleiding. Bestaande attracties waaronder het kluisbos en De Gavers komen daarvoor in aanmerking, maar ook plaatsen als het Lozerbos (FVC De Zandvlooi), het marktplein van Sint-Lievens-Houtem, CC Den Steenhoven in Herzele, enz...

  - *Timing: 2010*
  - *Taak TVA: adviseren, sponsors aantrekken*
  - *Mogelijke partners: CRVV, TOV, logiessector, horeca*
- **Fietsvriendelijke horeca (P2)**

Het netwerk fietsvriendelijke horeca moet verder (vooral kwalitatief) worden uitgebouwd en beter in beeld worden gebracht. Het label van fietsvriendelijke instelling moet beter ingeburgerd raken in het volledige toeristische aanbod en bij de recreant vertrouwen opwekken.

De doorstroming van toeristische informatie naar de fietsvriendelijke horeca moet geoptimaliseerd worden zodat de uitbaters ambassadeurs worden van het fietstoerisme in de Vlaamse Ardennen.

Aandachtspunten zijn openingsuren en correcte en uitgebreide informatieverstrekking en begeleiding.
- **Fietsvriendelijke logies (P1)**

Het fiets- en wielertoerisme is belangrijk voor het verblijfstoerisme in de regio. De uitbouw van fietsvriendelijke logies moet een aandachtspunt zijn in de productontwikkeling van

het fietsproduct. Samenwerking met Toerisme Vlaanderen (erkende fietslogies), Plattelandstoerisme in Vlaanderen vzw (kwaliteitslabels) en het CRVV is noodzakelijk. Het aantal erkende fietsvriendelijke logiesuitbatingen kan nog worden uitgebreid. Daarnaast moet ook meer aandacht worden besteed aan gespecialiseerde diensten voor fietsfanaten zoals aangepaste 'table d'hôtes' en reinigingsfaciliteiten voor de fiets. De Ronde van Vlaanderen is een dankbaar thema waarmee creatief kan worden omgesprongen om fietsvriendelijke logies een meerwaarde te geven.

- *Timing: vanaf najaar 2009*
- *Taak TVA: opvolgen erkenning fietsvriendelijke logies en adviserende rol inzake productontwikkeling*
- *Mogelijke partners: TV, CRVV*

- **Ontwikkelen van fietsarrangementen die het verblijfstoerisme ondersteunen (P1)**

Voor beide type fietstoeristen (sportievelingen en recreanten) moeten verblijfsarrangementen worden uitgewerkt. De arrangementen moeten zich onderscheiden van andere fietsregio's door de heuvelachtigheid en de schoonheid van de regio te benadrukken, het Rondetoerisme voor te stellen, specifieke ondersteuning of begeleiding aan te bieden, en nieuwe technologieën te integreren.

Het fietsproduct Vlaamse Ardennen, in het bijzonder het Rondetoerisme, heeft potentieel om buitenlandse toeristen aan te trekken. Er moet dan ook grensoverschrijdend worden gewerkt en gezocht worden naar samenwerkingsverbanden met andere regio's. De keuze voor promotie op de buitenlandse markt heeft wel consequenties op vlak van communicatie en productontwikkeling. Zowel de logiesaanbieders, fietsverhuurders, brochures en kaarten, gidsen en informatiekantoren moeten meertalig worden aangeboden.

- *Actie en timing: jaarlijks nieuw aanbod ontwikkelen tegen de start van het toeristisch seizoen (enkele weken voor de Ronde)*
- *Taak TVA: meertalig promotiemateriaal aanbieden, workshops met de sector organiseren*
- *Mogelijke partners: CRVV, touroperators, TOV, Toerisme Vlaanderen*

- **Centrum Ronde van Vlaanderen als een toeristisch info- en belevingspunt voor de fietstoerist (P1)**

Het Centrum Ronde van Vlaanderen wil hét info- en vertrekpunt zijn voor de binnen- en buitenlandse fietstoerist. Om dit te kunnen realiseren moet de infobalie van het Centrum Ronde van Vlaanderen worden versterkt met baliepersoneel dat een brede kennis heeft van al de fietsmogelijkheden in de toeristische regio Vlaamse Ardennen. Meertaligheid van het baliepersoneel is een noodzaak. Het Centrum Ronde van Vlaanderen moet worden uitgebreid met specifieke infrastructuur zoals een aangepaste fietsenstalling (voor koersfietsen), fietsenreparatiedienst, GPS-verhuur. De randactiviteiten en het fietsevenemententoeerisme (Word flandrien, RetroRonde) moet promotioneel worden ondersteund en met arrangementen meer toeristisch relevant worden gemaakt. De link met het landschapstoerisme moet in het Centrum Ronde van Vlaanderen meer worden benadrukt zodat de wieler- en Rondetoerist de inbedding in het gehele profiel beter begrijpt en respecteert. De Rondetoerist moet ook de waarde van het landschap erkennen en er de nodige zorgzaamheid voor ontwikkelen.

- *Actie en timing: tewerkstellingsproject om de Ronde verder uit te spelen als toeristische magneet (werd in 2009 voor 3 jaar verlengd).*
- *Taak TVA: in samenwerking met CRVV het rondetoerisme verder vorm geven en promoten*
- *Mogelijke partners: Toerisme Vlaanderen*

1.4 Rondetoerisme als toeristische productlijn (P1)

Het Rondetoerisme als toeristische productlijn moet verder worden uitgebouwd in samenwerking met het CRVV. Er wordt een jaarlijks actieplan voor opgemaakt. Rondetoerisme is niet gelijk aan fietstoerisme, wel moet er een link zijn met de Ronde van Vlaanderen. Het Rondetoerisme focust op de Rondetoerist die belang hecht aan uitdaging, het verleggen van grenzen, het imiteren van fietshelden of het verkennen van de plaats waar het (= de Ronde) gebeurt. Deze doelgroep is relatief klein, maar groeiend en uniek.

Puur sportieve en strikt aan de Ronde gelinkte producten en acties worden het best geïnitieerd door het CRVV zelf. Producten die meer toeristisch-recreatief van aard zijn, worden beter geïnitieerd door TVA en TOV. Afstemming en samenwerking is noodzakelijk. Op die manier kan het 'Rondetoerisme' uitgroeien tot een sterk merk, appellerend aan het landschap en de heroïek van de Ronde die zo eigen zijn voor de Vlaamse Ardennen.

- **Opmaken en uitwerken actieplan Rondetoerisme (CRVV) (P1)**

Het CRVV maakte een lijst op van nieuwe of te vernieuwen acties voor de nabije toekomst:

- ontwikkelen van Ronde-arrangementen met publieke en private organisaties/instanties (tour operators, stadsbestuur, ...)
- ontwikkelen van Ronde-evenementen als gouden flandrien, RetroRonde, Superklassieker, ...
- toeristisch ontsluiten van typische Ronde hellingen en kasseistroken met informatieborden
- promotiestand Rondetoerisme voor binnen- en buitenland
- GPS-toepassingen voor het Rondeproduct ontwikkelen
- productontwikkeling met logiessector: uitwerken van Rondethema's.
- *Timing: vanaf 2009*
- *Taak TVA: ondersteuning bieden bij de ontwikkeling van het Rondetoerisme*
- *Mogelijke partners: CRVV, Toerisme Vlaanderen, TOV, touroperators, logies, ...*

- **Verder uitbouwen van het Centrum Ronde van Vlaanderen tot een thematisch bezoekerscentrum voor een breed publiek (P1)**

De Ronde van Vlaanderen speelt een belangrijke rol in de uitstraling en bekendheid van de regio. Omdat de inrichting van het CRVV als museum onvoldoende is om als volwaardige trekker te fungeren en tot voldoende herhaalbezoek te leiden, is de verdere uitbouw en het verbreden van het thema 'Rondetoerisme' binnen het CRVV nodig. Een gevarieerd programma en aanbod voor een ruimere doelgroep is belangrijk. Een aantal initiatieven in die richting werden reeds genomen (tijdelijke tentoonstellingen, RondeShop, Brasserie in Flandrien-stijl, nieuwere attracties in belevingsmuseum voor niet-Rondekenners).

- *Timing: 2009-2012*
- *Taak TVA: adviseren, ondersteunen, partner in projecten*
- *Mogelijke partners: TV, TOV, POV dienst Sport, socio-culturele organisaties, ...*

- **Ontwikkelen van wandelproducten in het kader van het Rondetoerisme (P1)**

Het Rondetoerisme hoeft zich niet te beperken tot fietsproducten. Er kunnen ook wandelproducten worden uitgewerkt die in relatie staan tot de Ronde van Vlaanderen en het wielrennen. Dorpen als Kwaremont, Volkegem, Nokere of Michelbeke hebben een link met het wielergebeuren. Volks- en fietscafés zijn een perfect uitgangspunt voor een wandeling langs wielrennen-gerelateerde mythische plaatsen.

- *Timing: vanaf 2009*
- *Taak TVA: samenwerken met de sector en het CRVV*
- *Mogelijke partners: CRVV, TOV, gemeenten, Vormingplus, ...*

- **Verder optimaliseren van de Ronde van Vlaanderen fietsroute (P2)**

De Ronde van Vlaanderen route is een populaire route die zowel wielertoeristen als fietstoeristen aanspreekt. Er moet in samenwerking met CRVV (verder) worden gewerkt aan een goede verspreiding en commercialisering van het product. Er moeten ook afgeleide producten worden gemaakt die de integratie en de aandacht voor het landschap bevorderen. De Ronde van Vlaanderen fietsroute moet verder ontwikkeld worden, zodat zowel Rondetoeristen als landschapstoeristen tevreden zijn over hun specifieke beleving. Een gedifferentieerde aanpak is noodzakelijk.

- *Timing: vanaf 2010*
- *Taak TVA: adviseren, coördineren*
- *Mogelijke partners: TOV, CRVV, private partners, media*

1.5 Het cultuurtoeristisch product en erfgoed

Bij de ontwikkeling van erfgoed- en cultuurtoeristische projecten wordt de link met het landschap benadrukt. De regionale en landschappelijke inbedding speelt een rol bij de promotie van steden en gemeenten.

Er wordt in eerste instantie gewerkt rond bouwkundig erfgoed in het landschap. Molens, kerken, kapellen, hoeses, historische wegen en kruispunten, maar ook dorpskernen, stadsgezichten, buurten en monumenten die een impact hebben op het landschap worden meegenomen in het cultuurtoeristisch product. Ook het landschappelijke erfgoed wordt meegenomen. Het gevarieerde landschap met diverse landschapselementen zoals bomenrijen, holle wegen, heggen en hagen, perceelsafbakening en houtstruwelen zijn typisch voor de Vlaamse Ardennen.

Voor de regio is het ook aangewezen om het typische Ronde van Vlaanderen erfgoed in de kijker te plaatsen: kasseistroken, hellingen en de Rondedorpen.

Cultuurtoeristische projecten die vanuit Vlaanderens Mooiste landschap worden benaderd, moeten door de regio worden ondersteund, gestimuleerd en opgenomen in het toeristische aanbod van de Vlaamse Ardennen.

- **Toeristisch ontsluiten van het stedelijke erfgoed in de regio (P2)**

De geschiedenis van de Vlaamse Ardennen is gekoppeld aan het rijke cultuurhistorische verleden van de steden Oudenaarde, Ronse, Geraardsbergen en Zottegem. De 4 stadjes zijn bakens in het landschap van de Vlaamse Ardennen. Ze zijn uniek, kleinschalig en charmant en moeten meer worden uitgespeeld bij de promotie van het toeristische product Vlaamse Ardennen. De stadjes moeten historisch worden gekaderd en gerespecteerd in hun eigenheid. Ze moeten worden geprofileerd aan de hand van hun USP's (Unique Selling Propositions). De relatie tussen de steden en het landschap moet worden benadrukt.

De steden moeten ook worden geprofileerd als een belangrijke uitvalsbasis voor de verkenning van de regio. De stadjes zullen in het kader van het regionaal toeristisch onthaalplan een belangrijke rol spelen als toegangspoorten van de Vlaamse Ardennen. Toegangspoorten worden bij voorkeur uitgebouwd als infokantoor, bezoekerscentrum en doorverwijspunt voor de regio.

Het uniform uitwerken van stedelijke erfgoedwandelingen (1 per stad, 4 in totaal) zou voor de stadjes en de regio een belangrijke meerwaarde betekenen. Ook voor deze producten zijn innovatieve toepassingen aangewezen. Dit kan het plaatsen van borden en bewegwijzering overbodig maken en de overdracht van informatie aangenaam maken.

- *Timing: 2010-2011*
- *Taak TVA: overleg met de steden en indienen gezamenlijk TRP-dossier bij Toerisme Vlaanderen*

- *Mogelijke partners: steden, TOV, Toerisme Vlaanderen, gidsenbond*

- **Cultuurtoeristische arrangementen (P2)**

Er moeten via diverse vakantiemakers verblijfsarrangementen en dagtrips worden uitgewerkt en aangeboden waarin de relatie tussen het culturele erfgoed en het landschap wordt benadrukt. Logiesuitbaters moeten bij het samenstellen van arrangementen ook aandacht besteden aan de grote aanwezigheid van molens, kerken, kapellen en abdijen in het Vlaamse Ardennen landschap. Ook de provinciale archeologische musea zijn vragende partij om cultuurtoeristische arrangementen te ontwikkelen.

- **Wandel- en fietsroutes met als thema cultuurtoeristisch en landschappelijk erfgoed (P2)**

Er moet werk worden gemaakt van thematische fiets- en wandelroutes rond het cultuurtoeristische en landschappelijke erfgoed.

- *Timing: 2010-2012*
- *Taak TVA: initiëren en coördineren*
- *Mogelijke partners: gemeenten, pams, Vormingplus, touroperators*

- **Toeristisch ontsluiten van het cultuurhistorische landschap door een landschapsplan (P3)**

Het cultuurhistorische landschap in de Vlaamse Ardennen is zeer waardevol. Het is wenselijk om op een wetenschappelijk onderbouwde manier het cultuurhistorische landschap in kaart te brengen en de toeristisch-recreatieve relevantie aan te duiden. Er moet een landschapsplan worden opgemaakt om het cultuurhistorische landschap als een samenhangend geheel voor te stellen en een afgeleid toeristisch product te ontwikkelen dat het profiel van de regio ondersteunt. Daarbij moet aandacht worden besteed aan de ecologische, historische, sociaal-culturele, esthetische en ruimtelijk-structurele waarden van de Vlaamse Ardennen landschappen. De inventaris van elementen, componenten en structuren moet als leidraad dienen om het landschap op een verantwoorde en duurzame manier in te richten en toeristisch te ontsluiten. Het cultuurhistorische erfgoed in het landschap biedt een belangrijke meerwaarde aan de zinzoeker en onafhankelijke ontdekker. Het moet consequent mee opgenomen worden in de ontdekking en verkenning van Vlaanderens Mooiste landschap.

- *Timing: 2009-2012*
- *Taak TVA: initiëren en coördineren*
- *Mogelijke partners: Hoge scholen, VLM, RLVA*

- **Integreren en beter ontsluiten van het museale aanbod (P2)**

De musea in de Vlaamse Ardennen bieden een meerwaarde. Zij tonen allerlei verbanden en leggen de link tussen landschap en mens. De musea kunnen een belangrijke rol spelen in het duiden van het landschap en de invloed van de mens op het landschap door de eeuwen heen. Musea die cultuurtoeristische projecten lanceren en een link leggen met het landschap en de Vlaamse Ardennen zullen in de komende jaren meer worden ondersteund onder de vorm van promotie. Er moeten in de toekomst meer inspanningen worden gedaan om het museumaanbod te integreren in de toeristische productontwikkeling en arrangementen.

Grens- en sectoroverschrijdende samenwerkingsverbanden die uitmonden in toeristische producten als de 'Toeristische Romeinse route' worden gestimuleerd en ondersteund.

- *Timing: 2009-2012*
- *Taak TVA: initiëren, coördineren en ondersteunen van projecten met een toeristische impact*
- *Mogelijke partners: pams, publiek- en private musea, Vormingplus, museumconsulenten*

1.6 Het verblijfstoerisme

Het verblijfstoerisme in de regio moet worden gestimuleerd, aangepast en kwalitatief opgewaardeerd.

- **Het aanbod van logies aanpassen aan de vraag (P1)**

Er moet een gunstig klimaat worden gecreëerd voor privé-investeerders zodat er in de steden meer (kleinschalige) hotelaccommodaties komen. In de stedelijke kernen in de Vlaamse Ardennen worden voorlopig ook te weinig B&B-formules aangeboden. Dit zou in Zottegem en Geraardsbergen voor een grotere verblijfs capaciteit kunnen zorgen.

Er moeten ook inspanningen worden gedaan om het investeren in kwaliteitsvolle groepsverblijven te stimuleren. Er is vraag naar, maar geen aanbod van eigentijdse familie- en groepsverblijven bestaande uit een minimum overnachting voor 20 personen in tweepersoonskamers.

Samenwerking met de sector en advies kunnen ervoor zorgen dat zowel de locatie als het type logies correct wordt gekozen en de accommodaties op een eigentijdse en eventueel thematische manier worden ingevuld.

Toerisme Vlaamse Ardennen vzw en Toerisme Oost-Vlaanderen vzw kunnen adviserend en stimulerend optreden. Het is belangrijk de sector op de hoogte te brengen van de noden, en via networking investeerders warm te maken voor de inrichting van geschikte accommodatie. Het juridische en stedenbouwkundige kader moet correct worden toegelicht.

- *Timing: najaar 2009 en herhalend*
- *Taak TVA: initiëren, coördineren en organiseren*
- *Mogelijke partners: TOV, TV, PIV, logiessector*

- **Begeleiden van de logiessector en maximaliseren van het aantal vergunde logiesaccommodaties (P1)**

Aangezien het nieuwe logiesdecreet moet resulteren in kwaliteitszekerheid is het essentieel dat de logiessector accuraat wordt begeleid bij het zich in orde stellen met de nieuwe regelgeving. Er wordt gestreefd naar het maximaliseren van het aantal vergunde logiesuitbatingen. De logiesuitbaters moeten worden geïnformeerd en gestimuleerd om een vergunning aan te vragen.

- *Timing: 2009-2012*
- *Taak TVA: stimuleren en adviseren met behulp van de coördinator toeristische infrastructuur*
- *Mogelijke partners: TOV, TV, PIV*

- **Ontwikkelen van een kwaliteitsvol en belevingsgericht kleinschalig landelijk logiesaanbod (P1)**

Toerisme Vlaamse Ardennen wil werk maken van een kwaliteitsvol kleinschalig plattelandstoerisme. Het kleinschalige logiesaanbod moet verder worden uitgebouwd, rekening houdend met de behoefte van de hedendaagse toerist. De toerist kiest een korte vakantie in de Vlaamse Ardennen om te genieten van het mooie landschap, om een actieve vakantie te beleven en de streek te ontdekken. De logiessector moet op deze emotionele belevingswaarde inspelen.

De sector moet op een creatieve manier inspelen op de kwaliteitslabels van plattelandstoerisme in Vlaanderen en op een marktgerichte manier het aanbod versterken.

De logiesuitbaters moeten bijgestaan worden bij de ontwikkeling van succesvolle arrangementen en verblijfsproducten, aangepast aan het profiel van de Vlaamse Ardennen.

De ervaring van het landschap, het proeven van streekproducten, het beleven van de seizoenen en het kwaliteitsvolle onthaal moeten primeren.

- *Timing: 2009-2012*
- *Taak TVA: stimuleren en adviseren met behulp van de coördinator toeristische infrastructuur*
- *Mogelijke partners: logiessector, Unizo, TOV*

- ***Uitbouwen van een toeristisch zorgnetwerk in de Vlaamse Ardennen (P3)***

Vertrekkende vanuit het gebrek aan geschikte accommodatie voor zorgbehoevenden in Zuid-Oost-Vlaanderen enerzijds en de nog te lage bezettingsgraad van de logiessector anderzijds, ontstond het idee om in de toeristisch aantrekkelijke regio Vlaamse Ardennen een toeristisch zorgnetwerk uit te bouwen. Enkele logiesuitbaters toonden zich al geïnteresseerd. In overleg met Resoc/Serr, die zich achter een breder project rond 'Zorg' schraagt, kan een specifiek project rond 'Toeristisch zorgnetwerk Vlaamse Ardennen' worden opgestart. Het doel is om specifieke logiesaccommodaties en recreatieve activiteiten te ontwikkelen voor zorgbehoevenden, zodat ze van een betaalbare en aangepaste vakantie in de Vlaamse Ardennen kunnen genieten.

- *Timing: opstart najaar 2009 n.a.v. het eindsymposium over Zorg*
- *Taak TVA: adviseren en ondersteunen van logiesuitbaters in hun zoektocht naar subsidies en de uitbouw van hun accommodatie en activiteiten.*
- *Mogelijke partners: Resoc/Serr, TV, TOV dienst toeristische infrastructuur, zorgsector, logiessector*

- ***Ontwikkelen van een eigentijds, thematisch campingtoerisme (P2)***

Toerisme Vlaamse Ardennen bepleit het afstemmen van het campingtoerisme op het profiel van de regio en de aandacht voor aangepaste faciliteiten voor fiets- en wandeltoeristen. Dit betekent onder meer het voorzien van fietsstallingen, fietsverhuurmogelijkheden, de verkoop van fiets- en wandel kaarten en –accessoires, het ter beschikking stellen van droogtrommels voor kleding, het optrekken van het aantal beschikbare plaatsen voor passanten, en het verhuren van trekkershutten, tenten en chalets.

De accommodaties moeten kwalitatief beter en eigentijdser gemaakt worden.

De sector kan wandel- en fietsarrangementen aanbieden die beter zijn afgestemd op het profiel van de actieve toerist.

Samenwerkingsverbanden tussen verschillende campings en toeristische centra zijn nodig om trektochten te kunnen aanbieden.

Er moeten meer mogelijkheden worden gecreëerd voor kampeerautotoeristen die bij voorbaat onafhankelijke ontdekkers zijn. Er kunnen in een tweede fase ook arrangementen worden uitgewerkt voor kampeerautotoeristen. Zo moet het mogelijk zijn om hen 'gecontroleerd' de hele Vlaamse Ardennen te laten verkennen, trekkende van de ene naar de andere kampeerautoparking (of kampeerautoterrein). Het introduceren van een museumpas, wandelkaart, Rondetour, horeca-abonnement en voordelig fietsverhuurtarief, kan kampeerautotoeristen overtuigen om de streek te verkennen.

- *Timing: 2010-2012*
- *Taak TVA: initiëren, coördineren*
- *Mogelijke partners: campinguitbaters, TV, Trekkershuttencentrale*

- ***Een betere spreiding van het verblijfstoerisme in de tijd (P2)***

Om een duurzaam toerisme na te streven is er nood aan een betere spreiding van het toerisme gedurende het jaar. In dit kader moeten in overleg met de logiessector acties worden uitgewerkt die korte vakanties in de Vlaamse Ardennen stimuleren buiten het toeristische seizoen en het wielervoortseizoen.

Er moeten promotionele gelegenheden en opportuniteiten worden gezocht om het toeristische seizoen in de Vlaamse Ardennen te spreiden. Er zal daarvoor ook moeten worden samengewerkt met de horeca, teneinde het restaurant- en caféaanbod ook in stillere perioden te garanderen.

- *Timing: 2009-2012*
- *Taak TVA: initiëren, coördineren*
- *Mogelijke partners: logiesector, horeca, PIV, TOV*
- **Versterken van de tradewerking (P2)**

Er moet worden gestreefd naar samenwerking met reisorganisators, touroperators en internetchannels voor incoming toerisme rond landschaps-, wandel-, fiets- en Rondetoerisme. Er moet overleg worden georganiseerd met logiesuitbaters en deze actoren. De Vlaamse Ardennen zijn te weinig aanwezig op het toeristische internet. Er moet een plan worden uitgewerkt om met degelijke profielondersteunende producten op het internet aanwezig te zijn.
- *Timing: 2009-2012*
- *Taak TVA: initiëren van workshops en samenwerkingsverbanden*
- *Mogelijke partners: logiesector, reisorganisaties, channels, TOV*
- **Ontwikkelen en vermarkten van eigentijdse verblijfsarrangementen (P1)**

Er moet werk worden gemaakt van eigentijdse arrangementen die op een eigentijdse manier worden aangeboden. Zowel toeristische evenementen als typische Vlaamse Ardennen producten (link met het landschap of de Ronde van Vlaanderen) moeten aanleiding geven tot promotie van modelarrangementen via internet en media. Het landschapstoerisme en het Rondetoerisme dienen als uitgangspunt. Specifieke doelgroepen zoals ruiters, fietsers en trekkers mogen niet uit het oog worden verloren. In dit kader moet er aandacht worden besteed aan accommodatie en arrangementen die aangepast zijn aan de noden van deze doelgroepen.

Toerisme Vlaamse Ardennen moet optreden als aanjager van de ontwikkeling van nieuwe commerciële arrangementen en het aanbieden ervan via diverse media en internetkanalen. Ze zorgt voor sturing en stimulansen. De arrangementen moeten het resultaat zijn van een samenwerking tussen de verschillende actoren waarbij ook de sectorconsulent van Toerisme Oost-Vlaanderen een rol kan spelen. Zowel de lokale overheden als de attracties en de logiesuitbaters moeten betrokken worden.
- *Timing: 2009-2012*
- *Taak TVA: initiëren, coördineren*
- *Mogelijke partners: Toerisme Vlaanderen, TOV, PIV, logiesector, CRVV*

1.7 Toeristische evenementen

- **Toeristische evenementen ter ondersteuning van het imago en profilering van de regio (P2)**

Toeristische evenementen moeten worden ingezet om het profiel van de Vlaamse Ardennen te ondersteunen. Aandacht moet uitgaan naar evenementen die het landschap (Vlaamse Ardennendag) in de kijker zetten en/of de wielermijthe (Retro Ronde, Gouden Flandrien, ...) voeden.

Bestaande evenementen met toeristisch potentieel én een imago dat aanleunt bij het gewenste imago van de Vlaamse Ardennen (zoals Ronde van Vlaanderen, Open Monumentendag, Open Tuinen) krijgen ondersteuning onder de vorm van promotie, overleg, advies en coördinatie.

Er moet een samenwerking worden ontwikkeld met evenementenorganisatoren.

Ook nieuwe evenementen kunnen worden georganiseerd en medewerking van instanties als VLM moet worden gestimuleerd. Op die manier kan een evenement inhoudelijk een bijzondere meerwaarde krijgen.
- *Timing: 2009-2012*
- *Taak TVA: promotie, overleg, advies en coördinatie*
- *Mogelijke partners: evenementenorganisaties, gemeenten, CRVV, VLM*

- **Toeristische evenementen gebruiken om het verblijfstoerisme te stimuleren en de horeca te ondersteunen (P2)**

Bovenlokale toeristische evenementen die ruim worden gepromoot, kunnen aangewend worden om concrete arrangementen of voorstellen van modelweekends uit te werken. Logies en horeca worden gestimuleerd om creatief om te springen met de thema's en allerlei producten aan te bieden die aanleunen bij het evenement.

Toeristische evenementen moeten ook actief aangegrepen worden om herhaalbezoek aan te moedigen. Deelnemers en toeschouwers moeten in contact gebracht worden met de troeven van de regio en geprikkeld worden om op een later tijdstip terug te keren. Toeristische evenementen zijn ook ideale gelegenheden om de horeca te ondersteunen en de bezoekers in contact te brengen met streekproducten en –gerechten. De ondersteuning van toeristische evenementen zal daarom ook afhangen van de mate waarin de evenementen stimuleren om plaatselijke actoren zoals horecazaken of streekproducenten te betrekken.

- *Timing: 2009-2012*
- *Taak TVA: initiëren, coördineren, organiseren*
- *Mogelijke partners: Horeca (Oost)-Vlaanderen, Federatie Horeca Oudenaarde-Ronse, Unizo, logies, CRVV, TOV, evenementenorganisaties*

- **Ontwikkelen van eigen toeristische evenementen (P2)**

Indien geoordeeld wordt dat het evenementenaanbod te weinig aanleunt bij het profiel van de Vlaamse Ardennen, dan kunnen – periodiek en bij voorkeur in een samenwerkingsverband - nieuwe initiatieven worden gelanceerd (cf. de Vlaamse Ardennen wandelzoektochten). Dit op voorwaarde dat de evenementen 'Vlaanderens Mooiste landschap' uitdragen, dat ze ruimte laten om toeristische arrangementen en producten uit te werken en aan te bieden, dat ze potentieel hebben om een permanent karakter te krijgen, dat ze herhaalbezoek stimuleren en bovenlokale uitstraling hebben.

- *Timing: 2009-2012*
- *Taak TVA: initiëren, organiseren, coördineren*
- *Mogelijke partners: socio-cultureel verenigingsleven*

1.8 Attractiepunten en recreatiedomeinen

De bestaande recreatiedomeinen, attractiepunten, cultuurhistorische en natuureducatieve knooppunten moeten toeristisch verder worden uitgebouwd en meer onder de aandacht worden gebracht.

- **Structureren en toeristisch uitbouwen van de bestaande attracties en knooppunten (P2)**

In grote lijnen kunnen de bestaande bovenlokale 'attractiepunten' worden ingedeeld in 3 groepen. De Provinciale Archeologische Musea in Velzeke en Ename, de stedelijke musea in Geraardsbergen, het Must in Ronse en het stedelijk museum Amuso in Oudenaarde zijn cultuurhistorische trekpleisters voor de regio. De recreatiedomeinen en –parken, de boscomplexen zoals Kluisbos, Muziekbos, Brakelbos en Lozerbos, het provinciaal domein De Gavers, ... ondersteunen het groene, landschappelijke en recreatieve profiel van de regio. De natuureducatieve centra benadrukken het aspect natuureducatie en –recreatie. Elk van deze 3 groepen kunnen beter worden uitgespeeld, met hun eigen accenten.

Door hun werking, aanbod en communicatie nog beter af te stemmen op het profiel van de hedendaagse toerist enerzijds en op het regioprofiel en de eigenheid van de regio anderzijds, en door een betere integratie in en afstemming met de toeristische werking, hebben zij de potentie imagoversterkend te zijn voor de regio en als regionale toeristische troef te worden uitgespeeld.

Een aantal knooppunten of attractiepunten kunnen toeristisch beter worden uitgebouwd. Aandachtspunten zijn openingsuren, toegankelijkheid voor de individuele toerist, toeristische dienstverlening (bijv. fietsenverhuur) en informatieverstrekking. Toeristische knooppunten of attractiepunten staan in fysiek en direct contact met de toerist. Ze kunnen een belangrijke rol spelen in het onthalen, informeren en doorverwijzen van bezoekers. Dat ze de functie van onthaalpunt vervullen en als dusdanig worden uitgebouwd, wordt gestimuleerd.

Ondersteuning en begeleiding door de regionale toeristische werking maar ook ondersteuning door de hogere overheden voor de verdere toeristische uitbouw is nodig.

- **Beter afstemmen van de verschillende elementen binnen het toeristisch knooppunt Oudenaarde door het opstellen van een masterplan (P2)**

Stad Oudenaarde, Centrum Ronde van Vlaanderen, Camping Kompas en Donkvijver vormen één toeristisch knooppunt. Vooralsnog onderbreekt integratie of gestructureerde samenwerking. Nochtans is het belangrijk dat wordt gewerkt aan een gezamenlijk toeristisch project. Er wordt in nauw overleg met de toeristische overheden en instanties aan een globaal plan gewerkt. Toerisme Vlaamse Ardennen moet erover waken dat de nieuwe invulling aansluit bij de positionering van de regio.

- *Timing: 2009-2010*
- *Taak TVA: adviseren*
- *Mogelijke partners: TV, Stad Oudenaarde, Pasar, Moerashuis, CRVV*

- **Verder uitbouwen van het Provinciaal Domein De Gavers als verblijfstoeristisch knooppunt voor familiereizigers (P2)**

De toeristisch-recreatieve voorzieningen en mogelijkheden in het Provinciaal Domein De Gavers moeten permanent vernieuwd worden en afgestemd op de vraag van de hedendaagse recreatieve toerist en het regioprofiel. Er wordt samen met het Provinciaal Domein De Gavers aan een beleidsplan gewerkt om het verblijfs- en dagtoerisme nog te stimuleren.

Er werd werk gemaakt van een betere toegankelijkheid en bereikbaarheid van het domein. Maar ook de toeristische dienstverlening kan nog worden uitgebreid of vernieuwd. De oude feesttent dient plaats te maken voor een all-weather evenementenhal en ook de accommodatie aan de feestweide is aan vernieuwing toe. Het Provinciaal Domein De Gavers heeft ook nog uitbreidmogelijkheden voor de verblijfsaccommodatie. Er werden onlangs nieuwe vakantiewoningen in gebruik genomen, wat het aantal bungalows op 10 bracht. Er is nog ruimte voor 5 bijkomende bungalows. Deze formule blijkt populair te zijn en heeft nog groeipotentieel. Ook de oude vleugel van Jeugdherberg 't Schipken is dringend aan renovatie toe. De lancering van de Streek-GR Vlaamse Ardennen zal de vraag naar overnachting in dergelijke logiesvormen alleen maar doen stijgen.

- *Timing: 2009-2012*
- *Taak TVA: adviseren, samenwerken en promoten*
- *Mogelijke partners: TV, POV, TOV*

- **Herwaarderen en vernieuwen van het sport- en recreatieoord Kluisbos en de totale site rond de Kluis en het Kluisbos (P2)**

Het Sport- en recreatieoord Kluisbos was ooit een belangrijke toeristische trekpleister in de regio. Het domein is echter aan opwaardering toe. Er moeten fondsen worden gezocht om het recreatieoord te vernieuwen en aan te passen aan de noden van de hedendaagse toerist. Een masterplan dat rekening houdt met de bestaande ruimtelijke situatie, de volledige Kluisite (recreatieoord, kluisbos en horeca) alsook met de nieuwe trends in de toeristische vraag en de regioprofilering, moet richtinggevend zijn voor vernieuwende projecten.

Momenteel beperken het verblijfstoerisme en de uitbating van de cafetaria het verlies. De verdere verhoging van de verblijfs capaciteit voor groepen en de verbetering van het recreatieve aanbod moeten de Kluis nieuwe impulsen kunnen bieden. Essentieel daarbij is de herwaardering van het Kluisbos als wandelbos.

- *Timing: 2010-2011*
- *Taak TVA: adviseren bij het inhoudelijk invullen van het project en bij het zoeken naar financiering (Europese projecten)*
- *Mogelijke partners: Gemeente Kluisbergen, vzw Kluisbos, POV, ANB, private eigenaars*

1.9 Hoeve- en streekproducten

Streek- en hoeveproducten moeten beter worden uitgespeeld in het kader van de landschapsbeleving. Jenever, bier en mattentaarten (de belangrijkste toeristische streekproducten van de Vlaamse Ardennen) hebben een link met het landschap. Deze link moet duidelijk naar voren worden gebracht. Hoeve- en streekproducten moeten op een eigentijdse manier in het toeristische product worden verwerkt. In arrangementen en dagtrips moet het proeven van streekproducten worden geplaatst tegen het licht van het landschap en het Rondetoerisme.

- **Hoeve- en streekproducten op de culinaire kaart (P2)**

Er moet gezocht worden naar manieren om de hoeve- en streekproducten bij de toerist-recreant te brengen. Dat kan onder de vorm van streekproductenmarkten, proefcentra, het gebruik van hoeve- en streekproducten en het aanbieden van streekgerechten in horecazaken, het aanbieden van ontbijten met streekproducten, ...

Er moeten samenwerkingsverbanden worden aangegaan met logies, horeca en middenstand.

Toerisme Vlaamse Ardennen moet een stimulerende rol spelen door acties te coördineren en promotie te voeren. De distributie en integratie van hoeve- en streekproducten moet echter eerst op punt worden gesteld vooraleer er promotie kan gevoerd worden.

- *Timing: 2010 in kader van een nieuw in te dienen leaderproject*
- *Taak TVA: adviseren, partner in het leaderproject*
- *Mogelijke partners: RLVA, Plattelandscentrum Meetjesland, Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing (VLAM), logies, horeca en middenstand, EROV*

- **Produceren van hoeve- en streekproducten als toeristische attractie (P2)**

De manier waarop de hoeve- en streekproducten op ambachtelijke en artisanale manier worden geproduceerd, is aantrekkelijk voor toeristen en recreanten. Er moeten blijvend initiatieven worden genomen om de productieruimten van hoeve- en streekproducten als kleinschalige attractiepunten te ondersteunen en in het toeristische product op te nemen. De producenten van hoeve- en streekproducten moeten gemotiveerd, begeleid en ondersteund worden zodat zij meer inspanningen zouden leveren om van hun product een toeristische troef te maken. Het lokaal proeven van de ambachtelijk bereide producten moet deel uitmaken van de openstelling.

- *Timing: 2010 in kader van een nieuw in te dienen leaderproject*
- *Taak TVA: adviseren, partner in het leaderproject*
- *Mogelijke partners: RLVA, Plattelandscentrum Meetjesland, Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing (VLAM), logies, horeca en middenstand, EROV, Orde van de jeneverstokerijen, Horeca Oost-Vlaanderen*

- **Ontwikkelen van proef- en verdeelpunten van hoeve- en streekproducten als toeristische attracties (P2)**

Een eigentijds proef- en verdeelcentrum (of systeem) met tavernefaciliteiten in samenwerking met de private sector zou een manier kunnen zijn om toeristen te laten

proeven van de bieren, jenevers en andere streekproducten. Een eigentijdse horecazaak in het centrum van een Vlaamse Ardennen-stad die alleen maar gerechten en drank aanbiedt van streek- en hoeveproducten zou een belangrijke meerwaarde kunnen betekenen.

- *Timing: 2010 in kader van een nieuw in te dienen leaderproject*
  - *Taak TVA: adviseren, partner in het leaderproject*
  - *Mogelijke partners: Unizo, RLVA, Plattelandscentrum Meetjesland, Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing (VLAM), logies, horeca en middenstand, EROV, Orde van de jeneverstokerijen, Horeca Oost-Vlaanderen*
- **Hoeve- en streekproducten promoten via toeristische evenementen (P2)**

Toeristische evenementen moeten hoeve- en streekproducten meer onder de aandacht brengen. Producten zoals bier, jenever en mattentaarten zijn belangrijke troeven om uit te spelen en om toeristen warm te maken voor de regio. Toeristische evenementen zijn een ideale gelegenheid om te laten proeven van de diverse smaken van de Vlaamse Ardennen, smaken die in relatie staan tot het landschap en typisch zijn voor de streek.

- *Timing: 2010 in kader van een nieuw in te dienen leaderproject*
- *Taak TVA: adviseren, partner in het leaderproject*
- *Mogelijke partners: Unizo, RLVA, Plattelandscentrum Meetjesland, Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing (VLAM), logies, horeca en middenstand, EROV, Orde van de jeneverstokerijen, Horeca Oost-Vlaanderen*

1.10 Andere vormen van openluchtrecreatie (P3)

- **Ontwikkelen of ondersteunen andere extensieve vormen van openluchtrecreatie met aandacht voor recreatiedruk en draagkracht en prioritaire producten wandelen en fietsen (P3)**

Rekening houdend met de vraag kunnen aanvullend, doch niet prioritair, andere extensieve vormen van openluchtrecreatie ontwikkeld of ondersteund worden die passen bij het profiel van de Vlaamse Ardennen. Dit is het geval voor het ruiters- en mentoerisme en mountainbike. Ook outdooractiviteiten, incentives, survivals en andere avontuurlijke activiteiten die passen bij de profilering van de Vlaamse Ardennen en activiteiten van enkele toeristische ondernemers actief in de regio, kunnen worden meegenomen. Er moet daarbij altijd aandacht besteed worden aan de draagkracht en recreatiedruk in de regio. Conflicten met andere recreanten en gebruikers moeten worden vermeden. Waar mogelijk of aangewezen, moet worden gestreefd naar scheiding van recreatievormen.

Bij de ontwikkeling of ondersteuning van nieuwe producten wordt een draagkrachtonderzoek aanbevolen om na te gaan of er geen negatieve invloed is op het landschap, de omwonenden, de landbouw, de natuur en andere, meer prioritaire recreatievormen (fietsen en wandelen).

Gemotoriseerde recreatievormen, in het bijzonder in kwetsbare gebieden en op onverharde paden, worden niet ondersteund of actief gepromoot.

- **Actieve deelname aan werkgroepen rond recreatiedruk en recreatief medegebruik in de regio en uitwerken van beleidsaanbevelingen hieromtrent (P2)**

Er wordt actief deelgenomen aan de werkgroep die zich buigt over de problematiek van de recreatiedruk en recreatief medegebruik in de regio (en de andere grensregio's Vlaanderen - Frankrijk), in het bijzonder in het kader van het Interreg IV-project MIRRA. Er wordt actief meegewerkt aan de ontwikkeling van een informatiefolder voor evenementenorganisatoren, een gedragscode voor de toerist-recreant en beleidsaanbevelingen en voorstellen rond de problemen van overrecreatie en harde recreatie in de ruime regio.

- ***Herwerking Vlaamse Ardennen autoroute (P3)***

Rekening houdend met de relatief grote interesse in de Vlaamse Ardennenautoroute, om bepaalde doelgroepen niet in de kou te laten staan en om te vermijden dat auto- en motorrijders ongecontroleerd door de Vlaamse Ardennen rijden of fietsroutes volgen, is het in stand houden van minstens 1 Vlaamse Ardennenroute wenselijk. Ze kan eveneens als motorroute worden geprofileerd. Een evaluatie van het traject, het op punt stellen van de bewegwijzering en een opfrissing van de brochure is aangewezen. Beschikbaarheid van de route via het internet (pdf maar ook voor gebruik op GPS) wordt overwogen. Drukke op kleine wegen en conflicten met andere recreanten en inwoners moet worden vermeden.

2. Acties m.b.t. integrale kwaliteitszorg (HB)

Het streven naar kwaliteitszorg wordt een algemene bekommernis. Alle actoren betrokken bij het toeristische product moeten overtuigd zijn en meewerken. Alle onderdelen van het toeristische product moeten worden bewaakt.

Vooraf de routegebonden recreatieve producten alsook de verblijfsaccommodaties en het onthaal hebben nood aan een kwalitatieve upgradering om vaak terugkerende klachten te voorkomen.

Het is noodzakelijk om kwaliteitsnormen, zowel objectieve als subjectieve, voorop te stellen en op te volgen. Bestaande kwaliteitsnormen moeten worden geïmplementeerd en opgevolgd, het ontwikkelen van nieuwe gestimuleerd. Toeristische actoren in de regio moeten worden gestimuleerd om kwaliteitsnormen te halen. De implementatie van een integraal kwaliteitszorgsysteem moet worden overwogen.

- **Ontwikkelen van een kwaliteitsbehoudssysteem voor routegebonden producten (HB)**

Een perfecte bewegwijzering van recreatieve routestructuren en een goede weginfrastructuur moet worden nagestreefd. Klachten m.b.t. bewegwijzering, wegen, ... moeten worden vermeden.

Er moet gestreefd worden naar een effectieve en efficiënte samenwerking tussen de instanties en personen die bij het onderhoud van routestructuren betrokken zijn en naar een goede taakverdeling en opvolging.

Er moet een integraal kwaliteitsbehoudssysteem voor routestructuren worden uitgewerkt waarin de verschillende stappen gaande van signalisatie van gebreken tot het opvolgen van het onderhoud op het terrein op elkaar worden afgestemd.

De verschillende instanties, waaronder lokale overheden, moeten hun verantwoordelijkheid opnemen voor het signaleren van wegenwerken, omleidingen en wijzigingen in weginfrastructuur.

Bij de ontwikkeling van nieuwe producten moet de kwaliteits- en onderhoudsproblematiek van bij de start worden besproken en gepland.

- *Timing: vanaf 2009*

- *Taak TVA: stimuleren, adviseren*

- *Mogelijke partners: TOV, steden en gemeenten, peters en meters, sociaal-economiebedrijven, RLVA*

- **Kwaliteitsopstapeling en begeleiding van kleinschalige plattelandstoesies (HB)**

Toerisme Oost-Vlaanderen en Plattelandstoesie in Vlaanderen startten samen een project op om het toesieaanbod te begeleiden in een kwaliteitsopstapeling (infrastructuur en dienstverlening) en het in orde stellen met de nieuwe regelgeving op toesies. Het ontwikkelen, toepassen en communiceren van kwaliteitslabels in de sector van het landelijke verblijfstoesie werd vooropgesteld. Het project biedt kansen voor de regio.

Ook de verder professionalisering van de sector van kleinschalig toesie op het platteland inzake marketing is gewenst. Toerisme Vlaamse Ardennen speelt met het idee om thema's als picknicken en ontbijten met hoeve- en streekproducten uit te spelen in samenwerking met de toesiesector.

Het activeren van de professionalisering van deze sector kan ook gebeuren door vorming en opleiding van uitbaters van kleinschalige toesies, bv. organiseren van info-avonden, ontmoetingsmomenten en workshops.

- *Timing: vanaf 2009*

- *Taak TVA: initiëren, stimuleren, coördineren, realiseren*
- *Mogelijke partners: TV, PIV, TOV, logiesector, Vorming Plus, ...*

- **Werken aan een klantvriendelijk onthaal (HB)**

Een grote gastvrijheid en een kwaliteitsvol toeristisch onthaal zijn essentieel. In het regionaal toeristisch onthaalplan wordt aandacht besteed aan alle vormen van gastvrijheid, gaande van de informatieverschaffing op onthaalpunten tot de vriendelijkheid bij logiesuitbaters en in horecazaken.

Toerisme Vlaamse Ardennen kan acties ondernemen naar de logies- en horecasector om het welkomstgevoel te verhogen via het internet, via POS-materiaal, aankleding van interieur (verwelkomingsplanten via RLVA).

Ook vorming en begeleiding van instanties die onthaal verzorgen is essentieel.

- *Timing: jaarlijks vanaf 2010*
- *Taak TVA: initiëren en stimuleren van projecten en activiteiten*
- *Mogelijke partners: Horeca (Oost-Vlaanderen), Unizo, TV, RLVA, ...*

- **Aandacht voor landschapszorg en –ontwikkeling (P1)**

Het landschap is vanuit toeristisch oogpunt een waardevol goed dat in stand moet worden gehouden. Er moet algemeen voldoende aandacht uitgaan naar het behoud, de waardering en de verfraaiing van het landschap. Ook de bescherming van het onroerend bouwkundig erfgoed in het landschap is een aandachtspunt. Het kan gaan over klassieke instandhoudings-, onderhouds- en herstelwerken in het landschap maar ook bijv. werken aan het netwerk van buurtwegen met het aansluitende klein-historisch erfgoed zoals veldkapellen, veldkruisen, typische wegwijzers, ...

Landschapszorg en –ontwikkeling op zich is niet de taak van Toerisme Vlaamse Ardennen. Toerisme Vlaamse Ardennen er wel over waken dat dit gebeurt, stimuleren en ondersteuning bieden.

Toerisme Oost-Vlaanderen en Toerisme Vlaamse Ardennen moet er verder op toezien dat duurzaam wordt omgesprongen met de exploitatie van het landschap en de natuur voor toeristisch-recreatieve doeleinden.

Ook is het de taak van Toerisme Vlaamse Ardennen om erop toe te zien dat de belangen van de toeristische sector worden verdedigd en dat bij landschapsontwikkeling en –zorg ook aandacht gaat naar de ontsluiting van het landschap en de natuur voor recreatie en toerisme, waar dit vanuit het oogpunt van duurzaamheid en draagkracht verantwoord is.

Regelmatig formeel en informeel overleg en samenwerking met instanties die instaan voor landschapszorg en –ontwikkeling is aangewezen (natuurverenigingen, de betrokken overheidsinstellingen (ANB, Agentschap R-O en het Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen)). Projecten van landschapsontwikkeling, -inrichting of –ontsluiting moeten worden opgevolgd.

Ook verfraaiing van dorpskernen, afvalsensibilisatie en draagkrachtonderzoek zijn aandachtspunten.

Toerisme Vlaamse Ardennen en organisaties als Pasar en RLVA kunnen een bijdrage leveren om met meer respect en kennis van zaken aan recreatief medegebruik te doen door een aangepaste productontwikkeling en communicatie.

- *Timing: vanaf 2009*
- *Taak TVA: initiëren, adviseren, sensibiliseren*
- *Mogelijke partners: VLM, Agentschap R-O Oost-Vlaanderen, ANB, RLVA, Natuurverenigingen, Pasar, ...*

- **Haalbaarheidsstudie en eventuele implementatie van een integraal kwaliteitszorgsysteem (HB)**

Er moet worden nagegaan of het haalbaar is om een systeem van integrale kwaliteitszorg te implementeren.

Toerisme Vlaamse Ardennen kan zich hierbij laten bijstaan door gespecialiseerde instellingen.

Indien zou blijken dat zo een integraal kwaliteitszorgsysteem haalbaar is, moet worden gewerkt aan de invoering ervan.

- ***Opvolgen kwaliteitszorg (HB)***

De zorg voor kwaliteit zou moeten resulteren in verhoogde klanttevredenheid.

Klachtenbehandeling is een aandachtspunt. Er moet gestreefd worden naar een daling van het aantal klachten.

3. Acties m.b.t. toeristisch onthaal

De uitbouw van een vernieuwd toeristisch-recreatief onthaalnetwerk is nodig in de regio. De vernieuwde strategie en visie op kwaliteitsvol en eigentijds toeristisch onthaal vraagt een structurele en grondige aanpassing van de toeristische onthaalinfrastructuur, zijnde:

- ontwikkelen van regionale toegangspoorten
- ontwikkelen van een ondersteunend toeristisch-recreatief onthaalnetwerk
- zorgen voor een goede toeristische signalisatie

Naast de onthaalinfrastructuur moet ook worden gezorgd voor een uniforme, inhoudelijk correcte en doelgerichte informatiedoorstroming. De boodschap die meegegeven wordt op de verschillende informatiepunten moet weloverwogen en geïntegreerd zijn. Dit kan alleen bekomen worden aan de hand van een degelijke communicatiestrategie. Er moet ook gewerkt worden aan een bredere toeristische dienstverlening.

- **Ontwikkelen van een regionaal toeristisch onthaalplan (HB)**

In overleg met Toerisme Vlaanderen en Toerisme Oost-Vlaanderen moet een regionaal toeristisch onthaalplan worden opgemaakt **waarin de vernieuwde onthaalvisie voor de regio diepgaander wordt uitgewerkt. In het onthaalplan moeten keuzes worden gemaakt** m.b.t. onthaal in de regio en acties worden opgenomen die zullen worden ondernomen om de nieuwe onthaalvisie in de regio te implementeren.

- **Ontwikkelen van A- en B-infokantoren als regionale toegangspoorten (HB)**

Er moeten A- en B-infokantoren worden geselecteerd die niet alleen fungeren als volwaardig infokantoor voor een stad, gemeente of attractie maar als uitvalsbasis voor de verkenning van de streek. De keuze valt op steden en gemeenten die strategisch goed zijn gelegen en voldoende personeel kunnen inzetten om zowel de front- als de backoffice optimaal te verzorgen.

Op basis van de algemene en specifieke criteria verbonden aan de niveaus zijn de stedelijke diensten van de 4 stadjes in de regio het meest geschikt om te fungeren als A- of B-infokantoor. De stadjes beschikken over de grootste financiële draagkracht om voldoende personeel te voorzien, om geschikte ruimtes te vinden en deze in te vullen als infokantoor en streekbezoekerscentrum. Het nieuw infokantoor en streekbezoekerscentrum te Geraardsbergen is een eerste regionale toegangspoort die in het voorjaar van 2009 de deuren opende.

In het toeristische onthaalplan wordt in overleg met de betrokken partijen de keuze gemaakt waar of welke stad zich voor het A- dan wel het B-statuut zal engageren.

De regionale toegangspoorten moeten een coördinerende en uitvoerende rol opnemen in de (sub)regionale werking, teneinde van de toeristische promotie en de productontwikkeling voor de streek werk te kunnen maken in samenwerking met de publieke (omringende gemeenten) en private actoren (horeca, VVV's, verenigingen, ...) uit de streek.

Op basis van een convenant worden de erkenning en de concrete uitwerking (infrastructuur en dienstverlening) van de regionale toegangspoorten vastgelegd.

De regionale toegangspoorten moeten de look & feel van de regio uitstralen en de toeristen wegwijs maken bij hun bezoek aan de Vlaamse Ardennen. TVA heeft een cruciale rol te spelen bij de uitbouw en invulling van de streekbezoekerscentra, zodat de profilering van de streek duidelijk en correct tot haar recht komt.

- *Timing: vanaf 2009*
- *Taak TVA: initiëren, coördineren, adviseren*
- *Mogelijke partners: TV, TOV, steden en gemeenten, VVV's*

- **Ontwikkelen van een regionaal toeristisch-recreatief onthaalnetwerk (HB)**

Naast de erkende regionale toegangspoorten worden ook de andere toeristische onthaalpunten van de regio in kaart gebracht. Op basis van hun toeristisch belang, strategische ligging of thematische invulling worden zij gradueel en/of thematisch in het regionaal toeristisch onthaalnetwerk ingepast. Ook deze punten moeten uitgebouwd worden tot belevingsvolle en visueel herkenbare stopplaatsen in de regio.

Er zijn, naast de regionale toegangspoorten of erkende toeristische A- of B-infokantoren, diverse punten die in dit onthaalnetwerk in de regio een rol kunnen spelen:

- de niet-erkende toeristische infokantoren
- de lokale toeristische diensten
- de toeristische attracties (musea, grote attractiepunten, natuureducatieve centra, culturele centra, kleine attracties met een publieksfunctie)
- de fietsvriendelijke instellingen en fietsenverhuurcentra
- de erkende logiesuitbatingen
- de producenten van hoeve- en streekproducten met een onthaalfunctie.

Op basis van het **plan van aanbod** (bestaande aanbod) wordt een **plan van eisen** opgemaakt. Dit plan zal de criteria vastleggen waaraan minimaal moet worden voldaan (erkend of niet-erkend onthaalpunt) om opgenomen te kunnen worden in het regionaal toeristisch onthaalnetwerk.

Er wordt aan gedacht om de invulling van het regionaal toeristisch onthaalnetwerk geografisch en/of thematisch als volgt in te vullen en te structureren:

- *Geografisch indeling*

Naast de A- en B-kantoren in de stadjes die evenwichtig verspreid liggen over de regio, moeten nog enkele onthaalpunten worden aangeduid die strategisch gunstig zijn gelegen aan de rand van de regio en een belangrijk invalspunt of inrijpunt kunnen betekenen. In overleg met de verschillende gemeenten of onthaalpunten die hiervoor in aanmerking komen, zal hierover in het plan van aanbod melding worden gemaakt. Onthaalpunten als het Sport- en recreatieoord Kluisbos, De Gavers, Lozerbos, Markt Sint-Lievens-Houtem, Schepenhuis Herzele, enz... komen hiervoor in aanmerking.

- *Thematische indeling*

Natuur, cultuur en recreatie zijn 3 belangrijke thema's voor de regio. Thematische onthaalpunten waar toeristen en recreanten in functie van hun interesses en motieven gericht informatie kunnen vinden over deze thema's, bieden een meerwaarde. Centra die in aanmerking komen:

- natuureducatieve centra in de valleien (Schelde, Dender en Zwalmvallei)
- cultuurhistorische bezoekerscentra in de archeologische musea en de stadjes
- recreatieve toppers in De Gavers, het Kluisbos en het CRVV

- *Timing: 2010-2012*

- *Taak TVA: uitwerken van een plan en concrete acties*

- *Mogelijke partners: TV, TOV, steden en gemeenten, attracties, logiessector, horeca, producenten, ...*

- **Werk maken van informatieverstrekking in bredere zin (P1)**

De toeristische regiobebording in de Vlaamse Ardennen wordt als ontoereikend en onsamenhangend gezien. Het PDPO-programma voorziet 154.000 euro om met borden de regio langs de belangrijkste invalswegen af te bakenen en te duiden en om informatiezuilen te voorzien om het toeristische product op de belangrijkste toeristische locaties beter te ontsluiten.

De nodige aandacht zal uitgaan naar de regioprofilering. De bestaande bebording wordt waar mogelijk gesaneerd. De nieuwe borden moeten aantrekkelijk zijn, kwaliteitsvolle informatie bevatten en aangepast zijn aan de rol die ze moeten vervullen. De regiocoördinatie selecteert in samenwerking met de lokale overheden de verschillende locaties en de verstrekte informatie.

- *Timing: najaar 2009*
- *Taak TVA: ontwikkelen van de toeristische regiobebording, 20% cofinanciering*
- *Partners: TV, Leader Vlaamse Ardennen, POV, Vlaamse Gemeenschap, steden en gemeenten, attracties*

4. Acties m.b.t. marketing en communicatie

Er is nood aan eenduidige communicatie over de regio. Het vooropgestelde profiel van Vlaanderens Mooiste landschap moet door alle partners worden uitgedragen, los van hun eigen boodschap of verhaal. Er wordt een huisstijl ontwikkeld waarin alle partijen zich kunnen vinden en die door alle partijen wordt gehanteerd.

Er moet worden gestreefd naar een grotere 'merkkennis' (= waar staan de Vlaamse Ardennen voor). De gevoerde communicatiestrategie moet een evenwichtsoefening zijn en een mix van enerzijds een imagocampagne en anderzijds actiegerichte communicatie.

Toeristen moeten daarbij aangezet worden om effectief te boeken en herhaalbezoek moet worden gestimuleerd.

Er moet gestreefd worden naar eigentijdse communicatie en een efficiënte en creatieve inzet van multimediale communicatiemiddelen.

- **(Verder) Ontwikkelen en verfijnen van de nieuwe huisstijl en campagneverhaal en verspreiden van een eenduidig profiel (P1)**

De Vlaamse Ardennen hebben als 'dare'-regio de 'onafhankelijke ontdekker' als prioritaire doelgroep. Huisstijl en campagne moeten deze positionering bevestigen en versterken.

De nieuw ontwikkelde huisstijl moet consequent, eenduidig en met onmiddellijke ingang worden geïmplementeerd, op alle beleidsniveaus en in diverse domeinen.

Het is bovendien een permanente zorg om nieuwe beelden en wervende teksten te ontwikkelen die aansluiten bij de basisprofilering en de nieuwe huisstijl.

De toerist moet correcte informatie ontvangen over de mogelijkheden van de toeristische regio.

- *Actie: implementatie nieuwe huisstijl*
- *Timing: vanaf 2009*
- *Taak TVA: ontwikkelen, implementeren en continu vernieuwen van een nieuwe visuele identiteit voor de Vlaamse Ardennen*
- *Mogelijke partners: reclameadviesbureaus, TOV*

- **Opmaken van meerjaren en jaarlijkse marketingcommunicatieplannen (P1)**

De marktstrategische keuze en de nieuwe visuele identiteit zijn bepalend voor de opmaak van een meerjarencommunicatieplan.

Verder moet, in samenwerking met Toerisme Oost-Vlaanderen, jaarlijks en ruim voor aanvang van het nieuw toeristisch seizoen een communicatieplan worden opgemaakt en ter goedkeuring aan de Algemene Vergadering van Toerisme Vlaamse Ardennen worden voorgelegd.

Het jaarlijkse communicatieplan dient volgende elementen te bevatten:

- maken van keuzes m.b.t. doelgroepen, markten, acties
  - uitwerken van een jaarlijks campagnethema of -thema's
  - ontwikkelen van eigen publicaties
  - plannen van internettoepassingen via eigen site of websites van derden
  - plannen en uitwerken van beursdeelnames
  - voeren van imagooversterkende en actiegerichte mediacampagnes
  - voeren van pers- en PR-activiteiten
-
- *Actie: jaarlijkse communicatieplannen*
  - *Timing: jaarlijks voor toeristisch seizoen*
  - *Taak TVA: ontwikkelen en uitwerken in nauw overleg met Toerisme Oost-Vlaanderen*
  - *Mogelijke partners: Toerisme Oost-Vlaanderen, mediasector, steden en gemeenten, attracties, logiessector, horeca, verenigingen uit de toeristische sector, ...*

- **Realiseren van een permanent intern communicatiesysteem (P2)**

Om ervoor te zorgen dat alle logiesuitbaters, toeristische attracties en centra, alle lokale toeristische diensten, gidsen en aanbieders van toeristische producten op dezelfde lijn zitten en dezelfde boodschap uitdragen, wordt werk gemaakt van een permanent intern communicatiesysteem dat kan resulteren in bv. een e-nieuwsbrief voor de regionale toeristische sector.

De communicatie moet dynamisch zijn en in verschillende richtingen verlopen. De coördinatie van de interne communicatiekanalen is in handen van de regiocoördinatie.

- *Actie: e-nieuwsbrieven*
- *Timing: vanaf 2009*
- *Taak TVA: centraliseren informatie, opmaken en verzenden nieuwsbrieven*
- *Mogelijke partners: Toerisme Oost-Vlaanderen*

- **Activeren van een goede perswerking (P1)**

Goede contacten en relaties met de pers zijn essentieel. Er moet vanuit de Vlaamse Ardennen een woordvoerder worden aangesteld die goede contacten onderhoudt met de pers- en communicatiedienst van Toerisme Oost-Vlaanderen en deze voedt met correcte en actuele informatie en daarnaast ook eigen contacten onderhoudt met regionale en/of gespecialiseerde pers. Een goede perswerking is niet alleen kostenbesparend (free publicity) maar ook heel waardevol. Een e-nieuwsbrief voor de regionale pers kan worden overwogen.

Om een degelijke boodschap te kunnen meegeven bestaat een goed persdossier bij voorkeur uit:

- een contextuele toelichting omtrent het gekozen toeristisch profiel
- gratis beschikbaar beeldmateriaal dat het onderwerp en het regioprofiel ondersteunt
- tips en ideeën voor reportages
- kant-en-klare persteksten en/of reportages
- correcte en bereikbare contactadressen

Aandacht moet worden besteed aan het up-to-date houden van perscontactgegevens.

- *Actie: opmaken persdossier en up- to-date maken en bijhouden lijst regionale perscontacten*
- *Timing: vanaf 2009*
- *Taak TVA: uitvoeren*
- *Mogelijke partners: TOV, Toerisme Vlaanderen, copywriters*

- **Integreren van nieuwe media (P1)**

Het integreren van nieuwe media moet extra aandacht krijgen en in de toekomst prioritair worden aangewend. Het volledige promotie- en communicatiebudget van de Vlaamse Ardennen moet rekening houden met bijkomende kosten voor internetcommunicatie. Het internet wordt niet beschouwd als een alternatief, maar als een aanvullend communicatiekanaal en moet geïntegreerd worden in de algemene multimediale communicatie.

Er kan meer gebruik worden gemaakt van nieuwe mogelijkheden via het internet (bv. web 2.0 toepassingen). Er moet niet alleen aandacht besteed worden aan informatie voor maar ook aan informatie van de toerist-recreant.

- *Actie: nieuwe toepassingen; inspelen op initiatieven (sites) van derden*
- *Timing: vanaf 2009*
- *Taak TVA: initiëren en (mee) uitwerken, ondersteunen*
- *Mogelijke partners: TOV, Toerisme Vlaanderen, derden*

- **PR-activiteiten (P2)**

Contacten met collega's uit andere regio's en regionale, provinciale en nationale beleidsorganen, met private actoren zoals evenementenorganisatoren en de bedrijfswereld, moeten nauwer worden aangehaald. Deelname aan of organisatie van

D4 Globaal Actieplan

PR-activiteiten die verschillende actoren samenbrengen is daarvoor mogelijk. Dit kan bv. in de vorm van informele ontmoetingen in het kader van toeristische evenementen. PR-momenten zijn ideale gelegenheden om samenwerkingsverbanden tot stand te brengen.

- *Actie: minstens een drietal vaste informele ontmoetingen per jaar*
- *Timing: bv. start toeristisch seizoen in het voorjaar, aanvang zomerseizoen, aanvang nazomer*
- *Taak TVA: organiseren van vaste PR-momenten en bijwonen van PR-activiteiten van andere*
- *Mogelijke partners: TOV, private leden TVA, regionale evenementenorganisaties*

5. Acties m.b.t. management en organisatie

- **Efficiënte werkingsstructuren en goede communicatie (HB)**

De beslissingsorganen van Toerisme Vlaamse Ardennen moeten op een efficiëntere manier vergaderen. Dossiers moeten goed voorbereid en geadviseerd worden, nota's zoveel mogelijk op voorhand doorgestuurd, agenda's mogen niet worden overladen. Niet alle elementen van dagelijks beheer moeten op de Raad van Bestuur worden besproken en beslist wel diegene met een voldoende grote impact of belang op regionaal of subregionaal niveau.

Er wordt uitgegaan van een groot engagement van het beperkte aantal bestuurders en van een regionale visie.

De betrokkenheid van alle partners in de regionale vzw moet worden verhoogd. Dit kan door mechanismen (bijv. het rotatiesysteem) voorzien in de statuten in de praktijk toe te passen maar ook door een betere communicatie te voeren van de besprekingen en beslissingen (verslagen Raad van Bestuur bezorgen aan leden Algemene Vergadering). Het aantal vergaderingen van de AV kan worden opgedreven (3 vergaderingen per jaar). Op die manier kan meer aandacht worden besteed aan de verwezenlijkingen en plannen van de vzw.

- **Ambtelijk overlegorgaan (HB)**

Er moet werk worden gemaakt van een structureel ambtelijk overlegorgaan waarbij in de eerste plaats de lokale toeristische beambten maar ook het provinciale niveau (Toerisme Oost-Vlaanderen) worden betrokken. Eventueel kunnen werkgroepen worden opgericht rond specifieke thema's waarbij dan ook andere actoren en experts kunnen worden betrokken.

Ook hier wordt uitgegaan van een groot engagement van de leden. Regelmatig overleg moet de betrokkenheid van de diverse niveaus verhogen en responsabilisering in de hand werken.

Overlegmomenten moeten evolueren van informatievergaderingen naar geëngageerde werkgroepen die enerzijds beslissingen voor de Raad van Bestuur voorbereiden en anderzijds deze uitvoeren en opvolgen.

De werkgroepen moeten een grotere autonomie krijgen, zodat de sector zijn verantwoordelijkheid meer kan opnemen en de praktische realisatie van de diverse acties beter kan worden gespreid.

- **Regiomanagement (P1)**

De functie-invulling van de regiocoördinatie moet in overleg met Toerisme Oost-Vlaanderen worden herbekeken. Het uitgangspunt moet zijn dat de regiocoördinatie een meer coördinerende en ondersteunende rol op regionaal niveau moet vervullen. Een duidelijke taak- en bevoegdheidsverdeling met het lokale en provinciale niveau moet worden afgesproken.

- **Verdere uitwerking beleid en strategisch beleidsplan in jaarlijkse actieplannen (HB)**

Er moeten jaarlijks actieplannen worden opgemaakt die de doelstellingen van het strategisch beleidsplan verder operationaliseren. Hierbij moet telkens rekening worden gehouden met timing, prioriteiten en budgettering.

De jaarlijkse actieplannen worden opgemaakt in overleg met de lokale en provinciale partners en andere actoren uit de toeristische en aanverwante sectoren en worden jaarlijks ter goedkeuring voorgelegd aan de Algemene Vergadering van Toerisme Vlaamse Ardennen.

- **Opvolging van beleid en uitvoering van het strategisch plan en jaarlijkse actieplannen (P1)**

De meerjarenplannen en de jaarlijkse actieplannen moeten nauwgezet opgevolgd worden.

Er moet een systeem worden ingevoerd om de ontwikkeling van het toerisme in de regio, het beleid en de uitvoering van het strategisch beleidsplan te meten en te evalueren.

Aan de hand van een regiobarometer die wordt ontwikkeld in overleg en in samenwerking met TOV kan de algemene ontwikkeling van toerisme en recreatie in de Vlaamse Ardennen worden opgevolgd.

De jaarlijkse actieplannen moeten concreet worden opgevat, zodat makkelijk kan worden nagegaan of de acties effectief werden uitgevoerd.

Verder moeten concrete, meetbare doelstellingen en resultaten worden geformuleerd die nauwgezet worden opgevolgd.

- **Oprichten van een regionale adviesgroep toerisme (P2)**

Er is nood aan een creatieve en innovatieve adviesgroep met regionale actoren die de regiocoördinatie en de subsidiërende overheden adviseert. Deze adviesgroep dient minstens jaarlijks samen te komen om de evolutie van de realisatie van het strategisch plan en de actieplannen op te volgen en innoverende ideeën aan te reiken in functie van de opmaak van de jaarlijkse actieplannen. De adviesgroep wordt best sectoroverschrijdend ingevuld en bevat ook afgevaardigden van het Centrum Ronde van Vlaanderen, Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen, Toerisme Oost-Vlaanderen vzw, De Gavers, het Kluisbos en andere vertegenwoordigers van verenigingen en organisaties uit de toeristisch-recreatieve sector.

De regionale adviesgroep toerisme buigt zich over volgende items:

- profilering en communicatie: waken over 'Vlaanderen Mooiste landschap' en acties suggereren om het imago en het profiel van de Vlaamse Ardennen te ondersteunen
- integrale kwaliteitszorg: kwaliteitsnormen opstellen en/of implementeren
- interne communicatie en teambuilding: boodschappen formuleren voor de sector en ideeën uitwerken om de sector tot eensgezindheid te bewegen
- pers, PR en fondsenwerving: pers- en zakenrelaties behartigen en zoeken naar fondsen via allerlei mogelijke kanalen

- **Oprichten van projectmatige werkgroepen (P1)**

Projectmatige werkgroepen kunnen worden opgericht met medewerking van één of meerdere van de regiomedewerkers van de 4 regionale toegangspoorten (stadjes) om jaarlijkse plannen ten uitvoer te brengen en om samen te werken rond regionale productontwikkeling (gezamenlijk ontwikkelen van innovatieve commerciële en semi-commerciële toeristische producten). De samenstelling van de projectgroepen hangt af van de aard van het project en geografische reikwijdte. Projectgroepen kunnen bestaan uit gemeentelijke medewerkers, private personen of organisaties met specifieke kennis rond het project (attracties, horeca, logies, verenigingen, evenementenorganisatoren), personeel van de diensten van Toerisme Vlaanderen en Toerisme Oost-Vlaanderen, ..

- **Organisatie van studiedagen en overlegmomenten (P2)**

Om de toeristische sector in de Vlaamse Ardennen op een eigentijds spoor te zetten en het vernieuwde profiel eigen te maken, zijn regelmatige studiedagen en overlegmomenten nodig. De regiocoördinatie zal minstens twee keer per jaar een overlegmoment met de gehele sector plannen. Daar zullen thema's aan bod komen die aangebracht kunnen worden door Toerisme Vlaamse Ardennen zelf, of zal kunnen ingespeeld worden op vormingsmomenten van anderen die voor de sector in de regio relevant zijn.

- *Timing: jaarlijks minstens tweemaal*
- *Taak TVA: organiseren van eigen vormingsmomenten of coördineren van deelname door de sector aan vormingsmomenten van anderen*
- *Mogelijke partners: TOV, TV, Vorming Plus, ...*

Deel 5

Algemeen Besluit

Het strategisch beleidsplan voor toerisme en recreatie in de Vlaamse Ardennen heeft tot doel een middellange termijnvisie te formuleren op de ontwikkeling van toerisme en recreatie in de Vlaamse Ardennen. Het moet een leidraad bieden voor alle actoren en sectoren betrokken bij toerisme en recreatie.

In het strategisch beleidsplan worden visies, doelstellingen en actielijnen weergegeven die werden ontwikkeld in overleg met de brede toeristisch-recreatieve sector en aanverwante sectoren. Het bevat de beleidslijnen en een globaal actieplan voor de ontwikkeling van toerisme en recreatie in de regio voor de volgende 4 jaar. Het plan moet jaarlijks verder worden vertaald in concrete actieplannen waarbij timing, budgettering en prioriteiten verder worden uitgediept

Het plan is ingedeeld in 5 delen:

- D1 Uitgangspunten, verwachtingen, missie en aandachtspunten
- D2 Analyse
- D3 Strategische visie en doelstellingen
- D4 Globaal actieplan 2009-2012
- D5 Algemene conclusies

D1 Uitgangspunten, verwachtingen en missie

Volgende **missie** werd geformuleerd:

De Vlaamse Ardennen moeten verder worden *ontwikkeld, geprofileerd* en in de toeristische markt gezet als een uitdagende en *volwaardige* toeristisch-recreatieve regio in Vlaanderen. Aandacht moet worden besteed aan recreatie (eigen bevolking) en dagtoerisme, maar zeker ook aan *verblijfstoerisme* dat vanuit economisch en ecologisch oogpunt aantrekkelijk is. Recreatie en toerisme moeten op een *kwaliteitsvolle, unieke en duurzame* manier worden ingevuld zodat het meest waardevolle goed van de regio - het *landschap* - zijn aantrekkingskracht bewaart.

Aandachtspunten op langere termijn zijn:

- Toerisme en recreatie in de Vlaamse Ardennen moeten beschouwd worden als *volwaardige* socio-economische activiteiten.
- Toerisme en recreatie moeten op een *duurzame, kwaliteitsvolle en innovatieve* manier tot ontwikkeling worden gebracht en bijdragen tot het behoud van het waardevolle *landschap*.
- *Tevredenheid* van de toerist moet centraal staan. Een kwaliteitsvolle benadering die rekening houdt met de behoeften van de hedendaagse toerist is wenselijk.
- Er moet een *engagement, dynamiek en samenwerking* tot stand komen op bovenlokaal niveau en over de beleidsdomeinen heen.

D2 Analyse

Er werd een situatieanalyse uitgevoerd waaruit sterkten, zwakten, opportuniteiten en bedreigingen (SWOT's) en de belangrijke knelpunten werden gedistilleerd.

De belangrijkste **SWOT's** voor de regio zijn:

- *Organisatie en toeristisch beleid*

- Verschillende gebiedsafbakeningen, afstemmen beleid en activiteiten van diverse actoren actief in de sector kan beter
- Toeristische werking kan performanter, regiogevoel, dynamiek en engagement kan hoger
- Verschillende ondersteuningsmogelijkheden die beter kunnen worden benut
- *Ruimtelijk beleid*
  - Ruimtelijke structuurplannen bieden kansen
  - Vakantiewoningen in agrarisch gebied is knelpunt
- *Toeristisch-recreatieve beleving*
  - Waardevol, heuvelachtig landschap dat een grote aantrekkingskracht uitoefent
  - Wandelen is populair; er worden 2 doelgroepen geïdentificeerd: sportieve en zondagswandelaar; er is een groot aanbod aan wandelproducten maar geen wandelnetwerken; beleving en comfort, openstelling van trage wegen en onderhoud zijn aandachtspunten
  - Goed uitgebouwd en gevarieerd fietsproduct; aantrekkingskracht op sportieve fietser door link met Ronde van Vlaanderen maar ook potentieel voor recreatieve fietser; beleving en comfort, kwaliteit en onderhoud zijn aandachtspunten; er zijn geen fietsinrijpunten
  - Potenties voor mountainbike en ruitertoerisme maar opgelet voor recreatiedruk en conflicten!
  - Auto-moto: geen duurzame recreatievormen maar er is vraag naar; gemotoriseerd verkeer wordt niet gestimuleerd
  - Bossen en natuurgebieden zorgen voor een toeristisch-recreatieve meerwaarde; positief zijn inspanningen om gebieden open te stellen; aandacht voor recreatie(over)druk
  - Positief zijn de initiatieven genomen rond natuureducatie en –recreatie en de aanwezigheid van natuureducatieve centra
  - Geschiktheid regio voor avontuurlijke outdooractiviteiten
  - Aantal recreatiedomeinen met toeristisch-recreatieve mogelijkheden maar opwaardering is nodig (bv. Kluisbos); de domeinen zijn onvoldoende ingeschakeld in de toeristisch-recreatieve beleving
  - Waardevolle stadjes, pittoreske dorpskernen, waardevol erfgoed en musea; het culturele en cultuurhistorische aanbod wordt te weinig uitgespeeld
  - Het belevingsmuseum Centrum Ronde van Vlaanderen belicht de wielercultuur die nauw met regio verbonden is
  - De Vlaamse Ardennen is een plattelandsregio met mogelijkheden voor hoeve- en plattelandstoerisme
  - Hoeve- en streekproducten moeten makkelijker kunnen worden gekocht en geproefd
  - Wandel- en fietsevenementen zijn imagoversterkend; Ronde van Vlaanderen is een unieke troef met internationale uitstraling maar er moet ook aandacht zijn voor negatieve effecten (zwerfvuil, draagkrachtoverschrijding)
  - Folkloristische, cultuurhistorische en kunstevenementen kunnen beter worden uitgespeeld
  - Het logiesaanbod moet worden aangepast aan de behoeften (kamers in stadjes, kwaliteitsvolle accommodatie voor kleine groepen, openluchtrecreatieve verblijven (fietscampings, kampeerauto's), vakantiewoningen)
  - Sterktes van regio en mogelijkheden om er een origineel programma uit te werken, kunnen worden uitgespeeld op de (kleinschalige) MICE-markt
  - Er is nood aan een visie op onthaal en de uitwerking van een gestructureerde en gelaagde onthaalinfrastructuur
- *Toeristisch-recreatieve vraag*
  - Het gebrek aan cijfermateriaal is een algemeen knelpunt
  - De Vlaamse Ardennen scoren zeer goed in verkoop wandelroutes; voor fietsen scoren vlakkere regio's beter; Ronde van Vlaanderen route voor sportieve fietser scoort goed
  - De regio kent 2 recreatieve attractiepunten met regionaal belang: het Kluisbos en vooral de Gavers (stijgend belang)

- De sterke culturele attractiepolen zijn pam Ename en pam Velzeke, het Stadhuis Oudenaarde, het Centrum Ronde van Vlaanderen
- De natuur-educatieve centra de Helix en De Kaaihoeve zijn belangrijk voor de regio; trekken overwegend groepsbezoeken aan
- Er is een dalende tendens in aanvragen voor groepsuitstappen
- 2002-2006: evolutie aantal aankomsten en overnachtingen (stagnatie) niet positief in vergelijking met andere Vlaamse regio's (stijging)
- 2002-2006: hotels uitgesproken positieve tendens; campings en doelgroepenlogies negatieve groeicijfers
- 85% van de overnachtingen staan in teken van ontspanning en vakantie wat hoog is; 3% MICE (congressen, conferenties, seminaries); 12% individueel zakentoeerisme
- 2006: 7 op 10 aankomsten/overnachtingen op rekening van Belgen. Belangrijkste buitenlandse markt is Nederland (12% van de aankomsten/overnachtingen) gevolgd door Duitsland en VK
- *Concurrentie-analyse*
  - De Vlaamse Ardennen zijn vrij centraal gelegen
  - De wandel- en fietslandschappen in de regio zijn in vergelijking met concurrerende regio's laat en nog onvoldoende ontwikkeld; ook over de taalgrens vinden inhaalbewegingen plaats
  - De Vlaamse Ardennen hebben een achterstand op gebied van marketingbeleid en -budget
- *Naambekendheid, connotaties en feitelijk imago*
  - De naam van de regio is wegens de bekendheid en positieve connotatie sterk punt (mooi landschap, rustige omgeving, regio voor actieve toerist); de link met Ronde van Vlaanderen wordt gelegd
  - Niet steeds juiste situering en verwachtingen
- *Doelgroepenanalyse*
  - Charme en een goede prijs/kwaliteit zijn belangrijk bij de keuze van een plattelandsverblijf
  - De samenstelling van het reisgezelschap is gevarieerd, maar 61% reist zonder kinderen
  - De Vlaamse Ardennen toeristen kiezen voor korte verblijven, boeken rechtstreeks bij de logiesuitbater, komen met de wagen
  - De Vlaamse Ardennen hebben een profiel dat vooral de onafhankelijke ontdekker kan aanspreken
- *Analyse van macrotrends en ontwikkelingen*
  - Ervaring in reizen wordt groter en consument wordt kritischer voor verhouding prijs/kwaliteit
  - Steeds meer toeristen reserveren en zoeken info via internet
  - Trendwatchers voorspellen stijgend natuurbewustzijn en natuurbeleving, meer aandacht voor duurzaamheid en verlangen naar rust en open ruimte

De **belangrijkste knelpunten** voor de regio zijn:

- De *afbakening, profilering en eenheid* van de regio
- De groeiende vraag naar *recreatief medegebruik versus de draagkracht en duurzaamheid*
- Het *toeristische product* heeft onvoldoende kwalitatieve uitstraling
- Het *verblijfstoerisme* beantwoordt te weinig aan de vraag en de behoeften van de toerist
- Er is een gebrek aan effectieve en efficiënte *marketing en communicatie*
- Er is een gebrek aan eenduidige toeristische *visie en samenwerking*
- Het behoud van het *landschap* wordt te weinig aanzien als aandachtspunt van toeristische sector

D3 Strategische visie en doelstellingen

Algemene Strategische visie

Het *uitgangspunt* voor de verdere ontwikkeling van toerisme en recreatie in de regio is het mooie en uitdagende landschap waarin de Ronde van Vlaanderen wordt gereden.

Er moet *prioritair werk* worden gemaakt van:

- een duidelijke toeristisch-recreatieve profilering van de Vlaamse Ardennen
- een kwaliteitsvol toeristisch en recreatief product en onthaal
- een doorgedreven samenwerking en professionalisering van de toeristische sector
- een efficiënte, effectieve en op alle niveaus eensgezinde communicatie over de regio
- meer aandacht voor het verblijfstoerisme en horecaontsluiting.

Bijkomende aandachtspunten zijn:

- voldoende financiële middelen en mankracht
- goede samenwerking en afstemming aanverwante sectoren

De profilering van de regio

Er wordt gekozen voor een *basisprofilering* die focust op de beleving van het unieke landschap dat mooi en uitdagend is én refereert naar plek waar Ronde van Vlaanderen wordt gereden.

2 toeristische productlijnen worden weerhouden:

- typisch *Ronde-toerisme*
- meer algemeen *landschapstoerisme* waarin esthetische 'beleving' en 'ontdekking' van landschap centraal staat

De algemene *toeristisch-recreatieve productontwikkeling* moet (verder) evolueren in richting van:

- actieve beleving van het landschap (fietsen, wandelen, ruitery, eigentijdse buitensporten). Ronde-toerisme is belangrijk onderdeel maar Ronde domineert niet profiel van de regio
- landschapstoerisme met aandacht voor een esthetische beleving (geen puur ecotoerisme) van het landschap
- actieve ontdekking van het erfgoed in het landschap (molens, kapellen, dorpsgezichten, steden zijn bakens in het landschap)

De *baseline* 'Vlaanderens Mooiste landschap' werd gekozen om de merknaam Vlaamse Ardennen aan te vullen en te duiden waar opportuun.

Het '*merk*' *Vlaamse Ardennen* wordt als volgt verder uitgediept:

- geselecteerde waarden zijn:
  - schoonheid en poëzie
  - heroïsch en mythisch
  - avontuur, actief en beleving
  - uitdaging en emotie
  - kick en bevrediging
- absolute prioriteit wordt het streven naar kwaliteit en duurzaamheid
- het emotionele productvoordeel is 'Moderne Romantiek' past binnen waarden van VA en vormt bindende factor tussen het landschaps- en rondetoerisme
authenticiteit is sleutelwoord

De marktstrategie

Volgende *doelgroepen/markten* worden geselecteerd:

- Op motivationeel gebied: prioritair onafhankelijke ontdekker / 'dare' segment; daarnaast ook familiereiziger (peergroups) 'share' segment
- Alle levensfasen komen in aanmerking
  - Bij verblijfstoerisme ligt de focus op Again en Again2 cf. hogere deel inkomen besteed aan vakanties in eigen land; rekening houdend met landschappelijke kenmerken, profilering en aanwezigheid van specifiek aanbod echter ook Be4 groep (koppels, vrienden, sportclubs, ...); vooral potentie naar toekomst toe

- Dagtoerisme: ook hier jongvolwassenen (20-35 jr) niet vergeten (bv. nieuwe mobiele toepassingen, avontuurlijke buitenactiviteiten).
- Geografisch (prioritering): Vlaanderen ++++ / dichtbij Vlaanderen en Nederland +++/ eigen regio en ander buitenland ++

Volgende *producten* worden geselecteerd

- Nadruk wordt gelegd op verblijfstoerisme
- Vormen geen aandachtspunt voor Toerisme Vlaamse Ardennen en regiocoördinatie: dagtrips voor groepen, schooluitstappen, bivakvakanties (jeugdbewegingen) en individueel zakentoerisme
- Vormen wel een al dan niet bijkomend aandachtspunt voor Toerisme Vlaamse Ardennen en regiocoördinatie: korte vakanties in groep, kleinschalige meetings en seminars, incentives en outdooractiviteiten
- Prioritering: Korte vakanties individueel ++++/ korte vakanties groep en meetings en incentives +++/omgevingsrecreatie ++/dagtoerisme individueel en in groep +

Prioriteitenmatrix product/marktcombinaties op regionaal niveau:

MARKT/ PRODUCT	Omgevings- recreatie	Dagtoerisme individueel	Dagtoerisme in groep	Korte vak. individueel	Korte vak. peer groups	Meetings Incentives
Eigen regio	+++	++	+	-	-	++
50km-toerist Vl.	+++	+++	+	++	++	++
Vlaanderen	-	+++	+	++++	+++	++
Nederland	-	+	+	+++	+++	+
Henegouwen	-	+	+	+	+	+
Noord-Frankrijk	-	+	+	+	+	+
Duitsland	-	-	-	-	-	-

Op andere niveaus kunnen eventueel andere accenten worden gelegd of bepaalde thema's worden uitgespeeld. Samenwerking of minstens afstemming is aangewezen.

Operationele doelstellingen

Binnen 4 segmenten worden operationele doelstellingen (OD) naar voren geschoven. Deze 4 doelstellingen worden verder uitgediept in specifieke doelstellingen (SD).

OD 1 Productontwikkeling

Streven naar kwaliteitsvolle, eigentijdse toeristische en recreatieve producten en kwaliteitsverbetering van bestaande producten, met het oog op een verdere groei van het verblijfstoerisme in de regio.

De (actieve) landschapsbeleving staat centraal.

SD omtrent landschapsbeleving en –behoud

Streven naar een hogere landschapsbeleving en (mee) ijveren voor landschapsbehoud

SD omtrent het wandelproduct

Streven naar een goed ontwikkeld, voldoende gedifferentieerd en kwaliteitsvol wandelproduct, aangepast aan de verschillende doelgroepen

SD omtrent het fietsproduct

Streven naar een goed ontwikkeld, voldoende gedifferentieerd en kwaliteitsvol fietsproduct, aangepast aan de verschillende doelgroepen

SD omtrent het cultuurtoeristische product en erfgoed

Het cultuurtoeristische product, de stadjes in de regio en het erfgoed in en

buiten de stadjes moet beter worden uitgespeeld in het Vlaamse Ardennen verhaal, tegen de achtergrond van het landschap

SD omtrent het verblijfstoeristisch product

Verblijfstoeristische producten moeten kwalitatief en kwantitatief worden versterkt

SD omtrent toeristische evenementen

Toeristische evenementen die een link hebben met of kunnen worden gekoppeld aan het profiel en de eigenheid van de Vlaamse Ardennen worden beter uitgespeeld in de toeristische beleving

SD omtrent attractiepunten en recreatiedomeinen

Recreatiedomeinen en –parken, natuureducatieve centra, erfgoedcentra en musea en kleinschalige attracties verder ontwikkelen tot imagoversterkende toeristische aantrekkingspunten voor de regio

SD omtrent hoeve- en streekproducten

In het kader van landschapsbeleving moeten hoeve- en streekproducten toeristisch sterker worden uitgespeeld

SD omtrent andere vormen van openlucht recreatie

Streven naar een voorzichtige en gerichte uitwerking of ondersteuning van andere vormen van openlucht recreatie, rekening houdend met de draagkracht van de regio en de prioritaire producten fietsen en wandelen

OD 2 Kwaliteitszorg

Integrale kwaliteitszorg moet een constant aandachtspunt zijn en leiden tot een verbeterde klantentevredenheid

OD 3 Marketing en communicatie

Streven naar een doelgerichte en doelmatige externe marketing en communicatie en interne communicatie.

De vernieuwde profilering, uitgewerkte marktstrategie en de focus op het verblijfstoerisme vormen hierbij de basis.

SD omtrent externe marketing en communicatie

Voeren van een efficiënt en gericht extern marketing- en communicatiebeleid

SD omtrent interne communicatie

Streven naar een goede interne communicatie

SD omtrent onthaal(infra)structuur

Ontwikkelen van een nieuwe totaalvisie op het regionaal toeristisch onthaal en implementeren van een gelaagde onthaalstructuur

OD 4 Management en organisatie

Een betere en efficiëntere werking van het toeristische apparaat, een performant management, dynamiek, samenwerking en responsabilisering is nodig om toerisme en recreatie in de Vlaamse Ardennen naar een hoger niveau te tillen

SD omtrent regiomanagement

Werk maken van een slagvaardig regiomanagement

SD omtrent organisatiestructuren

Operationeel maken van goed werkende organisatiestructuren

SD omtrent werking en samenwerking in de toeristische sector

Werk maken van een verhoogde dynamiek, een goede samenwerking in de sector en responsabilisering

SD omtrent financiering

Middelen afstemmen of samenbrengen en/of meer middelen zoeken om het strategisch plan voor toerisme en recreatie te kunnen realiseren

SD omtrent intersectorale samenwerking en networking

Uitbouwen van intersectorale samenwerking en networking

D4 Globaal actieplan 2009-2012

Het globaal actieplan biedt een brede waaier aan weerhouden mogelijkheden voor concrete acties en/of suggesties binnen een aantal actiedomeinen. Het vormt een leidraad voor de

opmaak van de jaarlijkse actieplannen waarbij acties en prioriteiten verder worden geconcretiseerd. Deze jaarlijkse actieplannen zullen worden opgemaakt in overleg met de lokale en provinciale partners en andere actoren. Op die manier wordt gestreefd naar een groot draagvlak voor de toekomstige werking en het laat toe om, binnen de krijtlijnen die werden uitgetekend, in te spelen op ontwikkelingen en opportuniteiten.

Wat betreft prioriteiten wordt gewerkt met de aanduidingen:

- HB: hefboomproject; onontbeerlijk om het toerisme in de regio naar een hoger niveau te tillen
- P1 tot P3: projecten, acties of actielijnen met prioriteit 1 (hoogste prioriteit na de hefboomprojecten) tot prioriteit 3 (laagste prioriteit) voor de toeristisch-recreatieve werking in de regio

Acties m.b.t. productontwikkeling

Productontwikkeling in het kader van het landschap

- Aandacht voor landschapszorg en –ontwikkeling (zie kwaliteitszorg) (P1)
- Inventariseren van landschapselementen en landschappelijk erfgoed (P1)
- Beter duiden en toeristisch ontsluiten van het landschap en landschappelijk erfgoed (P1)
- Fysiek toegankelijk maken van het landschap voor een brede doelgroep met aandacht voor duurzaamheid (P1)
- Algemene productontwikkeling met aandacht voor landschap (P1)
- Ontwikkelen van landschapsbeleving in de brede zin van het woord (P2)
- Grensoverschrijdend landschap (P2)

Het wandelproduct

- Ontwikkelen van wandelnetwerken volgens het knooppuntensysteem (HB)
- Ontwikkelen van doorgaande langeafstandswandelroutes voor de Vlaamse Ardennen (HB)
- Verder optimaliseren van de reeds vernieuwde provinciale lusvormige wandelroutes (HB)
- Ontwikkelen van kleinschalige thematische wandelproducten in dorp, park, bos of langs bijzondere curiosa (P1)
- Wandelproduct VA en openbaar vervoer (P1)
- Ontwikkelen innovatieve wandelproducten (HB)

Het fietsproduct

- Ontwikkelen van kwaliteitsbehoudsysteem fietsnetwerken (zie kwaliteitszorg) (HB)
- Optimaliseren van het fietsnetwerk Vlaamse Ardennen: verhogen van comfort en belevingswaarde (P1)
- Ontwikkelen van nieuwe thematische fietstochten, fietsproducten en pocket 'Fietsuitstapjes' (P1)
- Verder uitbouwen en integreren van nieuwe technologieën zoals routeplanning in het fietsproduct (HB)
- Inrichten van fietsinrijpunten (P1)
- Fietsvriendelijke horeca (P2)
- Fietsvriendelijke logies (P1)
- Ontwikkelen van fietsarrangementen die het verblijfstoerisme ondersteunen (P1)
- Centrum Ronde van Vlaanderen als een toeristisch info- en belevingspunt voor de fietstoerist (P1)

Rondetoerisme als toeristische productlijn (P1)

- Opmaken en uitwerken actieplan Rondetoerisme (CRVV) (P1)
- Verder uitbouwen van het Centrum Ronde van Vlaanderen tot een thematisch bezoekerscentrum voor een breed publiek (P1)
- Ontwikkelen van wandelproducten in het kader van het Rondetoerisme (P1)
- Verder optimaliseren Ronde van Vlaanderen fietsroute (P2)

Het cultuurtoeristisch product en erfgoed

D5 Algemeen Besluit

- Toeristisch ontsluiten van het stedelijke erfgoed in de regio (P2)
- Cultuurtoeristische arrangementen (P2)
- Wandel- en fietsroutes met als thema cultuurtoeristisch en landschappelijk erfgoed (P2)
- Toeristisch ontsluiten van het cultuurhistorische landschap door een landschapsplan (P3)
- Integreren en beter ontsluiten van het museumaanbod (P2)

Het verblijfstoerisme

- Het aanbod van logies aanpassen aan de vraag (P1)
- Begeleiden van de logiesector en maximaliseren van het aantal vergunde logiesaccommodaties (P1)
- Ontwikkelen van een kwalitatief en belevingsgericht kleinschalig landelijk logiesaanbod (P1)
- Uitbouwen van een toeristisch zorgnetwerk in de Vlaamse Ardennen (P3)
- Ontwikkelen van eigentijds, thematisch campingtoerisme (P2)
- Beter spreiden van het verblijfstoerisme in de tijd (P2)
- Versterken van de tradewerking (P2)
- Ontwikkelen en vermarkten van eigentijdse verblijfsarrangementen (P1)

Toeristische evenementen

- Toeristische evenementen ter ondersteuning van het imago en profilering van de regio (P2)
- Toeristische evenementen gebruiken om het verblijfstoerisme te stimuleren en de horeca te ondersteunen (P2)
- Ontwikkelen van eigen toeristische evenementen (P2)

Attractiepunten en recreatiedomeinen

- Structureren en toeristisch uitbouwen van de bestaande attracties en knooppunten (P2)
- Beter afstemmen van de verschillende elementen binnen het toeristische knooppunt Oudenaarde door het opstellen van een masterplan (P2)
- Verder uitbouwen van het Provinciaal Domein De Gavers als verblijfstoeristisch knooppunt voor familiereizigers (P2)
- Herwaarderen en vernieuwen van het sport- en recreatieoord Kluisbos en de totale site rond de Kluis en het Kluisbos (P2)

Hoeve- en streekproducten

- Hoeve- en streekproducten op de culinaire kaart (P2)
- Produceren van hoeve- en streekproducten als toeristische attractie (P2)
- Ontwikkelen van proef- en verdeelpunten van hoeve- en streekproducten als toeristische attracties (P2)
- Hoeve- en streekproducten promoten via toeristische evenementen (P2)

Andere vormen van openluchtrecreatie

- Ontwikkelen of ondersteunen andere extensieve vormen van openluchtrecreatie met aandacht voor recreatiedruk en draagkracht en prioritaire producten wandelen en fietsen (P3)
- Actief deelnemen aan werkgroepen rond recreatiedruk en recreatief medegebruik in de regio en uitwerken van beleidsaanbevelingen hieromtrent (P2)
- Herwerken Vlaamse Ardennen autoroute (P3)

Acties m.b.t. integrale kwaliteitszorg

- Ontwikkelen van een kwaliteitsbehoudssysteem voor routegebonden producten (HB)
- Kwaliteitsopschaling en begeleiding van kleinschalige plattelandlogies (HB)
- Werken aan een klantvriendelijk onthaal (HB)
- Aandacht voor landschapszorg en –ontwikkeling (P1)
- Haalbaarheidsstudie en eventuele implementatie van een integraal kwaliteitszorgsysteem (HB)
- Opvolgen kwaliteitszorg (HB)

Acties m.b.t. onthaal

- Ontwikkelen van regionaal toeristisch onthaalplan (HB)
- Ontwikkelen van A- en B-infokantoren als regionale toegangspoorten (HB)
- Ontwikkelen van een regionaal toeristisch-recreatief onthaalnetwerk (HB)
- Werk maken van informatieverstrekking in bredere zin (P1)

Acties m.b.t. marketing en communicatie

- (Verder) Ontwikkelen en verfijnen van de nieuwe huisstijl en campagneverhaal en verspreiden van een eenduidig profiel (P1)
- Opmaken van meerjaren en jaarlijkse marketingcommunicatieplannen (P1)
- Realiseren van een permanent intern communicatiesysteem (P2)
- Activeren van een goede perswerking (P1)
- Integreren van nieuwe media (P1)
- PR-activiteiten (P2)

Acties m.b.t. management en organisatie

- Efficiënte werkingsstructuren en goede communicatie (HB)
- Ambtelijk overlegorgaan (HB)
- Regiomanagement (P1)
- Verder uitwerken beleid en strategisch beleidsplan in jaarlijkse actieplannen (HB)
- Opvolgen van beleid en uitvoering van het strategisch plan en jaarlijkse actieplannen (P1)
- Oprichten van regionale adviesgroep toerisme (P2)
- Oprichten van projectmatige werkgroepen (P1)
- Organiseren studiedagen en overlegmomenten (P2)

Deel 6

Bijlagen

Tabel 1: Samenstelling projectsecretariaat strategisch beleidsplan

De Grootte Els	coördinator Onderzoek & Ontwikkeling, Toerisme Oost-Vlaanderen
De Smedt Chris	externe begeleiding Copynotes bvba
Haesebeyt Wim	regiocoördinator Vlaamse Ardennen, Toerisme Oost-Vlaanderen secretaris Toerisme Vlaamse Ardennen
Versieck Katia	manager productontwikkeling, regiowerking en onderzoek, Toerisme Oost-Vlaanderen

Tabel 2: Samenstelling plangroep strategisch beleidsplan

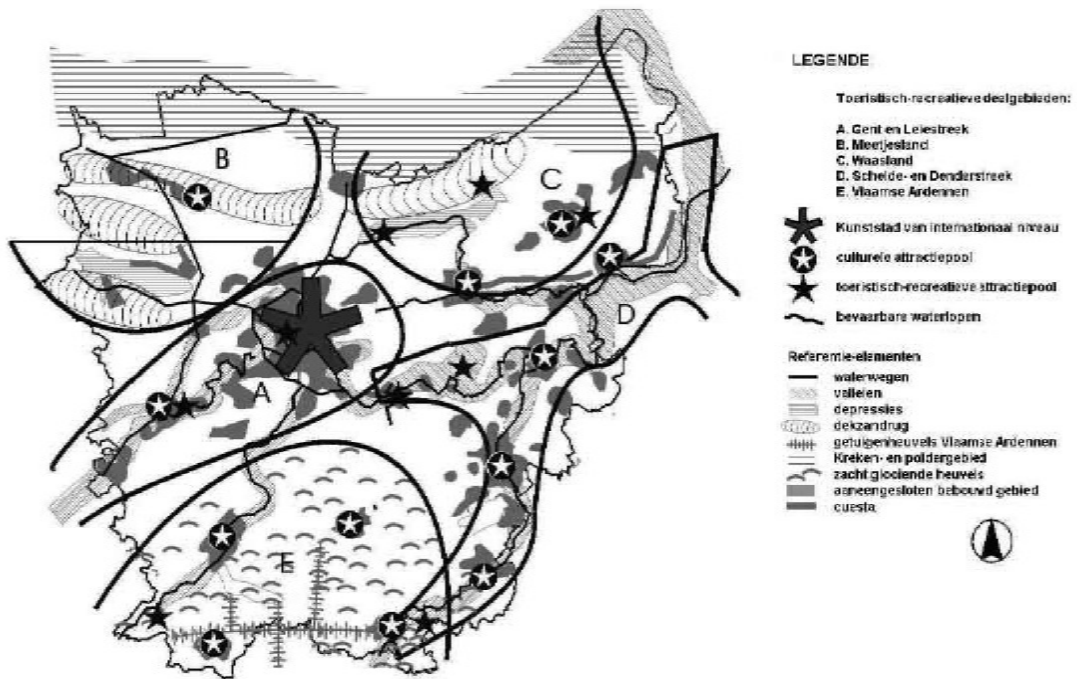
Browaeyts Johan	bestuurslid Toerisme Oost-Vlaanderen directeur Kamer Van Koophandel Oudenaarde
Danckaert Wouter	Streekoverleg Zuid-Oost-Vlaanderen
De Braekeleer Marc	voorzitter Toerisme Vlaamse Ardennen
De Grootte Els	coördinator Onderzoek & Ontwikkeling, Toerisme Oost-Vlaanderen
De Pauw Hedwig	directeur dienst Economie en Externe betrekkingen, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen
De Smedt Chris	externe begeleiding Copynotes bvba
Fiems Liesbeth	(voormalig) regiomedewerker Vlaamse Ardennen, Toerisme Oost-Vlaanderen
Goffaux Pierre	algemeen manager, Toerisme Oost-Vlaanderen
Haesebeyt Wim	regiocoördinator Vlaamse Ardennen, Toerisme Oost-Vlaanderen secretaris Toerisme Vlaamse Ardennen
Raepsaet Eddy	coördinator Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen
Valcke Steven	Planning & Onderzoek, Toerisme Vlaanderen
Versieck Katia	manager productontwikkeling, regiowerking en onderzoek, Toerisme Oost-Vlaanderen
Van Hove Willy	bestuurslid Toerisme Oost-Vlaanderen provincieraadslid Oost-Vlaanderen
Wannijn Joeri	projectcoördinator Centrum Ronde van Vlaanderen

Tabel 3: Samenstelling ruime disciplinair samengestelde adviesgroep strategisch beleidsplan

Plangroep en vertegenwoordigers van:

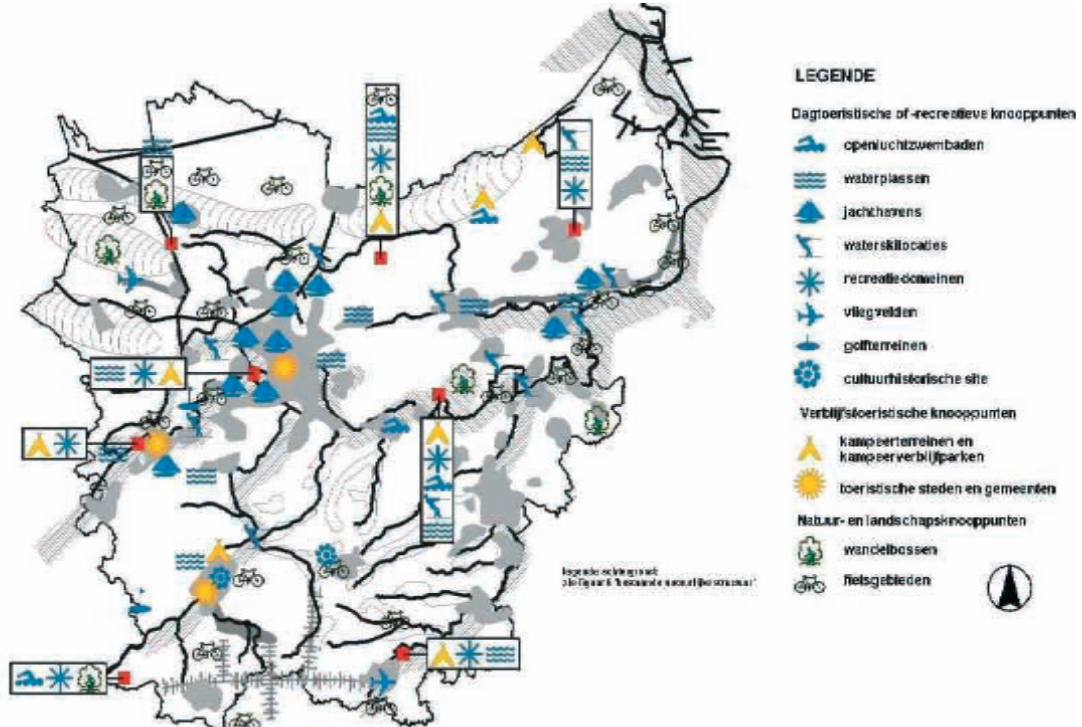
- Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen
- AROHM, Afd. Monumenten & Landschappen VI. Gemeenschap
- Vlaamse Landmaatschappij
- Provinciale diensten Land- en tuinbouw en natuur- en milieueducatie
- Natuurpunt vzw
- Landelijke Gilden Oost-Vlaanderen
- Pasar Zuid-Oost-Vlaanderen
- Unizo Zuid-Oost-Vlaanderen
- Provinciaal domein De Gavers

Kaart 3: Toeristisch-recreatieve structuur op provinciaal niveau, 2004

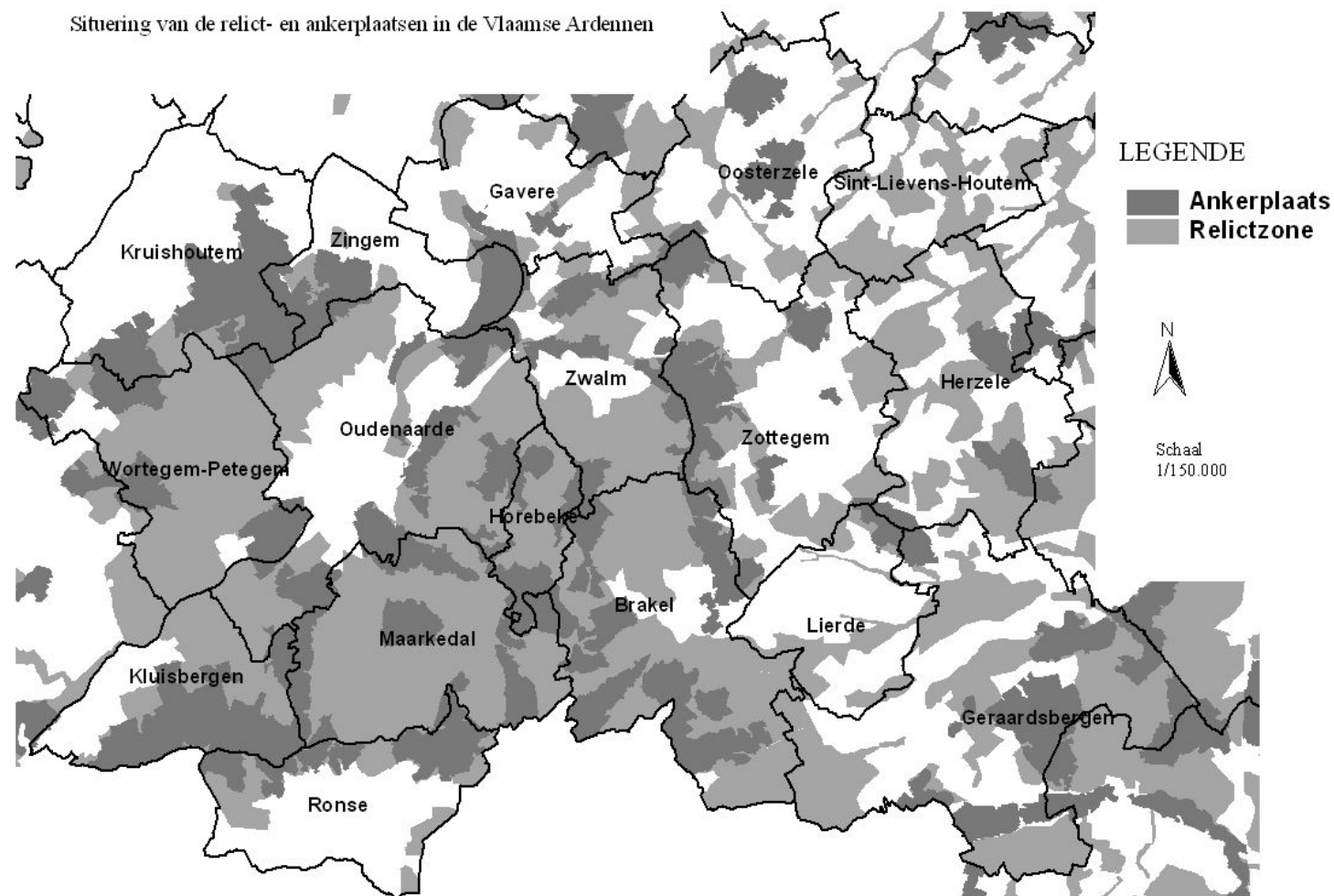
Bron: Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan, 2004

Kaart 4: Toeristisch-recreatieve elementen op provinciaal niveau, 2004

Bron: Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan, 2004

Kaart 5: Relictzones en ankerplaatsen in de Vlaamse Ardennen, 2006

Bron: Landschapsatlas

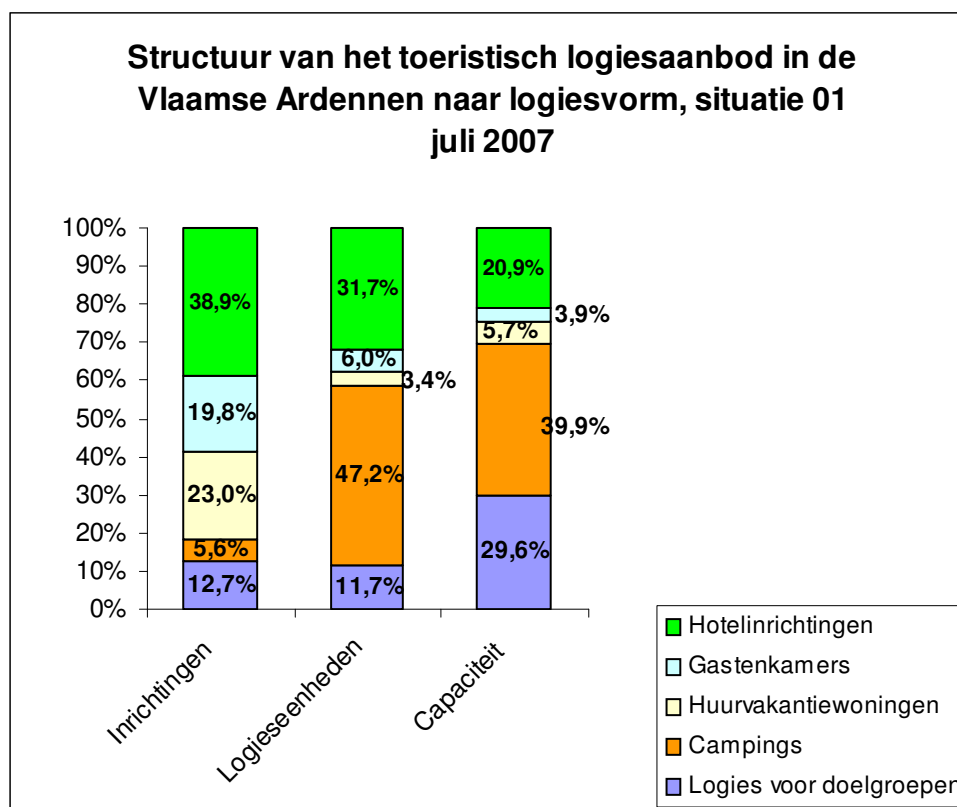
Tabel 4: Logiesaanbod naar logiesvorm in de Vlaamse Ardennen, 2007

Logiesvorm	Inrichtingen	Logieseenheden(**)	Capaciteit
Hotelinrichtingen	49	310	798
Gastenkamers	25	59	148
Huurvakantiewoningen	29	33	218
Campings	7	1.411	5.324
<i>Toeristisch</i>		<i>461</i>	<i>1.524</i>
<i>Residentieel</i>		<i>950</i>	<i>3.800</i>
Logies voor doelgroepen	16	114	1.131
Individuele tweedeverblijven		601	3.005
Subtotaal toeristisch	126	977	3.819
Subtotaal residentieel		1.551	6.805
Algemeen totaal (*)		2.528	10.624

(*) Op niveau van aantal inrichtingen of uitbatingen worden de individuele tweedeverblijven niet meegerekend, wel bij de logieseenheden

(**) Dit zijn: kamers, verhuureenheden, plaatsen op campings, slaapzalen, individuele tweedeverblijven

Bron: Toerisme Oost-Vlaanderen, afdeling Onderzoek

Grafiek 1: Logiesaanbod naar logiesvorm in de Vlaamse Ardennen, 2007

Bron: Toerisme Oost-Vlaanderen, afdeling Onderzoek, gegevensverzameling in het kader van het Steunpunt Toerisme en Recreatie, toestand 1 juli 2007

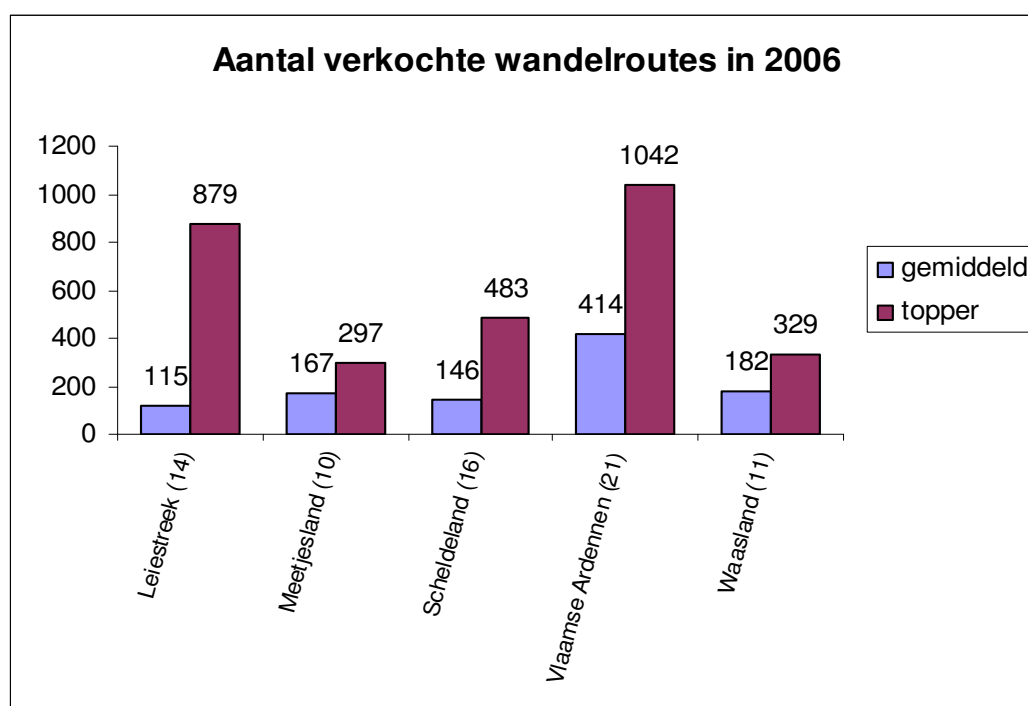
Tabel 5: Toeristische infokantoren en onthaalpunten in de Vlaamse Ardennen, 2008

Stad/Gemeente	Statuut	Openingstijden (dagen)	Personeel (medewerkers)
Toeristische infokantoren			
DvT Oudenaarde	Vlaanderen Infokantoor	7	7
DvT Ronse	Regionaal Infokantoor	7	4
DvT Zottegem	Regionaal Infokantoor	7	2
DvT Geraardsbergen	Lokaal Infokantoor	7	5
DvT Brakel	Lokaal Infokantoor	5	
VVV 't Gaverland	Lokaal Infokantoor	5	2
DvT Herzele	Lokaal Infokantoor	5	1
DvT Kluisbergen	Lokaal Infokantoor	5	1
DvT Lierde	Lokaal Infokantoor	5	1
Onthaalpunten met balie			
Pam Ename	Provinciaal archeologisch museum	6	
Pam Velzeke	Provinciaal archeologisch museum	7	
Centrum Ronde van Vlaanderen - Oudenaarde	Belevingsmuseum	6	
Sport- en recreatieoord Kluisbos - Kluisbergen	Gemeentelijk recreatiedomein	7	
De Gavers - Geraardsbergen	Provinciaal domein	7	
PNEC De Kaaihoeve - Zwalm	Provinciaal natuureducatief centrum	6	
NMEC De Helix - Grimminge	Vlaams natuureducatief centrum	5	

Tabel 6: Verkoop wandelroutebrochures Vlaamse Ardennen, 2004-2006

Naam wandelroute	2006	2005	2004	Datum lancering
Asselkouteroute (Scheldeland / VA)	194	387	501	oktober 2002
Bierbrouweroute (2 lussen)	610	417		april 2005
Bunkerroute	500	497		oktober 2005
Cotthemroute	585	334		oktober 2005
Geuzenhoekroute	604	575	637	mei 2004
Kartuizeroute	140	254	429	1997
Kluisbosroute	696	649	572	oktober 2002
Kordaalroute	191	390		april 2005
Muziekbosroute	554	695	839	1995
Omer Watezroute	370	364	654	1994
Panoramaroute	498	886	746	mei 2004
Reigeroute (herwerkt in 2006)	209	(125)	(116)	1998
Rooigemsebeekroute	438	422	761	1993
Scheldekanroute	358			juli 2006
Sint-Lievensroute	202	442		april 2005
Slag bij Gavereroute	266	416		april 2005
Stiltepad Dender-Mark (4 lussen)	266	1.035	1.148	november 2003
Wannenlappersroute	98			september 2006
Waterkersgrachtenroute	55			najaar 2006
Zwalmbeekroute	626	1.334	1.583	1994
Zwalmbronnenroute	396	560	672	1997
Taalgrenswandelroutes (7 routes)	1.042			november 2005
Gallo-Romeinenroute (uit handel)	(1)	(124)	(319)	1994
Jan De Coomanroute (uit handel)	(0)	(23)	(103)	1999

Bron: Toerisme Oost-Vlaanderen, dienst Services & dienst Recreatieve Infrastructuur

Grafiek 2: Aantal verkochte wandelroutebrochures Oost-Vlaamse regio's in 2006

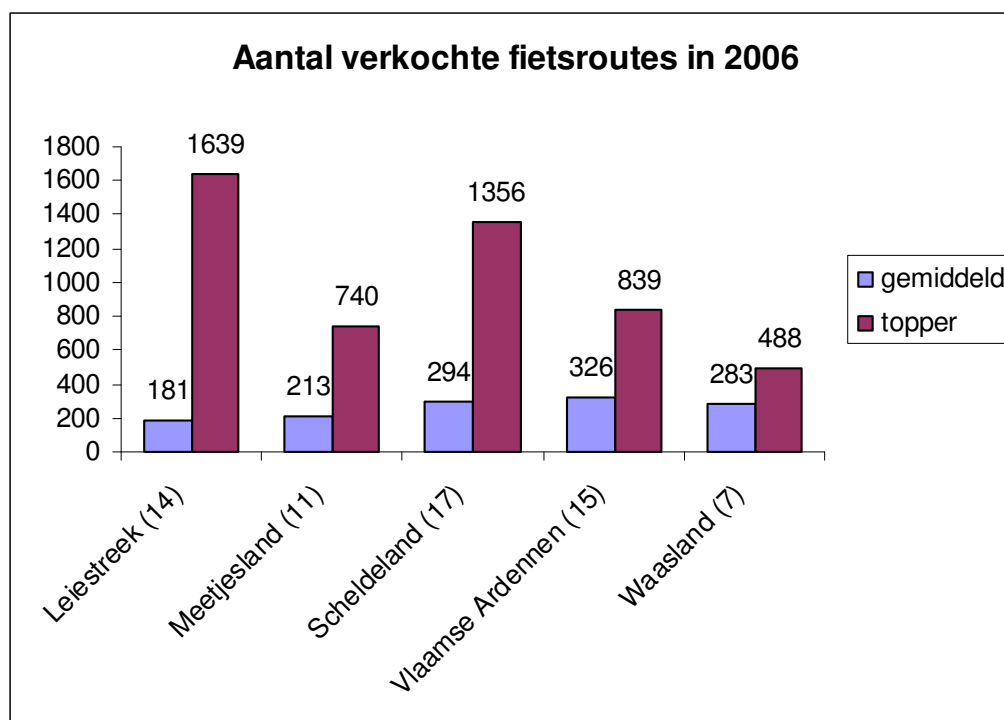
Bron: Toerisme Oost-Vlaanderen, dienst Services

Tabel 7: Verkoop fietsroutebrochures Vlaamse Ardennen, 2004-2006

Naam lusvormige fietsroute	2006	2005	2004	Datum lancering
Vlakke routes				
Scheldevalleiroute 1	601	916	739	1995
Scheldevalleiroute 2	474	521	664	1995
Scheldevalleiroute 3	277	591	662	1997
Milieuroute	338	958	390	oktober 2001
Langs glooiende wegen				
Adriaan Brouweroute	407	539	622	juni 1998
Egmontroute	153	391	406	1994
Gulden Eiroute	93	329	750	september 1997
Kouteroute	166	258	308	september 1997
Pateroute	178	230	322	april 2000
Molenbeekroute	203	267	474	april 2000
Rodelandroute 1	291	440	573	maart 1998
Rodelandroute 2	319	402	451	maart 1998
Teirlinckroute	232	389	490	1997
Watermolenroute	839	979	1.094	maart 1996
Gaverbeekroute	39	111	110	
Steile routes				
Eddy Merckxroute	470	357	656	april 1998
Hermesroute	236	200	392	augustus 1997
M-route	157	870	455	september 1995
TOTAAL	5.473	8.748	9.558	

Bron: Toerisme Oost-Vlaanderen, dienst Services & dienst Recreatieve Infrastructuur

Grafiek 3: Aantal verkochte fietsroutebrochures Oost-Vlaamse regio's in 2006

Bron: Toerisme Oost-Vlaanderen, dienst Services

Tabel 8: Pleziervaart: aantal doorvaarten op zon- en wettelijke feestdagen van 1 mei tot einde september, 2000-2006

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Boven-Schelde							
- sluis Asper: absoluut	183	196	253	316	263	257	309
Index (2000=100)	100	107	138	173	144	140	169
- sluis Oudenaarde	195	185	232	305	280	252	319
Index (2000=100)	100	95	119	156	144	129	164
Dender							
- sluis Geraardsbergen	150	144	91	72	83	117	91
Index (2000=100)	100	96	61	48	55	78	61
- sluis Idegem							113
Index (2000=100)							

Bron: Waterwegen en Zeevaart nv – RIS-Vlaanderen

Tabel 9: Passantenhaven Oudenaarde: aantal jachten en toeristen via het water, 2003-2006 (steiger 350 m lang met 60 aanlegplaatsen)

Jaar	Aantal jachten	Aantal bezoekers per boot
2003	411	nb
2004	796	1.897
2005	1.032	2.058
2006	1.427	2.920

Bron: Lucien De Waele, Havenmeester Oudenaarde

Tabel 10: Passantenhaven VVW Den Bleek Geraardsbergen: bezetting 2002-2006

Jaar	Bezetting in aantal nachten
2002	150
2003	90
2004	82
2005	180
2006	233

Bron: Bruno Demil, voorzitter-bestuurder VVW Den Bleek

Tabel 11: Bezoekerscijfers culturele attracties, 2000-2006

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Geraardsbergen							
Musea Sint-Adriaansabdij (*)	2.854	3.350	3.355	2.542	555	489	1.655
Horebeke							
Protestants Hist. Museum A. Hans	nb	nb	nb	nb	nb	622	678
Oudenaarde							
Centrum Ronde van Vlaanderen	nvt	nvt	nvt	31.748	30.958	16.116	23.423
Pam Ename	12.970	16.020	17.689	16.202	23.967	16.269	15.918
Stadhuis Oudenaarde	15.764	39.795	40.781	42.987	44.446	32.647	
Ronse							
Folkloremuseum		1.082	1.383	1.476	1.225	287	398
Sint-Hermescrypte	4.065	4.445	5.024	4.078	4.394	3.880	4.303
Textielmuseum		2.402	4.737	2.289	2.588	3.155	2.589
Zottegem							
Pam Velzeke	28.950	26.086	25.777	23.847	31.349	25.367	31.037
Museum voor Folklore	1.955	1.416	1.247	1.233	1.420	2.302	1.493
(*) : Musea sinds Adriaansabdij: sinds 2004 op andere locatie met tentoonstelling van beperkte collectie							

Bron: Toerisme Oost-Vlaanderen

Tabel 12: Opsplitsing individuele en groepsbezoekers, 2004-2006

	2004		2005		2006	
	I	G	I	G	I	G
Horebeke						
Protestants Historisch Museum Abraham Hans	nb	nb	281 (45%)	341 (55%)	283 (42%)	395 (58%)
Oudenaarde						
Centrum Ronde van Vlaanderen	19.194 (62%)	11.764 (38%)	10.319 (64%)	5.797 (36%)	nb	nb
Pam Ename	13.414 (56%)	10.553 (44%)	10.453 (64%)	5.816 (36%)	8.556 (54%)	7.362 (46%)
Stadhuis Oudenaarde	22.645 (51%)	21.801 (49%)				
Ronse						
Folkloremuseum	339 (28%)	886 (72%)	2 (1%)	285 (99%)	64 (16%)	334 (84%)
Sint-Hermescrypte	1.386 (32%)	3.008 (68%)	752 (19%)	3.128 (81%)	1.241 (29%)	3.062 (71%)
Textielmuseum	374 (14%)	2.214 (86%)	373 (12%)	2.782 (88%)	426 (16%)	2.163 (84%)
Zottegem						
Pam Velzeke	nb	nb	14.006 (55%)	11.361 (45%)	19.811 (64%)	11.226 (36%)

I = individuele bezoekers; G = groepsbezoekers

Tabel 13a: Bezoekerscijfers recreatieparken, 2000-2006

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Sport- en Recreatieoord Kluisbos	60.940	94.140	72.411	104.652	42.778	62.261	73.133
Provinciaal Domein De Gavers	162.460	145.110	132.183	338.229	338.397	306.523	312.801

Bron: Toerisme Oost-Vlaanderen

Tabel 13b: Bezoekerscijfers natuureducatieve centra, 2000-2006

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
NMEC De Helix	20.650	20.130	18.055	15.600	19.260	18.840	18.520
<i>Individuele bezoekers</i>	<i>3.690</i> <i>(17,9%)</i>	<i>4.010</i> <i>(19,9%)</i>	<i>4.920</i> <i>(27,3%)</i>	<i>4.680</i> <i>(30,0%)</i>	<i>5.780</i> <i>(30,0%)</i>	<i>5.640</i> <i>(29,9%)</i>	<i>6.700</i> <i>(36,2%)</i>
<i>Groepsbezoekers</i>	<i>16.960</i> <i>(82,1%)</i>	<i>16.120</i> <i>(80,1%)</i>	<i>13.135</i> <i>(72,7%)</i>	<i>10.920</i> <i>(70,0%)</i>	<i>13.480</i> <i>(70,0%)</i>	<i>13.200</i> <i>(70,1%)</i>	<i>11.820</i> <i>(63,8%)</i>
PNEC De Kaaihoeve	12.049	10.581	10.331	9.646	9.285	9.358	7.599
<i>Individuele bezoekers</i>	<i>7.342</i> <i>(60,9%)</i>	<i>4.860</i> <i>(45,9%)</i>	<i>5.067</i> <i>(49,0%)</i>	<i>4.701</i> <i>(48,7%)</i>	<i>3.223</i> <i>(34,7%)</i>	<i>4.469</i> <i>(47,8%)</i>	<i>2.655</i> <i>(34,9%)</i>
<i>Schoolbezoeken</i>	<i>4.707</i> <i>(39,1%)</i>	<i>5.721</i> <i>(54,1%)</i>	<i>5.264</i> <i>(51,0%)</i>	<i>4.945</i> <i>(51,3%)</i>	<i>6.062</i> <i>(65,3%)</i>	<i>4.889</i> <i>(52,2%)</i>	<i>4.944</i> <i>(65,1%)</i>

Bron: Toerisme Oost-Vlaanderen

Tabel 14: Evolutie groepsbezoeken in de Vlaamse Ardennen, 2001-2006 (DvT's en VVV's)

Daguitstappen voor groepen	2001	2002	2003	2004	2005	2006
DvT/VVV Oudenaarde						
- aantal personen	12.505	11.233	13.677	nb	nb	nb
- aantal groepen	612	540	650			
DvT/VVV Ronse	nb	nb				
- aantal personen			2.524	2.562	2.250	2.652
- aantal groepen			67	73	66	86
DvT/VVV Zottegem						
- aantal personen	1.591	2.508	1.180	1.338	989	1.865
- aantal groepen	45	56	38	34	26	52
DvT/VVV G'bergen						
- aantal personen	5.608	2.865	2.518	2.279	2.766	3.180
- aantal groepen	62	57	62			
DvT Herzele (*)						
- aantal personen		564	654	1.150	1.263	936
- aantal groepen		22	23	24	32	29

Bron: Toerisme Oost-Vlaanderen / Toerisme Vlaamse Ardennen

Tabel 15: Indicatie leeftijdsstructuur reisgezelschap Vlaamse Ardennen

Leeftijdscategorie	Procentueel aandeel
18-24	2,7%
25-34	12,6%
35-44	25,7%
45-54	22,8%
55-64	23,4%
65-74	12,6%
75 en >	0,2%

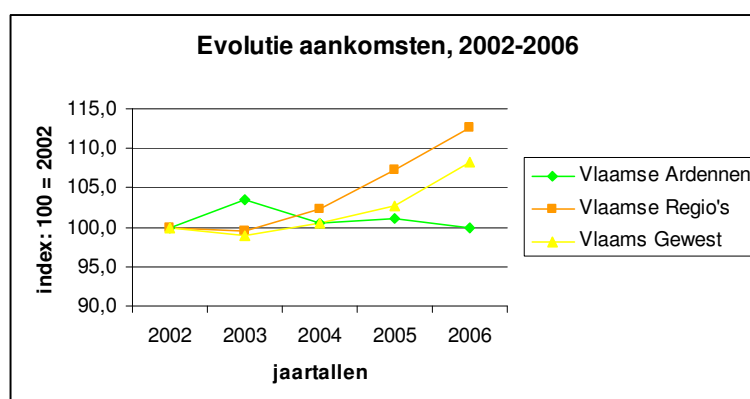
Bron: Onderzoek Vlaamse Regio's 2005

Tabel 16: Aankomsten en overnachtingen Vlaamse Ardennen/Vlaamse Regio's/VI. Gewest, 2002-2006

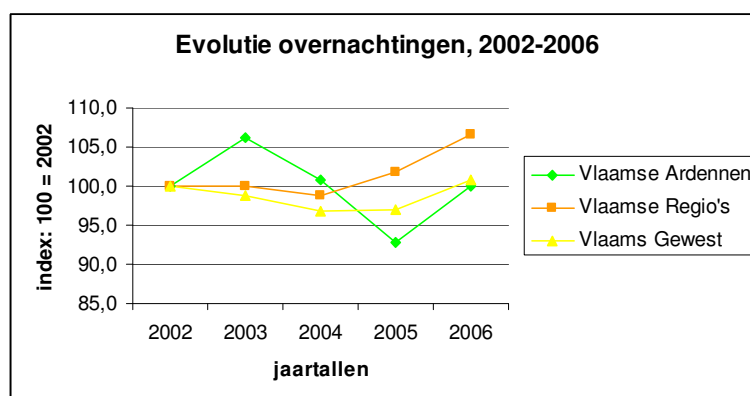
Aankomsten	2002	2003	2004	2005	2006
Absolute cijfers					
Vlaamse Ardennen	61.115	63.205	61.467	61.763	61.097
Vlaamse Regio's	2.619.941	2.608.488	2.682.316	2.811.048	2.951.319
Vlaams Gewest	6.153.105	6.086.950	6.179.390	6.323.858	6.657.130
Index: 100 = 2002					
Vlaamse Ardennen	100,0	103,4	100,6	101,1	100,0
Vlaamse Regio's	100,0	99,6	102,4	107,3	112,6
Vlaams Gewest	100,0	98,9	100,4	102,8	108,2
Overnachtingen					
Absolute cijfers					
Vlaamse Ardennen	199.434	211.755	200.868	185.100	199.347
Vlaamse Regio's	7.870.542	7.865.920	7.774.340	8.013.142	8.391.916
Vlaams Gewest	17.566.192	17.347.108	17.016.102	17.036.561	17.705.365
Index: 100 = 2002					
Vlaamse Ardennen	100,0	106,2	100,7	92,8	100,0
Vlaamse Regio's	100,0	99,9	98,8	101,8	106,6
Vlaams Gewest	100,0	98,8	96,9	97,0	100,8

Bron: FOD Economie, Algemene Directie Statistiek – Toerisme in Cijfers 2006, XL, Toerisme Vlaanderen/Planning en onderzoek, juni 2007

Grafiek 4a: Aankomsten Vlaamse Ardennen/Vlaamse Regio's/VI. Gewest, 2002-2006

Grafiek 4b: Overnachtingen Vlaamse Ardennen/Vlaamse Regio's/VI. Gewest, 2002-2006

Tabel 17: Spreiding aankomsten en overnachtingen Vlaamse Ardennen, in 2006 per maand

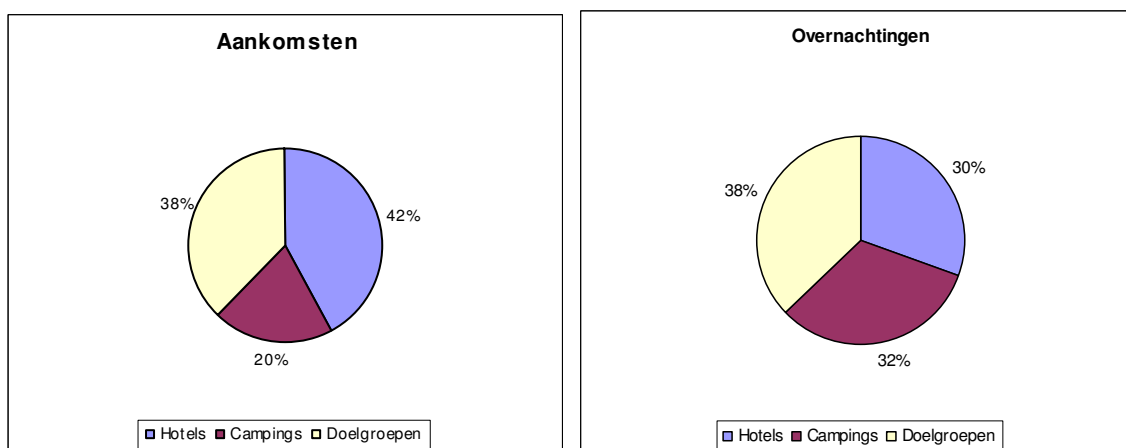
Maand	Aankomsten		Overnachtingen		Gemiddelde verblijfsduur
	Aantal	%	Aantal	%	
januari	1.419	2,3%	3.196	1,6%	2,3
februari	3.055	5,0%	6.306	3,2%	2,1
maart	4.721	7,7%	11.228	5,6%	2,4
april	6.520	10,7%	16.346	8,2%	2,5
mei	5.933	9,7%	15.127	7,6%	2,5
juni	5.958	9,8%	15.865	8,0%	2,7
juli	9.850	16,1%	47.751	24,0%	4,8
augustus	6.808	11,1%	39.728	19,9%	5,8
september	6.069	9,9%	16.989	8,5%	2,8
oktober	5.208	8,5%	12.918	6,5%	2,5
november	3.472	5,7%	8.297	4,2%	2,4
december	2.084	3,4%	5.596	2,8%	2,7
Totaal	61.097	100,0%	199.347	100,0%	3,3

Bron: FOD Economie, Algemene Directie Statistiek – Toerisme in Cijfers 2006, XL, Toerisme Vlaanderen/Planning en onderzoek, juni 2007

Tabel 18: Aankomsten en overnachtingen Vlaamse Ardennen/Vlaamse Regio's 2006 naar logiesvorm

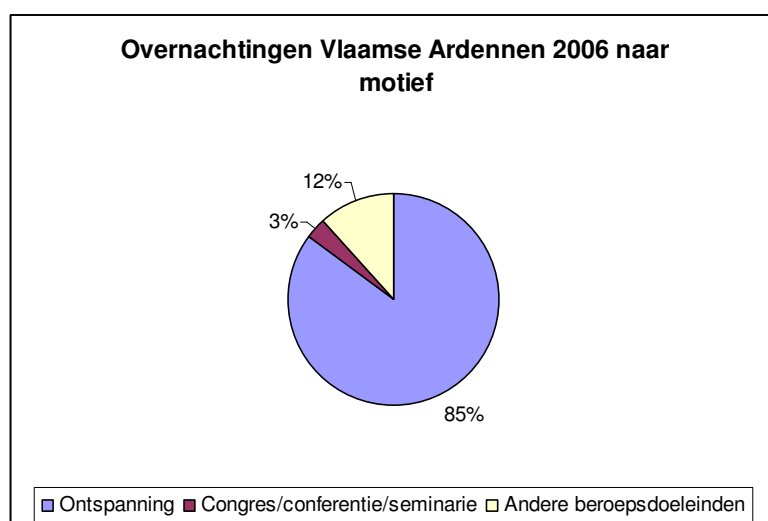
Logiesvorm	Aankomsten		Overnachtingen		Gemiddelde verblijfsduur
	Aantal	%	Aantal	%	
Vlaamse Ardennen					
Hotels	25.695	42,1%	60.668	30,4%	2,4
Campings	12.140	19,9%	64.234	32,2%	5,3
Doelgroepen	23.262	38,1%	74.445	37,3%	3,2
Totaal	61.097	100,0%	199.347	100,0%	3,3
Vlaamse Regio's					
Hotels	1.531.778	51,9%	2.646.919	31,5%	1,7
Campings	188.118	6,4%	1.010.189	12,0%	5,4
Vakantieparken	575.021	19,5%	2.429.374	28,9%	4,2
Doelgroepen	656.402	22,2%	2.305.434	27,5%	3,5
Totaal	2.951.319	100,0%	8.391.916	100,0%	2,8

Bron: FOD Economie, Algemene Directie Statistiek – Toerisme in Cijfers 2006, XL, Toerisme Vlaanderen/Planning en onderzoek, juni 2007

Grafiek 5: Aankomsten en overnachtingen Vlaamse Ardennen 2006 naar logiesvorm**Tabel 19: Aankomsten en overnachtingen Vlaamse Ardennen/Vlaamse Regio's 2006 naar motief**

Motief	Aankomsten		Overnachtingen		Gemiddelde verblijfsduur
	Aantal	%	Aantal	%	
Vlaamse Ardennen					
Ontspanning/vakantie	50.763	83,1%	170.242	85,4%	3,4
Congres/conferentie/seminarie	2.375	3,9%	5.943	3,0%	2,5
Andere beroepsdoeleinden	7.959	13,0%	23.162	11,6%	2,9
Totaal	61.097	100,0%	199.347	100,0%	3,3
Vlaamse Regio's					
Ontspanning/vakantie	2.085.286	70,7%	6.700.863	79,8%	3,2
Congres/conferentie/seminarie	447.491	15,2%	767.967	9,2%	1,7
Andere beroepsdoeleinden	418.542	14,2%	923.086	11,0%	2,2
Totaal	2.951.319	100,0%	8.391.916	100,0%	2,8

Bron: FOD Economie, Algemene Directie Statistiek – Toerisme in Cijfers 2006, XL, Toerisme Vlaanderen/Planning en onderzoek, juni 2007

Grafiek 6: Overnachtingen Vlaamse Ardennen 2006 naar motief

Tabel 20: Overzicht type vakanties naar verblijfsduur in de Vlaamse Ardennen, 2005

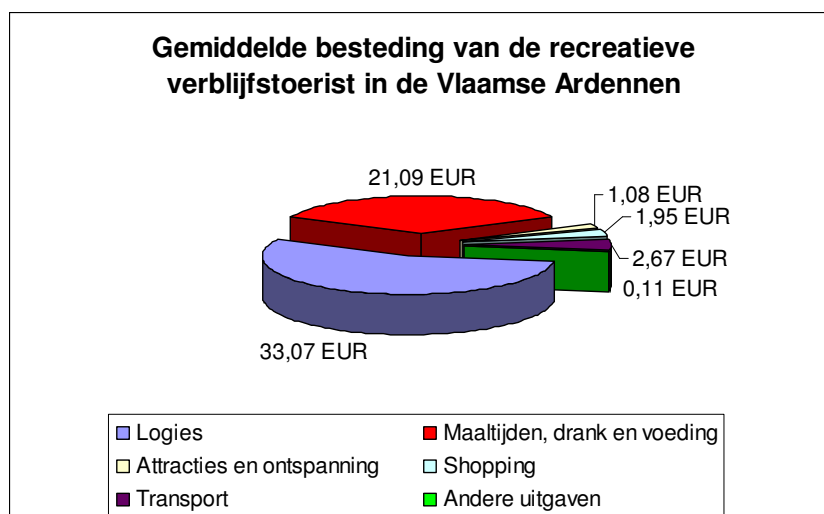
Type vakantie	Vlaamse Ardennen	Totaal Vlaanderen
(verlengd) weekend	35,5%	42,0%
midweek (maandag tem vrijdag)	10,7%	10,0%
andere korte vakantie < 1week	20,3%	27,2%
vakantie van 1 tot 2 weken	25,9%	16,7%
vakantie van 2 weken of >	7,5%	4,2%

Bron: Onderzoek Vlaamse Regio's 2005

Tabel 21: Structuur van de bestedingen (per persoon per nacht) van de recreatieve verblijfstoerist, 2005 (exclusief vakantieparken)

Uitgavenposten	Regio			
	Vlaamse Ardennen		Vlaamse Regio's	
	uitgaven	% aandeel	uitgaven	% aandeel
Logies	33,07	55,1%	34,80	53,9%
Maaltijden, drank en voeding	21,09	35,2%	22,06	34,2%
Attracties en ontspanning	1,08	1,8%	1,30	2,0%
Shopping	1,95	3,3%	3,31	5,1%
Transport	2,67	4,5%	2,89	4,5%
Andere uitgaven	0,11	0,2%	0,16	0,2%
Totaal	59,97	100,0%	64,52	100,0%

Bron: Onderzoek Vlaamse Regio's 2005

Grafiek 7: Structuur van de bestedingen (per persoon per nacht) van de recreatieve verblijfstoerist, 2005

Bron: Onderzoek Vlaamse Regio's 2005

Tabel 22: Gemiddelde totale besteding (per persoon per nacht) naar logiesvorm, 2005

Logiesvorm	Uitgaven in euro's
Hotel	93,30
Camping	27,68
Logies voor doelgroepen	51,16
Gastenkamers	72,21
Huurvakantiewoningen	36,73

Bron: Onderzoek Vlaamse Regio's 2005

Tabel 23: Evolutie van de bezoldigde directe werkgelegenheid o.b.v. RSZ-cijfers in de sector toerisme en recreatie in de Vlaamse Ardennen, 1997-2002 & 2005

Jaar	Toerisme in enge zin	Toerisme in ruime zin	Totaal	Index (1997 = 100)
1997	1.422	554	1.976	100,0
1998	1.563	565	2.128	107,7
1999	1.308	475	1.783	90,2
2000	1.330	533	1.863	94,3
2001	1.712	594	2.306	116,7
2002	1.827	717	2.544	128,7
2005	1.817	541	2.358	119,3

Bron: Berekening TOV o.b.v. cijfers RSZ

Opmerking: Op Vlaams niveau staan bepaalde codes en hun plaats in het enge of ruime kader nog ter discussie. Bovendien is de toeristisch-recreatieve realiteit geen statisch gegeven.

Wat betreft toerisme in enge zin worden onder meer in rekening gebracht: tewerkstelling in hotels, motels, jeugdherbergen, kampeerterreinen, restaurants en cafés, overig vervoer van personen te land, reisbegeleiders en gidsen, kermisattracties, pretparken, musea en monumentenzorg, enz.

Toerisme in ruime zin omhelst ook nog de tewerkstelling in volgende rubrieken: kleinhandel in sport- en kampeerartikelen, kleinhandel in souvenirs, ambachtelijke producten en religieuze artikelen, vertoning van films, beheer en exploitatie van culturele centra, beheer en exploitatie van sportcentra, enz.

Tabel 24: RSZ-cijfers in de sector toerisme en recreatie, per gemeente, 2005

Gemeente	Bezoldigde werkgelegenheid
Oudenaarde	426
Geraardsbergen	416
Zottegem	317
Ronse	223
Herzele	200
Kluisbergen	177
Kruishoutem	101
Zingem	81
Oosterzele	79
Zwalm	77
Wortegem-Petegem	68
Gavere	58
Sint-Lievens-Houtem	40
Brakel	35
Maarkedal	35
Lierde	17
Horebeke	8
Totaal	2.358

Bron: Berekening TOV o.b.v. cijfers RSZ

Table 25: Evolutie van de zelfstandige directe werkgelegenheid o.b.v. RSVZ-cijfers in de sector toerisme en recreatie in de Vlaamse Ardennen, 1995-2006

Jaar	Per deelsector		Totaal	Index (1995 = 100)
	Horeca	Ontspanning		
1995	828	299	1.127	100,0
1996	859	299	1.158	102,8
1997	864	284	1.148	101,9
1998	837	264	1.101	97,7
1999	838	262	1.100	97,6
2000	825	273	1.098	97,4
2001	810	262	1.072	95,1
2002	801	268	1.069	94,9
				Index (2003 = 100)
2003	919	291	1.210	100,0
2004	933	287	1.220	100,8
2005	923	305	1.228	101,5
2006	931	294	1.225	101,2

Bron: Berekening TOV o.b.v. cijfers RSVZ

Table 26: RSVZ-cijfers in de sector toerisme en recreatie, per gemeente, 2006

Gemeente	Zelfstandige werkgelegenheid
Geraardsbergen	191
Oudenaarde	146
Zottegem	140
Ronse	108
Herzele	98
Brakel	88
Zwalm	69
Gavere	56
Oosterzele	54
Kluisbergen	47
Sint-Lievens-Houtem	46
Kruishoutem	45
Maarkedal	34
Wortegem-Petegem	33
Lierde	29
Zingem	27
Horebeke	14
Totaal	1.225

Bron: Berekening TOV o.b.v. cijfers RSVZ

Deel 7

Afkortingen & begrippen

- ANB: Agentschap Natuur en Bos
- Commercieel verblijfstoerisme: logiesaanbod omvattende hotels, huurvakantiewoningen, gastenkamers en toeristische standplaatsen en trekkerhutten op kampeerterreinen. Richt zich op verblijven van relatief korte duur met als reisdoel ontspanning, individueel zakentoeerisme of MICE.
- Decreet toeristische logies: treedt in werking op 01/01/2010. Naast een duidelijk vergunningenstelsel komt er een nieuw comfortclassificatiesysteem voor alle vergunde logiescategorieën. Definieert 5 categorieën van toeristische logies: hotels, openluchtrecreatieve terreinen, gastenkamers, vakantiewoningen en vakantielogies (restcategorie). Elk toeristisch logies moet voldoen aan overkoepelende voorwaarden op het vlak van veiligheid, onderhoud en hygiëne en ruimtelijke ordening. Daarnaast worden er per categorie specifieke uitbatingsvoorwaarden vastgelegd. Uitbaters van gastenkamers, hotels, openluchtrecreatieve terreinen en vakantielogies met meer dan 2 kamers of percelen, moeten een vergunning aanvragen en krijgen een comfortclassificatie. Toerisme Vlaanderen neemt hen op in de promotie. Vakantiewoningen en alle andere logies met ten hoogste twee kamers (max. 8 personen) moeten zich aanmelden. Deze logies kunnen vrijwillig een vergunning aanvragen. Eigenaars die hun vakantiewoning enkel aan vrienden en familieleden verhuren, vallen niet onder de aanmeldingsplicht.
- Decreet 'Toerisme voor Allen' (2003): heeft de ambitie om bepaalde doelgroepen die gehinderd worden in hun vakantie (gezinnen, jeugd, personen met een handicap, mensen met een laag inkomen, senioren) te activeren in het toerisme. Verblijven en verenigingen die de doelstellingen van 'Toerisme voor Allen' beogen, kunnen als sociaal-toeristische verblijven/verenigingen erkend worden.
- Dvt: dienst voor toerisme
- EROV: Economische Raad voor Oost-Vlaanderen vzw
- FOD: Federale Overheidsdienst
- GR-paden: Grote Routepaden
- IDETA: Intercommunale de Développement Economique du Tournaisis
- Interreg: programma voor 'Europese Territoriale Samenwerking'; Het Interreg III-programma liep van 2000-2006; Interreg IV (Doelstelling 3) van 2007 tot 2013. Interreg programma's stimuleren en faciliteren de samenwerking rond strategische aangelegenheden of gemeenschappelijke problemen die een geïntegreerde aanpak vereisen die de nationale grenzen overstijgt. Vlaanderen participeert in 3 types programma's: grensoverschrijdende (Interreg IVA), transnationale (Interreg IVB) en interregionale (Interreg IVC). Binnen Interreg IVA en IVC is tot 50% cofinanciering mogelijk voor goedgekeurde projecten (o.a. ter bevordering van toeristische activiteiten).
- Erkende jeugdverblijven worden, in stijgende graad van uitrustingsniveau, ingedeeld in type A (centrum met eenvoudig basiscomfort, moet niet voorzien zijn van bedden), B (moet voorzien zijn van bedden) en C (moet over voldoende daglokalen beschikken).
- Landinrichtingsprojecten: hebben tot doel de inrichting in landelijke gebieden te realiseren, overeenkomstig de bestemmingen toegekend door de ruimtelijke ordening. Dit gebeurt via het aanbieden van een overlegkader dat de samenspraak tussen verschillende sectoren en landinrichtingsinstanties organiseert. Via zo'n forum worden de verschillende inrichtingsbehoeften op elkaar afgestemd. (Departement Leefmilieu, Natuur en Energie, Vlaamse overheid)
- Landschapatlas: inventaris van waardevolle landschappen van Vlaanderen (Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed)
- LEADER: Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale; Europees subsidiëringsprogramma voor plattelandontwikkeling waarbinnen lokale actoren in

D7 Afkortingen & begrippen

bepaalde plattelandsgebieden innovatieve projecten (o.a. ter bevordering van toeristische activiteiten) kunnen indienen. Er is cofinanciering voorzien tot 65% vanwege het Provinciebestuur, het Vlaamse Gewest en de Europese Unie. Het plattelandsgebied van de Vlaamse Ardennen is voor de periode 2008 – 2013 erkend als LEADER-gebied.

- LF-route: langeafstandsfietsroute
- MICE: Meetings (vergaderingen), Incentives (motivatiereizen, teambuilding), Conferences/Conventions (congressen) en Exhibitions/Events (beurzen, tentoonstellingen, evenementen)
- MIRRA: Maken van en Investeren in Recreatieve Routenetwerken met Aandacht voor de grensstreek, Interreg IVA-project
- MTB: mountainbike
- MUST: stedelijk textielmuseum Ronse
- NIS: Nationaal Instituut voor de Statistiek; huidige FOD Economie, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie
- NMEC: natuur- en milieu-educatief centrum
- PAM: provinciaal archeologisch museum
- PDPO: plattelandsdocument voor plattelandsontwikkeling
- PDPOII: Vlaams Programma voor Plattelandsontwikkeling 2007-2013 met 'AS 4' het LEADER-programma en 'AS 3 Leefkwaliteit op het platteland en diversificatie van de plattelandseconomie'. Projecten o.a. ter bevordering van toeristische activiteiten kunnen worden ingediend voor cofinanciering vanwege het Provinciebestuur, het Vlaamse Gewest en de Europese Unie.
- PIV: Plattelandstoerisme in Vlaanderen vzw
- PMC: product-marktcombinatie: afstemming van een product op een (deel)markt
- PNEC: provinciaal natuureducatief centrum
- PRS: Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan
- Ravel: Réseau autonome de voies lentes; netwerk van "trage wegen" voorbehouden voor niet gemotoriseerd verkeer zoals ruiters wandelaars, skaters en fietsers (Wallonië)
- Recreatief medegebruik: recreatie in gebieden met een niet-recreatieve hoofdfunctie
- RIS Vlaanderen: Rivier Informatie Services Vlaanderen
- RLVA: Regionaal Landschap Vlaamse Ardennen
- RSV: Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen
- RSVZ: Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen van de Zelfstandigen
- RSZ: Rijksdienst voor Sociale Zekerheid
- RWO: Agentschap RWO; Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed
- SERR/RESOC: Sociaal Economische Raad voor de Regio/Regionaal Sociaal-economisch Overlegcomité; overlegorgaan van werkgevers- en werknemersorganisaties en lokale besturen
- Sociaal toerisme (Toerisme voor Allen) is vooral gericht op specifieke doelgroepen, waaronder jeugd (jeugdbewegingen, plattelandsklassen, bos- en natuurklassen en schoolgroepen). Richt zich op verblijven van relatief korte duur met als reisdoel ontspanning, individueel zakentoerisme of MICE.
- STER: Steunpunt voor Toerisme en Recreatie
- SWOT: Strengths, weaknesses, opportunities and threats; een analyse van de sterke en zwakke punten van het eigen product en van de kansen en bedreigingen van buitenaf voor het eigen product
- Toerisme voor Allen: erkende sociaal-toeristische verblijven en verenigingen die als doelstelling hebben personen die gehinderd worden in hun vakantie - zoals gezinnen, jeugd, personen met een handicap, mensen met een laag inkomen, senioren - te activeren in het toerisme
- TOV: Toerisme Oost-Vlaanderen
- TV: Toerisme Vlaanderen
- TVA: Toerisme Vlaamse Ardennen
- Tweede verblijfstoerisme: onder dit logiesaanbod vallen de individuele tweede verblijven en de vaste standplaatsen op kampeerterreinen of kampeerverblijfparken
- USP: Unique Selling Point/Proposition; eigenschap waardoor een te verkopen product of dienst zich van alle andere onderscheidt
- VLM: Vlaamse Landmaatschappij
- Westtoer apb: autonoom provinciebedrijf voor toerisme in West-Vlaanderen
- WES: West-Vlaams Economisch Studiebureau

Deel 8

Bronnenlijst

- Adviesnota Media/Marketing Power bvba 2007
- Basismotivaties van de Belgische vakantieganger, Guidea, in samenwerking Toerisme Vlaanderen, 2005
- De Vlaanderen Vakantieganger, Toerismecahiers, Toerisme Vlaanderen, De Boeck, 2002
- Eigen analyses, gegevensverzameling en –interpretatie, dienst Services, dienst onderzoek en dienst Recreatieve Infrastructuur, Toerisme Oost-Vlaanderen
- FOD Economie, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie
- Gids voor de Oost-Vlaming 2005, A. de Smet, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen
- Landschapsatlas, Nieuwe impulsen voor de landschapszorg 2001, Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed (VIOE)
- Logiesinventarisatie Steunpunt Buitenlands Beleid, Toerisme en Recreatie, juli 2007
- Nieuwsbrieven Trendwatchers Hilde Roothart en Reinier Evers, 2007
- Onderzoek bij Plattelandstoeristen in Vlaanderen 2004, Westtoer in opdracht van vzw Plattelandstoerisme in Vlaanderen
- Onderzoek naar het motivatiegedrag van de hedendaagse Vlaamse toerist (studies uitgevoerd door Synovate Censydiam Institute en Bexx in opdracht van Toerisme Vlaanderen
- Onderzoek naar het profiel, gedrag en motivatie en de bestedingen van de recreatieve verblijfstoerist in de Vlaamse Regio's 2005, M.A.S. in opdracht van Toerisme Vlaanderen
- Onderzoek Trekkershutten in Vlaanderen 2007, Toerisme Vlaanderen
- Oost-Vlaams Buitengoed onder de loep, Onderzoek van indicatoren op het vlak van demografie, wonen en werken, financiën, natuur en landschap en recreatie op het Oost-Vlaamse platteland, Provinciale Landbouwkamer voor Oost-Vlaanderen, 2006
- Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan (PRS), 2004
- Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV), 1997
- Sociale Situatieschets Oost-Vlaanderen, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, 2006
- Streekvisie Zuid-Oost-Vlaanderen 1998, Streekoverleg Zuid-Oost-Vlaanderen
- Vormingsbrochure 'Klimaatverandering en toerisme', Toerisme Vlaanderen, 2008

Cover 1 Foto + titel + logo regio

Cover 2 leeg

Cover 3 colofon

Colofon

Samenstelling en redactie

Els De Grootte, Chris De Smedt, Wim Haesebeyt, Katia Versieck

Fotomateriaal

Kaartmateriaal

Toerisme Vlaanderen, Toerisme Oost-Vlaanderen, ...

Lay-out

Katia Versieck, Jan Lehoucq

Druk

Depotnummer

D/2009/0332/23

Jaar van uitgifte

2009

Verantwoordelijke uitgever

Pierre Goffaux, Toerisme Oost-Vlaanderen, Sint-Niklaasstraat 2, 9000 Gent

© Gegevens uit deze uitgave mogen openbaar worden gemaakt, mits uitdrukkelijke bronvermelding.

Cover 4

Toerisme Oost-Vlaanderen vzw
Sint-Niklaasstraat 2
9000 Gent
T 09 269 26 00
toerisme@oost-vlaanderen.be
www.tov.be

Toerisme Vlaamse Ardennen vzw
De Biesestraat 5
9600 Ronse
T 055 20 76 81
Toerisme.vlaamseardennen@oost-vlaanderen.be
www.toerismevlaamseardennen.be

logo's TOV / POV (nieuw) / 'met steun van de Vlaamse Overheid + leeuw / Toerisme Vlaanderen